

Sámedikki dievasčoahkkin

Čoahkkingirji 02/08

Ávjuvárgaaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi: 27. - 30.05.08

Báiki: Kárášjogas

Áššelistu

Saksnr.	Sakstittel
013/08	Vuodđudeapmi
014/08	Sámediggeráđđi doaimmađiedahus
015/08	Gažaldagat Sámediggeráđđái
016/08	Ođđa áššiid dieđiheapmi
017/08	Sámediggeráđi regionalapolitiikkaš čielggadus 2008
018/08	Sámi ásašuvddideapmi - ságaškuššanášši
019/08	Bearráigeahččandoaimmat mánáidsuodjalusas
020/08	Sámi mánáid riektesihkarvuoda ja dárbbuid fuolaheapmi proševttas Barnas Hus
021/08	Sámedikki oahpponeavvovráhkkadeami strategalaš plána áigodahkii 2009-2012
022/08	Sámedikki jagi 2009 čoahkkinplána
023/08	Gulaskuddancealkámuš čielggadeapmái NOU 2008:5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (Finnmarksfiskeloven) Ja NOU 2007:13 Den nye sameretten
024/08	Sámedikki dásseárvodoaimmaplána 2008-2012
025/08	Sámeálbmot foanda – čoagganan reanttuid geavaheapmi
026/08	Sámedikki raporta ILO:ii áigodagas miessemánu 2008 ráđjai
027/08	Sámedikki jagi 2008 reviderejuvvon bušeahtta
028/08	Sámedikki válganammagotti válljen
029/08	Mohtorboaldámušdivadat

Čoahkkináiggít

Áigi	Ášši	Siidu
27.05.08	dii. 09.00 - 09-25	13/08
	dii. 09.25 - 12.25	14/08
	dii. 13.30 - 14.45	15/08
	dii. 13.45 - 16.45	16/08
	dii. 16.45 - 16.50	21/08 joatka 29.05.08
	dii. 16.50 - 17.15	17/08 joatka 29.05.08
	dii. 17.45 - 19.05	18/08
28.05.08	dii. 13.40 - 14.00	19/08
	dii. 14.00 - 14.25	20/08
	dii. 14.25 - 14.35	24/08
	dii. 14.35 - 14.40	22/08
29.05.08	dii. 08.35 - 10.05	23/08
	dii. 10.05 - 14.00	27/08
	dii. 14.00 - 15.40	17/08 joatka
	dii. 15.40 - 17.10	25/08
	dii. 17.40 - 19.40	21/08joatka
	dii. 19.40 - 19.45	28/08
30.05.08	dii. 11.00 - 12.35	26/08
	dii. 12.35 - 12.55	29/08

Ášši 13/08 Čoahkkima vuodđudeapmi

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 27.05.08 dii. 09.00

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis:

1. Magnhild Mathisen	23. Anne Dalheim (<i>Tor Mikalsen ovddas</i>)
2. Nils A. Gaup (<i>Gunn-Britt Retter ovddas</i>)	24. Hilde Anita Nyvoll
3. Knut Store	25. Randi A. Skum
4. Marianne Balto	26. Bjarne Store-Jakobsen
5. Jánoš Trosten	27. Per-Bjørn Lakselvnes (<i>Lene Hansen ovddas</i>)
6. Per-Ivar Henriksen	28. Ann-Mari Thomassen
7. Egil Olli	29. Berit Oskal Eira
8. Terje Tretnes	30. Nanna Thomassen (<i>Susanne Amalie Andersen ovddas</i>)
9. Synnøve Solbakken-Härkönen	31. Kjersti Myrnes Balto
10. Marie Therese N. Aslaksen	32. Vibeke Larsen
11. Aili Keskitalo	33. Roger Pedersen
12. Per Andersen Bæhr	34. Tone Finnesen
13. Isak Mathis O. Hætta	35. Anders Urheim
14. Klemet Erland Hætta	36. Ing-Lill Pavall (<i>Miriam Paulsen ovddas</i>)
15. Tone Merete Orti Olsen	37. Jarle Jonassen
16. Olaf Eliassen	38. <i>ii várrelabttu Sten Erling Jønsson ovddas</i>
17. Edvard Pedersen (<i>Wiebke Synnøve Slåtsveen ovddas</i>)	39. <i>ii várrelabttu Kirsten Appfjell-Eira ovddas</i>
18. Per Edvind Varsi	40. Rita-Alise Porsanger
19. <i>ii várrelabttu John Harald Skum ovddas</i>	41. Jørn Are Gaski
20. Toril Bakken	42. Johan Mikkel Sara
21. Inger Jørstad	43. Kirsti Guvsám
22. Willy Ørnebakk	

Juolluduvvon permišuvnnat

Permišuvnnat olles dievasčoahkkimis

Áirras nr. 02 Gunn-Britt Retter
Áirras nr. 17 Wiebke Slåtsveen
Áirras nr. 19 John Harald Skum
Áirras nr. 23 Tor Mikalsen
Áirras nr. 27 Lene Hansen
Áirras nr. 30 Susanne A. Andersen
Áirras nr. 36 Miriam Paulsen
Áirras nr. 39 Kirsten Appfjell-Eira
Áirras nr. 38 Sten Erling Jønsson

Permišuvnnat osiid dievasčoahkkimis

Áirras nr. 20 Toril Bakken 27.05 2008
Áirras nr. 24 Hilde Anita Nyvoll 28.05 dii.12.30 rájes - 30. mai 2008
Áirras nr. 03 Knut Store 29. - 30.05 2008
Áirras nr. 06 Per-Ivar Henriksen 29. - 30.05 2008
Áirras nr. 33 Roger Pedersen 29. - 30.05 2008
Áirras nr. 05 Jánoš Trosten 28.05.08 dii. 09.00 - 14.00
Áirras nr. 14 Klemet Erland Hætta 28.05 dii.12.30 rájes - 29.05.08
Áirras nr. 07 Egil Olli 29.05.08 dii. 18.00 rájes, Olggos beaivvi
Áirras nr. 04 Marianne Balto 29.05.08 dii. 18.00 rájes, Olggos beaivvi
Áirras nr. 21 Inger Jørstad 30.05.08
Áirras nr. 10 Marie Therese N. Aslaksen 30.05.08
Várrelahttu Ing-Lill Pavall 27.05.08 dii. 1800 rájes ja olggos beaivvi

Jávkan

Áirras nr. 13 Isak Mathis O. Hætta 27.05.08
Áirras nr. 05 Jánoš Trosten 30.05.08

Várrelahtut

Nils A. Gaup lei čoahkkimis áirasa nr. 02 Gunn-Britt Retter ovddas
Edvard Pedersen lei čoahkkimis áirasa nr. 17 Wiebke Slåtsveen ovddas
Anne Dalheim lei čoahkkimis áirasa nr. 23 Tor Mikalsen ovddas
Per-Bjørn Lakselvnes lei čoahkkimis áirasa nr. 27 Lene Hansen ovddas
Nanna Thomassen lei čoahkkimis áirasa nr. 30 Susanne A. Andersen ovddas
Ing-Lill Pavall lei čoahkkimis áirasa nr. 36 Miriam Paulsen ovddas
Ánne Márjá Gaup Eira lei čoahkkimis áirasa nr. 14 Klemet Erland Hætta ovddas
Marit Kirsten A. Gaip lei čoahkkimis áirasa nr. 10 Marie Therese N. Aslaksen ovddas
Áge Nordkild lei čoahkkimis áirasa nr. 33 Roger Pedersen Ovddas

I Áššebáhpirat

25.04.08 beaiváduvnon gohččun ja áššelistu

II Evttohusat ja mearkkašumit

Čoahkkinjođihangotti árvalus Sámediggái

25.04.08 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu dohkkehuvo

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 38 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Čoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

Sáhkavuorru	Replihka
Jánoš Trosten, čoahkkinortnegi	
Terje Tretnes, čoahkkinortnegi	
Jánoš Trosten, čoahkkinortnegi	
Willy Ørnebakk, čoahkkinortnegi	
Terje Tretnes, čoahkkinortnegi	
Jánoš Trosten, čoahkkinortnegi	

VI Sámedikki mearrádus

25.04.08 beaiváduvvon gohččun oktan áššelisttuin dohkkehuvo.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 27.05.08 dii. 09.25.

Ášši 14/08 Sámediggeráđi doaibmadiedáhus

Arkiiva

Arkiiváššénr.

SF-

08/2035

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 27.05.08 dii. 09.25

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Sámediggi váldá Sámediggeráđi doaimmaid áigodagas 09.02.08 - 09.05.08 diehttevassii.

1 Doaimma birra

Diedáhus guoská Sámediggeráđi doaimmaide áigodagas 09.02.08 - 09.05.08.

Sámediggeráđđi lea dán áigodagas doallan golbma ráđđechoahkkima ja meannudan 31 ášši. Sámediggeráđđi áigu dán diedáhusas válddahallat mánga ášši maid ráđđi lea meannudan dán áigodagas.

Nugo oidno geahčastagas www.sametinget.no lea Sámediggeráđđi dasa lassin searvan ollu čoahkkimiidda ja ovddastemiide.

Sámedikki boađusrehketdoallu njukčamánu 31. b. 2008 nammii

Váikkuhangaskaoapmereketdoallu njukčamánu 31. b. 2008 nammii čájeha ahte váikkuhangaskaomiin ain lea báhcán 48,8 % juohkimassii jagi 2008 ollislaš bušeahta ektui.

Doaibmarehketdoallu politihkalaš ja hálddahusa dásis njukčamánu 31. b. 2008 nammii čájeha ahte lea báhcán 81,8 % maid geavahit jagi 2008 ollislaš bušeahta ektui. Dat mearkkaša dan ahte jagi 2008 njukčamánu nammii lea leamaš geavaheapmi 18,2 %. Jos mii juohkit bušeahta jeavddalaččat miehtá jagi de vástida dat 25 % geavaheami njukčamánu nammii (golbma mánu 12 mánu). Dat mearkkaša dan ahte doaibmarehketdoallu jagi 2008 njukčamánu nammii bissu addojuvvon rámma siskkobealde.

Eanet diedut rehketdoalu birra njukčamánu 31. b. 2008 nammii oidnojit mildosis.

Bušeahhta

Earáláhkai geavahuvvon ohcanvuđot ulbmiliin

Sámedikki 2008 bušeahhta ektui, kap 3.2 Ohcanvuđot doarjagat lea Sámediggeráđis fápmudus earáláhkai geavahit gitta 20% várrejuvvon ruđain bušeahhtas bođu ohcanvuđot ulbmiliidda. Ruđat galget geavahuvvot dan rámma siste mii lea várrejuvvon Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiidda, ja Sámediggeráđdi galgá bušeahhtajagis diedihit Sámedikki dievasčoahkkimii vejolaš earáláhkai geavahemiid birra, geahča áššis 43/07.

Sámediggeráđdi lea sirdán 270 000 ru poasttas 10200 – Doarjja sámi mánáidgárddiide postii 10004 – Mánáidgárddiid oahpponeavvut. Sivvan dasa go ná lea dahkkojuvvon lea dat go leat boahán ohcamat oahpponeavvuid ovddideapmái badjel njeallje miljon ruvno ovddas, ja bušehtii lei biddjojuvvon dušše 843 000 ruvno.

2 Áššesuorggit

Ovttasbargu

Regionála ovttasbargu

Sámediggeráđdi lea ságaškuššan Ovttasbargošiehtadusa birra Norlándda fylkkasuohkaniin. Guovddážiis ledje fáttát raportereren ja oktiortnen. Bealit šadde earret eará ovttaoaivili ahte bargat dan badjeli ahte sihkkarastit ekonomalaš rámmaeavttuid sámi museaide. Dasto šadde bealit ovttaoaivili das ahte bargat aktiivvalaččat oččodan dihte eanet preassadoarjaga julev- ja máttasámi áviisafálaldahkii. Go guoská Sámi vuoigatvuodálávdegoddái II (SURII) de galget bealit ovttasbargat dan ektui ahte juhkkajuovvojit dieđut Norlándda fylkka ássiide SURII čuovvoleami ektui ja dan barggu birra. Norlándda fylkkasuohkan ja Sámediggi galget maiddái ovttasbargat dan ektui ahte juohkit dieđuid Norlándda fylkka ássiide 2009 sámediggeválgga birra ja dan odđa válgortnega birra.

Sámediggeráđdi lea ságaškuššan ovttasbargošiehtadusa guđát artihkkala birra Kulturमितohálldašepmi Romssa fylkkasuohkaniin maŋŋá go dat odđa reviderejuvvon ovttasbargošiehtadus bođii fápmui. Ovttaoaivilvuolta lei das ahte bealit barget bures ovttas kulturमितohálldašepmi ektui, muhto ahte lea vejolašvuolta buoridit ovttasbarggu. Hástalussan lea heivehit ovttasbarggu huššalis árgabeaivvis. Bealit čilgejedje guđet guimmiidasaset álggahuvvon ja plánejuvvon álgagiid, áššiid ja prošeavttaid birra. Konkluderejuvvui ahte bealit galget ovttas ráhkadit oanehis čálalaš selvehusa das movt ovttasbargošiehtadusa artihkal kulturमितohálldašepmi birra galgá čadahuvvot ja siskilduvvot boahhteáiggis.

Čoahkkimis fylkkaráđiin mas lea ovddasvástádus oahpahasas Norlánddas, Romssas ja Finnmárkkus lei ovttaoaivilvuolta das ahte ovttas ođasmahttit dan doarjaga mii addojuvvo sámi oahpahussii ja digitála oahpponeavvuid ovddideapmái. Bealit oidnet vejolašvuodaid eará oktasaš álgagiid hárrái.

Sámediggeráđis lea beroštupmi sámi guovlluid gielddaid ekonomalaš dilis. Ráđdi lea earret eará addán cealkámuša Sørheim-lávdegotti čielggadussii gielddaid dienasvuogádaga birra. Ráđdi lea cealkámušastis deattuhan ahte ollu gielddat distrivtain ožžot dađistaga unnit juolludusaid ja infrastruktuva šaddá fuonit ja dain leat hástalusat maid guovttegielatvuolta buktá.

Presideantas lea maiddái leamaš čoahkkin Porsáŋggu gieldda sátnejodiheddjiin, gos ságastuvvui juste gieldeaekonomiija birra ja hástalusaid birra mat sámi gielddain leat ovddabealde.

Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

ON eamiálbmogiid bissovaš forum čadahii čihččet sešuvnnas. Dán jagi sešuvnna erenoamáš fáddán ledje: ”Dálkkádatrivdamat, biokultuvrralaš maŋggabealátvuolta ja eallinvuogit; eamiálbmogiid hálldašanrolla ja

odda hástalusat”. Muđui meannudii forum fásta áššiid mat gusket fáttáide ekonomalaš ja sosiálalaš ovddideapmi, dearvvašvuohta, biras, oahpahas, kultuvra ja olmmošvuoigatvuodat.

Sámediggeráđđi dovddahii earret eará fuolastumi das movt dálkkádatrievdamat erenoamážit bohtet váikkuhit birrasii ja eamiálbmogiid rievdan eallineavttuide davvin go eavttut min árbevirolaš eallinvuogi ja min kultuvraa ektui rivdet. Dasto dovddahii Sámediggeráđđi ahte doarju sakka daid rávvagiid mat ovdanbohtet raporttas maid Bissovaš forum lea ráhkadan dálkkádatrievdamiid váikkuhusaid birra ja vugiid birra makkár doaibmabijuiguin sáhtášii unnidit daid negatiivvalaš váikkuhusaid. Deattuhuvvui ahte lea nana dárbu ahte eamiálbmogat servet šiehtadallamiidda birasgeatnegasvuođaid birra mat galget dahkkojuvvot Koyotoprotokolla vuolde mii mearriduvvo Københámmenis 2009:s. Sámediggeráđđi dovddahii maiddá ahte sámedikkiit dorjot rávvagiid dan hárrái ahte ásahuvvo sierra bargojoavku eamiálbmogiid ja dálkkádatrievdamiid váste ON dálkkádatrievdamiid konvenšuvnna (UNFCCC) vuolde.

Dasa lassin doarju Sámediggeráđđi riikkaidgaskasaš áššedovdičoahkkima rávvagiid biologalaš mánggabealátvuoda konvenšuvnna vuolde dálkkádatrievdamiid, eamiálbmogiid ja árbevirolaš máhtolašvuođaid hárrái Ártkisis, ja maid IWGIA konferánssa rávvagiid eamiálbmogiid ja dálkkádatrievdamiid hárrái.

Sámediggeráđđi dovddahii ahte lea fuolastuvvan dan geažil go min ráđdehusat ja industriija beroštumit mat geahččalit ávkástallat luondduresurssaiguin min árbevirolaš guovlluin eai dohkket min rivttiid searvat hálddašeapmái ja oažžut oasi dan ekonomalaš vuottus maid industriijat ávkástallamiin ožžot. Dát lea áittan rievdan eallineavttuid ektui dálkkádatrievdamiid geažil – almmá dohkkehuvvon rievtti haga oažžut ávki das mii bohtá min guovlluid rievdan geavahusas. Dát dáhpáhuvvá vaikko ON eamiálbmotjulggáštu nugo maid ILO-konvenšuvdna nr 169 geatnegahttet stáhtaid dohkkehut eamiálbmogiid rivttiid sin guovlluide ja resurssaide.

Sámi parlamentáralaš ráđđi lei hui duhtavaš dainna go ON váldočoahkkinn mearridii eamiálbmotjulggáštu. Vurdojuvvo ahte stáhtalaš eiseválddit aktiivvalaččat čuovvolit dan. Dát guoská erenoamážit artihkkaliidda iešmearrideami birra, masa gullá maiddá iežas doaimma ruhtadeapmi almmá ahte dat stivrejuvvo stáhta beales biddjojuvvon bušehtaid bokte. Dat guoská maiddá eana- ja čáhcevuogitvuodaide ja eaktodáhtolaš miehtama prinsihppii ásahuvvon buori diehtujuohkima vuodul ja konsultašuvnnaid vuodul mat leat čađahuvvon buriin áigumušain.

Dán sešuvnna mañimuš vahkus lágidii Sámiráđđi guokte oalgedoalu. Vuosttamuččas lei sáhka dálkkádatrievdamiid ja boazodoalu birra. Nuppis lei erenoamážit sáhka eamiálbmotrievttálaš ja politihkalaš ovddideami birra sámiid gaskkas davviriikkaid stáhtain. Dies čilgejuvvui politihkalaš ja rievttálaš ovdáneami birra. Erenoamážit deattuhuvvui movt sámi áššit dađistaga leat sajáiduvvan almmolaš politihkalaš áššelisttain ja lálkaaddimis mañimuš 20 jagis, ja movt vuordámušat mat čatnasit odđa lálkaaddimii mii hábmejuvvo mañná go konsultašuvdnabargodagaldumit leat vuolggahuvvon.

Barentsovttasbargu

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš láldegoddi (SNPL) searvvai Barents regionála nuoraidráđi (BRYC) čoahkkimii. Dán čoahkkimis válljejuvvui odđa BRYC-stivra. Stivrra jodiheadđi lea Ruotas eret, ja Norggas lea ain ovddasteaddji stivrras.

Vuoigatvuodat

Válgaortnet

Ráđdehus lea Od. proposišuvnna nr 43 (2007-2008 ovddidan Sámedikki lálkaevttohusa odđa válgaortnega birra. Politihkalaš dásis čađahuvvui konsultašuvdnačoahkkinn 21.02.08. Departemeanta lea ovddidan lálkaevttohusa nu ahte dat galgá gustogoahit 2009 válgii.

Dievasčoahkkin lea mearridan ahte Sámediggái biddjojuvvo láhkaásahusriekti sámediggeválgga čadaheami oktavuodas. Láhkaásahusbargu lea álggahuvvon, ja dat dahkkojuvvo ovttasráđiid Sámedikki, Bargo- ja searvadahttindepartemeantta (BSD) ja Gielda- ja guovlodepartemeantta (GGD) gaska. Sámediggi ráhkada ieš vuos láhkaásahusárvalusa ja mii ovddiduvvo BSD:ii ja GGD:ii. Muhtun oasit láhkaásahusas leat juo leamaš gulaskuddamis Selle-lávdegotti bokte, ja Sámediggeráđđi eaktuda ahte departemeanta čuovvola daid. Eará oasit láhkaásahusas maid Selle-lávdegoddi ii leat guoskkahan fertejit gulaskuddamii geassemánus ja dat mearriduvvojit golggotmánus.

Minerálaláhka

Sámediggeráđis lea leamaš konsultašuvdnačoahkkin minerálalága birra Ealáhus- ja gávpedepartemeantta stáhtačállin Dag Terje Anderseniin. Norgga sámiid riikkasearvvi joavkojodiheaddji lei mielde konsultašuvnnas. Ii šaddan ovttaoaivilvuolta departemeanttain guovddáš beliid ektui mat čatnasit álbmotriektái, konsultašuvnnaide ja deattuheapmái olles árbevirolaš sámi guovllu ja eamiálbmotdivaga ektui.

Departemeanta bivddii 18.04.08 beaiváduvvon reivves Sámedikki meannudit láhkaevttohusa. 22.04.08 beaiváduvvon reivves bivddii ráđđi departemeanttas ruovttoluotta dieđu das ahte leatgo konsultašuvnnat loahpahuovvon ovdalگو Sámediggeráđđi vejolaččat ovddidii ášši Sámediggái. 28.04.08 beaiváduvvon reivves dovddahii ealáhus- ja gávpeministtar ahte konsultašuvnnat galge joatkašuvvat. Sámediggeráđđi ádde dán nu ahte ráđđehus ain čájeha positiivvalaš dáhtu boahit ovttaoaivilii Sámedikkiin ođđa minerálalága hárrái.

Sámediggeráđis lea leamaš čoahkkin Norgga bakteindustriijain Kárásjogas. Goappašagat bealit čilgiiga sávaldagaid ja vejolašvuodaid birra ovddidit ođđa ealáhusaid sámi guovlluin. Sámediggeráđđi deattuhii ahte sis lea beroštupmi gulahallat bures bakteindustriijain, ja mineráladoaimma láhkarámmaid birra. Čoahkkimis bođii ovdan dat dovdu ahte bakteindustriijas ja Sámedikkis leat oktasaš miellaguottut dan hárrái ahte oazžut sadjái dakkár minerálalága mii čájeha ovddasvástádusa ja masa lea luohtámuš.

Stuorradiggedieđáhus sámpolitiikka birra

Sámediggeráđđi lea 31.03.08 sádden dokumeantta Bargo- ja searvadahttindepartementii oppalaš ruovttoluottadieđuiguin departemeantta evttohussii stuorradiggedieđáhusa birra. Sámediggeráđis leat leamaš vuordámušat ahte oassi prinsihpalaš beliin čoavdášuvašii dieđáhusas. Sámediggi lea maiddái dovddahan ahte livččii ulbmilleamos konsulteret dalle go dat bođu doaimmabijut mat evttohuvvojit dieđáhusas galget čadahuvvot. Dieđáhusas lea Ráđđehusa sámpolitiikka ja dat ovddiduvvo plána mielde dievasčoahkkinvahku loahpageahčen. Sámediggeráđi mielas lea deatalaš ahte Sámedikki vuoruheamit ja sámi beroštumit ja vuoigatvuodát gozihuvvojit stuorradiggedieđáhusa konkrehta čuovvolemis.

Finnmárkkulága 4. kapihttala čuovvoleapmi Deanu- ja Njávánjogaid hárrái

Skábmamánus 2007 čilgii Sámediggeráđđi ahte lei šaddan ovttaoaivilvuolta Birasgáhttindepartemeanttain mandáhta ektui mii guoská finnmárkkulága mearrádusaid čuovvoleapmái Deanujoga ektui. Maŋŋá dán lea Birasgáhttindepartemeanta bovden guoskevaš oasálaččaid evttohit lahtuid lávdegoddá. Vaikko lea gollan juo jahkebealli dan rájes go leat juksan ovttaoaivilvuoda, de ii leat Birasgáhttindepartemeanta velge ásahan lávdegotti. Danne lea Sámediggeráđđi reivve bokte stáhtaráđđái bivdán ahte lávdegoddi ásahuvvo farggamusat. Seammas lea Sámediggeráđđi deattuhan ahte mearrádusat Deanujoga ja Njávánjoga ektui leat deatalaš oasit finnmárkkulágas.

Hálddašanođastus

Guhká lea bargojuvvon ođđa hálddašanođastusain, mii gohčoduvvo maiddái regiovdnaodastussan. Sámediggi lea meannudan ášši 36/06 Hálddašanođastus – ovddasvástádusa ja doaimmaid juohkaseapmi hálddašandásiid gaska. Guovvamánus 2008 čilgii gielaministtar ahte ii šatta mihkkege dan ovdalis plánejuvvon regiovdnajuohkimis. Dat áddejuvvo dainna lágiin ahte fylkkat bissot nugo dat dál leat. Guovvmamánus sáddii Gielda- ja guovlodepartemeanta gulaskuddannotáhta mii guoská doaimmaide mat evttohuvvojit sirdojuvvot regionála dássái. Sámediggeráđđi lea addán gulaskuddancealkámuša, ja áigu

čuovvolit dan konsultašuvnnaid bokte Gielda- ja guovludepartemeanttain ja eará guoskevaš departemeanttaiguin.

Biras ja areálat

Dálkkádatrievdamat

Sámediggi lea leamaš áicin áššedovdičoahkkimis Suomas biologalaš mánggabealátvuoda konvenšuvnna ektui mii lea dálkkádatrievdamiid, eamiálbmogiid ja árbevirolaš máhtolašvuodaid birra Árkthisis.

Čoahkkima fáddá lei biddjojuvvon oktavuoha dálkkádatrievdanproseassaide mat čatnasit bearráigeahččamii, hálddašeapmái, heivehanstrategiijaide ja buhtejeaddji doaibmabijuide.

Hábmejuvvojedje maiddá muhtun oaivadeaddji prinsihpat mat gusket áitagiid bearráigeahččamii ja movt dálkkádatrievdamat čuhcet biologalaš mánggabealátvuhtii. Čoahkkima raporta ja mielddus rávvagiiguin lea sáddejuvvon fáttá vuodđadokumeantan dálkkádatrievdamiid ektui sihke ON eamiálbmotáššiid bissovaš forumii, ja ovccát oasálaščoahkkimii biologalaš mánggabealátvuoda konvenšuvnna vuolde.

Dasto lea Sámediggi searvan viđát fáddájoavkku álggahančoahkkimii 06.03.08 heivehandoaibmabijuid hárrái ja buhtejeaddji doaibmabijuid hárrái NorACIA:s Norsk Polarinstittut olis. NorACIA lea Norgga čuovolanprográmma Árkthisis ráđi proševtta "Arctic Climate Impact Assessment (ACIA)" olis, ja galgá leat mielde ovddideamen, oktiičatnamiin ja gaskkusteamen máhtolašvuoda dálkkádatrievdamiid, váikkuhusaid ja heivehemiid birra Norgga oasis Árkthisis. Sámediggi áigu searvat viđát fáddájovkui dassáži go váldoraportta oktiičatnan lea plánejuvvon loahpahuuvot skábmamánu 2009.

Sámediggi lea searvan Norgga delegašuvnna virgeolbmuid dásis Árkthisis ráđđái (Senior Arctic Officials, SAO) Svovlæras. Dálkkádatrievdamat ja dárbu bidjat heivehanstrategiijaid globála liegganeapmái lei čoahkkima váldofáddán. Dieđihuvvui ahte Árkthisis ráđi proševttat mat gusket dálkkádatrievdamiidda leat ruvttos ja ahte dat čuvvot buori proševnna. Boahte SAO čoahkin lea plánejuvvon dollojuvot Guovdageainnus skábmamánu.

Konsultašuvnnaid suodjalan- ja hálddašanplánaid birra

Sámediggi lea čađahan konsultašuvnnaid Norlándda fylkkamánniin Rago álbmotmeahci hálddašanplána birra. Šattai ovttaoaivilvuoha bargolávdegotti čoahkádusa ja mandáhta hárrái, mas leat earret eará mielde okta ovddasteaddji Duokta orohagas ja okta ovddasteaddji Tuorpon sámečearus.

Sámediggi lea čađahan konsultašuvnnaid Romssa fylkkasuohkaniin Dieváidvuovddi álbmotmeahcci ja Dieváidvuovddi suodjemeahcci hálddašanplánaid birra. Šattai ovttaoaivilvuoha bargolávdegotti čoahkádusa ja mandáhta hárrái, mas earret eará leat mielde guokte ovddasteaddji Lainiovuoma sámečearus ja okta ovddasteaddji Saarivuoma sámečearus.

Dasto leat Norlánddas álggahuuvon konsultašuvnnaid bargolávdegotti mandáhta ja čoahkádusa hárrái hálddašanplánabarggu váste Møysalen álbmotmeahci ektui, ja dan guovtti evttohuuvon álbmotmeahci Lomsdal-Visten/Njaarken vaarjelimmiedajve ja Sjunghatten váste. Dasto lea Sámediggi signaliseren ahte galgá áshuvvot bargolávdegotti suodjalanplánabarggu váste Sundfjordfjellas. Sámediggi lea konsulteremiin Birasgáhtendepartemeanttain Skardsfjella ja Hyllingsdalen eatnadatsuođjaleami ja 4 gullevaš luonddureserváhta ektui Røros ja Tydalen gielddain Mátta-Trøndelágas. Konsultašuvnnaid leat earret eará eatnadatsuođjaleami ráddjema birra, ja meannudeapmi ráđdehusas loahpahuuvvo jáhku mielde ovdal geasseluomu.

Luonddušláddjivuodáláhka

Sámediggeráđđi lea čađahan konsultašuvdnačoahkkima luonddušláddjivuodálága birra stáhtáčalliin Heidi Sørensenain Birasgáhtendepartemeanttas. Čoahkkimis ságastuvvui viidáset konsultašuvnaproseassa birra, ja Sámediggi beasaí gullat luonddušláddjivuoda láhkaárvalusa birra. Árvalus ja mearkkašumit dasa leat leamaš departemeantagulaskuddamis giđđat, ja Sámediggi lea sádden iežas posišuvnanotáhta vástádussan

láhkaevttohussii. Sámediggerádis lea posišuvnnat earret eará mat čatnasit fáttáide nugo álbmotriekti ja vuoigatvuodát, lága ulbmil, guovllusuodjaleapmi, genaresurssat, ja váldi lága mielde. Áigumuššan lea čadahit ođđa konsultašuvdnačoahkkimiid luonddušláddivuođa lága birra. Birasgáhttendepartemeanta lea diedihhan ahte das lea áigumuš ovddidit láhkaproposišuvnna Storrádiggái čakčat.

Meahccemohtorjohtalusa njuolggadusaid ođasmahttin

Sámediggeráddái lea čilgejuvvon ášši meahccejohtalusa njuolggadusaid ođasmahttima birra, lea sáddejuvvon Luondduhálddašandirektoráhtas, ja ahte dat dál lea meannuduvvomin departemeanttas. Diedihuvvon lea ahte Birasgáhttendepartemeanta áigu váldit lagat oktavuoda Sámedikkiin ja šiehtadit konsultašuvnnaid ášši birra. Sámediggerádi mielas ii leat dárbu ásahtit oktavuohaajoavkku ášši oktavuodas, muhto Sámedikki opposišuvdna oažžu fállaldaga searvat konsultašuvdnaprocessii seamma dásis go geavahus leamaš konsultašuvnnain minerálalága birra.

Árbedieđut

Sámediggi lea šiehtadan Sámi allaskuvllain ahte čadahit barggu árbedieđuid ektui. Sámi allaskuvla galgá ráhkadit raportta mii galgá leat vuodđun diehtovuodot vuogádagaid ovddideapmái duodaštuvvon árbevirolaš máhtolašvuoda hálddašeami vást. Árvvoštallamat galget čadahuvvot ja rávvagat ovddiduvvot maid bokte gozihuvvojit rievttálaš, etihkalaš, metodalaš ja teknihkalaš beroštumit. Bargaheaddjain ja prošeaktajođieheaddjain doaibmá Sámi allaskuvla dutkanásahusa bokte. Bargu lea oassin dan barggus mii čadahuvvo sámi ásašusaid davviguovlofierpmádaga ektui, ja ovttasbargguin sámi museaiguin, Romssa universitehta Sámi dutkamiid guovddážiin ja NIKU:in. Dasa lassin sáhtta geahččalit eará guoskevaš sámi kulturásahusaid siskkildit bargui. Bealit gávnnahtit ieža movt ulbmillaččat organiserejit ovttasbarggu.

Kultuvra

Kultuvrralaš arenat ja deaivvadansajit

Museat

Sámediggeráddi bargá ain dan badjelii vai stáhtalaš eiseválddit čuoovvolivčče museaodastusa áigumušaid, maiddá sámi museaid ektui. Sámediggeráddi lea reivves Kultur- ja girkodepartemeantta stáhtaráddái Trond Giskei bivdán čilgehusa movt áigumušat leat jurddašuvvon čuoovvoluvvot ovddasvástideaddji departemeantta beales. Deanu ja Várjjaga museasiidda museaid eaiggádat leat dál mearridan šiehtadusaid konsoliderema hárrái. Dat eai dattetge hálit konsolideret ovdalgo ožžot dáhkiduvvot 1,9 miljon ruvdnosaš lasáhusa doaibmadoarjagis ovttagada vást. Bargu ášši 06/07 sámi museadoaimma oassečielggadus Romssas ja Davvi Norlánddas čuoovvoleapmi lea maiddá álggahuvvon. Dat golbma ovddasvástideaddji musea museaovddideamis dán guovllus, Árran, Ája ja Várdobáiki, leat ožžon ruđaid Sámediggerádis fylkkagiielddaid ovttasbargošiehtadusaid olis. Dát ruđat galget geavahuvvot museadoaimma plánemii museaodastusa ektui.

Sámi dáidaga vurkkodeapmi ja suodjaleapmi lea hui duodalaš dilis. RidduDuottarMuseat leat váldán oktavuoda eará ásašusaiguin gávdnan dihte molssaeaktosaš čovdosiid sámi dáidaga vást. Museas lea leamaš čoahkkin guovddáš eiseválddiiguin ja galgá ieš háhkat ruhtadeami ovdaprošehtii. Sámediggerádis lea leamaš čoahkkin museain gos ságastuvvui movt hástalusat ođđa virsti ektui galggašedje čovdojuvvo. Sámediggeráddi lea earret eará reviderejuvvon bušehtas evttohan juolludusaid ovdaprošehtii. Ášši lea bajás vuoruhuvvon Sámediggerádi barggus, ja ulbmilin lea ahte RidduDuottarMusea sáhtta álggahit ovdaprošeavtta nu johtilit go lea vejolaš.

Arctic Winter Games

Presideanta Egil Olli ovddastii Sámi parlamentáralaš rádi Arctic Winter Games, AWG, doaluin Yellowknifes Canádas, njukčamánu 9. - 15. beivviid. Ollis lei čoahkkin presideanttain Gerry Thick, AWG International Committee, gos čielggaduvvui ahte sámi searvama stáhtus AWG:s ii rievdaduvvo. Ovddiduvvui baicce sávaldat ahte sámit searvvašedje viidábut. Sámi valástallit AWG:s vuite 5 golle-, 5 silba- ja 6 bronšamedalja čuoigamis ja spábbačiekčamis.

Filbmaguovddáža ásaheapmi

Dollojuvvui čeahkkin mas ledje mielde Kåre Simensen (ovddasvástádus kultuvrras FFG:s), Guovdageainnu suohkana sátnedođiheadđji Klemet Erland Hætta, ja ráđđelahttu Vibeke Larsen. Čeahkkimis mearriduvvui ahte bargat dan badjeli ahte ásahuvvo sámi filbmaguovddáš. Ásahuvvo prošehterenjoavku mii galgá gávnnahtit vuodtu filbmaguovddáža ásaheapmái. Guovdageainnus lea juo biras man oktavuhtii livččii lunddolaš lokaliseret filbmaguovddáža.

Bajásšaddan

Nuorat

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lánveggoddi (SNPL), lea doallan guokte čeahkkima áigodagas.

Dat odđa lánveggoddi čeahkkanii vuosttaš gearddi guovvamánu dievasčeahkkima áigge, goas sis maid lei čeahkkin Sámediggeráđiin.

Nuppi čeahkkimistis cuoŋománu 2008 mearridii SNPL earret eará ahte dán jagi lágiduvvo sierra sámi nuoraidkonferánssa Norgga bealde. Dán jahkái várrejuvvon ruđat mannet SPR nuoraidkonferánsii mii lágiduvvo Lyckseles 03.-05.10.08, geahča ášši 60/07 Sámedikki 2008 bušeahtta. Sámediggi Ruota bealde lea fuolaheadđjin, ja Sámedikki nuoraidráđđi Ruota bealde lea ožžon bargun plánet ja čadahit nuoraidkonferánssa. Lea biddjojuvvon plánelánveggoddi mas leat guokte Ruota beale Sámedikki nuoraidráđis, guokte SNPL:s, okta sámediggeáirras Suoma bealde ja dasto okta sámedikkiid hálldahusas Ruota ja Norgga bealde. Lánveggoddi doalai vuosttaš čeahkkima Gironis cuoŋománu 9. b. 2008, gos earret eará ságastuvvui konferánssa fáttáid ja ruhtadeami birra.

Konferánsii bohtet birrasii 120 sámi nuora Ruotas, Norggas, Suomas ja Ruoššas.

Dasto lea SNPL leamaš aktiivvalaš oktavuodain Mánáidáittardeaddjiin, cealkámušaiŋuin Oslo sámi mánáidgárdi ektui ja cealkámušaiŋuin, rávvaiŋuin ja reinvaiŋuin sámi oahppaneavvodili ektui.

Oahpahus

Vuodđoskuvllat ja joatkaoahpahus

Sámediggeráđđi lea áigodagas deattuhan sakka ja lea čájehan stuorra beroštumi gávnnahtit makkár lea oahpponeavvodilli sámi servodagas, ja ulbmilin lea háhkat doarvái oahpponeavvuid sámi skuvllaid ohppiide. Dán barggus viidáseappot lea Sámediggeráđđi geahččalan oažžut dárbbaslaš dieđuid ja geahčastaga man ollu oahppogirjijt leat rájuin, maiddái Sámedikki iežas, ja sámi lágadusaid rájuin. Sámediggeráđis ii vuos leat ollislaš geahčastat dain iešguđet tihttaliin, man ollu gáhppálat leat tihttala nammii ja maid sáhtta geavahit skuvllain, muhto dainna bargá Sámediggeráđđi. Sámediggeráđđi lea maid áigodagas gárvvistan evttohusa ”Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plána áigodahkii 2009-2012”, mii galgá bohtit ”Sámi oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plána sadjái áigodagas 2001 – 2005”. Plána guoská mánáidgárdiide ja vuodđooahpahussii ja ovddiduvvo dievasčeahkkimii dál | miessemánu.

Sámediggi lea searvan oahpponeavvočájáhussii Sámi erenoamášpedagogalaš fágabeivviin Romssas.

Sámedikki mearrádus áššis 08/08 Sámi joatkaoahpahus – hálldašanmálla, lea čuovvoluvvon nu ahte leat bivdán ráhkkaneaddji konsultašuvdnačeahkkima Máhttodepartemeanttain mearrádusa čuovvoleami várás.

Sámediggeráđđi lea meannudan NOU 2008:3 Sett under ett – alit oahpu odđa struktuvrra birra (Stjernø-lánveggoddi). Sámediggeráđi mielas lea deatalaš láchit diliid iešheanalis alit oahpahus- ja dutkanásahusa ovddideapmái mii vuodđiduvvo máhtolašvuoda- ja kapasitehtadárbbuide mat leat sámi servodagas. Sámediggeráđđi oavvilda danne ahte alit sámi oahpahusa ja dutkama ásahusovddideapmi čielggaduvvošii

lagabuidda, ja ahte čielggadusbarggus biddjojuvvo vuodđun sihke eamiálbmotperspektiiva ja visotsámi perspektiiva.

Sámediggi konstatere ahte Stjernø-lávdegotti árvalusas ii leat árvoštallojuvvon ja ovddiduvvon evttohus movt hástalusat sámi servodagas galget gozihuvvot boahhtevaš alit oahppostruktuurras. Sámediggeráđi mielas lea dát stuorra váilivuohta ja lea heittot mandáhta ja čielggadusa oktavuodas.

Ráđđelahtus Vibeke Larsenis lea leamaš čoahkkin Bulet Eco Siiddain. Dain lea áigumuš álggahit sámi leairaskuvlla, mas rievtti mielde leat guokte ulbmiljoavkku. Dábálaš leairaskuvla mánáide (guđat luohkáláččat) ja giellalávgun-leairaskuvla sámi mánáide geain lea sámegieloahpahus davvisámi giellaguovllus. Dábálaš leairaskuvlla lea álkkit ásahtit, muhto giellalávgunskuvla gal buktá muhtun hástalusaid. Mánát geain lea sámegiella skuvllain olggobealde (ja várra maiddái siskkobealde) hálddašanguovllu gullet hárvve ealli sámegiela. Dát mielddisbukta dávjá dan ahte oahppit earret eará välljejit eret sámegiela go jovdet nuoraidceahkkái, danne go eai nagot movttidahttit iežaset oahppat ”jápman” giela. Sámediggeráđđi áigu geahčadit livččügo vejolaš gávdnat ruhtadanortnega, olggobealde min iehčamet vuoruhemiid bušeahtas, mii sihkkarastášii dan ahte nuoraidskuvllaid ohppit ožžošedje giellalávguma. Dás šattašii muđui áidna leairaskuvla Norggas mii geavaha filmma fáddán leairaskuvllas. Mánát galget ieža dahkat iežaset filmma leairaskuvlaáiggis. Muđui livččii dás stuorra ávki mánáide geain lea sámegieloahpahus go ožžot fáldalaga mas besset geavahit sámegiela geavatláččat.

Giella

Rájárastá sámi ovttasbargu sámegiela ovddideami ektui SPR lea čoahkkimis geassemánus 2006 nammadan bargujoavkku mas leat golmma sámedikki ja Sámi giellalávdegotti lahtut. Bargojoavkku mandáhtan lea ráhkadit raportta SPR:ii sámi gielladili birra, ja movt giellabargu masa sámedikkiin lea ovddasvástádus galgá organiserejuvvoat boahhteáiggis. Bargojoavku galgá maiddái čielggadit ja árvoštallat strategiijaid sámi resursa- ja dutkanguovddáža ásaheapmái.

Sámedikki 2008 bušeahtas lea várrejuvvon ruhta giellaprográmma ovddideapmái. Dasa lassin leat várrejuvvon ruđat mat galget geavahuvvot giellaprográmma doaibmabijuide. Sámediggi lea gulahallan guovddáš oahppo- ja dutkanásahusaiguin bajimuš giellaprográmma ráhkadeami birra. Dát galgá leat okta rámmain Sámedikki ángiruššamis sámegielain.

Ain leat muhtun ráje teknihkalaš hástalusat sámi sátnevuorkkái, risten.no:in. Sámediggeráđđi lea dán áigodagas vuoruhan julevsámi tearpmaid almmuheami.

Várrepreseanta Marianne Balto álggahii čoahkkimiid gielldaiguin ja fylkkagielddaiguin mat gullet sámegiela hálddašanguvlu ja doalai vuosttas čoahkkima Divttasvuona suohkaniin 03.04.08. Čoahkkin lei diehtujuohkinčoahkkin mas bealit adde dieđuid guđet guimmiidasaset guovttegielatvuoda barggu birra gielddas. Divttasvuona suohkan muitalii proseassa birra mii lea dahkkojuvvon gielddas dan rájes go 01.10.06 laktojuvvui giellahálddašanguvlui. Giella lea 2007:s ráhkadahtán ja mearridan giellaplána. Gieldda beales deattuhuvvui erenoamážit dat go váilot olbmot geain lea sámi giellagelbbolašvuohta hástalusán gildii. Sámedikki beales deattuhuvvui ahte gieldda váldoulbmilin lea sáhttit bálvalit gieldda ássiid maiddái sámegillii. Dasto addojuvvojedje dieđut dan birra ahte Sámedikki guovttegielatvuoda doarjjaortnet galgá evaluerejuvvoat dán jagi, ja ahte odđa njuolggadusat Sámedikki guovttegielatvuoda doarjaga várás gárvánit várra 2010:s. Divttasvuona suohkan dovddahii dán oktavuodas ahte hálidivčče siskkáldahttojuvvoat dán evaluerenprosessii.

Čoahkkimis Árran giellaguovddážiin 04.04.08 oaččui várrepreseanta Marianne Balto dieđuid hástalusaid birra mat leat julevsámegielas, guovddáža ángiruššamis dutkamiin, ja plánaid birra fállat oahpahusa dáláš vánhenbulvii geain ollugat leat massán giela. Balto čilgii ahte Sámediggi háliida ulbmillaččat ángiruššat man oktavuodas leat vuordámušat maiddái giellaguovddáža ángiruššamiidda. Sámediggi vuordá maiddái ahte fállujuvvo jearahuvvon oahpahusfáldalat julevsámegielas álbmogii lassin guovddáža eará ángiruššamiidda.

Várrepreseanta Marianne Balto searvvai 03. – 04.04.08 Norlándda fylkkasuohkana seminárii gos fáddán ledje hástalusat mat fylkkagiieldain ja guoskevaš regionála stáhtaásahusain leat sámelága giellanjuolggadusaid čađaheami oktavuodas. Sáhkvuorustus čujuhii Balto ahte mátta- ja julevsámegiela dilli dál lea áitojuvvon eanet go goassige ovdal. Dat mii dattetge movttidahtta lea dat go mánáin ja nuorain lea miella ja dáhttu ealáskuhttit sámegielaide. Váldohástalusain lea bidjat johtui erenoamáš, rivttes ja deaivilis doaibmabijuid dán guovtti giela ahtanuššama ja ceavzima váste. Deataleamos eaktu ealli giela bisuheapmái lea ahte vánhemat sáhttet fievrridit giela viidáseappot mánáidasaset. Ruovttus dat oahppá giela lunddolaččat ja eanemus beaktilis vugiin. Danne lea Sámediggi válljen offensiivvalaš ja ulbmillaš ággiruššamiid ealáskuhttimii guovdileamos doaibmabidjun sámegielaide gádjumis. Sámediggi oaidná ahte dát bargu gáibida ollu resurssaid, ja eaktuda ahte stáhta, fylkkagiieldat ja eará ásašusat servet ovttas Sámedikkiin dán bargui.

Ealáhusat

Konsultašuvnnat leat dollojuvvon Luondduhálddašan direktoráhtain (LD) ja Birasgáhttendeparte-meanttain anadromalaš luossabivddu reguleremiid birra mearas áigodagas 2008 - 2012. LD evttoha lánkaásahusa mainna issorasat gáržžidit mearraluossabivddu. Evttohuvvon bivdoáiggiin šaddet stuorra negatiivvalaš váikkuhusat mearrasámi kultuvrii. Danne lea Sámediggeráđđi gulaskuddanvástádusastis ja konsultašuvnnain vuostálastán evttohuvvon mearraluossabivdo lánkaásahusa, ja oaivvilda ahte mearraluossabivdu mearrasámi riddo- ja vuotnaguovlluin galgá bisuhuvvot dáláš dásis ja suodjaluvvot erenoamážit reguleremiid oktavuodas. Sámediggeráđđi lea čujuhan ahte reguleremiiguin eai galgga gáržžiduvvot sámi vuoigatvuodát ovdalگو Riddoguoáslástuslávdegotti lánkaevttohus lea meannuduvvon Stuorradikkis.

Dál lea mearriduvvon ođđa lánkaásahus mii galgá gustot jagi 2008. Lánkaásahus gáržžida mealgat, muhto Sámedikki oainnuid vuodul eai šaddan gáržžideamit nu viidát Finnmárkkus dan ektui movt álgoálggus lei evttohuvvon.

Sámediggeráđis leat leamaš konsultašuvnnat Finnmárkku fylkkamánniin lánkaásahusa mearrideami hárrái buot fylkka jogaide, muhto Vuorjánjohka, Pasvikjohka, Njávđán- ja Deanujogat eai leat mielde go daid ektui čadahuvvojit sierra proseassat. Lánkaásahusat gustojit áigodahkii 2008 – 2012, muhto lea vejolaš ođasmahttit dárbbu mielde.

Sámediggeráđđi lea, luondduluosa dili geažil, dohkkehan ahte lea dárbu oppalaččat gáržžidit bivddu. Dán ferte geahččat mearraluossabivddu reguleremiin fárrolaga, vai reguleremiin juogaduvvojit resurssat govtolaččat. Sámediggeráđi oaidnu lea ahte ealáhusbivdu ja kulturvuđot bivdu galgá vuoruhuvvot ovddabeallái ástoáigebivddu ja turistabivddu. Dasto lea Sámediggeráđđi deattuhan ahte fylkkamánni berre leat várrugas váldimis olbmuin eret gustovaš vuoigatvuodaid juksan dihte hálldašeami sávaldaga mielde. Sámediggeráđđi háliida buori gulahallama báikkálaš vuoigatvuodaoamasteaddjiid, joga geavaheaddjiid ja ovddasvástideaddji eiseválddiid gaskka. Sámediggeráđđi lea váillahan árbevirolaš bivdu viidáset árvoštallama kulturguoddin, mii ii dárbbas leat čadnojuvvon ekonomalaš ávkkestallamii, muhto báikkálaš máhtolašvuhtii ja joga boaresvirot geavaheapmái. Sámediggeráđi oainnu mielde ii sáhte jogaid stivret dušše ekonomijja vuodul.

Sámediggi searvvai mearranjihcehašráđi (Sjöpattedyrrådet) čoahkkimii 07.02.08. Čoahkkimis ságastallojuvvui njurjuid ja fálláid regulerema birra 2008:s. Sámediggi válddi diehttevassii mearriduvvon mearrádusaid. Sámedikki oainnu mielde ferte dattetge njurjuid ja fálláid reguleret ja hálldašit resurssaid dáfus dohkálaččat ja ceavzilis vugiin. Nálledili ja dan ovdáneami vuhtii váldin bidjá eavttuid galgá go leat bivdu ja makkár viidodagas. Seammás ferte geahččat maid dan ahte šaddágo mearranjihcehasaid nálledilli eahpebalánsii lunddolaš ekovuogádagain, ja erenoamážit riddo- ja vuotnaguovlluin gos áset sámit geat ellet guolástusain. Jos njurjot lasket viivvuheamit, de sáhtta dat dagahit dan ahte vuonain nohket guolit, ja lea deatalaš eastadit dan ahte rašis riddodorski ii gárta čáhket saji njurjuide.

Stuorradiggedieđáhusa čuovvoleapmin gonagasreappáid hálldašeami birra lea Stuorradiggi mearridan rievdadusaid oasseváldilágas. Dát rievdadus mielddisbukta dan ahte buot mearkaregisterejuvvon fatnasat

mat leat vuollel 11 mehtera ja mat gullet Nuorta-Finnmárkui ja Poršáŋggu ja Davvisiidda gielddaide besset bivdit gonagasreappáid. Stuorradikki mearrádusa sisdoallu dávista oalle guhkás Sámedikki mearrádussii áššis 09/07 gonagasreappáid boahhteáiggi hálddašeami birra. Sámediggeráđđi bargá viidáseappot evttohusain gonagasreappáid bivdoláhkaásahusa hárrái mii galgá sáddejuvvot gulaskuddamii.

Oassin diehtujuohkimis sámi kultuvrra ja ealáhusaid birra guolástusain lea Sámediggeráđđi bovden Norges Kystfiskarlag ja Norges Fiskarlag Sámediggái. Dát dainna áigumušain ahte lonuhallat dieđuid sámi diliid birra. Álgobargu hálldahusa dásis lea juo álggahuvvon.

Sámediggeráđđi lea addán árvalusaid eanadoallošiehtadallamiidda sihke čálalaččat ja čoahkkimis Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttain. Sámediggeráđđi árvalii ahte areálaráđji buvttandoarjagiid ohcama ektui bajiduvvo 200 dekáras 300 dekárii sámi ássanguovlluin, mielkeeriid priváhta gávppašeammi heaittihuvvo, lábbábierrgohaddi bajiduvvo, luopmo- ja astoáiggesadjásašortnet buoriduvvo, áŋgiruššat viidáset reidemiin/oalgeborrowmušaiŋuin ja buoriduvvo vejolašvuohta visttiid investeremiid oktavuodas.

Sámediggi lea doallan boraspireseminára mas lei deaivvadansadji ealáhusaid ja hálddašeami gaskka. Guođohanealáhusain leat vásihusat ja máhtolašvuohta iežaset dili ja vejolašvuođaid birra mas sáhtttá leat ávki hálddašeamái. Seminára lei oassin oktilaš proseassas oažžut oktasaš áddejumi boraspirenális ja hástalusain mat bohtet dáláš politihkas. Ii leat doarvái viiddidit boraspirehálddašeami čállingotti máhtolašvuođa gaskkusteami bokte, ruđat vuostálasvuođaid láhkkendoaimbajuiide berrejit maiddái geavahuvvot eanet deaivvadansajiid ráhkadeapmái.

Dearvvašvuohta ja sosiála

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte sámi geavaheaddjiid gielalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuođaid ferte sihkarastit NAV geavaheaddjiide. Sámediggeráđđi searvvai čoahkkimii NAV:in Finnmárkkus sámi giela ja kultuvrra siskkildahttima ektui bálvalusain maid NAV fállá geavaheaddjiide. Dán ášši áigu Sámediggeráđđi čuoovvot viidáset oktavuodá doallamiin guoskevaš eiseválddiiguin.

Sámediggi lea searvan davvi dimenšuvnna stivrenjoavkku čoahkkimii. Sámediggi doalai sáhkavuoru man vuolggasadjin lei davvi dimenšuvnna prográmma dearvvašvuohta ja eallineavttut. Sámediggi deattuhii sámiid dili sirkumpolára eamiálbmotoktavuođa paraleallaiguin. Ollu eamiálbmogat ellet otne nu ahte lea lávga oktavuodá lundui ja dan resurssaide. Dán geažil gártet eamiálbmogat rašis dillái go dálkkádagat rivdet ja birasmirkkot levvet, mat bealistis sáhttet čuočcat duođalaččat eamiálbmogiid dearvvašvuhtii ja eallineavttuide.

Sámediggi lea evttohan ovddasteaddjiid dearvvašvuođadoaimmahagaide Dearvvašvuohta Davvin RHR, Dearvvašvuohta Davvi Trøndeláhka ja Rikshospitalet HF. Sámediggi lea evttohusproseassas čujuhan sámi divššohasaid gielalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuođaide oažžut láhččojuvvon fáldadaga spesialistadearvvašvuođabálvalusain. Dearvvašvuođa Davvin RHF lea nammadan njealjása dan vihttasa gaskkas maid Sámediggi lei evttohan stivraide. Sámedikki evttohas Dearvvašvuohta Davvi-Trøndeláhka HF:ii válljejuvvui maiddái.

Dievasčoahkkima oktavuodas guovvamánus lei Sámediggeráđdis čoahkkin Dearvvašvuođa- ja fuolahus-departemeantta stáhtačállin Kari Henrikseniin. Okta fáttáin lei movt departemeantta addán doaibma regionála dearvvašvuođadoaimmahagaide go guoská sámi divššohasaid vuoigatvuođaide ja dárbbuide oažžut láhččojuvvon bálvalusaid galgá čuoovvovvot. Sámediggeráđđi dovddahii ahte dasa lea dárbu ovddidit strategiija. Sámediggeráđđi válddii ovdan maiddái barggu heahtedieđáhusbálvalusa ektui mii lea álggahuvvon guovddáš dásis. Sámediggi lea ovdal jearran movt sámi servodat ja sámegeala geavaheapmi galgá gozihuvvot. Čoahkkimis lei maid sáhka sámi mánáid ja nuoraid vuoigatvuođa birra oažžut dakkár veahkkefálaldaga mii váldá vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras. Sámediggeráđđi čujuhii dárbbu bidjat stuorát fokusa dasa ahte sámi perspektiiva gozihuvvošii nationála eiseválddiid áŋgiruššamiin mánáid ja nuoraid ektui. Earret eará čujuhuvvui bargui Mánáidviesu ektui, ahte nationála mánáid eastadan- ja dikšun gelbbolašvuođafierpmádagas dárbbášuvvo gelbbolašvuohta sámi mánáid ja nuoraid birra, ja stáhtalaš mánáidsuodjalusa resursageavaheami ja stivrema evalueremii.

3 Ođđa áššiid dieđiheapmi – čuovvoleapmi

Evttohus 1: Daid sápmelaččaid dili geat čohkkájit Norgga giddagasain

Sámediggeráđđi válddii oktavuoda Justiisa- ja politiijadepartemeanttain reivve bokte guovvamánus dán jagi daid sápmelaččaid dili birra geat čohkkájit giddagasain. Reivves čujuhuvvo dasa ahte giddagasasčohkkán dilis eai ollašuhte giddagasas čohkkámin sápmelaččaid vuoigatvuodaid ja dárbbuid giela ja kultuvrra fuolaheami ektui. Sámediggeráđđi deattuhii ahte sápmelaččat galget beassat ránggáštuvvot giddagasas seamma eavttuid vuodul go buohkat earát ge, muhto ahte dálá dilis go láhkarihkkuid áimmahuššamis ii leat doarvái kapasitehta ja gelbbolašvuohta sámegielas ja sámi kultuvrras, de dat buvttiha gutnehis dili.

Sámediggeráđđi deattuhii stáhta geatnegasvuodaid posiitivvalaččat váikkuhit dasa ahte sámi álbmogis lea náka gáhttet kultuvrras ja gielas, ja muittuhii ahte sis geat leat dubmejuvvon, manahanráddjema rámmaid siskkoabealde lea seamma vuoigatvuohta bálvalusaide ja fáldagaide go álbmogis muđui ge. Sámediggeráđđi ákkastii dan ahte dát vuoigatvuohta ferte gustot ovddabeallái guovdilis ásašaid sihkarvuođa- ja bearráigeahččandárbbuid, ja bivddii láhkarihkkuid áimmahuššama ollašuttit sihkarvuođadárbbu earaláhkai go dan ahte gielidit sápmelaččaid geavaheamis gielaset. Sámediggeráđđi oaivvildii viidáseappot ahte eanet sámegielat butkábalvváid oahpaheapmi buoridivččii dili. Seammás deattuhuvvui ahte bargiud dihtomiellalašvuohta das maid dat mearkkaša leat sápmelažžan, maiddá lea deatlaš.

Sámediggeráđđi háliidii dainna oktavuodaváldimii oččodit buoret áddejumi sámi giddagasas čohkkámin olbmuid dilis, ja ahte guovddáš eiseválddit fuomášit dili. Sámediggeráđđi doalahii dan ahte vuoddo giellavuoigatvuodaid ii sáhte gáržžidit giddagasas čohkádettiin, ja ahte ferte láchit dilálašvuođa dasa ahte sámi kultuvrra áimmahuššandárbu fuolahuvvo, dan lassin ahte sii fertejit láchit dilálašvuođa dasa ahte láhkarihkkuid áimmahuššama bargiud gelbbolašvuohta sámegielas ja sámi kultuvrras buorrána.

Sámediggeráđđi oaččui vástádusa oktavuodaváldimii Justiisa- ja politiijadepartemeanttas guovvamánu loahpageančen. Das šallošedje ahte muhtumin dáhpáhuvvá ahte daid sápmelaččaid vuoigatvuodát, geat čohkkájit giddagasas, ii leat fuolahuvvo. Sii deattuhit ahte láhkarihkkuid áimmahuššan galgá láchit dilálašvuođa dasa ahte sii galget beassat hállat iežaset gillii ja gáhttet iežaset kultuvrra. Departemeanta miedihii ahte háleštemiid gozihannjuolggadusat sáhttet mielddisbuktit váttisvuodaid go dat čadahuvvojit sámegillii, muhto maiddá ahte dán geatnegasvuodas lea ráddejuvvon váikkuhus Romssas ja Finnmárkkus.

Departemeanta oaivvilda ahte eaktun dili buorideapmái lea ahte láhkarihkkuid áimmahuššamis leat bargit geat hállat sámegiela. Danne lea gáibáduš ahte Kriminalomsorgens utdanningssenter (KRUS) (láhkarihkkuid áimmahuššama oahppoguovddáš) háhká sámegiela háliid skuvlii. Ráđdehus berošta das ahte doaimabijut čadahuvvojit, ja okta dain lea láchit dilálašvuođa dasa ahte sáhtta čadahit lándaoahpu KRUS bokte ja oažžut báikkálaš rekrutterema. Dan botta go dáid doaimabijuid leat vuordimin, de oaivvilda departemeanta ahte dulkabálvalus livččii čoaiddus. Justisadepartemeanta lohpidii dan čuovvolit vai giddagasas čohkkáma dilis sáhttet fuolahit daid sápmelaččaid vuoigatvuodaid, geat čohkkájit giddagasas.

Evttohus 2: Eretfárrejeaddji sápmelaččaid vuoigatvuohta ávkkástallat mehciin iežaset ruovttusuohkaniin

Gažaldat dahká guokte deastta guovdilin, namalassii dat vuoigatvuohta mii vuolga earret eará konvenšuvnnas siviila ja politiikalaš vuoigatvuodain (SP) artiikkalis 27 dasa ahte “searválagaid joavkkuideaset eará miellahtuiguin ovddidit iežaset kultuvrra” (jna.) ja deasttas sidjiide geat doalahit dán kultuvrra ja bisuhit árbevirolaš ealáhusa ja ávkkástallet árbevirolaš guovllu resurssaiguin.

Ráđi oainnu mielde ferte son guhte vällje fárret eret guhkit áigái vai oažžu ávkki dain vejolašvuodain maid su oahppu ja gelbbolašvuohta addá, álo välljet galgá go ollásit dahje muhtun muđui rávkalis iežas vuoigatvuodaid dan geažil go guoddá iežas árbevirolaš guovllu ja dan guovllu resurssaid vai beassá ávkkástallat eará urbána eallinvugiin. Dát kultuvrralaš vuoigatvuodát fertejit šaddat gáržžit ja heivehuvvot

sin dárbbuide, geat válljejit orrut dáin árbevirolaš guovlluin ja geat válljejit dakkár eallinvuogi, mii lea heivehuvvon dán guovllu resurssaide ja vejolašvuodaide.

Dát galggašii mielddisbuktit ahte ii berre dohkkehit dakkár vuoigatvuodaid ásaheami, mat oidet eretfárrejeaddjiid, muhto ahte vuoigatvuohta ávkkástallat mehciin, bivdduin ja guolástemiin berre bohtit sis, geat ávkkástallet dáid resurssaiguin iežaset birgejumis dahje ealáhusas.

Ráđđi oaivvilda viidáseappot athe dakkár gáržžideamit eai gusto daidda sápmelaččaide, geat gaskaboddasaččat leat Mátta-Norggas dahje eret iežaset árbevirolaš guovlluin oahpu dahje sullasaš siva geažil.

Evttohus 3: Oslo sámi viesu árvoštallan

Oslo Sámi viesu stivrras leat ovddasteaddjit servviin Oslo Sámiid Searvi, Sámeálbmot bellodat ja Sámi sosiálademokrátalaš searvi.

Sámi viesu doaimmaide gullet Sámi álbmobeavivi čalmusteapmi, lávvardatkafea, konsearttat, ođđa girjiid almmuheapmi, serviid čeahkkimat ja mánggalágan kurssat. Dát čájeha ahte Sámi viessu lea Oslo sápmelaččaid deaivvadansadji. Ekonomiiija lea mañimus ággiid buorránan, ja danne lea Sám viessu ohcamin vuohkkaset ja stuorát lanjaid.

Sámediggeráđi mielas ii leat dárbu árvoštallat Sámi viesu doaimma go mii oaidnit ahte doaibma doaibmá. Sámediggeráđi čujuha Sámedikki dieđáhussii sámi ásahusovddideami birra mii ovddiduvvo čakčat. Dieđáhus gieđahallá daid gáibádusaid maid Sámediggi bidjá sámi ásahusaide ja daid doibmii. Oslo Sámi viessu gullá maid dása.

Evttohus 4: Guođohanráfáiduhttin Finnmárkkus

Departemeanta lea 29.01.85 lálkaásahemiin vissis guovlluid ráfáiduhttima birra guodoheami vuostá Finnmárkkus, ráfáiduhttan ovcci guovllu boazoguođoheami vuostá. Jagis 2003 guorahalai Boazodoallostivra buot ráfáidahttojuvvon guovlluid árvoštallat sáhtii go muhtumiid dain máhcahit boazoguohtumin. Boazodoallostivra gávnnašii ahte ráfáidahttima álgovuodđu hui ollu ráfáidahttojuvvon guovlluin lei gahččan eret, ja stivra válljii sáddet ášši gulaskuddamii guoskevaš oasehasaide gullat makkár eará beroštumit leat ráfáidahttojuvvon guovllui. Gulaskuddan loahpahuvvui 10.06.04.

Gulaskuddanvástádusat čájehedje ahte muhtun guovlluin lea stuorra vuosteháhku loahpahit ráfáidahttima boazoguođoheami vuostá. Viiddiduvvon gulahallama mañná guoskevaš gielddaiguin ja eanadoalloeiseválddiiguin ii nagodan Boazodoallostivra soahpat čovdosa. Boazodoallostivra lea árvoštallan iešguđet ákkaid ja rávve ahte ráhkaduvvo ráfáidahttinlálkaásahus ođđa ulbmiliin ja ođđa rájiiguin. Dáid lea dál Eanandoallo- ja biepmodepartemeanta meannudeamen loahpalaččat.

Departemeanta gávnnašii ahte dárbbášuvvo viiddiduvvon ságaškuššanproseassa eanemus riidovuloš guovlluin. Dát guoská Vuohpošnjárgii ja Njárggahuožžii Porsánnggu gielddas, ja gávpotlágaš guovlluin Áltá suohkanis. Dan vuođu nammaduvvui bargojoavku ealáhusaid ja guoskevaš gielddaid ovddasteaddjiiguin. Dán bargu jodiha Finnmárkku fylkkamánni. Dát bargu orru loahpahuvvomin 2008 giđa. Go bargojoavku lea loahpahan barggus, de departemeanta bargagoahtá lálkaásahusa ođasmahttimiin.

Sámediggerádis lea siehtadus Eanandoallo- ja biepmodepartemeanttain das ahte galget čadahuvvot konsultašuvvnat dan lálkaásahusa vejolaš ođasmahttima birra, mii guoská vissis guovlluid ráfáidahttimii boazoguohtuma vuostá Finnmárkkus. Sámediggeráđi lea maid evttohan ahte dán áššis lea guovdil čadahit konsultašuvvnaid gaskal departemeantta ja daid sámi beroštusaid maidda ášši guoská njuolgga, gč. konsultašuvvnašiehtadusa 9. čuoggá. Ja vel ahte ášši guoská finnmárkkulága paragrafi 4 – Sámedikki njuolggadusat rievdaduvvon meahceávkkástallama várás. Eanandoallo- ja biepmodepartemeanta lea

addán dieđu Sámediggái ahte konsultašuvnnat ášši birra sáhtášedje álggahuvvot ovdal dán jagi geasseluomu. Sámediggeráđdi vuordá oazžut lagat dieđu ja dárbblaš duogášávdnasiid.

Evttohus 5: Ođđa váldogirdistašuvnna báikádeapmi sáhtá bilidit árbevirolaš márkosámi ássama Skániin ja Evenáššis

Dát ášši váldojuvvui ovdan ovddit dievasčoahkkimis guovvamánus ja Sámediggeráđdi vastidii dalle čilgemiin mo ášši stáhtus dalle lei ja mo ráđđi áiggu čuovvolit ášši. Ráđđi lea čuovvolan ášši 03.03.08 beaváduvvon reivviin Suodjalusdepartementii mas álbmotrievttálaš geatnegasvuodát fuomášahttojuvvojedje departementii, dás maiddá konsultašuvdngeatnegasvuoda vejolaš plánaid oktavuodas Skániin ja Evenáššis. 25.04.08 beaváduvvon reivves čilge Suodjalusdepartemeant ahte Ráđdehus 28.03.08 ovddidii St.prp. nr. 48 (2007-2008), Suodjalusa guhkesáiggi plánat. Dán guhkesáiggeplánas ii leat evttohuvvon soahtesoadji, bása ja áibmosuodjalus ovttá básii. Jus dát boahtteáiggis čohkkejuvvojit, de galgá čadahuvvot ollislaš árvoštallan mas deattuhuvvo rabas ja searvadahtti gulahallan daid oasehasaiguin, maidda vejolaš boahttevaš rievdadusat gusket, dadjá departemeanta. Sámediggeráđdi eaktuda ahte váldojuvvo oktavuoha Sámedikkiin nu ahte čadahuvvojit konsultašuvnnat jus šaddá guovdil árvoštallat váldogirdistašuvnna Skániin ja Evenáššis.

Evttohus 6: Ráfáidahttojuvvon guovlluid heaittihanbargu galgá bissehuvvot gilážiid birrasiin Finnmárkkus

Geahča vástádusa 4. evttohussii.

Evttohus 7: Sápmi

Fitnodatnama registreren ja oktovoigatvuoha registrerejuvvon fitnodatnammi muddejuvvo geassemánu 21. b. 1985-mannosaš lágas nr. 79 fitnodatnama oktovoigatvuoda ja eará gávpedovddalagaid jna. birra (fitnodatnammaláhka) oktan mañit rievdadusaiguin.

Fitnodatnammalága § 2-1 mearrida: ”Et foretaksnavn må ikke være identisk med et foretaksnavn som er, eller blir, registrert etter allerede innkommet melding til Foretaksregisteret, såfremt det ikke foreligger samtykke fra vedkommende rettighetshaver. Et foretaksnavn må som minimum bestå av en sammenstilling av tre bokstaver fra det norske alfabet. Navn på land, fylker eller kommuner kan ikke nyttes som foretaksnavn.” (Fitnodatnamma ii galgga leat aiddo dat seammá go dakkár fitnodatnamma mii lea, dahje šaddá, registrerejuvnot diedáhusa vuodul mii lea juo boahtán Fitnodatregistarii, muđui go guoskevaš vuogatvuodáaiggiat lea addán dasa lobi. Fitnodatnamas čoahkádusas galget leat uhcimusat golbma bustáva norgga alfabehtas. Riikkaid, fylkkaid dahje gielddaid namat eai sáhte leat fitnodatnamman.)

Dát paragrafa rievdaduvvui čakčamánu 5. b. 2003 láhkarievdadusain. Lea čielggas ahte Biepmo- ja gávpedepartemeanta ii leat smiehttan sámi guovllu namahusa birra ja danne ii leat árvoštallan galget go leat gáržžidusat dakkár nammaválljemis masa namahus “Sápmi” guoská. Dat ahte gáržžidusat dán paragrafa mañimus lađđasis maiddá gusket daidda almmolaš sámi fylkkaid ja gielddaid namaide, mat dál gullet sámegeiela hálddašanguvlui, čuovvu áibbas čielgasit láhkateavsttas.

Sámediggeráđdi oaivvilda ahte namahus”Sápmi”, mii lea árbevirolaš sámi guovllu sámi namahus davviriekkain, berre leat suodjaluvvon dan vuostá ahte dan geavahit fitnodatnamman. Ráđđi áigu dán ášši čuovvolit vuohkkasit Biepmo- ja gávpedepartemeantta ja Pateantastivrra ektui. Dattetge áigut ovttasbarggu bokte Suoma ja Ruota beale sámedikkiiguin očodit oktasaš doaibmabijuid Suoma ja Ruota bealde.

Evttohus 8: Riekti ja geatnegasvuohta olgoriikkalaččaide searvat introdukšuvdnaprográmmii

Sámediggeráđđi lea váldoáššis ovttaoaivilis das ahte sámegiella berre leat ovttasdássásaš dárogielain introdukšuvdnaprográmmas, ja oppalaš integrerema lassín das lea maiddá mearkašupmi vejolašvuhtii oazžut barggu muhtun osiin bargomárkanis. Deatalaš eaktun sámi kultuvrra boahtteáigái lea álbmoga vejolašvuohta beassat geavahit gielas. Sámegiella hálddašanguovllus lea sis geat háliidit geavahit sámegiella fuolahan dihtii iežaset beroštumiid báikkálaš ja regionála almmolaš dearvvašvuođa- ja sosiálaásahusaid ektui, vuoigatvuohta oazžut vástádusa sámegillii. Sámediggeráđđi bealušta dan ahte sisafárrejeaddjide addojuvvojit buorit vejolašvuođat oahppat sámegiella ja oahpásmuvvat sámi kultuvrrain. Sámediggeráđđi áigu dán ášši váldit ovdan guoskevaš departemeanttaiguin.

Evttohus 9: Sierra sámi mánáidáittardeaddji

Sámediggi doalai jahkasaš čohkkima Mánáidáittardeaddjiin mas earret eará ságaškuššojuvvui man juvssahahtti Mánáidáittardeaddji lea sámi mánáide ja nuoraide. Sámediggi deattuhii man deatalaš dat lea ahte Mánáidáittardeaddjis lea gelbbolašvuohta sámi áššiin nu ahte das lea gelbbolašvuohta doaimmat maiddá sámi mánáid áittardeaddjin. Mánáidáittardeaddji muitalii dán čoahkkimis ahte sii leat virgádan olbmo geas galgá leat ovddasvástádus áššiin mat gusket mánáide ja nuoraide, erenoamážit álgoálbmogiidda ja minoritehtaide guoski áššiin. Dán olbmoss galgá leat váldoovddasvástádus maiddá sámi áššiin, ja Mánáidáittardeaddji háliida dáinna virgádemiiin duddjot gelbbolašvuođa sámi áššiin.

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte dát lea lávki rivttes guvlui, ja áigu čuovvolit ášši Mánáidáittardeaddji ja Mánáid- ja dásseárvodepartemeantta ekui.”Evttohus 10: Berráigeahččandoaimma sámi mánáid vuoigatvuođaid hárrái

Sámediggi mearridii áššis 08/08 Sámi joatkkaoahpahus – hálddašanmálle, ahte Sámediggeráđđi álggaha konsultašuvnnaid Máhttodepartemeanttain mearrádusa ja bargojoavkku rávvaggiid čađaheami oktavuodas. Sámediggeráđđi sáhtta dán oktavuodas váldit ovdan berráigeahččandoaimmaášši sámi mánáid vuoigatvuođaid oktavuodas mánáidgárddis ja skuvllas.

Seamma áššis bivdojuvvo Sámediggeráđđi farggamusat čielggadit dakkár hálddašanmálle mas Sámedikkis lea hálddašanovddasvástádus stáhta sámi joatkkaskuvllain, dás maiddá sierra Sámedikki vuollásaš orgána ásaheami mii galgá hálldašit sámi skuvla- ja oahpahusaššiid. Dákkár čielggadeapmái gullá maiddá árvvoštallat oasi hálldahusa doaimmas.

Evttohus 11: Sámi mánáidgárdefálaldat Oslos ja birra.

Sámediggeráđđi lea doallan čoahkkima Mánáidáittardeaddjiin sámi mánáidgárddi dili birra. Oslo gielda lei bovden Sámedikki čoahkkimii sámi mánáidgárddi hárrái, muhto bovdehus bođii nu maŋjit ahte Sámedikkis ii lean vejolašvuohta oassálastit. Sámediggeráđđi lea bivdán dollojuvvot ođđa čoahkkinn Oslo gielddain ja áigu čuovvolit ášši.

Evttohus 12: Elsa Laula Renberg reigádanbeaivi almmolaš leavgabeaivin

Sámi parlamentáralaš ráđđi ja Sámiráđđi leat 2004:s mearridan ásahtit oktasaš lávdegotti mii galgá hálldašit ja ovddidit sámi nátionála govastagaidd riikkaidgaskasaš heráldalaš prinsihpaid vuodul.

Ášši sáddejuvvo Sámi parlamentáralaš ráđi meannudeapmái.

Evttohus 13: Sápmi

Geahča vástádusa 7. evttohussii.

Evttohus 14: Boazodoalu vuoigatvuodakomišuvdna

Sámediggeráđđi lea ovttaoavilis das ahte lea deatalaš fargga čielggadit boazodoalu siskkáldas riektediliid. Dálá eahpečielga dilli addá uhccán einnostañvejolašvuoda ja lea mielde hehttemin ealahusdoaimama. Čuolbamčilgehusat boazodoalu siskkáldas riektediliid oktavuodas eai leat ođđasat Sámediggái. Go reviderejuvvoñ boazodoalloláhka meannuduvvui dievasčoahkkimis 2006 čakčamáñus, de ledje eanetlohku ja unnitlohku ovttaoavilis das ahte eañjuohkinrievttis ii leat dál erenoamáš gelbbolašvuohhta sámii riekteáđdejumis ja boares vieruin. Danne oavvvildii Sámedigg ahte berre ásañuvvot sierra riidočoavdinorgána mas lea erenoamáš gelbbolašvuohhta dáiñ áššiiñ. Muhto Sámedikki oaidnu ii váldojuvvoñ vuhtii go Ráđđehus ja Stuorradiggii meannudedje reviderejuvvoñ boazodoallolága.

Rievdadusat mat 2007:s mearriduvvojedje boazodoallolágas ledje dušše belohahkiid boazodoallolága ođasmahttin, ja dan ferte čuovvolit ollislaš revišuvnnañ. Ollislaš revišuvdna lea earret eará sámii vuoigatvuodálávdegotti čielggadeami NOU 2007: 13 ”Den nye sameretten” čuovvoleapmi, mii giedahallá boazodoalu guovddáš áššiid. Gulaskuddanáigemeañri lea 15.2.2009, ja Sámediggeráđđi oavvvilda ahte bargu ollislaš boazodoallolágañ berre dahkkojuvvoñ sámii vuoigatvuodálávdegotti čielggadeami čuovvoleapmin.

Sámediggeráđđi lea dál bargamin boazodoallođiedáhusain ja áigumuš lea ahte dan galgá dievasčoahkkin meannudit jagis 2008. Dan oktavuodas lea lunddolaš čuolbmačilgehasit ja ovddidit strategiijaid mat čatnasit boazodoalu siskkáldas riektediliide.

Evttohus 15: Loabáid gieldda laktin sámegiela hálddašanguvlui

Sámediggii válddii 2002 álgaga máñgga guovdilis gieldda ektui, earret eará Loabáid gieldda ektui, dainna ulbiliin ahte oččodit laktima sámegiela hálddašanguvlui.

Go Divttasvuona suohkan ozai laktojuvvoñ sámegiela hálddašanguvlui, de čujuhii Sámediggii 2003:s dasa ahte máñga gieldda ledje jerrojuvvoñ háliididedje go laktojuvvoñ sámegiela hálddašanguvlui, ja rávviiid ahte maiddáí dát gielddat laktojuvvošedje giellahálddašanguvlui jus sis dahket dakkár mearrádusa.

Loabáid gieldda dáhtu vuodul doalai Sámediggii 2006 giđa diehtujuohkinčoahkkima gielddas mas fáddán ledje gieldda vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát jus dat laktojuvvoñ hálddašanguvlui.

Loabáid gieldda mearridii 14.02.08 ahte gieldda galggai ohcat laktima sámegiela hálddašanguvlui, ja sáddii 24.04.08 ohcama Kultur- ja girkodepartementii dainna áigumušain ahte laktojuvvoñ hálddašanguvlui 01.01.09 rájes. Ohcama máñggus lea sáddejuvvoñ Sámediggái diehtun.

Sámediggeráđđi lea duhtavaš dáiñna mearrádusain ja áigu čuovvolit dán ohcama Kultur- ja girkodepartemeañntta ektui dainna rávvagiin ahte laktit Loabáid gieldda sámegiela hálddašanguvlui 01.01.09 rájes, ja ahte 2009 stáhtabušeahas várrujuvvoñ ruhta dása.

Seammaláhkai go eará ge guovdilis gielddaid ektui 2002:s, lea maiddáí váldojuvvoñ oktavuohhta Skániid ja Evenášši gielddaiguin. Sámediggii lea maid doallan diehtujuohkinčoahkkima dán fáttá birra. Sámediggái livččii sihke lunddolaš ja riehta ahte sihke Skániid ja Evenášši gielddat laktojuvvošedje sámegiela hálddašanguvlui. Seammás berošta Sámediggeráđđi das ahte juohke gieldda dat ieš galgá mearridit loahpalaččat ohccá go laktima sámegiela hálddašanguvlui.

Evttohus 16: Ollislaš plána bieggafápmohuksemiidda

Bieggafápmohuksen ja gáibáduš oažžut ollislaš plána bieggafápmohuksema várás sámi guovlluin lea fáddá maid Sámedikki dievasčoahkkinn maŋgii lea meannudan. Maŋimus go dát ášši digaštallojuvvui dievasčoahkkimis lei 2006 go árras Per Edvind Varsi Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus dieđihii sullasaš odđa ášši.

Dan rájes leat oktavuodát earret eará Sámedikkis dagahan ahte Riikkaantikvára ja Luondduhálddašandirektoráhta dál árvoštallet riidodási birrasii ja kulturmuittuide buot dieđihuvvon ja konsešuvdnaohccojuvvon bieggafápmorusttegiid oktavuodas. Riidoárvoštallama ulbmil lea čohkket dieđuid riiduid birra ja ráhkadit vuođu mo vuoruhit prošavttaid. Maiddái boazodoalloberoštumiid ja suodjalusberoštumiid ektui ráhkaduvvojit riidoárvoštallamat.

Viidáseappot evttohii Birasgáhttendepartemeanta ja Oljo- ja energiijadepartemeanta njuolggadusai bieggafápmorusttegiid plánema várás geassemánuš 2007. Sámi beroštusat leat dás gieđahallojuvvon sierra kapihttalas, mas sihke boazodoallu ja sámi meahccealáhusat gieđahallojuvvot erenoamážit. Sierra mildosis njuolggadusaide lea čilgejuvvon mo meannuduvvojit dat bieggafápmoáššit, mat gusket sámi guovlluide, dás maiddái Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaskasaš konsešuvdnašiehtadus.

Sámediggeráđdi diehtá ahte dál leat plánat hukset mánga bieggafápmorusttega sámi guovlluide, ja ahte sihke earkil huksenaššit ja buot dieđihuvvon sisabahkkemat oktiibuot mielddisetbuktet issoras stuorra sisabahkkema mas sáhttet leat stuorra váikkuhusat sámi beroštusaide. Sámediggeráđdi oaidná dattetge ahte stáhta eiseválddiid vástáduš odđa sámi gáibádusaide oažžut ollislaš plána buot plánejuvvon bieggafápmorusttegiidda Norggas, lea čujuhit bajábealde namuhuvvon njuolggadusaid bieggafápmorusttegiid várás ja riidoárvoštallanortnegii. Sámediggeráđdi oaidná dárbbaslašžan ahte dát stivrenreaidut besset doaibmat muhtun áiggi ovdal go árvoštallojuvvon doibmet go dat áigumuša mielde, ja dan ektui ahte fuolahit sámi beroštusaid.

Sámediggerádis lea dál proseassa NVE:in njuolggadusaid/bargovugiid oktavuodas mo meannudit energiijaáššiid stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvdnašiehtadusa ektui, ja dán proseassa oktavuodas áigut oččodit buriid čovdosiid dasa. Dan oktavuodas áigu Sámediggeráđdi bargat dan ala ahte galget dahkkojuvvot regionála buohtastahttimat mas lagaš guovlluid prošavttat gehččojuvvojit oktan, gč. plánejuvvon fápmolinnjá Báhcavuotna-Hámmárfeasta maid ferte geahččat oktan buot plánejuvvon bieggafámuin Davvi-Romssas ja Finnmárkkus. Sámediggeráđdi oaivvilda ahte lea deatalaš oččodit dakkár ortnegiid mat dagahit ahte Sámedikki ja sámi beroštusaid oaidnu váldojuvvojit vuhtii plánejuvvon prošavttaid oktavuodas miehte sámi guovllu.

Evttohus 17: Dahkorássešiljuid huksen Áiluktii, Moskái ja Bjørkvikii

Sámediggeráđdi berošta das ahte buoremus lági mielde lámhččojuvvo valáštallamiidda sámi guovlluin. Erenoamáš deatalaš lea ahte mánát ja nuorat ožžot vejolašvuođa beassat valáštallat. Okta dain eavttuin jus dat galggaš ollašuhthtojuvvot lea dávjá ahte gávdnojit valáštallanrusttegat mat doibmet ja leat buorit.

Spábbačiekčan lea máilmmiviidosas valáštallan masa maiddái sámi álbmot searvá. Dan vuođuš berošta Sámediggeráđdi das ahte dilálašvuođat lámhččojuvvojit vai odđáiigásaš rusttegat huksejuvvot maiddái sámi guovlluide. Dan oktavuodas lea Sámediggeráđdi ovttaoaivilis Norgga spábbačiekčanlihtuin das ahte dahkorássešiljut leat áigái heivehuvvon spábbačiekčanrusttegin.

Vuodđun valáštallanrusttegiid ruhtadeapmái Norggas leat tihppenruđat maid fylkkagielddat hálddašit. Doarjjaohcamat valáštallanrusttegiidda mannet iešguđet gieldda bokte, ja rusttegat galget čadnojuvvot juohke gieldda rusttetplánii ja vuoruhuvvot dan bokte. Tihppenruđat sáhtte dahkat sullii 40 % ollislaš rusttetgolui. Dát mearkaša ahte stuorát rusttegiid ruhtadeapmi muđui, nu go dahkorássešiljuid, šaddá hui stuoris. Sámediggeráđdi oaidná ahte sáhtta šaddat váttisin hukset dakkár rusttegiid smávit báikkiide ja smávit gielddaide.

Nordlándda fylkkasuohkana ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargošiehtadusa 19. Kapihttalis – Valáštallan, lea ovttamielalašvuohta das ahte oasehasat galget bargat dan ala ahte buoridit valáštallama vuoddostruktuvrra sámi guovlluin. Dát mearkkaša earret eará dilálašvuoda láhččima valáštallanrusttegiid investeremiidda. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte Sámediggi ja Nordlándda fylkkasuohkan dán siehtadusčuoggá vuodul ovttas galggašedje leat mielde ruhtedeamen go leat konkretha plánat hukset valáštallanrusttegiid fylkka sámi guovlluide.

Áirras Anders Urheim ákkasta dás ahte galggašii ovddidit ja hukset stuorra dahkoráссерusttega Divttasvuona suohkanii. Sámediggeráđđi mielas lea Urheima evttohus buorre. Sámediggeráđđi oaivvilda dattetge ahte berrešii báikkálaččat álggahuvvot plánenbargu hukset valáštallanrusttegiid, ja ahte dát plánat váldojuvvojit mielde giełldaid rusttetplánide dábálaš vuogi mielde. Dalle sáhtášii Sámediggi árvoštallat vejoloaš doarjaga prošekti, ja dalle ovttasbarggus Nordlándda fylkkasuohkaniin gustovaš ovttasbargošiehtadusa vuodul.

Mii guoská dahkorássešilju ráhkadeapmái Divttasvuona suohkanii, de sáhtta dieđihuvvot aht Ájluovtta valáštallansearvi lea ohcan Sámedikkis dahkoráссерusttega oasseruhtadeami Ájluovttas. Dat ohcan lea dál dábálaš vuogi mielde meannuduvvomin sámediggevuogádagas, ja danne ii áiggo Sámediggeráđđi dás gieđahallat dan lagabui.

Evttohus 18: Álbmotmeahcceguovddážit sámi guovlluin

Álbmotmeahcceguovddášplánat Norggas namuhuvvojit Stuorradiggedieđáhusas nr. 62 (1991-92) Odđa riikkaplána álbmotmehciid ja eará stuorra suodjalanguovlluid várás. Dieđáhus deattuha diehtajuohkima álbmotmehciid birra deatalaš ángiruššansuorgin ja deattasta ahte berre geahččalit buot deatalaš álbmotmehciide čatnat sierra guovddážiid dahje regionála guovddážiid main lea diehtajuohkin eanet álbmotmehciid birra.

Norggas leat 14 álbmotmeahcceguovddáža. 2008 stáhtabušeahas lea várrejuvvon 10,6 miljon ru doarjjan álbmotmeahcceguovddážiidda. 6 álbmotmeahcceguovddáža leat áshuvvon sámi guovlluide, dát leat:

- Femundsmarka álbmotmeahci álbmotmeahcceguovddáš áshuvvui 2005 ja das leat ossodagat Rørosas ja Elgá:a.
-
- Lierne álbmotmeahcceguovddáš Davvi-Trøndelágas lea Norgga odđaseamos 2007 rájes ja dat doaibmá galledanguovddážin Lierne ja Blåfjella-Skjækerfjella álbmomehciide.
-
- Nordlándda álbmotmeahcceguovddáš 2005 rájes lea E6 guoras Storjordas Sáláha suohkanis. Guovddáš lea áshuvvon gaskal Sáltoduoddara – Svartisen ja Jurkárjáhká álbmotmehciid.
- Halti álbmotmeahcceguovddáš 2004 rájes Storslettas Ráissas lea Ráissa álbmotmeahci diehtajuohkinguovddáš. Guovddážis lea maiddái turistadiehtajuohkin, girjeráđju ja ealáhusbeassi. Halti boahhte huksenmutter galgá guovddáš maiddái leat mielde ovttastuvvon kvenakultuvra- ja álbmotmeahcceguovddážis. Storslett oáččui muđui Birasgáhttendepartemeanttas stáhtusa okta riikka viđa álbmotmeahcegiliin 27.02.08.
- Rávttosnjárgga luondduviessu ja musea juohká dieđuid Rávttosnjárgga álbmotmeahci birra. Luondduviessu ráhppojuvui 1990 ja autoriserejuvui álbmotmeahcceguovddážin 1997.
- Bajit Báhcaveaji álbmotmeahcceguovddáš čatnasa Bioforsk Svanhovd:i. Álbmotmeahcceguovddáš rahppojuvui 2001 ja das lea diehtajuohkin ja čájáhusat mat čatnasit sihke Báhcaveajleahká ja Bajit Báhcaveaji álbmotmeahccái.

Sámediggeráđđi lea ovttaoavilis áirasiin Magnhild Mathiseniin Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus das ahte lea deatalaš ahte dál ja odđa álbmotmeahcceguovddážiidda sámi guovlluin sihkkarastojuvvo dohkálaš

ekonomiija daid doibmii. Sámediggeráđđi áigu gulahaladettiin birasgáhtteneiseválddiiguin bargat dan ala ahte várrejuvvot doarvái resurssat čalmustahttit guovllu sámi historjjá ja sámi ávkkástallama go luondu ja kultuvra gaskustuvvo sámi guovlluid álbmotmeahceguovddážiin. Oavdmearka dihtii lea Sámediggi manjá hálestemiiguin Luondduhálldašandirektoráhtain váikkuhan dasa ahte Saemien Sijte lea ožžon juolluduvvot ruđa ráhkadit sisdoalu sámi gaskkustanvuđđosii Lierne ja Blåfjella-Skjækerfjella álbmotmeahiin.

Mii guoská boahttevaš álbmotmeahceguovddáža huksemii Várnjargga álbmotmeahccái, de áigu Sámediggeráđđi čuovvot Sámedikki dievasčoahkkima mearrádusa áššis 14/05 mii dadjá ahte vejolaš álbmotmeahceguovddáš ferte áshuvvot guovllu sámi kulturásahusaide. Dát váldojuvvo ovdan boahtte gulahallančoahkkimis Birasgáhttendepartemeanttain, ja álbmotmeahceguovddážit galget maiddái giedahallojuvvot Sámediggeráđi boahttevaš biras- ja areálapolitihka diedahasas. Dás giedahallojuvvo maiddái Birasgáhttendepartemeantta odđa ortnet álbmotmeahcegielddaiguin ja álbmotmeahcegiliiguin. Dán oktavuodas lea guovdil namuhit ahte sihke Engerdala, Lierne, Snoasa, Sáláha, Ráissa ja Várggáid gielddat leat daid 23 gielddaid gaskkas, mat leat Birasgáhttendepartemeanttas ožžon stáhtusa álbmomeahcegieldan 27.02.08.

Evttohus 19: Mielkeeriid oastin- ja vuovdinortnet berre heaittihuvvot

Sámediggeráđis lei 26.03.08 čoahkkinn Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttai ovdal dán jagi eanandoallošiehtadusa, ja ráđđi sáddii čálalaš evttohusa 17.04.08. Sihke čoahkkimis ja čálalaš evttohusas válddi Sámediggeráđdi ovdan dan ahte mii háliidit loahpahit ortnega beassat priváhta gávppašit mielkeeriiguin sámi ássanguovlluin. Nuppádassii háliida Sámediggeráđdi bajimus ráji mieldeeriid oastimii rabas márkanis, mii sáhtta biddjojuvvot seamma háddái go stáhtalaš eriid oastimii. Sámediggeráđi ágga evttohusas lea ahte mielkeeriiguin gávppašeapmi rabas márkanis mieldeisbukta lassegoluid eanadoalliide, ja ahte sii geat dinejit mielkeeriid priváhta gávppašeami ortnegiin, leat sii geat heitet ealáhusas ja álget eará fidnuide. Vuoitahallin leat sii geat báhcet ealáhussii ja fertejit máksit divrasit eriid ovddas. Nappo ii boade ge ortnet buorin ealáhussii mangeláhkai.

Evttohus 20: Ealgabivddu guhkideapmi

Norggas leat buot fuođđut ráfáidahttojuvvon jus eará ii boade ovdan fuođđolágas. Danne lea lohpi bivdit dušše muhtun slájaid. Daid slájaid bivdoáigi maid lea lohpi bivdit, lea muddejuvvon sierra lánkaásahusa bokte Fuođđolága vuodul. Lánkaásahus bivdin- ja gárdunáiggiid birra ja monnema ja uvjema birra 01.04.07 rájes 31.03.2012 rádjai mudde ealgabivddu bivdináiggiid. Dán lánkaásahus § 3 vuodul sáhtta Fylkkamánni, gieldda ohcama vuodul, guhkidit ealgabivddu bivdináiggi go leat erenoamáš máddodat-, hálddašan- dahje ealáhuslaš dárbbut. Ovdal dahkkojuvvojedje dákkár mearráduusat gielddalaš dásis.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku háliida ruovttoluotta dan ovdeš ortnegas ahte gielddat mearridit dakkár áššiid. Sámediggeráđdi lea ovttaoavilis Bargiidbellodaga sámediggejoavkkun ja áigu čuovvot dán ášši fylkkamánneámmáhiid ja luondduhálldašandirektoráhta ekui.

Evttohus 21: Rámmaevttut politihkalaš bargui odđa válgaortnega manjá

Sámediggeráđdi háliida nammadit lánveggotti mii galgá geahčadit politihkalaš barggu rámmaevttuid odđa válgaortnega ásaheami oktavuodas. Sámediggeráđdi lea árvalan Ráđdehussii ahte bušeahtadárbu politihkalaš bargui jagis 2009 lassána golmmain miljon ruvnnuin. Dát ruđat gokčet doarjaga Sámedikki politihkalaš joavkkuide, doarjaga opposišuvnna bargoeavttuide ja joavkkuid barggu cegget listtaid 2009 válgii. Lánveggoddi nammaduvvo čakčat.

Evttohus 22: Sámiid nammadeapmi stáhtastipendiáhhtaortnegii

Sámediggeráđđi lea ovttaoavilis evttoheaddjiin ahte stáhtastipeandaortnegis sámi kandidáhtaide erenoamáš bargosurggiin sáhtta leat mearkkašupmi sámi servodahkii, ja ahte dat sáhtta váikkuhit sámi árbedieđuid áimmahuššama ja viidáset fievrredeami mángga suorggis. Sámediggeráđđi čujuha dan ásahuvvon ortnegii mii juohká stáhtastipeandaid Kultur- ja girkodepartemeantta evttohusa vuodul, ja oidná ahte ii leat ulbmillaš dál ásahit sierra stáhtastipeandda sámi kandidáhtaide.

Sámediggeráđđi áigu váldit oktavuoda Kultur- ja girkodepartemeanttain dainna ulbmiliin ahte oččodit eanet sámi kandidáhtaid evttohuvvot dálá stáhtastipeandaortnegii.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 37 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon

IV Beavdegirjelasáhusat

Beavdegirjelasáhus

Dievasčoahkkima 27. – 30.05.08 oktavuodas mii háliidit ovddidit čuovvovaš beavdegirjelasáhusa.:

Joavkkuid sárdnun áigi – mii smávva joavkkut/bellodagat áddet bures ahte čoahkkinjodihangoddi geahččala buoremus lági mielde ja min njuolggadusaid vuodul addit sárdnunáiggi nu ahte sáhtta meannudit daid áššiid mat leat biddjojuvvon dievasčoahkkima áššelistui.

Muhto go omd. “Ráđi dieđáhusa” meannudeapmái les várrejuvvon dušše 130 min.(2 diimmu ja 10 min), mas áššejodiheaddjis (presideanttas) lea 30 min. Dat 2 stuorra joavkku oazžuba 19 min goabbá ge – ja smávva joavkkut/bellodagat ožžot dušše 4 min.

Mii háliidit ahte biddjojuvvo eanet áigi vai dakkár áššiide go prinsihppadigaštallan gálgá čađahuvvot dievasčoahkkimis nu ahte maiddá smávva joavkkut/bellodagat besset searvat eanet áššiide/fáttáide. Jus čoahkkinjodihangoddi ovddalgihit sáhtta geahčadit áššiid ja vejolaččat addi guhkit áiggi oktii buot, de sáhtta muhtun áššiide geavahit 1 diimmu guhkit áiggi jus orru leamen dárbu dasa.

SáB ovddas– Terje Tretnes

SSB ovddas – Anders Urheim

ČSJ ovddas – Jánoš Trosten

SMN ovddas – Johan Mikkel Sara

JSL ovddas – Per A Bæhr

GB ovddas – Olaf Eliassen

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Egil Olli, áššejodiheaddji	Randi A. Skum
		Aili Keskitalo
		Johan Mikkel Sara
	Egil Olli	
2	Aili Keskitalo	Klemet Erland Hætta
		Kirsti Guvsám
		Bjarne Store-Jakobsen
	Aili Keskitalo	
3	Marianne Balto	Terje Tretnes

	Marianne Balto	
4	Jánoš Trosten	Per Andersen Bæhr
		Olaf Eliassen
	Jánoš Trosten	
5	Olaf Eliassen	Kirsti Guvsám
		Johan Mikkel Sara
		Jánoš Trosten
	Olaf Eliassen	
6	Willy Ørnebakk	Terje Tretnes
		Kirsti Guvsám
		Randi A. Skum
	Willy Ørnebakk	
7	Johan Mikkel Sara	
8	Terje Tretnes	
9	Per Andersen Bæhr	
10	Anders Urheim	
11	Hilde Anita Nyvoll	
12	Randi A. Skum	
13	Inger Jørstad	
14	Synnøve Solbakken-Härkönen	
15	Berit Oskal Eira	
16	Ing-lill Pavall	
17	Bjarne Store-Jakobsen	
18	Ann-Mari Thomassen	
19	Marie Therese Aslaksen	
	Terje Tretnes, čeahkkinnortnegi	
	Willy Ørnebakk, čeahkkinnortnegi	
	Terje Tretnes, čeahkkinnortnegi	
20	Randi A. Skum	
21	Kirsti Guvsám	
22	Marianne Balto	
23	Aili Keskitalo	
24	Bjarne Store-Jakobsen	
25	Jørn Are Gaski	
	Jánoš Trosten, čeahkkinnortnegi	
	Terje Tretnes, čeahkkinnortnegi	
26	Egil Olli, áššejođiheadđji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi váldá Sámediggeráđi doaimmaid áigodagas 09.02.08 - 09.05.08 diehttevassii.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 27.05.08 dii. 12.25

Ášši 15/08

Gažaldagat Sámedikkeráđđái Sámedikki čoahkkinortnega § 11 vuodul

Arkiiva

Arkiiváššénr.

SF-

08/2036

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 27.05.08 dii. 13.35

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namabus
1	19.05.08	Árras Jarle Jonassen, NSR:a sámediggejoavku	Bieggafábmohuksen Fosen boazoorohagas
2	20.05.08	Árras Terje Tretnes, Sámi álbmot Bellodat	Sámi oahpponeavvut
3	20.05.08	Árras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku	Sámedikki gulahallan máhttodepartemeanttain
4	20.05.08	Árras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku	Norgga ja Stáhta oamastan fitnodagaid doaimmat álgoálbmotguovlluin
5	20.05.08	Árras, Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku	Rollat Sámedikkis
6	20.05.08	Árras, Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku	Deanučázadaga hálddašepmi
7	20.05.08	Árras Randi A. Skum, NSR:a sámediggejoavku	Divadat boazodoalus
8	20.05.08	Árras Olaf Eliassen, Guovddášbellodaga Sámediggejoavku	FeFe ja ođdavirgádeapmi

II Gažaldat ja vástádus

Gažaldat 1, Árras Jarle Jonassen, NSR:a sámediggejoavku

Bieggafápmohuksen Fosen boazoorohagas

Fosen boazoorohahkii leat plánejuvvon 22 bieggamillopárkka mat raportta mielde duoguštit 314km². Viidáseappot lea ohccojuvvon lobi hukset ain eanet bieggamillopárkkaid mat eai leat mielde raporttas. Geainnut ja linnjáfierpmádat juohke bieggamillopárkii bohtet lassin. Olles plánejuvvon huksen gártá ollu eanet go raportta árvoštallojuvvon 314km².

Fosen boazodollui dát buvttiha stuorra negatiivva váikkusaid. Orohaga osiin leat dál juo ollu doaimmat mat čuhcet boazodollui. Dákkár plánejuvvon stuorra bieggamillohuksen oktan geainnuiguin ja linnjáfierpmádagain buktá vel stuorát hehttehusaid Fosen boazodollui.

Suodjalus plánii álgogeahčen 1990 jagiid ođđá báhčínšilju Fosenii. Báhčínšilju galggai duoguštit su 500 km² ja dalle celkojuvvoi ahte dákkár huksen čuozašii garrasit Fosen boazodollui.

Dat bieggamillohuksen mii dál lea plánejuvvon, čađahuvvo miehtá Fosen-njárgga, ja muhtun párkkat galget huksejuvot buoremus geavahan- ja guohtunguovlluide. Dan lassin vásihuvvo guhkit áiggi vuollái garra deaddu eará huksemiid geažil go geaidnu galgá huksejuvot juohke párkkii.

Daid dutkanbohtosiid vuodul mat leat gávdomis, ii leat vejolaš oazžut visogova dain vahágiin maid dákkár huksen mielddisbukta. Vissásit sáhtta dadjat ahte doaimmat Fosen boazorohagas lassánit mealgat dakkár guovllus mas dál juo leat ollu sisabahkkemat ja doaimmat. Dát sáhtta dagahit ahte boazodoallu caggojuvvo eret geavaheamis osiid orohagas, mii uhcida dálá boazodoalu.

Gažaldat ráđđái:

Lea go dát dakkár ássi mainna ráđdi bargá, ja mo áigu sámediggeráđdi čuovvolit dán ássi?

Sámediggeráđi vástádus gažaldahkii

Sámediggeráđdi lea ovttaoavvilis das ahte stuorra bieggafápmuhuksen Fosenis sáhtta čuočcat garrasit Fosen-njárgga boazodollui ja nu maiddái sámi servodahkii. Jus buot plánejuvvon bieggafápmoprošeavttat čađahuvvojit, de dat leat issoras stuorra sisabahkken máttasámi guvlui.

Sámedikki dieđu mielde leat dál Fosen-njárggas 16 dieđihuvvon bieggafápmoprošeavtta, 4 prošeavtta maidda lea ohccojuvvon konsešuvdna ja 2-4 prošeavtta mat juogo leat gaskaboddasáčat bissehuvvon dahje čielggaduvvomin. Dan lassin leat guokte juolluduvvon konsešuvnna Bessakerfjellet ja Harbakkfjellet bieggapárkkaid várás. Mii guoská fápmojodđasiidda de lea ohccojuvvon konsešuvdna 420 kV-jodđasii gaskal Namsosa ja Roana ja vel ovtastuvvon fierpmádatčatnaseapmái 132 kV-jodđasiin bieggapárkkain Storheia, Harbaksfjellet ja Kvenndalsfjellet ja vel Roan bieggafápmorusttegis. Dan lassin lea dieđihuvvon huksejuvot 420 kv-jodas gaskal Roana ja Trollheimena, ovtastuvvon fierpmádatčoavddus (132 kV) plánejuvvon bieggafápmorusttegi Nord-Fosenis ja oktasaš 132 kV-fierpmádatčoavddus plánejuvvon bieggafápmorusttegiidda Verran ja Åfjord suohkaniin. Buot dát prošeavttat leat sáddejuvvon midjiie Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtas (NVEas) govvti vuorus.

Plánejuvvon huksema oktavuodas lea dál ráhkaduvvon fágaraporta mii gieđahallá buot daid váikkuhusaid Fosen boazodollui maid dát plánejuvvon doaibmabijut sáhttet mielddisbuktit. Sámediggeráđdi navdá ahte dán raportii dat árras Jonassen čujuha gažaldagastis. Raporttas eai leat dušše ohccojuvvon ja dieđihuvvon prošeavttat mielde, muhto maiddái dat guokte prošeavtta maidda lea juo juolluduvvon konsešuvdna. Go dákkár oktasaš raporta ráhkaduvvo, de dat lea lávki rivttes guvlui dannego dalle lea álkít oaidnit dáid prošeavttaid ollislaš váikkuhusaid sámi servodahkii. Sámediggi lea ain meannudeamen raportta ii ge Sámediggeráđdi háliit buktit loahppajurdaga iežamet cealkámuša birra raportta dán muttus. Dattetge nanne raportta ahte fierpmádatkapasitehta Fosenis ii bealuš ahte buot dát prošeavttat čađahuvvojit. Buot plánejuvvon bieggafápmorusttegat addet buohkanassii 3000 MW huksejuvvon beavttu ja áiggi mielde sáhtta fierpmádatkapasitehta lasihuvvot 1500 MW rádjai. Dat dieđut leat maid duodaštuvvon dain čoahkkimiin mat Sámedikkis leat leamaš NVEin. Muhto go dat lea daddjojuvvon, de sáhttet dat bieggafápmoprošeavttat mat čađahuvvojit dattetge dagahit stuorra negatiivva váikkuhusaid Fosena boazodollui.

Sámediggi lea min vuosttaš cealkámušas dáidda prošeavttaide gáibidan ahte galget čađahuvvot hálddahaslaš konsultašuvnnat ovdasvástideaddji eiseválddiiguin dáid prošeavttaid oktavuodas, dán dáhpahas NVEin. Dál lea mearriduvvon ahte konsultašuvnnat galget dollojuvvo geassemánu gaskkamuttus ja dalle ságaškušojuvvojit maiddái bargovuogit/prosedyrat mo meannudit energiijaássiid stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvdnašiehtadusa ektui. Mii áigut dán proseassas geahččalit ollašuttit buoriid čovdosiid dán dillá nu ahte boazodoallosámi beroštusat fuolahuvvojit olles sám guvlui. Danne lea vástádus Jarle Jonassens gažaldahkii: juo, sámediggeráđdi bargá dánna ássiin ja áigu vuos čuovvolit dan hálddahaslaš konsultašuvnnaid bokte NVEin.

Gažaldat 2, Áirras Terje Tretnes, Sámi álbmot Bellodat

Sámi oahpponeavvut

Sámi oahpponeavvuid strategalaš pláνας boahá ovdan ahte sámi oahpponeavvut galget leat nuvttá. Sámediggeráđđelahttu Jørn A Gaski dajai mediaide ahte dát galgá dáhpáhuvat 2 jagi geahčen. Pláνας ii boade ovdan mihkkege áigemeiriid, nu ahte jus ja go plána dohkkehuvvo nu mo BB lea evttohan, de dat ii dáhpáhuva dan beavvi rájes go plána dohkkehuvvo.

Sámediggeráđi vástádus gažaldahkii

Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvoráhkadeapmái áigodahkii 2009-2012 galgá čuovvoluvvot plánaáigodaga jahkásaš bušehtaiguin. Dát mearkkaša ahte dat oahpponeavvut mat leat ráhkaduvvon plánaáigodaga bušehtaid vuodul álggahuvvon oahpponeavvoprošeavttain, galget leat nuvttá. Árvoštallojuvvo ahte dáid oahpponeavvuid buvttadanáigi lea 2 jagi.

Gažaldat 3, Áirras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku

Sámedikki gulahallan máhttodepartemeanttain

Mii lohkat NRK Sámi Radio neahttsiidduin 29.04.2008 ahte Sámedikki ráđđelahttu Jørn Are Gaski gohčoda Máhttodepartemeantta gealbboheapmin.

Doarju go Sámedikki presideanta ahte Máhttodepartemeanta danin gohčoduvvo?

Strategalaš oahpponeavvoplána čuovvoleami oktavuodas dárbbáša Sámediggi konstruktiivvalaš gulahallama Máhttodepartemeanttain. Beroškeahhtá das ahte doarju go Sámedikki presideanta sámediggeáirasa Gaski oaivila departemeantta birra, lea go Sámedikki presideanta árvoštallan mo dákkár cealkámušat sáhttet váikkuhit gulahallamii Máhttodepartemeanttain?

Sámediggeráđi vástádus gažaldahkii

Sámediggeráđdi vásiha ahte Máhttodepartemeanta lea gáibideaddji ja ahte nu dat lea leamaš guhkit áiggi. Dát čatnasa eanaš dasa ahte departemeanta ja Sámediggi eai dulko rollajuogadeami ovttaláđje. Dát váldojuvvui ovdan jahkebeallásaš konsultašuvdnačoahkkimis bargo- ja searvadahtindepartemeanttain juovlamánu 12. b. 2007 ja čuovvoluvvui hálldahaslaš čoahkkimis Máhttodepartemeanttain 08.02.08. Sámediggi evttohii dalle earret eará ahte galggai nammaduvvot oktasaš Máhttodepartemeantta ja Sámedikki gaskasaš hálldahaslaš bargojoavku mii galggai čielggadit Máhttodepartemeantta, Sámedikki ja direktoráhta gaskasaš rolla-, bargo- ja váldeovddasvástádusa. Departemeanta ii háliidan dákkár guorahallama.

Mediaalmmuhemiid oktavuodas váilevaš sámi oahpponeavvobuvttadeami birra čakčamánu 2007 dovddahii Máhttodepartemeantta doaimmahushoavda ahte lea eahpedábálaš dilli ahte stuorra juolluduvvon supmit láhppojit. Sámediggeráđdi oaivvilda ahte dakkár sivakeahtes čuoččuhusat sihke bilidit Sámedikki beaggima ja departemeantta ja Sámedikki gaskasaš ovttasdoaimbama.

Sámediggáráđdi oaidná áibbas dárbbášlažžan ahte ovttasdoaimban Máhttodepartemeanttain lea čielggas ja čorgat, renoamážit dakkár áššiin main lea konsultašuvdnageatnegasvuohta. Dál lea oktavuotta departemeanttain oččodit hálldahaslaš čoahkkima ovdal 2008 geasi čielggadan dihtii daid konsultašuvdnaproseassaid, mat čatnasit oahpponeavvuide, joatkkaskuvllaid hálldašeapmái, diibmologu lasiheapmái ja lasáhusoahpu historjjáfága oahppoplánii.

Gažaldat 4, Áirras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku

Norgga ja Stáhta oamastan fitnodagaid doaimmat álgoálbmotguovlluin

Norga lea mielde ávkkástallamin luondduriggodaiguin álgoálbmotguovlluin miehtá máilmmi, sihke Stáhta pensunfoandda Utland bokte ja ollásit ja belohakkii stáhta oamastan fitnodagid bokte. Ovdamearkka dihtii lea Stáhta pensunfoanda Utland investeren fitnodahkii Aracruz Cellulose, ja fitnodahkii SN Power (maid Statkraft ja Norfund oamastit) mii hukse čáhcefápmorusttegiid Chiles. Sihke Aracruz Cellulose ja SN Power leat moitojuvvon go leat sisabahkken álgoálbmotguovlluide eai ge leat gulahallan álgoálbmogiiguin.

Sámedikkis lea ovdal leamaš dakkár oaidnu ahte mii galgat gáibidit seamma dásásas servodatovddasvástádusa Norgga fitnodagain olgoriikkas go dan maid mii dahkat Norggas. Stáhta pensunfoanddas leat maiddái ethikalaš njuolggadusat.

Sámedikki presideanta Egil Olli doalai čeahkkima finánsaministariin Kristin Halvorseniin. Digaštalai go Sámedikki presideanta dán ášši ministariin? Mii lea Sámediggeráđi oaidnu dása?

Olgoriikadepartemeanta bivddii gieskat evttohusa Stuorradiggedieđáhussii servodatovddasvástádusa, riikkaidgaskasaš barggu ja álgga birra. Lea go Sámediggeráđi buktán evttohusa dán dieđáhussii?

Sámediggeráđi vástádus gažaldahkii

Sámediggi lea ovdal deattuhan ahte fitnodagaid ethikalaš njuolggadusaid ferte geahččat rádjerrasttideaddji álgoálbmotperspektiivvas. Dás lea sáhka ovddideamis oktasaš álgoálbmotpolicy daid standárddaid lassin mat leat birrasa, sihkarvuoda, teknologiija ja kulturguoddi ealáhusdoaimmaheami oktavuodas. Sámediggeráđđái lea dehálaš ahte ealáhuseallin ovddida iežas ethikalaš njuolggadusaid álgoálbmogiid ektui. Sávahahtti lea ahte ILO konvensuvdna 169 biddjojuvvo njuolgga vuđđun fitnodagaid doaimmaide.

Sámediggeráđđi áigu čuovvolit dáid oainnuid min gulahallamis ealáhusdoaimmaheaddjiiguin, sihke norgalaš ja olgoriikalaš fitnodagaid doaimmaid ektui Norggas, dáid fitnodagaid riikkaidgaskasaš doaimmaid ektui ja ávžžuhit ahte dát ferte maiddái čuovvoluvvot fitnodagaid riikkaidgaskasaš ovttabargooasehasaid ektui. Sámediggeráđđi miettaštallá maiddái stáhta eiseválddiid investeremis fitnodagaide main eai leat dákkár ethikalaš njuolggadusat ja mat láhtejit iešválddálaččat almmá gulahalakeahhtá guoskevaš álgoálbmogiiguin.

Miessemánu 7. b. 2008 čeahkkimis finánsaministariin ii guoskkahallojuvvon servodatovddasvástádus eai ge ethikalaš njuolggadusat. Čeahkkimis váldojuvvui ovdan Sámedikki bušeahtta ja jagi 2009 státabušeahtta bušeahtta sámi áigumušaide ja Sámedikki gažaldat divadiid ja boazodoalu birra.

Sámediggeráđđi čujuha boahttevaš Stuorradiggedieđáhussii servodatovddasvástádusa birra - riikkaidgaskasaš bargu ja álgga, mii biddjojuvvo ovdan jagi 2008 mielde. Sámediggeráđđi diehtá ahte dán proseassas lea leamaš vejolaš buktit evttohusaid ráđđehusa interneahhtauskkádaga bokte, áigemeriin 15.3.2008. Sámediggeráđi mielas ii leat leamaš ulbmillažžan ovddidit evttohusaid interneahhtauskkádaga bokte. Viidásat barggus stuorradiggedieđáhusain eaktuda Sámediggeráđđi ahte lea lagaš ovttasbargu ja gulahallan departemeanttain dakko gokko dat lea lunddolaš.

Gažaldat 5, Áirras, Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku

Rollat Sámedikkis

Várrepreseanta Marianne Balto sivahallá áviissa Ságaha bokte ahte NSR sámediggeáirras Tone Finnesen moive ja seaguha rollaid, danne go Tone Finnesen lea evttohan alfabetiserenprográmma sámegiela váste ášahus mii bargá giellabargguin gos Finnesen lea stivrajođiheadđji. Dasto čuoččuha várrepreseanta viidáseappot ahte dát ášahus lea ohcan ruđaid dakkáraš giellaprográmmii.

Nu movt mii diehtit, de ii leat riehta ahte Árran Julevsáme Guovdásj livččii ohcan makkárge doarjaga alfabetiserenprošehtii nugo Balto čuoččuha. Min mielas viggá várrepreseanta cealkámušainis bissehit Finnesena ja váldit sus eret vejolašvuoda doaimmahit politihka, ja mii leat árat sádden reivve Sámediggeráđđái mas leat bivdán čilget movt ášši lea. Mii eat leat ožžon vástádusa dan jearaldahkii, ja danne válljet bidjat jearaldaga dáinna lágiin.

Mii muittuhit ahte Sámediggeráđđi lea ođđasis nammadan Tone Finnesena Árrana stivrii, ja danne galggašii sutnje leat luohttámuš sihke Sámedikki eanetlogu ja unnitlogu beales. Dasa lassin lea Sámediggeráđđi evttohan Tone Finnesena Dearvvašvuolta Davvin stivrii. Mii jáhkiimet ahte Finnesen lea ožžon luohttámuša Sámedikkis dehálaš luohttámušdoaimmaide juste danne go son lea politihkár. Várrepreseanta cealkámušaid mielde orru dego Finnesen livččii ožžon dáid luohttámušdoaimmaid bissehan dihte su friijavuoda politihkkárin.

Doarju go Sámedikki preseanta várrepreseanta Balto čuoččuhusaid moivema ja rollaid seaguheami ektui?

Jos Sámedikki preseanta doarju Balto čuoččuhusaid, de mearkaša go dat dan ahte mii sáhttit vuordit sullasaš čuoččuhusaid jos Finnesen buktá cealkámušaid dearvvašvuoda politihka birra?

Oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plána meannudeami oktavuodas Bajásšaddan- ja oahppolávdegottis biddjojuvvui gažaldat ahte leago árras Synnøve Solbakken-Härkönen bealálaš áššis. Dat ovddiduvvui liikká vaikko Sámedikki čoahkkinjođihangoddi juo lei árvoštallan leago Solbakken-Härkönen bealálaš, go son ieš lei dáhtton dan dahkat. Ovttajienalaš čoahkkinjođihangoddi, mas mielde maiddái Bargiidbellodaga áirasat, gávnnašii ahte Solbakken-Härkönen lea bealátkeahces ja sáhtta searvat áššemeannudeapmái. Beroškeahhtá das, lea Bargiidbellodaga árras Per Ivar Henriksen eahpidan čoahkkinjođihangotti konklusuvnnaid ja dan ovdabarggu maid Sámedikki hálddahus lei dahkan áššis, ja váiddii ášši Bearráigeahččanlávdegoddi.

Leago Sámedikki preseanta mielas dat váttisvuohan go árras su iežas politihkalaš joavkkus čájeha eahpeluohttámuša dan ovdabargui maid hálddahus mas Sámedikki preseanttas alddis lea bargoadiovdasvástádus lea dahkan?

Sámediggeráđi vástádus gažaldahkii

Duollet dálle eahpiduvvo Sámediggeáirasiid easttalašvuolta, ja dávjá lea váttis dan mearridit. Easttalašvuodamearrádusa váldoulbmil lea sihkkarastit ahte dat olbmot geat mearridit áššiid, sáhttet árvoštallat ášši bealátkeahhtá. Nappo galgá ge mearrádus sihkkarastit ahte olbmot sáhttet luohttit dasa ahte hálddašepmi lea bealátkeahhtá. Dan mearridettiin fertejit vuolggasadjin leat hálddašanlága easttalašvuodanjuolggadusat, mat maiddái gustojit Sámediggeáirasiidda.

Sámedikki politihkkára easttalašvuoda árvoštallá vuos čoahkkinjođihangoddi mii ovddida evttohusa lávdegoddi. Kollegiála orgánain, nu mo Sámedikki lávdegottiin ja dievasčoahkkimis, mearrida orgána ieš easttalašvuoda. Son geasa ášši guoská, ii oassálastte dása. Sámediggeráđis ii leat bagadanváldi čoahkkinjođihangotti, lávdegottiid dahje dievasčoahkkima ektui. Dat oassi mii guoská Synnøve Solbakken-Härkönenii ii leat nappo aiddolaččat hámuhuvvon go Per Ivar Henriksen eahpida čoahkkinjođihangotti evttohusa.

Tone Finnesen ášši ektui lea gažaldat sullii seammá go dan reivve sisdoallu, masa gažaldagas čujuhuvvo ja mii sáddejuvvui Sámediggeráđđái 6.5.2008. Sámediggeráđi vástádus lea danne maiddái vástádus reivii mii sáddejuvvui 6.5.2008.

Čujuhan hálddašanláhkii mas boahhtá ovdan ahte almmolaš virgehas šaddá bealáš mearridit áššis earret eará go son lea dakkár fitnodaga stivralahttu, mii lea bealálaš áššis ii ge dievaslaččat oamastuvvo stáhtas dahje gielddas, dahje vuodđudusas. Mearrádusat leat dávjá digaštallojuvvon dakkár gielddapolitihkkáriid easttalašvuodagažaldaga oktavuodas, geaid gieldda nammada sierranas fitnogagaide main gielddas lea

beroštupmi. Dakkár áššiin adnojuvvo gielddapolitiikkár bealálažžan, ja Sámediggeráđi oaidnu lea ahte seammaláhkai ferte gustot Sámediggeáirasiidda. Sámediggeáirras gi lea Árran vuodđudusa stivrras, lea danne ovdamearka dihtii bealálaš meannudit ohcama Árranis.

Dán áššis ii leat sáhka meannudeamis formálalaččat ohcama Árranis mas Finnesen lea stivrajodiheaddji. Dattetge lea nu ahte Árran lea očcodeamen julevsámegiela alfabetiserenprográmma maid Sámediggi galggašii ruhtadit. Dakkár dilis oavvilda Sámediggeráđđi ahte lea dehálaš láhttet hui čorgadit, mii min mielas ii leat dáhpáhuvvan dán áššis. Tone Finnesen lea doaibman sihke Árrana stivrajodiheaddjin ja NSRa sámediggeáirrasin sihkkarastimis ruhtadeami Árrana alfabetiseren-prográmmii. Árran, Finnesen bokte, lea guktii bivdán dollojuvot čoahkkima Sámediggeráđiin ságaškuššat mánga ášši maid Árran lei ráhkkanahhtimin. Sámediggeráđi vuosttaš čoahkkin stivrajodiheaddjiin Finneseniin lei ráđdečoahkkimis Kárášjogas ođđajagimánus 2008, ja nubbi lei cuoŋománu 4. b. Bodáddjos masa maidái Nordlándda fylkkasuohkan ja Divttasvuona suohkan oassálaste. Goappašiid čoahkkimiin válddii Finnesen ovdan hástálasaid julevsámegiela ektui ja Árrana sávaldaga ožžut ruhtaduvvot alfabetiserenprográmma álggaheami. Cuoŋománu 4. b. čoahkkimis čilgii Sámediggeráđđi dan barggu birra sámeigiela revitaliserenprográmmain, maid dievasčoahkkin lei mearridan. Vejolašvuohta ovttahttit Árran prošeavtta muhtun oassái Sámedikki giellavitaliseren-prográmmas váldojuvvui ovdan. Veahás maŋŋá dán čoahkkima almuha Tone Finnesen NSRa sámediggeáirrasin preassadieđáhusas ahte NSR háliida

Gažaldat 6, Áirras, Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku

Deanučázadaga hálddašeapmi

Čujuhit min reivii beaiváduvvon 24.04.08, masa mii eat leat ožžon vástádusa.

Maŋemus áiggi lea lemaš ollu sáhka Deanučázadaga luoduluosa náli ja dan hálddašeami birra. Deanučázadat lea earenoamáš earret eará danne go lea ráđjeatnu gaskal Suoma ja Norgga, ja go čázadaga hálddašeapmi ja vuoigatvuodagažaldagat eai leat loahpalaččat mearriduvvon.

Deanučázadat golgá čađa guovddáš sámi guovllu, ja danne leat hálddašan- ja vuoigatvuodagažaldagat guovddáš sámi áššit. Čázadaga hálddašeapmi ii leat juoga maid okta stáhta sáhtta akto mearridit, eai ge sáhte stáhtat mearridit maidege sámi oassálastima haga. Dan dili dihte nammadedje ge suoma ja norgga sámedikkít oktasáš lávdegotti mii galggaí sihkkarastit ahte dain hástalusain lea oktasáš sámi perspektiiva. Iešguđet sivaidd geažil lea dan lávdegotti bargu maŋiduvvon, muhto hástalusat leat ain seamma áigequovdilát.

SPR stivračoahkkimis Romssas 29.01.08 leimmet ovttaoavivis ahte lávdegoddi ii leat SPR ášši, danne go dat guoská dušše suoma ja norgga sápmelaččaide. Norgga ja suoma sámedikkít galge ovttas čoavdit ášši, ja jus dárbu, ođđasit nammadit lávdegotti. Suoma sámediggi lea várra nammadan ođđa miellahtuid lávdegoddái, muhto mii eat dieđe lea go norgga sámediggi dahkan dan.

Min mielas lea dehálaš ahte sámi vuoigatvuodaijpmárdus lea vuodđun Deanučázadaga hálddašeamis, ja ahte norgga ja suoma sámedikkít ovttas barget dainna. Min mielas ii leat vuogas ahte goabbat bealde ráji barget dainna áššiin sierra, ja mii bivdit Sámediggeráđi sihkkarastit buori gulahallama suoma Sámedikkiin, ja ahte barggus lea báikkálaš vuodđu ja ahte báikkálaš sámi gelbbolašvuohta adno ávkin.

Sáhtta go Sámediggeráđđi duodaštit ahte Suoma Sámediggi lea nammadan dahje áigu nammadit miellahtuid dan lávdegoddái?

Movt áigu Sámediggeráđđi čuovvolit ášši?

Sámediggeráđi vástáduš gažaldahkii

NSRa sámediggejoavkku 24.4.2008 reivve sisdoallu lea sullii dat seammá go dat gažaldat mii dál ovddiduvvo. Sámediggeráđi vástidii dan reiveii 16.5.2008.

Sámediggeráđi lea ovttaoavilis das ahte lea dehálaš ahte sámi riekteáddejupmi ja geavaheapmi galgá biddjojuvvot vuodđun Deanučázadaga hálddašeapmái. Norgga bealde galgá Birasgáhttentdepartemeanta nammadit lávdegotti mii galgá evttohit finnmárkkulága 4. kapihttala čuovvoleami Deanučázadaga várás. Deanulávdegotti mandáhta ja čoahkádus galgá veahkehit sihkkarastit ahte sámi riekteáddejupmi ja geavaheapmi vuhtiiváldojuvvot. Lávdegotti lahttun galget leat hálddahušlaš ovddasteaddji nammalassii Birasgáhttentdepartemeantta ja Sámedikki bealis, ovddasteaddji nammalassii Deanu gieldda, Kárášjoga gieldda, ja Deanučázadaga luossabivdiidsearvvi bealis, oktasaš ovddasteaddji Deanu ja Kárášjoga bivdiid- ja guolástanservviid bealis ja guokte ovddasteaddji Deanučázadaga luossareiveeaiggádiidsearvvi bealis. Sámediggeráđi oaivvilda ahte čoahkádus addá buori vuodtu fuolahit sámi beroštusaid.

Sámediggeráđi lea ovttaoavilis das ahte buorre oktavuoha Suoma beale Sámedikkiin lea dehálaš go ođđa báikkálaš hálddašeapmi lea huksejuvvomin vai oktasaš sámi perspektiiva fuolahuvvo. Sámediggeráđi mielas ii leat dattege ulbmillaš ahte Sámedikki vuollásaš lávdegoddi galgá doalahit dán oktavuoda. Go Deanulávdegoddi nammaduvvo, de oaivvildit mii ahte Sámediggeráđi berre fuolahit oktavuoda Suoma beale Sámedikkiin go Sámediggeráđi han doaimmaha Sámedikki beaivválaš politihka.

Gažaldat 7, Áirras Randi A. Skum, NSR:a sámediggejoavku

Divadat boazodoalus

Boazodoallu lea ollu jagiid oččodan stáhta eiseválddiid čoavdit divatgažaldaga ealáhusa fievruid oastima ja vuodjima oktavuodas. Dán jagi seamma láhkai go mannan jagi ge, váldii NBR dán ášši ovdan boazodoallošiehtadallamiin, muhto ii dál ge čielgan divatgažaldat.

NSR ii oainne ahte lea mihkkege áššálaš sivaidda dasa ahte boazodoallu galgá vealahuvvot eará buohtastahtti ealáhusaid ektui, ja lei ge vuordán ráđdehusa váldit áššii duođas ja čoavdit dan mañimus jagi bušeahttameannudeami oktavuodas.

Ráđdehus oaivvilda ahte divatpolitihkka čatnasa eiseválddiid fievrokategoriseremii. NSRa čielga oaidnu lea ahte stáhta njuolggadusat daidda doallobiergasiid ektui maid ealáhus dárbbasa beaivválaš doalus, eai galgga čuoheat boazodollui.

Gažaldat Sámediggeráđái:

- 1) Maid lea Sámediggeráđi dahkan dán rádjai čoavdit boazodoalu divatgažaldaga?
- 2) Makkár strategiija lea Sámediggeráđis viidáseappot oččodit vuoggalaš divatortnega boazodollui?

Sámediggeráđi vástáduš gažaldahkii

Boazodoalu deháleamos doallobierggas lea muohtaskuhter ja meahccemohtorsihkkel. Dát dárbbášuvvojit go galgá doaimmahit dohkálaš boazodoalu dannego boazodoallu doaimmahuvvo dakkár guovlluin gos eai leat geainnut.

Boazodoalloláhka, boazodoallošiehtadus ja eará politihkalaš láidestusat geatnegahttet boazodoalu doallat ealuid čoahkis, eastadit masttademiid eará ealuiguin, fuolahit biepmu bohccuide, guođohit bohccuid oktilit amaset borrot boraspiriide ja johttát jahkeorohagain mearriduvvon áiggis, viežžat bohccuid, fievruidit fuođdariid/biepmu/proviántta, ja seammás čadahit mearkumiid ja njuovvamiid mearriduvvon áiggis. Buot dát muddemat dagahit ahte boazodoalus lea stuorra dárbu mohtorfievruid.

Boazodoalliide gusket eará divatortnegat go boanddaide dannego boazodoalus geavahuvvojit earalágan fievrut go eanadoalus. Sámediggeráđi lea ovttaoavilis NSRa sámediggejoavkkuin das ahte otná divatortnegat fertejit rievdaduvvot vai boazodoalliit ožžot seamma divatortnegiid go eanadoallu. Sámediggi

lea mihtten ahte biiladivadat leat vuosttažettiin ráhkaduvvon nu ahte divadat meroštallojuvvojit fievrro mihtilmasvuoda vuodul eai ge eaiggáda/oasti mihtilmasvuodaid vuodul. Boazodoalu fievrroin lea alit divatdási oastimis ja geavaheamis go eanadoalu fievrroin. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte dát erohus divatdásis mearkkaša ahte boazodoallu vealahuvvo struktuvrralaččat eará ealáhusaid ektui.

Mii leat ovddidan, ja áigut ain ovddidit oainnumet dán áššis eiseválddiid ektui dain arenain gos dat lea lunddolaš.

Sámedikki doaimma meannudettiin miessemánus 2007 oaivvildii Stuorradikki gielda- ja hálddašanlávdegotti uhcitlohku (buohkat earret Frp lahtuid) dieđáhusas Innst. S. nr. 202 (2006-2007) ahte boazodoallu ferte oazžut seamma divatovdduid ealáhusa doallobiergasiid investerema ja geavaheami oktavuodas go dan mat eará vuodđoealáhusain leat. Eanetlohku oaivvilda maiddái ahte lea dehálaš ahte verolaš bealit heaittiheami oktavuodas čuhcet seammaláhkai buot vuodđoealáhusaide.

Sámediggeráđđi lea jearahan Ráđdehusa Stuorradiggeeanetlogu dáhtu čuovvoleami dáid gažaldagaid ektui. Dán jagi miessemánus lei Sámedikki presideanttas čoahkkinn finánsaministariin mas boazodoalu divatortnegat lei okta váldofáttáin. Finánsaministtar lohpidii ođđasis guorahallat lea go ollislašvuolta fuolahuvvon ja árvoštallat man govttolaš dát lea eará vuodđoealáhusaid ektui. Finánsaministtar lea lohpidan addit ruovttoluottadieđu áššis Sámediggái. Sámediggeráđđi vuordá posiitiivva ruovttoluottadieđu finánsaministaris.

Gažaldat 8, Áirras Olaf Eliassen, Guovddášbellodaga Sámediggejoavku

FeFo ja ođđavirgádeapmi

Oainnán ahte FeFo maŋimus áiggi lea almmuhan rabas virggiid. Porsáŋgu lea välljejuvvon FeFo váldokantuvran, muhto dábaláččat EAI leat virggit čadnojuvvon Porsáŋgukantuvrii, muhto eará báikkiide.

Áigu go Sámediggi dán čujuhit FeFo:i vai čuovvoluvvo dat Sámedikki mearrádus, ahte Leavdnja galgá leat váldokantuvran

Sámediggeráđi vástádus gažaldahkii

Sámediggeráđi berošta das ahte Sámedikki mearrádus välljet Porsáŋgu FeFo váldokantuvran čuovvoluvvo. Mun lean Sámediggeráđi bealis čoahkkimis FeFo:in ja Finnmárkku fylkkagielddain vuosárgga miessemánu 26. b. čujuhan dasa ahte Sámediggi vuordá ahte ođđa bálvalussuorggit ásahuvvojit váldokantuvrii Levdnji. Ja ahte lunddolaš heaitimiid oktavuodas berre geahččalit bálvalusaid sirdit Levdnji go ii leat mihkkege mii dan hehte. Sámediggeráđi čujuha dan ovddasvástádussii mii FeFos lea čuovvolit váldokantuvrra organiserema ja nannema Leavnnjas.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 36 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
	Jánoš Trosten, čoahkkinortnegi	
1	Jarle Jonassen	Vibeke Larsen
	Jarle Jonassen	
2	Terje Tretnes	Jørn Are Gaski
	Terje Tretnes	Jørn Are Gaski
3	Kirsti Guvsám	Jørn Are Gaski
	Kirsti Guvsám, čoahkkinortnegi	
	Aili Keskitalo, čoahkkinortnegi	
	Kirsti Guvsám	Jørn Are Gaski
4	Kirsti Guvsám	Egil Olli
	Kirsti Guvsám	Egil Olli
5	Aili Keskitalo	Egil Olli
	Aili Keskitalo	Egil Olli
6	Aili Keskitalo	Egil Olli
	Aili Keskitalo	Egil Olli
7	Randi A. Skum	Egil Olli
	Randi A. Skum	Egil Olli
8	Olaf Eliassen	Egil Olli
	Olaf Eliassen	

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 27.05.08 dii. 14.45.

Ášši 16/08

Ođđa áššiid dieđiheapmi

Arkiiva

Arkiiváššennr.

SF-

08/2037

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 27.05.08. dii. 14.45

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahas
1	06.05.08	Áirras Bjarne Store-Jakobsen, BB:a sámediggejoavku	Sámi mediaviessu julev- ja máttasámegeilaid vástu
2	26.05.08	Áirras Per-Ivar Henriksen, BB:a sámediggejoavku	Sáivabivdu Finnmárkkuopmodaga čáziin
3	26.05.08	Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku	Giliskuvllat sámi guovlluin
4	26.05.08	Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku	Sámegeiella ja sámi kultuvrramáhttu ferte álggahuvvot geatnegahtton oahpahussan buot dearvvašvuoda- ja sosiála bargiid vuoddoahpahusas ja joatkkaoahpahusas
5	26.05.08	Áirras Olaf Eliassen, Guovddášbellodaga Sámediggejoavku	Olgoriikalaččaid vuoigatvuohta sáivabivdui Finnmárkkus
6	26.05.08	Áirras Olaf Eliassen, Guovddášbellodaga Sámediggejoavku	Sámediggi ferte nannet iešheanalis skuvlapolitiikka ja iežas váikkuhangaskaomiid hábmenbarggu sihkkarastin dihte gili skuvllaid sámi servodagas
7	26.05.08	Áirras Terje Tretnes, Sámi álbmot Bellodat	Sámi buohccit/divššohasat ja seammaárvosat dearvvašvuodafálaldat
8	26.05.08	Áirras Terje Tretnes, Sámi álbmot Bellodat	Háhkát sámi ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja oahpaheddjiid
9	26.05.08	Áirras Roger Pedersen, NSR:a sámediggejoavku	Eahpečielggasvuodát Sámedikki ohcanvuodot doarjagiid geográfalaš doaimbagoavllu ektui ealahusovddideapmái (SOF ovdal)
10	26.05.08	Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku	Stáhta geaidnodoaimmahat geavaha 1990-mannosaš Báikenammalága iešguđege láhkai siskkobealde ja olggobealde sámegeiella hálddašanguovllus
11	26.05.08	Áirras Randi A. Skum, NSR:a sámediggejoavku	ON eamiálbmotjulggaštus áššin Sámediggái
12	26.05.08	Áirras Anne Dalheim, NSR:a sámediggejoavku	Sámi dearvvašvuodafitnodagat
13	26.05.08	Áirras Klemet Erland Hætta, NSR:a sámediggejoavku	Sámediggi ferte kártet giellalága rihkkuma
14	26.05.08	Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku	Vuoigatvuohta boazomerki - erohus sámi ja Norgga riektáaddejumis

II Evttohusat ja mearkkašumit

Evttohus 1, áirras Bjarne Store-Jakobsen, BB:a sámediggejoavku

Sámi mediaviessu julev- ja máttasámegielaid váste

Julev- ja máttasámegielat leat áibbas dohkketmeahttun dilis. Ođđa statistihkat čájehit ahte lea duohta várra ahte gielat jávket eret aktiivvalaš giellan jos sierra doaimbajibut eai álggahuvvoš. Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus lea hui fuolla dán geažil ja háliidivččii leat mielde álggaheamen erenoamáš doaimbajibuid gielaid ealáskuhttima váste.

Dán oktavuodas lea mediain mearrideaddji mearkkašupmi. Jos gielat livčče eanet oidnosis ja gullošedje eanet mediain de boadášedje dat dieinna lágiin eanet olámuddui sámiide, ja gielat sáhtášedje fas dien bokte šaddat beaivválaš giellan Sámis.

Deatalaš lea maiddá ahte gielat livčče oidnosis áviissain ja eará mediain, erenoamážit boktin dihte beroštumi gielaide olles álbmoga gaskkas, ja dieinna lágiin váikkuhivččii dat positiivvalaš miellaguottuid dáid gielaid suodjaleapmái ja ovddideapmái.

Dárbu lea nátionálaččat ja álbmogassii ángiruššat julev- ja máttasámegielaid gádjuma dihte.

Dán vuodul bivdá Bargiidbellodaga sámediggejoavku Sámedikki váldit álgaga mediadoaimmahaga ásaheapmái ja ruhtadeapmái buvttadit sámi ođđasiid ja áigeuovdilis ságaid dán guovtti gillii. Deattuhuvvo ahte doaimmahaga ulbmilin ferte leat buvttadeapmi sihke teaksta- ja elektrovnnalaš mediaide.

Evttohus 2, áirras Per-Ivar Henriksen, BB:a sámediggejoavku

Sáivabivdu Finnmárkkuopmodaga čáziin

Ovdal finnmárkkulága ásaheami lei fámus mearrádus mii gáržžidii olgoriikalaččaid vuoigatvuoda bivdit sáivaguoli dakkár guovlluin mat ledje guhkit go 5 km eret riikageainnus. Dán mearrásusa ulbmil lei fuolahit sáivaguolleresurssaid riikka ja fylkka ássiide.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku bivdá Sámedikki váikkuhit dasa ahte 5-kilomehteravádat fas ásaheavvo, deasta guolleresurssaide ja báikkálaš ealáhusaide ferte leat árvvoštallama guovddázis .

Finnmárkkuopmodaga stivra mearridii áššis 57-07 ahte dát mearrádus ii galgan leat mielde go Finnmárkku sáivabivdima njuolggadusat galge mearriduvvot. Finnmárkkuopmodat dajai mearrádusastis ahte sin mielas lei 5-kilomehteravádat dakkár veahkkeneavvu mii fuolahii Finnmárkku sáivaguolleresurssaid. FeFo stivrra jagi 2007 mearrádus sáhtta leat Finnmárkkulága ulbmila rihkkun, go das earret eará daddjojuvvo ahte resurssat galget hálddašuvvot fylkka álbmogii buorin.

Vásáhusat čájehit ahte dát mearrádus lea stuorra noadđin báikkálaš guolleresurssaide ja noađuha guollejávrriid dohkkeameahttumit. Dan lassin vuodđuduvvojit olgoriikalaš mátkeseavvut dainna áigumušain ahte lágidit bivdomátkkiid guollejávrride. Dát lea mielde heajosmahttimin báikkálaš ealáhuseallima ja lea stuorra hehttehusan fylkka dálolaččaide.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku lea sakka fuolastuvvan dán ovdáneami geažil, ja mii háliidit garraseamos lági mielde ávžžuhit FeFo stivrra fas ásaheavvo 5-kilomehteravádagaga. Deasta guolleresurssaid hálddašepmái bealušta dan ahte ferte geavahit ovddalgihtii várrugasvuoda prinsihpa. Sáivabivddu ferte gáržžidit ovdalgu resurssat nohket. Sáhtta árvvoštallat addit oppalaš lobi báikkálaš mátkefitnodagaide ofelastit sisriikalaš ja olgoriikalaš lustaoagguid olggobeallái dán avádagaga.

Evttohus 3, áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku

Giliskuvllat sámi guovlluin

Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) sámediggejoavku bivdá Sámedikki veahkehit giliskuvllaid mat leat áitojuvvon heaittihuvvot. Dárkkistuvvon nátionálabušehtas buoriduvvo suohkaniid ekonomiija sisaboađu dáfus, muhto golut lassánit eambbo go sisaboahtu.

Kommunenenes Sentralforbund (KS) vuodul lea suohkaniid duohta doaibmanmunni gáržžit go dárkkistuvvon nátionálabušehtas ledje einnostan. Sivvan dasa lea ahte bálká- ja haddelasáhus šattai alibut go doivo. Dan lassin gáržžidit eanet reanttut ja alibut pensungolut suohkaniid doaibmanmuni.

Go suohkanekonomiijii lea juolluduvvon beare unnán ruhta, de fertejit suohkanat muddet bušehtaideaset dainna lágiin ahte juogo geahpedit friddjaruđaid dahje vuolidit doaibmabohtosa. Dat sáhtta garrasit váikkuhit sámi smávvaservodagaide. Danne oaivvilda NSR ahte Sámediggi berre dál váldit oktavuoda suohkaniiguin sihkkarastin dihte ahte oassi dan juolludeamis manná giliskuvllaid bisuheapmái, mat eanaš giliin leat váldoásahusat.

Ovdalگو suohkanproposišuvdna ovdanbuktojuvvui, de lei stuora ballu ahte suohkaniid sisaboahtovuogádat šaddá hui heittot guovlosuohkaniidda. Lihkus ii mannan ráđdehus nu guhkás go leimmet ballan, muhto liikká oazžut vuordit ahte guovlosuohkanat maiddái lagamus jagiid šaddet rahčat heajos ruhtadiliin. Eanaš mánat geain lea oahpahus sámedigilli dahje sámegeielas ja sámi kulturipmárdusas, orrot guovlosuohkaniin, ja danne lea daid suohkaniid ekonomiijadilli dehálaš sámi ášši.

Sámediggi lea konsultašuvnnain Gielda- ja guovlodepartemeanttain (GGD) 2006:s, Hálddašanođasteami barggu oktavuodas, čujuhan makkár earenoamáš hástalusat sámi suohkaniin lea.

Sámediggi lea ovdal bivdán Stuoradikki fuolahit giliskuvllaide mat fáallet oahpahusa sámegeielas dahje sámedigilli, sierra doarjaga stáhtabušehtas. Duogáš dasa lea ahte olu giliskuvllat áitojuvvot heaittihuvvot heajos suohkanekonomiija geažil. Ovdamearkkat skuvllain mat dávjá áitojuvvot leat Billávuona skuvla Porsáŋggus, Musken skuvla Divttasvuonas, Láhpoluobbala skuvla Guovdageainnus, Vátnjavári skuvla Skániin ja Sírpmá skuvla Deanus. Dain skuvllain leat oktiibuot ollu oahppit geat ožžot oahpahusa sámegeielas ja sámedigilli ja sámi kulturipmárdusas. Maiddái Áltta suohkanis ja Davvi-Romssa suohkaniin lea giliskuvllaid heaittiheapmi hui áieguovdilis ášši.

Giliskuvllaid heaittiheapmi dagaha ahte giliin gos juo leat unnán olbmot, fárrejit olbmot eret. Sámediggi bargá dan badjeli ahte nannet báikkálaš servodagaid. NSR osku ahte giliskuvllaid seailuheapmi ja ángiruššan lea dehálaš oassi dan barggus.

NSR evttoha ahte Sámediggi ferte ođđasit ovddidit dán ášši Ráđdehussii, seammás go bargá suohkaniid ektui heittet giliskuvllaid heaittiheami.

NSR evttoha maiddái ahte Sámediggi geavaha buot vejolašvuodaid konsultašuvdnaortnegis váikkuhit boahpteáiggi suohkanekonomiija.

Evttohus 4, áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Sámegeiella ja sámi kultuvrramáhttu ferte álggahuvvot geatnegahtton oahpahussan buot dearvvašvuoda- ja sosiála bargiid vuodđoahpahusas ja joatkkaohpahusas

Seammaárvosaš dearvvašvuodabálvalusat eaktudit ahte sámit deivet bargiid geain lea gelbbolašvuolta sámegeielas ja sámi kultuvrras. Jus dearvvašvuodabálvalusain galgá leat buorre kvalitehta, de lea dárbbášlaš ahte gávdnojit bargit geain lea gelbbolašvuolta sámegeielas ja sámi kultuvrras. Lea dárbbášlaš oazžut lassioahpu sámegeielas ja sámi kultuvrras, dan lassin lea maid dárbu rekruterendoaimmaide oazžun dihte bargiid geain lea sámegeiela ja sámi kultuvrra duogáš.

Mihttomearrin ferte leat ahte buot dearvvašvuoda- ja sosiála bargit galget oažžut oahpu das mo deaivvadit sámi divššohasaiguin. Dát guoská sihke daidda dearvvašvuodabargiide geat hállet sámegiela ja daidda geat eai hála sámegiela. Dearvvašvuodabargit geain lea sámi duogáš fertejit maid oahpahuvvot mo geavahit sin kultuvrra duogáža rivttes láhkai deaivvadettiin sámi pasieanttaiguin ja olbmuiguin geain lea dárbu fuolahussii.

Kultuvrra- ja giellamáhttu ferte álggahuvvot geatnegahtton oahpahussan buot dearvvašvuoda- ja sosiálabargiide. Dát gullá maid lassiohppui. Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta ja Máhttodepartemeanta berrejit gohččut oahpahasásahusaid álggahit geatnegahtton oahpahusa sámegielas ja sámi kultuvrras.

NSR sámediggejoavku dáhttu Sámediggerádi váldit dán ášši ovdan Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain ja Máhttodepartemeanttain.

Evttohus 5, áirras Olaf Eliassen, Guovddášbellodaga Sámediggejoavku

Olgoriikalaččaid vuoigatvuohta sáivabivdui Finnmarkkus

Olgoriikalaččain lea dál mearihis vuoigatvuohta oastit oaggunkoarttaid sáivabivdui Finnmarkkus.

Dát mearkaša ahte daidda sáivačáziide mat leat giliid lagašguovlluin, muhtumin bohtet menddo ollu turisttat. Daid jávriid ferte geahččat dakkárin mat gullet báikegottiide ja daid berre danne doallat dábálaš oaggunkoarttaid vuovdima olggobealde.

Eanaš siseatnanjávrriguin Finnmarkkus leat báikegottiid olbmot árbevirolaččat ávkkástallan. Dát guoská erenoamážit guollejávriide mat leat giliid lahka. Dáidda gililagaš ja rikkes guollejávriide lea árbevirolaččat leamaš nannoseamos geavahanvierut. Dassážiigo Finnmarkkukomišuvdna lea mearridan riektediliid, de ferte dáid guovlluid várás ásahuvvot sierra njuolggadusat mat váldet vuhtii giliid dárbbuid.

Ávžžuhus Sámediggái

Mii ávžžuhit Sámedikki váikkuhit dasa ahte njuolggadusat sáivabivdui Finnmarkkus heivehuvvojit sámi giliid beroštusaide ja ahte dat fuolahit daid árbevieruid mat leat vuodđuduvvon historjjálaš geavaheapmái.

Evttohus 6, áirras Olaf Eliassen, Guovddášbellodaga Sámediggejoavku

Sámediggi ferte nannet iešheanalis skuvlapolitihka ja iežas váikkuhangaskaomiid hábmenbarggu sihkkarastin dihte gili skuvllaid sámi servodagas

Dađistaga go gielddaid ekonomija fuotnána, de bohtet dávjá ekonomalaš váttisvuodat. Geldabušehtat fertejit unniduvvot ja dávjá evttohuvvo dan geažil ahte giliskuvllat heaittihuvvojit.

Ollu sámi giliin sámi guovlluin lea skuvla deatalaš ásahus. Vuosttažettiin fállá dat oahpahusa lagaš birrasis mii lea positiivvalaš erenoamážit unnimus mánáide. Skuvla lea maid deatalaš fállaldat mánnábearrašiidda ja man geažil lea vejolaš ássat giliin. Skuvla lea maid dáid gili olbmuid bargosadji ja čoahkkanansadji sierralágan doaluid oktavuodas nugo álbotbeivviin, gilideaivvademiin jna. Go gielddat unnidišgohtet goluideaset, de dávjá evttohuvvojit giliskuvllat heaittihuvvot ja mat maid dáid heaittihuvvojit. Dán geažil šaddet dávjá ollu skuvlamánat johtit guhkes gaskkaid busiin ja mátkkit sáhttet bistit mánggaid diimmuid, ja skuvlabeaivi šaddá ollugiidda guhkkit go olles olbmuid bargobeaivi. Smávva mánáid vanhema fertejit árvoštallagoahtit fárret vaikko ain gávdnošege dienasvejolašvuodat doppe gos sii ássat.

Ávžžuhus Sámediggái

Mii ávžžuhit Sámedikki hábmiet iešheanalis ja aktiivvalaš skuvlapolitihka mii sihkkarastá skuvllaid sámi distrivttain, mat eanaš leat smávva gilážat. Sámediggi ferte váldit atnui váikkuhangaskaomiid mat das leat sihkkarastin dihte boahhteáiggi skuvllaide sámi gilážiin. Berre maid árvoštallojuvvot ásahuvvot sierra bušeahhtapoasta Sámedikki bušeahtas doaibmabijuide sámi distriktaskuvllaid várás.

Mii diehtit ahte gielddaid guovttegielatvuoda ruđaid geavaheapmi ii álohii dávis ruđaid ulbmiliidda mat leat addojuvvon, ja dávjá dat ruđat geavahuvvojit eará ulbmiliidda. Sámediggi ferte buorebut bearráigeahččat guovttegielatvuoda ruđaid geavaheami. Norgga stáhta lea ásahan sámeálbmotfoandda ovttasráđiid Sámedikkiin. Foanda lea ásahuvvon váilevaš skuvlavázzima ja oahpahusa geažil sámi distrivttain. Go skuvllat sámi guovlluin dál leat heaittihuvvomin, de lea lunddolaš árvoštallat geavahit sámeálbmotfoandda váikkuhangaskaopmin sihkkarastit boahhteáiggi giliskuvllaide sámi guovlluin. Sámediggi ferte gáibidit konsultašuvvnaid stáhtalaš eiseválddiiguin danne go skuvllat heaittihuvvojit vuosttažettiin distrivttain gos sámit árbevirolaččat ássat, ja dás lea maid guovddáš eiseváldiin ovddasvástáduš.

Evttohus 7, áirras Terje Tretnes, Sámi álbmot Bellodat

Sámi buohccit/divššohasat ja seammaárvosaš dearvvašvuodafálaldat

Sámi buhcciin/divššohasain lea riekti oažžut seammaárvosaš dearvvašvuodafálaldaga go eará Norgga ássiin. Dát riekti ii ollašuva departemeanttas iige regionála dearvvašvuodadoaimmain. Agga dan čuoččuhussii lea gulahallan gaskal buhcciid/divššohasaid ja dikšunásahasaid, doaktáriid/buohccidivššáriid jnv.

Sámi buohccit/divššohasat geat sisačallojuvvot buohccivissui ožžot muhtin muddui dulkafálaldaga, muhto de ferte buohcci/divššohas ieš dan gáibidit. Jus guhkit áigái šaddá buohccivissui go galgá iskkaduvvot, unnit dehe stuorat čuočpademiide de ipmirda juohkehaš ahte dulka ii sáhte leat álo su fárus. Hámmárfeastta buohcciviesus lea dulkafálaldat gaskal dii. 09.00 ja 15.30, maŋŋil dan ferte dulkka gohččut boahtit, ja dat sáhtta váldit áiggi. Go doaktárat fitnet iđdes guossis de ii gáibiduvvo ahte dulka lea fárus. De šaddá dat dušše ovttaguvlui gulahallan eanas sámi buhcciide/divššohasaide. Ja go fáhkaváttisvuodat čuožžilit, de šaddá dávjá jođánit gávdat čovdosa, ja de eai soaitte sámegeielat buohccit/divššohasat oažžut daid dieđuid maid sis lea vuoigatvuohta oažžut.

Mii bivdit Sámedikki ovddidit dan váttisvuoda dearvvašvuodaministariin ja bivdit ahte go sámi buohccit/divššohasat sisačallojuvvot buohccivissui, de berrejit sii beassat váldit mielde muhtima iežas lagamusain dahje eará olbmo gi sáhtta áimmahuššat dan dulkarolla gitta logi beaivái.

Otne sáhttet oamiolbmot vuolgit mielde buohccivissui, muhto sii fertejit ieža máksit mátkegoluid, orruma ja biepmu. Ja seammás lea unnitlohku geat sáhttet oažžut virgelobi bálkkáin go leat eret barggus. Dássáži go Norgga stáhta lea nagodan čađahit seammaárvosaš dearvvašvuodadikšuma sámi buhcciide/divššohasaide dego earáge riika ássiide, de bivdit dearvvašvuodaministara gávdat čovdosa nu ahte sámi buhcciid/divššohasaid oamiolbmot besset leat fárus buohcciviesus nu ahte eai dárbbat ruđalaččat gillát, dat guoská virgelohpái bálkkáin (dahje buohccindieđihuvvon), gokčot mátkegoluid ja maid biepmu ja orruma.

Otne leat sámi buhcciid/divššohasaid oamiolbmot geat nuvttá gozihit ahte stáhta deavdá iežas geatnegasvuoda. Ná ii sáhte joatkit ja Sámediggi ferte ovddidit dán ášši eiseválddiide. Čujuhut maiddái Glitner klinihka áššái mannan geasi mas almmuhuvvoje stuora váilevašvuodat sámi buhcciid riektesihkkarvuodas ja ahte seammaárvosaš dálkkodeapmi ii ollašuva stáhta ja regionála dearvvašvuodadoaimmaid bealis.

Evttohus 8, áirras Terje Tretnes, Sámi álbmot Bellodat

Háhkát sámi ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja oahpaheddjiid

Sámi allaskuvla Guovdageainnus lea sámiid láidessteaddji mii doaimmaha addit oahpu ovdaskuvlaoahpaheddjiide ja oahpaheddjiide. Dat lea dehálaš bargu sihkkarasttit sámi mánáide buori bajásšaddandili, mii lea heivehuvvon sin gillii. Dađibahábut lea heajos beroštupmi sámi nuorain dáidda oahpahussurggiide ja dat sáhtta dagahit ahte váilot ollu oahppan sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjit ja dábalaš oahpaheaddjit. Sámediggi berre fuolastuvvat go eai gártta sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjit ja sámi oahpaheaddjit dan mađe ahte gokčat Sis-Finnmárkku dárbbuid ge.

Sámediggi berre doalahit lagas ja buori gulahallama Sámi allaskuvllain háhkan dihte sámi nuoraid dán guovtti oahpahussuorgái vai dilli buorranivččii. Sámediggi berre sihtat allaskuvlla árvoštallat fállat gáiddosoahpahusa dán surggiin main dat lea ulbmillaš. Sámediggi berre maid árvoštallat bidjat ruđa (stipeandda) dábalaš bušehtti boahhte áiggis, vai sáhtta sihkkarastit ahte sámi nuorat válljejit oahpu vai boahhteáiggis leat doarvái ovdaskuvlaoahpaheaddjit ja oahpaheaddjit.

Evttohus 9, áirras Roger Pedersen, NSR:a sámediggejoavku

Eahpečielggasvuodát Sámedikki ohcanvuodot doarjagiid geográfalaš doaibmaguovllu ektui ealáhusovddideapmái (SOF ovdal)

Sámedikki ealáhusruđaid geográfalaš doaibmaguovlu lea láddan ođasmahttimii. Earret eará bušehtas 2008 poasttas 7.3 oidno ahte geográfalaš doaibmaguovlun leat; Jienastanbiiret, skuvlabiiret, válgabiiret ja biiret ovttaskas giliin.

Dát namahusat buktet eahpesihkarvuoda doarjjahálddašeamis ja ohcciide guoskevaš giliin, ahte gokko manná doarjjaortnega ráđji.

NSR sámediggejoavku evttoha ahte Sámediggeráđdi álggaha barggu ođasmahttit ja váldit eret dán lágan eahpečielggasvuodaid. Dát berre dahkkojuvvot 2009 bušehttabarggu oktavuodas.

NSR sámediggejoavku evttoha ahte gilit biddjojuvvojit namahusaid jienastanbiire, skuvlabiire, válgabiire ja ovttaskas giliid biire sadjai.

Evttohus 10, áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Stáhta geaidnodoaimmahat geavaha 1990-Jahkasaš Báikenammalága iešguđege láchkai siskkobealde ja olggobealde sámegiela hálddašanguovllus

Stáhta geaidnodoaimmahat geavaha Báikenammalága mii bođii fápmui 1990 iešguđege láchkai siskkobealde ja olggobealde sámegiela hálddašanguovllus. Dát boahta ovdán reivves Skánik suohkani 25.04.08, mas lea kopijja sáddejuvvon Iinna ja Biras Sámiid searvái/Hinnøy og omegn sameforening – NSR.

Reivves daddjo ahte Stáhta geaidnodoaimmahat ii galbe geaidnogalbbaid olggobealde sámi hálddašanguovllu guovtti gillii.

NSRa sámediggejoavku bidja jearaldaga Stáhta geaidnodoaimmahaga miessemánu 18 b. 1990-jahkasaš Báikenammalága dulkomii. Nie mo NSR dovda Báikenammalága ja láchkaásahusa de ii atte láchka vuoigatvuoda guovttegielat galbbaid geavahit iešguđege láchkai olggobealde ja siskkobealde sámegiela hálddašanguovllu.

NSRa sámediggejoavku oaivvilda ahte suohkaniin gos orrut sámit, galget sámi báikenamat čalmustahattojuvvot galbbain 1990-mannosaš Báikenammalága vuodul. Sámi guovlluin, gos sámit leat

unnitlogus, lea erenoamáš dehálaš ahte almmolašvuohta čalmmustahtá sámevuoda. Sámi báikenamat galbbain ja kárttain lea buorre vuohki dahkat dán.

NSRa sámediggejoavku dáhttu Sámedikki čujuhit Stáhta geaidnodoaimmahakkii ahte Báikenammaláhka ii atte vuoigatvuoda geavahit lága sámi báikenamaid geaidnogalbbain iešguđege láchkai siskkobealde ja olggobealde sámi hálddašanguovllu.

Evttohus 11, áirras Randi Skum, NSR:a sámediggejoavku

ON eamiálbmotjulggaštus áššin Sámediggái

ON eamiálbmotjulggaštus mearriduvvui ON váldochoahkkimis 13.09.07. Julggaštusa ulbmilin lea earret eará addit eamiálbmogiidda iešmearridanvuoigatvuoda, eaiggáduššanrievtti daid eatnamiidda mat árbevirolaččat leat leamaš sin hálddus, ja geatnegahttit nationála stáhtaid ráđđádallat eamiálbmogiiguin ja juohkit dieđuid daid áššiid birra main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda.

Vaikko julggaštus ii čanage juridihkalaččat, de geatnegahtá dat moralalaččat ja politihkalaččat. Jos Eamiálbmotjulggaštusas galggaš leat makkárge geavtlaš mearkkašupmi, de leat mii danne sorjaveččat das ahte dat lea dovddus ja dohkkehuvvon buot guovlluin gos eamiálbmogat ássat. Sámediggi ferte leat mielde váikkuheamen oainnusin dahkat dáid deatalaš riikkaidgaskasaš instrumeantaid, ja seammás ávžžuhit ráđdehusa geavahit julggaštusa eamiálbmot- ja sámepolitihkas.

NSR evttoha ahte Sámediggi váldá Eamiálbmotjulggaštusa sierra áššin, ja guorrasa julggaštussii mearrádusa hámis. Dainna lágiin sáhttit mii deattuhit Sámedikki sajádaga eamiálbmotparlameantan, ja dan seammás buktit ovdan mánggaid logijagiid barggu bohtosiid sámiid ja eará eamiálbmogiid beales. Mearrádus berre hábmejuvvot nu ahte dat ávžžuha eará eamiálbmotparlameantaid ja stáhtaid dahkat dan seamma.

Evttohus 12, áirras Anne Dalheim, NSR:a sámediggejoavku

Sámi dearvvašvuođafitnodagat

Maŋimus jagis leat gullan ovttaskas áššiid gos sámiid geavaheadjiid dárbbut eai leat doarvai bures vuhtii váldjuvonn dearvvašvuođabálvalusas. Dás sáhtá leat sáhka sihke giellaváttisvuođain, muhto maiddáii váilevaš áddejumis mo čoavdit kulturerohused ja erenoamáš dárbbuid mat sápmelaš buohcciin ja sin lagamušain sáhttet leat. Norgga dearvvašvuođabálvalusas leat vásihusat mat čájehit ahte lea váttis oazžut dohkkeheami sámegillii ja sámi kultuvrii.

Bearráigeahččaneiseválddit vásihit maid diehtomeahtunvuoda ja hástalusaid divššu bealis go galget fuolahit dárbbuid mat sámi buohcciin leat. Leago son vuogádat nu stuoris ahte sámiid dárbbut badjelgehččojuvvojit dahje jávket oalát? Finnmarkku Dearvvašvuođas lea otna erenoamáš ovddasvástádus sámi álbmogis, muhto olu sápmelaččat orrot olgobeale Finnmarkku. Ii oro leamen otná dearvvašvuođabálvalus nákcemin váldit vuhtii, ovdánahttit, ja ásahit dán máhtu maid sápmelaš buohcci dárbbasa gos ihkinassii dal leš riikkas. Dát leat nationála doaimmat maid Finnmarkku Dearvvašvuohta, mii galggašii leat njunnožis daiguin bálvalusaiguin, ii nákke čađahit.

Juohke dearvvašvuođafitnodat lea oassi norgga stáhta doaimmas, maid guovllu dearvvašvuođafitnodat oamasta. Daid fitnodagaid bálvalusat leat spesialistadearvvašvuođabálvalusat, dutkan, oahpahus ja eará buohtastahtti bálvalusat. Leat sullii 35 dearvvašvuođafitnodaga.

NSR oaivila mielde lea áigi dál árvoštallat vuodđudit sámi dearvvašvuođabálvalusa. Dát berre biddjot Helse-Nord vuollái, ja galggašii oazžut erenoamáš ovddasvástádusa hukset máhtolašvuođa sámi divššohasaid dárbbuid birra, ja leat ráđdeaddin eará dearvvašvuođafitnodagaide riikkas ja gielddain. Dát dearvvašvuođa fitnodat sáhtá fátmastit dálá ásahusaid mat leat juo ásahuvvon sámiid várás, nugo

ovdamearka dihte SANKS, doavttirspesialisttaguovddáš Kárášjogas ja Sámi dearvvašvuođadatkama guovddáš.

NSR evttoha ahte Sámediggi váikkuha dasa evttohus ásahit sámi dearvašvuođabálvalusa

Evttohus 13, áirras Klemet Erland Hætta, NSR:a sámediggejoavku

Sámediggi ferte kártet giellalága rihkkuma

NSR sámediggejoavku lea mángii cuiggodan mo almmolaš ásahusat rihkkot sámelága giellanjuolggadusaid. Varas ovdamearkkat lea NAV ja Vearrodirektoráhta, mat guktot leaba stuorra, guovddáš ásahusat.

Sámi giellalága § 3-2 mearrádusat leat čielgasat:

" Dieđáhusat almmolaš orgánain mat galget olles dahje ossiide álbmogis hálddašanguovllus, galget leat sihke sámegillii ja dárogillii. Skoviid maid galgá atnit báikkalaš dahje guovllu almmolaš orgánaide hálddašanguovllus galget leat sihke sámegillii ja dárogillii."

Ii leat man ge láhkai dohkálaš, ja lea beanta heahpat, ahte sámegielaigiin ii leat seammabuorre fáladat jo dárogielagiin. Odne lea Interneahhta hui guovddáš gaskaoapmin olbmuid gulahallamis almmolaš ásahusaiguin. Danin berrešii leat diehttelas ahte láhččojuvvo nu ahte sámegiella geavahuvvo maiddái doppe.

Sámegiella lea rašes dilis. Danin lea nu dehálaš ahte sámegiella oidno ja gullo juohke sajis gos fal lea vejolaš, eronomážit leat almmolaš ásahusain ja guovddáš eiseváldiin ovddasvástádus.

NSR sámediggejoavku bivdá Sámedikki kártegoahit man viidát almmolaš ásahusat rihkkot giellalága, ja ahte dan mielde biddjojuvvojit doaimmat johtui njulget dili.

Evttohus 14, áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku

Vuoigatvuohta boazomerkii - erohus sámi ja Norgga riekteáddejumis

Sámi bivdo- ja meahcástansearvi lea čadahan proševtta boazomearkavuoigatvuođa birra ja bohcco geavaheami birra sámi meahcceávkkestallamis. Gažaldat boazomearkavuoigatvuođas lea ain deatalaš ášši ollu sámi dáloniidda Guovdageainnu suohkanis, dán raportta mielde. Dan dat lea maid sihkarit ollu eará sápmelaččaide ge.

Raporta deattuha ahte lea soahpameahttunvuohta norgga lágaid ja sámi riekteáddejumi gaskkas boazomearkavuoigatvuođa áššis, ja das ahte lea go stáhtas lohpi sihkkut olbmuid boazomearkkaid. Dát gažaldagat eai čielggaduvvon dohkálaččat jagi 1978 boazodoallolága ráhkadeami ja mearrideami oktavuodas, ii ge leat dahkkojuvvon maŋŋá ge nu mo mii leat ádden.

NSRa sámediggejoavku berošta das ahte erohus gaskal sámi riekteáddejumi ja norgga áddejumi juridihkalaš beliin boazomearkkaid oktavuodas sáhtta leat dagahan sápmelaččaid rihkkuma stáhta bealis. Gažaldat lea maiddái ahte mielddisbukta go dát erohus ain rihkkumiid ovttaskas sápmelaččaid vuostá go boazomearkkat, mat sámi riekteáddejumi mielde fertejit adnojuvot priváhta opmodahkan, iešguđet sivaidda geažil sihkkujuvvojit.

NSRa sámediggejoavku bivdá ahte sámediggeráddi árvoštallá viidáset čuovvolit dáid čuolbmačilgehusaid ja eará beliid mat gieđahaljojuvvojit dán raporttas. Sámediggi berre čuovvolit ášši nátionála eiseváldiid ektui, ja jus lea dárbu iežas álgagiin čielggadit lagabui boazomearkavuoigatvuođa ášši.

Čoahkkinjođihangotti árvalus

Ođđa áššit 1 - 14 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Ođđa ášši 29/08 biddjojuvvo áššelistui ja meannuduvvo maŋemus áššin 30.05.08.

III Jienasteapmi

43 árisis ledje 36 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Čoahkkinjođihangotti árvalus čuo. 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Čoahkkinjođihangotti árvalus čuo. 2 mearriduvvui ovttajienalaččat

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorrolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihka
1	Bjarne Store-Jakobsen, áššejođiheaddji	
2	Per Ivar Henriksen	Terje Tretnes
		Klemet Erland Hætta
		Jánoš Trosten
	Per Ivar Henriksen	
	Jánoš Trosten, čoahkkinortnegi	
3	Olaf Eliassen	
4	Olaf Eliassen	Klemet Erland Hætta
		Terje Tretnes
		Marianne Balto
	Olaf Eliassen	
5	Terje Tretnes	Rita-Alise Porsanger
		Johan Mikkel Sara
	Terje Tretnes	
6	Terje Tretnes	Kirsti Guvsám
		Ann-Mari Thomassen
	Terje Tretnes	
7	Roger Pedersen	Vibeke Larsen
	Roger Pedersen	
8	Ann-Mari Thomassen	Johan Mikkel Sara
		Anders Urheim
	Ann-Mari Thomassen	
9	Randi A. Skum	Ing-Lill Pavall
		Kirsti Guvsám
	Randi A. Skum	
10	Anne Dalheim	
11	Klemet Erland Hætta	
12	Aili Keskitalo	Jánoš Trosten
		Klemet Erland Hætta
		Anders Urheim

Aili Kesitalo	
Olaf Eliassen, čoahkkinnortnegi	
Olaf Eliassen, čoahkkinnortnegi	
Terje Tretnes, čoahkkinnortnegi	
Terje Tretnes, čoahkkinnortnegi	
Jánoš Trosten, čoahkkinnortnegi	

VI Sámedikki mearrádus

- Ođđa áššit 1 - 14 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái.
- Ođđa ášši 29/08 biddjojuvvo áššelistui ja meannuduvvo maŋemus áššin 30.05.08.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 27.05.08 dii. 16.45

Ášši 17/08 Sámediggeráđi regionálapolitihkalaš čielggadus

Arkiiva	Arkiivaáššennr.
SF-	08/1931

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 27.05.08 dii. 16.50

Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1			Ovttasbargošiehtadus Finnmárkku fylkkagieldda ja Sámedikki gaskka
2			Ovttasbargošiehtadus Romssa fylkkasuohkana ja Sámedikki gaskka
3			Ovttasbargošiehtadusa stáhtusraporta Romssa fylkkasuohkana ja Sámedikki gaskka 2007
4			Ovttasbargošiehtadus Nordlándda fylkkasuohkana ja Sámedikki gaskka
5			Ovttasbargošiehtadusa stáhtusraporta Nordlándda fylkkasuohkana ja Sámedikki gaskka 12.10.06-31.12.07
6	30.4.08	Gielda- ja guovludpartemeanta	Gulaskuddancealkámuš Hálldášanođastussii
7			Ovttasbargošiehtadus Nordlándda, Davvi-Trøndelága, Mátta-Trøndelága ja Hedemárkku fylkkagielddaid ja Sámedikki gaskka(Áarjelsaemih-/Máttasámi šiehtadus)

II Evttohusat ja mearkašumit

Sámediggeráđi árvalus

Sámediggeráđi čilgehus váldojuvvo diehtun.

1. Álggahus

Sámediggeráđi regionálapolitihka oktavuodas, mii lea sihke riikkalaš ja riikkaidgaskasaš, lea sáhka sámi báikegottiid suodjaleamis, ovddideamis ja daid dahkamis geasuheaddjin ja ceavzilin. Jos sámi servodat galggaš positiivvalaččat ovdnánit de lea mearrideaddji eaktun dat ahte leat ođđahutki, oadjebas ja identitehta hábmejeaddji báikegottit. Vuodđun Sámediggeráđi regionálapolitihkkii lea bajimus mihtomearri ahte láchit dilálašvuodaid nu ahte sámi álbmogis alddis, ja iežas eavttuiguin galgá leat vejolaš ovddidit servodagas ja báikkálaš árbevieruidis buoremus vuogi mielde. Sámi kultuvra, giella ja servodat dárbašit dakkár vuodđostruktuvrra go bargosajiid, mánáidgárddiid jna. Vai sáhtá leat mielde duddjomin dán deatlaš vuodđostruktuvrra, de ferte Sámediggi háhkat ovttasbargoasehasaid sihke eiseválddiid bealis, juolludeaddjiid bealis, ja ovddideaddjiid bealis. Danne mii ovttasbargat báikkálaš, regionála ja riikkaidgaskasaš oasálaččaiguin vai dan sáhttit duohtan dahkat. Seammás lea gielddaid ekonomii ja deatlaš sámi ássanmállii ja Sámedikki bajimus regionálapolitihkalaš ángiruššamii. Sámediggeráđi áigu čouvvolit gielddaid ekonomalaš dili ráđdehusain.

Sámedikki ásaheami rájes lea dikki regionálapolitihkalaš sadji rievdan ollu. Sámediggi lea ovdánan regionálapolitihkalaš ságastallama aktiivvalaš oasseváldin. Dan geažil lea earret eará ovttasbargu

fylkkagielddaiguin rievdan ain eanet positiivvalažžan. Ovttasbargošiehtadusaid olis lea Sámediggi lunddolaččat ovdánan regionálapolitihkalaš oasálažžan.

Sámediggerádis lea govda regionálapolitihkalaš perspektiiva mii siskkilda ealáhusovddideami, giela, kultuvrra, birrasa, riikkaidgaskasaš beliid jna. Dát perspektiiva boahtá oidnosii daid iešguđet ovttasbargošiehtadusaid ja dán čielggadusa sisdoalus.

2. Ovttasbargošiehtadusat

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid buot sámi guovlluid fylkkagielddaiguin. Ovttasbargošiehtadusat leat gaskaoapmin sihkkarastimin oasálaččaide dássidis ja einnostanvejolaš regionálapolitihkalaš rámmaevttuid. Ovttasbargošiehtadusaid ulbmilin lea nannet ja buktit oidnosii sámi kultuvrra, giela ja servodateallima. Viidáseappot leat ovttasbargošiehtadusat deatalaččat vai sáhtta duodaštít ahte Sámedikkis ii leat okto ovddasvástádus sámi servodaga deatalaš surggiid ovddideamis. Ovttasbargošiehtadusaid bokte sohppojuvvo dat regionála ovddasvástádus mii eiseválddiin lea sámi kultuvrras, gielas, ealáhus- ja servodatovddideamis, birrasis jna.

Jahkásaččat dollojuvvojit čoahkkimat hálldahusa ja politihkalaš dásis guoskevaš fylkkagielddaiguin raporterema, ovttasbarggu ja oktiortnema birra. Jahkásaččat raporterejuvvo fylkkadikkiide ja Sámediggái doaimmaid, ovdáneami ja ruđaid birra mat leat geavahuvvon šiehtadusaid bokte.

Oktasaš hástalussan buot ovttasbargošiehtadusaid ektui lea šiehtadusaid konkretiseren oasálaččaid beaivválaš politihkalaš barggus. Danne leat šiehtadusaid oasálaččat maŋimus ja boahhteáiggi revideremiid bokte bidjan mihttomearrin ahte áigeovuđilastit ja dahkat ovttasbargošiehtadusaid ceavzileappon politihkalaš oktavuodas. Dát lea dahkkojuvvon, ja galgá dahkkojuvvot dainna lágiin ahte doibmii bidjat artiikkaliid, doaibmajuid ja ulbmiliid šiehtadusain.

Sámediggeráddi áigu viidáset ovddidit ovttasbargošiehtadusaid sisdoalu ja geográfalaš doaibmaguovllu. Vuosttaš vuorus lea ovttasbargu Oslo gielddain lunddolaš. Bargu oččodit ovttasbargošiehtadusa Innovasjon Norge:in lea álggahuvvon ja Sámediggi áigu ovttasbargat sámi guovlluid ealáhusovddidemiin miehtá riikka.

Ovttasbargošiehtadus Finnmárkku fylkkagieldda ja Sámedikki gaskka dahkkojuvvui vuosttaš gearddi 2003:s ja reviderejuvvon šiehtadus mearriduvvui dievasčoahkkimis guovvamánus 2008. Jagi 2007 raporta lei mielde ráđi dieđáhusas guovvamánu dievasčoahkkimis.

Ovttasbargošiehtadus Romssa fylkkasuohkana ja Sámedikki gaskka dahkkojuvvui 2002:s. Odđa ja reviderejuvvon šiehtadus mearriduvvui Sámedikki dievasčoahkkimis skábamamánus 2007. Jagi 2007 lea mielde dán čielggadusas.

Ovttasbargošiehtadus Nordlándda fylkkasuohkana ja Sámedikki gaskka dahkkojuvvui 2006:s. Áigodaga 12.10.06 - 31.12.07 raporta lea mielde dán čielggadusas.

Ovttasbargošiehtadus Nordlándda, Davvi-Trøndelága, Máttá-Trøndelága ja Hedemárkku fylkkagielddaid ja Sámedikki gaskka(Áarjelsaemieh-/Máttasámi šiehtadus) dahkkojuvvui guovvamánu 11. b. 2005. Šiehtadusa mielde galgá šiehtadus ođasmahttojuvvot juohke njealját jagi. Dat mearkkaša dan ahte šiehtadus ođasmahttojuvvo 2009:s. Go Áarjelsaemieh ovttasbargošiehtadusas leat mielde vihtta oasálačča, (njeallje fylkkagieldda ja Sámediggi) de mearkkaša dat dan ahte oasálaččain leat hástalusat oažžut ovttasbarggu doaibmat dohkálaččat. Sámediggeráddi navdá ahte sáhtta leat dárbu bidjat ovttasbargojoavkku mas leat mielde buot oasálaččaid ovddasteaddjit geat oktiortnejit šiehtadusa doaibmajuid. Dán evttohusa birra ságastallojuvvo oasálaččaid gaskka reviderema oktavuodas 2009:s. Dilleraporteren áigodagas miessemánus 2007 – cuoŋománnui 2008:s lea álggahuvvon ja dat ovddiduvvo Sámedikki dievasčoahkkimii ráđi dieđáhusa oktavuodas golgotmánus 2008.

3. Lotnolasealáhusaid ja sámi mátkealáhusaid árvoháhkkanprográmma

2008 stáhtabušehta meannudeami oktavuodas evttohuvvui ahte ásahuvvošii lotnolasealáhusaid ja sámi mátkealáhusaid árvoháhkkanprográmma. Dasa lea juolluduvvon 6,5 miljon ru ja Sámediggi galgá

administreret prográmma. Prográmmaid ulbmilin lea movttidahttit doaimmaid mat čatnasit lotnolasealáhusaid oktasaš vejolašvuodaiguin ávkástallami, nugo mat árbevirolaš ealáhusheiveheamit lotnolaga ovdamearkka dihte mátkeealáhusain, dáidagiin ja kultuvrrain, bálvalemiiiguin ja bálvalusaid fállamiin ja diehtovuđot bálvalusaid fállamiin. Lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeealáhusaid árvoháhkkanprográmma mearriduvvui Sámedikki dievasčoahkkimis áššis 10/08. Fylkkagielddat Sámis leat bovdejuvvon, ja bovdejuvvojit mielde searvat prográmma fágalaš forumii.

4. Regionála ovddidanprográmma

Regionála ovddidanprográmma (FOP) lea fylkkaid deataleamos ealáhuspolitihkalaš dokumeanta, man prográmma lea oktasaš siehtadusvuodđu buot oasálaččaid gaska (sullii 11 oasálačča). Jagiid 2008-2009 várás leat ráhkaduvvon prográmmat. Sámediggi lea mielde Romssa ja Finnmárkku oasálašvuodas ja lea addán rávvagiid plánaid sisdollui ja čađahepmái. ROP-oktavuodas lea deatalaš bidjat strategiijaid doaibmabijuide maid oidnet vejolažžan čuovvolit regionála ánggirdemiiguin ja váikkuhangaskaomiiguin. Sámedikki bealis lea váikkuhangaskaomiin iežas bušeahtas ealáhusovddideapmái mearkkašupmi aktiivvalaččat mielde váikkuheapmái ja váikkuhanfápmui daid doaibmabijuid ektui mat prográmmas leat hábmejuvvon.

5. Hálddašanođastus

Ráđdehus lea guhká bargan odđa hálddašanođastusain, mii gohčoduvvui maiddái regiovdnaođastussan. Sámediggi lea čakčamánu 2006 dahkan mearrádusa áššis 36/06 Hálddašanođastus – ovddasvástádusa ja doaimmaid juohkáseapmi hálddašandásiid gaska.

Ášši hálddašanođastusa birra lea leamaš guovttejuogus: 1) regiovdnajuohku – regiovnnaid sturrodát, galgá go dáláš fylkastruktuvara bisuhuvvot jna. ja 2) makkár doaimmat galget sirdojuvvot eret stáhta dásis, nugo ráđdehusas, direktoráhtain ja fylkkamánniin regionála dássái.

Guovvamánu 2008 čilgii gielaministtar ahte ii šatta mihkkege dan ovdelis plánejuvvon regiovdnajuohkimis. Dát áddejuvvo nu ahte fylkkat bissot nugo dat dál leat, earret go jos muhtumat eaktodáhtolaččat gávnnaht ahte hálidit ovttastuvvat. Guovvamánu sáddii Gielda- ja guovlodepartemeanta gulaskuddannotáhta doaimmaid birra mat evttohuvvojit sirdojuvvot regionála dássái. Sámediggeráđdi lea addán gulaskuddancealkámušas, ja áigu dan čuovvolit konsultašuvnnaid bokte Gielda- ja guovlodepartemeanttain ja eará guoskevaš departemeanttaiguin.

Hálddašanođastusas leat deatalaš váikkuhusat Sámediggái danne go mis min konsultašuvdnašiehtadusa bokte lea vuogitvuohka konsulteret stáhtalaš eiseválddiiguin. Jos doaimmat sirdojuvvojit regionála dássái – de ii leat áibbas čielggas leago Sámedikkis šat dát konsultašuvdnavuogitvuohka, go regionála dásis ii leat makkárge konsultašuvdnageatnegasvuohka Sámedikkiin.

6. Gielddaid ekonomijja

Sámediggi berošta sámi guovlluid gielddaid ekonomijjas. Ráđdi lea earret eará addán cealkámuša gielddaid sisabohtovuogádaga birra (Sørheim-lávdegotti čielggadus). Ráđdi lea cealkámušastis deattuhan ahte ollu guovlogielddat vásihit oktilis seastimiid ja fuonet vuodđostruktuvrra. Dát čuohcá sámi gielddaide ja sámi servodagaide go dat mat gohčoduvvojit guovlogieldan ja boaittoheale guovlun Norggas dávjá leat guovddáš ja deatalaš sámi guovllut. Viidáseappot lea ráđdi deattuhan deatalažžan ahte sámi dimenšuvdna galgá fuolahuvvot, earret eará guovttegielalašvuoda ja biedgguid ássama ektui. Gielddaid ángiruššan sámegielain ja sámi kultuvrrain sorjá gielddaid ja departemeantaid rámmaevttuin. Guovttegielalašvuohka sihke sámegiela hálddašanguovllu siskkohealde ja olggobealde lea viehka stuorra lassegollun gielddaide. Sámediggi ii oainne ahte sisabohtovuogádaga meroštallaneavttuin leat makkárge paramehterat mat addet lassečuoggáid guovttegielalašvuodarudaide dahje masa ge eará mii fuolahivččii sámegiela. Viidáseappot lea lávdegotti barggu guorahallan čájehan ahte eai leat árvoštallojuvvon dahje vuhtiváldjuvvon dat erenomáš bealit mat gusket guovttegielalaš, sáme- ja dároggiela, gielddaide. Cealkámušas mii leat jearahan dakkár árvoštallama ja mii deattuhit ahte dat ferte dahkkojuvvot ovdalgo odđa ortnegat áshuvvojit.

Ráđđi lea cealkámušastis erenoamážit mearkkašan ahte lea evttohuvvon rievdatit dan mii dál gohčoduvvo Davvi-Norgga doarjjan. Dát ii leat doarvái bures guorahallojuvvon daid váikkuhusaid ektui maid rievdamat mielddisbuvttášedje. Seamma láhkai orru leamen nu ahte árvvoštallamis doarjagiid šaddan- ja eretfárrengielddaide ii leat adnojuvvon doarvái deasta dain gielddain main olmmošlohku lea njiedjemin. Ráđđi lea deattuhan ahte go departemeanta joatká árvvoštallat gielddaid sisabohtovuogádaga sierranas ortnegiid, de lea deatalaš ahte adnojuvvo deasta sámi kultuvrii ja sámi servodatovddideapmái.

Sámediggeráđđi áigu čuovvolit gielddaid ekonomalaš dili ráđđehusain.

7. Barentsovttasbargu

Sámediggi oaidná deatalažžan nannet ja viidáset ovddidit Barentsovttasbarggu ánggirdansuorgin davviguovloáŋggirdemiid oktavuodas. Danne juolluda Sámediggi jahkásaččat okto ruđaid Lujávrii eamiálbmotkantuvrra doibmii. Eamiálbmotkantuvra lea hui deatalaš buoridan dihte eamiálbmogiid ovttasbargu Ruošša bealde.

Barentsregiovnna eamiálbmotbargojoavku (WGIP) lea ráhkadan eamiálbmotdoaimaplána jagiide 2005 – 2008. Okta váldohástalusain doaimabijuid duohtan dahkamis lea ruhtadeapmi. Sámediggeráđđi lea ovttaráđiid bargojoavkkuin váldán ovdan váilevaš ruhtadeami Norgga Olgoriikadepartemeanttain.

Barents regionála nuoraidprográmma lea ráhkaduvvon áigodahkii 2007- 2010. Hástalusat leat maiddái doaimabijuid ollašuhttima ruhtadeami oktavuodas, erenoamážit Ruošša bealde dat váilu. Barents Regional Working Group on Youth Issues (RWGYI) bargá viidáseappot dainna áššiin.

Sámediggeráđi mielas lea hui deatalaš ahte Barentsovttasbarggus livččii buoret eamiálbmotovddastus, ja áigu bargat viidáseappot bissovaš eamiálbmotovddastusa oččodemiin Barentsráđđái ja vai iešguđet eamiálbmotjoavkkut šattašedje Barents regiovdnaráđi lahttun. Dán birra lea ságastuvvon Nordlándda, Romssa ja Finnmárkku fylkkagielddaiguin, ja dasto Olgoriikadepartemeanttain. Dát perspektiivvat leat maiddái válđojuvvon mielde ovttasbargošiehtadusaid ođasmahttimis 2007:s Romssa ja Finnmárkku fylkkagielddaiguin.

8. Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámediggeráđi áigumuššan lea ovddidit vel buoret gulahallanlinjái ja ovttasbargohámiid Sámi parlamentáralaš ráđis. Bargu doppe galgá earret eará váikkuhit ovttasbarggu ovddideami Sámedikkiid gaskka. Okta stuorámus hástalusain SPR:s lea sihkkarastit bissovaš ruhtadoarjaga SPR doibmii. Davviriikkalaš virgeolbmuid čoahkkimis golggotmánu 11. – 12. b. lei áššelisttus Sámi parlamentáralaš ráđi ruhtadeapmi. Juo dán čoahkkimis almmuhii Suopma ahte Suoma beale Sámedikki bušeahhta lea evttohuvvon lasihuvvot 120 000 Euroin 2008:s muhto ráđdehus ii háliidan sierra várret ruđaid SPR várás. Sámediggi lea maŋŋá NÁS-čoahkkima ja ministtarčoahkkima ožžon signálaid ahte Ruota beale Sámediggi galggašii oažžut 2008:s eanet várrejuvvon resurssaid SPR:ii

SPR maŋimuš stivračoahkkin dollojuvvui guovvamánu 20. b. Romssas. Boahte stivračoahkkin dollojuvvo geassemánus. SPR-oktasaščoahkkin dollojuvvo borgemánu 26. - 27. b. 2008 Kárášjogas, gos earret eará áššiid gaskkas mat galget meannuduvvot leat 2008 doaimaplána ja Parlamentarihkár-konferánssa loahppadokumeanta.

9. Interreg IVA Davvi 2007-2013, oasseprográmma Sápmi

Sápmi oasseprográmma bajimuš mihttomearrin lea ovddidit sámi kultur- ja ealáhuseallima ekologalaš ja guhkes áiggi resursaávkástallama bokte. Oasseprográmma Sápmi guoská olles sámi ássanguvlui, maid ovddit prográmma ii dahkan. Dán proseassa lea Sámediggi geažos áiggi dorjon. Sámediggi Sámi parlamentáralaš ráđi Norgga beale delegašuvnna bokte evttoha lahtuid sámi mearridanprográmmii ja bearráigeahččanlávdegoddá. Prográmma válđočállingoddin doaimmá Sámediggi Ruota bealde. Romssa fylkkasuohkan hálddaša Norgga Interreg-ruđaid ja doaimmá čállingoddin Norgga bealde. Davvi-Trøndelága fylkkagielda dieđiha ja oktiortne ohcamiid áššemeannudeami prográmmasuorggi máttabeal

oasis. Sámediggi Norgga bealde lea Romssa ja Davvi-Trøndelága fylkkagielddaid oktavuohačanas ja diehtujuohkininstánsa. Instánssat fertejit oktilaččat gulahallat gaskaneaset vai prográmmabarggu livččii vejolaš čadahit nu dávgasit ja geavatláččat go lea vejolaš.

10. Árktalaš ráđđi

Árktalaš Ráđđi lea árktalaš regiovnna ceavzilis ovdáneami ovttasbargoorgána. Dán regionála ovttasbargui gullet buot gávccii árktalaš riikka, ja dan guđa bissovaš oassálasti organisašuvnnat mat ovddastit eamiálbmogiid árktalaš regiovnna. Sámiráđđi lea okta bissovaš oassálastiid searvvis. Norggas lea áigodagas 2006 – 2008 ovdagoddedoaimma Árktalaš ráđis, ja Sámediggi vuoruhá searvama virgeolbmuid dási čoahkkimiidda áigodagain ministariid čoahkkimiid gaskka, ja presideanta searvá norgalaš delegašuvnnas ministtarčoahkkimii. Resursahálddašeapmi, buoret diehtovuodđu ja dálkkádatrivdamat leat moadde čoavddasáni Norgga ovdagoddeprográmmain. Dán oktavuodas bargojuvvo earret eará ekovuogádatvuodot mearráhálddašemiin ja gieskat almmuhuvvui čielggadus oljju ja gássa birra mas leat ođđa deatalaš dieđut. Dálkkádatášši árvoštallojuvvo iešguđet oktavuodain, sihke dutkama ja bearráigeahččama ektui, heiveheami ektui dálkkádatrivdamiidda ja doaimbajuiide maiguin dálkkádatgássaidda luoitin unniduvvošii regiovnna. Sámediggi bargá siskkáldasat norgalaš delegašuvnnas, ja ovttasbarggu bokte Sámiráđiin ja eará bissovaš oassálastiiguin vai eamiálbmotperspektiiva lunddolaččat siskkáldahttojuvvošii bargui Árktalaš ráđis.

Dákko bokte lea Sámediggeráđi regionálapolitihkalaš čielggadus ovddiduvvon Sámedikki dievasčoahkkimii, ja mii vuordit áinnas ahte ságastallamis šattašii konstruktivvalaš ja oččoseimmet konkrehta árvalusaid/rávvagiid.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 33 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvoi čuovvovaš vuogi mielde:

- Sámediggeráđi árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Marianne Balto, áššejodiheddji	
2	Anne Dalheim	
3	Berit Oskal Eira	
4	Johan Mikkel Sara	
5	Kjersti Myrnes Balto	
6	Terje Tretnes	
7	Anne Dalheim	
8	Janoš Trosten	
9	Olaf Eliassen	Kirsti Guvsam
	Olaf Eliassen	
10	Anders Urheim	

11	Terje Tretnes	
12	Willy Ørnebakk	
13	Jarle Jonassen	
14	Nils A Gaup	
15	Bjarne Store-Jakobsen	
16	Kirsti Guvsam	Johan Mikkel Sara
	Kirsti Guvsam	
17	Per Edvin Varsi	
18	Ann-Mari Thomassen	
19	Kjersti Myrnes Balto	
20	Marianne Balto, áššejođiheadđji	
	Aili Keskitalo, čeahkinortnegi	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggeráđi čilgehus válđojuvvo diehtun.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 29.05.08 dii. 15.40

Ášši 18/08

Sámi ášahusovddideapmi - ságaškuššanášši

Arkiivaáššennr..
06/487706 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	14.05.08	R 043/08
Sámedikki dievasčoahkkin	27. - 30.05.08	18/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 27.05.08 dii. 17.45

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

1. Áššečilgehus

Sámediggeráđđi áigu Sámedikki dievasčoahkkimis čakčat 2008 ovdanbuktit diedáhusa sámi ášahusaid ovddideami birra. Fáddá lea hirbmat viiddis, ja danne sávvá ráđđi ahte Sámediggi galggašii ságaškuššat ášši birra vai viidásit bargui sámi ášahusaid politihkkaovddidemiin šattašii nu buorre vuodđu go vejolaš.

Sámediggeráđđi áigu dán ságaškuššanáššis geahččalit čuvget sámi ášahusaid ovddideami guovddáš vuolggasajiid, ja čujuhit politihkkahábmema válđočuolmmaid dan suorggis.

2. Árvvoštallan

2.1 Doabačielggadeapmi ja lahkaneapmi

Sámi ášahusaid guovddáš bargu lea láchit dili vai sámi álbmogis lea buoret vejolašvuohta bearráigeahččat ja stivret iežaset kultur- ja servodatovdáneami. Sámi ášahusat leat doaimmat mat leat vuolggahuvvon ja mat doibmet sámi servodatovttastusain ja sámi almmolašvuodas. Buot servodagat leat huksejuvvon mánga iešguđetlágan ášahusain, ja dat buktá olu variašuvnnaid. Danne leat ášahusat guovddázis ja hui mávssolaččat nanu, doaibmi ja ovdánahtti servodahkii. Nu maiddái sámi servodahkii. Sámi servodaga huksen ja ovdáneapmi gáibida danne garra dáhtu ja buriid návccaid ášahit ja ovddidit sierra ášahusaid.

Sámi ášahusaid ovddidanpolitihka hábmenbarggus oaidná ráđđi dárbbu guovdilastit ášahusaid main doaimmat leat lágiduvvon lágaid ja njuolggadusaid vuodul, mat doibmet bistevaš njuolggadus-stivrejeddji hámis, ja mat unnit eanet leat dábálaččat ja main vuhtto vuogas servodatulbmil. Dat mearkkaša ahte dán ášahuspolitihka hábmenbarggus mii eat áiggo geahččat sámi eaktodáhtolaš organisašuvnnaid, namalassii organisašuvnnaid mat eai leat álbmotválljejuvvon orgánaid vuolde makkárge hámis ja main ii leat ekonomalaš dienasulbmil. Muhtomin gal sáhtta leat váttis sirret mat dat leat miellahttosearvvit, priváhta doaimmat ja almmolaš doaimmat.

2.2 Duogáš

2.2.1 Historihkka

Sámi odđáigásaš ášahushuksen ii álgán ovdal 1970-logus. Oahpahus sámegillii šattai vuoigatvuohtan 1967:s ja sámi gymnása bodii seamma jagi Kárášjohkii. 1973:s ášahuvvui máhtto- ja kulturášahus Sámi Instituhtta Guovdageidnui. Maŋŋel dat ovdánii čielga dutkaninstituhttan. 1975:s oaččui Sámi Vuorkádávvirat/De samiske samlinger Kárášjogas, mii nu árrat go 1939:s lea ášahuvvon miellahtto-searvin, almmolaš doaibmadoarjaga Kulturdepartemeanttas. Sámi oahpahusráđđi nammaduvvui 1975:s Girko- ja oahpahusdepartemeantta ráđdeaddi orgánan sámi skuvlaovddideami várás. Ságat aviisa, mii ášahuvvui juo 1956:s, šattai vahkkoaviisan 1975:s, Sámeradio ášahuvvui oassin NRK:i Kárášjogas 1976:s, ja Sámi Áigi ášahuvvui 1979:s ja rievddai maŋŋel Min Áigin ja dasto loahpas šattai Ávvir. 1980 loguin ášahuvvojedje olu smávit priváhta ja suohkandási museat ja kulturguovddážat nugo Saemien Sijte, Várjjat Sámi Musea/Varanger Samiske Museum, Deanu Musea/Tana museum, Guovdageidnu gilišillju/Kautokeino bygdetun, Sijti Jarngje ja Sámi Dáiddaguovddáš/Samisk kunstnersenter.

Sámeláhka 1987:s ja Sámedikki ásaheapmi 1989:s mielddisbuvttii odđa geainnu sámepolitihkkii ja nu maiddá šattai vuodđun odđa sámi almmolašvuhtii. Eambo odđa sámi ášahusat ášahuvvojedje, nugo Sámi allaskuvla, Beaivváš Sámi Teáhter, Árran – julevsáme guovdásj, Ája sámi guovddáš, Várdobáiki, sámi giellaguovddážat, sámi museat ja sámi lágádusat, ja maiddá sámi festiválat ja kulturdoalut. Maŋemus jagiid lea maiddá stáhta ášahan sámi guovddážiid stáhtalaš hálddašanorgánan main leat sierra fápmudusat. Dat leat Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuodaguovddáš, ja boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš.

Nugo oaidnit de lea maŋemus 20 jagi leamaš dihto ovdáneapmi eanet ja nannoseabbo sámi ášahusaid guvlui. Muhto goitge eat sáhte gohčodit sámi servodaga ášahusservodahkan. Sivvan dasa lea ahte sámi servodagas leat dušše muhtun servodatsuorggis moadde njunuš sámi ášahusa, nugo politihkka-suorggis, mediasuorggis ja oahpahussuorggis, ja eará surggiin fas eanet smávit ja heajut ášahusa, nugo giellasuorggis, museasuorggis ja festiválasuorggis.

2.2.2 Álbmotriekti

Álbmotrievtti vuodul lea stáhtas čielga geatnegasvuohta láchit dili sámi ášahusaid nannemii ja ovddideapmgi. Geatnegasvuohta lea earenoamáš konkrehta ja juridihkalaččat geatnegahtti go guoská oahpahusášahusaide. ON cealkámušas álgoálbmotrivttiid birra, maid ON Váldočoahkkin mearridii 2007:s, lea álgoálbmogiid riekti iešmearrideapmái dohkkehuvvon. Álgoálbmotdiedáhus geatnegahtta stáhtaid politihkalaččat. Sápmeleáččaid iešmearrideapmi lea maiddá dohkkehuvvon Soahpamušas siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid hárrái, ja Soahpamušas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuođaid hárrái 1966:s artihkal 1 (SP/ESK artihkal 1), mat eai dušše geatnegahte stáhtaid juridihkalaččat, muhto mat maiddá leat šaddan norgga riektin ja mii boahá ovdalii eará lágaid, vrd. olmmošvuoigatvuođalága §§ 2-3. Álgoálbmogiid iežaset ášahusaid nannen ja ovdánahttin lea guovddáš oassi sámi iešmearrideamis. Álgoálbmotcealkámuš namuha álgoálbmogiid ášahusaid máŋgga artihkkalis, ja seammá guoská ILO-soahpamuššii nr. 169.

2.3 Vuolggasajit

2.3.1 Demokratiija

Sámi ášahusovddideapmi mearkaša odđáigásaš sámi demokratiija ja sámi servodaga ovddideapmi. Jus nanu ja árjjalaš demokratiija galgá doaibmat de dat dárbbasa arenaid, čoahkkananbáikkiid ja ášahusaid gos olbmot sáhttet oaiviliid lonohallat, hábmet odđa oaiviliid ja gos dieđuid juhket. Unnán ja heajos servodatášahusat mat doibmet aktevran Sámedikki ja eaŋkilolbmuid gaskkas sámi servodagas dahket demokratiija hearkin. Sámi servodatášahusain lea deatalaš doaibma doallat oktavuoda gaskal politihkalaš mearrideaddji vuogádaga ja báikkálaš eahpeformálalaš fierpmádaga ja oaivilearvevuoda, danne go sii leat guovddážiis hábmemin, dihto guvlui stivremin, eavttuid juohkimin, digaštallamin ja oaiviliid hábmemin almmolaš demokrátalaš lanjas.

Sámedikki ásaheapmi mielddisbuvttii odđa sámi almmolašvuoda mii hástala ja rievddada ovdalaš báikkálaš njunuš fierpmádaga ja oaivilearvevuoda. Sámediggi ii leat dušše buktán odđa dynamihka almmolaš

eiseválddiid ja sámi servodaga gaskkas, ja Sámedikki ja sámi servodaga gaskkas, muhto maiddá siskkáldasat sámi servodagas. Ođđa sámi almmolašvuohta sáhtta mielddisbuktit muhtun osiid standárdiseremis movt sámivuohta ovdanbuktojuvvo, čalmmustahttojuvvo ja ipmirduvvo. Dakkár standárdiseren sáhtta dagahit ahte sámi servodaga variašuvnnaid ja mánggabealatvuođa birra unnán kommuniserejuvvo, ja dat fas buktá ođđa gáibádusaid ja vuordámušaid dan ektui movt digaštallan ja oaiviliid ovdanbuktin doaibmá sámi servodagas. Sámi servodat fertte oazžut duohta vejolašvuođaid dustet gáibádusaid ja vuordámušaid maid ođđa sámi almmolašvuohta buktá. Jus nu ii geava, de sáhttet sihke ovttaskas olbmot ja joavkkut dovdat iežaset oaidnemeahttumain ja vajálduvvon. Sámi álbmotválljen demokratiija gáibida sámi ásašuođánahttima jus galgá oazžut dakkár ipmárdusa ahte lea dohkálaš, lahka ja áigegeovdil.

2.3.2 Máhttu

Sámi ásašuođdideapmi lea máhttohuksama ja máhttoovdideami birra. Oahppu, gelbbolašvuohta ja máhttu lea čovdda go galgá oassálastit mearridanproseassain main lea mearkašupmi boahpteáiggi sámi servodahkii. Otná rievdadeamit leat viidát. Muhtun rievdadeamit dáhpáhuvvet ceahkkálagaid, ja earáin fas lea kvalitatiiva fáhkkaovdáneapmi. Dat gáibida stuora heivehanmuni. Sápmelaččaide buktá dat dakkáraš hástalusaid ahte máhttit mearridit ja stivret iežaset eallindili ja servodatovdáneami. Globála ja nátionála rievदानproseassat eanet ja eanet váikkuhit sápmelaččaide njuolga. Danne stuorra dárbu ahte sámi álbmot searvá riikkaidgaskasaš ja nátionála mearridemiide. Dasa gáibiduvvo máhttu sihke politihkalaš mearridanproseassaid birra ja máhttu rievdademiid, hábmemiid ja áššeoktavuođaid birra servodat-, kultur- ja birassuorggis.

Máhttu huksejuvvo ja ovdána fágalaš birrasiin mat deaivvadit ja hástaluvvojit eará fágabirrasiiiguin ja servodagain gos dat doibmet. Sámediggeráđdi oaidná danne ahte ásašuođat mat váikkuhit ja bidjet eavttuid stivret ja hálddašit máhtolašvuođa vuodul, leat mearrideaddji dehálaččat boahptevaš sámi servodatovdideapmái. Dasa gullá dat mearkašupmi mii sámi máhttoásašuođain lea vai máhtolašvuohta sámi kultuvrra ja servodatovdáneami birra boahťá ávkin servodahkii oppalaččat ja vai álbmogis ja almmolašvuođas livččii lassánan máhttu daid áššiid birra.

2.3.3 Kapasitehta

Sámi ásašuođdideamis lea sáhka kapasitehtas, ahte olmmoš sáhtta bearráigeahččat ja stivret iežas eallindili. Kapasitehtahuksen sáhtta leat searvedoaba hukset ceavzilis ja nanu máhtolašvuođabirrasiid ja kulturásašuođaid. Jus galgá searvat almmolašvuhtii, ja jus galgá sáhttit nannet ja ovddidit máhtolašvuođa de dárbbášuvvo kapasitehta ekonomalaš ja olmmošlaš resursan.

Jus sámi servodat galgá nákcet nannet ja ovddidit iežas kultuvrra, servodaga ja ealáhusaid, de ferttejit gávdnot ásašuođat mat nákcet analyseret ja gaskkustit ovttahtahttojuvvon kultur-, biras- ja servodatoktavuođaid. Go sápmelaččat geaidda lágat ja hálddahušlaš doaimmat gusket, galget konsulteret stáhta eiseválddiid, de ilbmá dárbu kapasitehtii searvat ja ipmirdit mearridanproseassaid, ja evttohuvvon doaimmaid váikkuhusaid. Dan lassin dárbbášuvvo dávja náka surggiin nugo sámi servodaga historjjas, kultuvrras, servodatoktavuođain ja birrasis go iešguđetlágan doaibmabijut mat sáhttet váikkuhit sámi servodaga, galget árvvoštallojuvvo ja čielggaduvvot. Gáržžes ásašuođas, fágalaš ja ekonomalaš kapasitehta sámi servodagas dagaha danne ahte dávja sáhtta leat hirbmat gáibideaddji ipmirdit iešguđetlágan doaibmaevttohusaid duogášproseassaid ja váikkuhusaid, ja nuppi dáfus fas nákcet čadahit mearriduvvon doaimmaid.

Fálaldagat ja bálvalusat mat leat dehálaččat demokratiija-, máhtolašvuođa- ja kapasitehtahukseni, ja maid márkanmekanismmat unnit eanet heivehit ja álggahit fálaldagaiguin ja jearaldagaiguin, dávja eai doaimma nu bures sámi servodagas. Dakkár márkanváili mii orru leamen sámi servodagas, gáibida eanet árjjalaš doaibmabijuid politihkalaš eiseválddiid bealis vai loktejuvvo kapasitehta ja gelbbolašvuohta ásašuođdideami bokte. Dát sáhtta guoskat dakkár servodatsurggiide go oahppu (doarvái studeanttat), kursadoaimmat, čielggadandoaimmat, mediašláddjiivuohta ja oahpponeavvo-ráhkadeapmi. Danne dárbbášuvvo ge árjjalaleabbo ásašuođdidanpolitihkka sámi servodagas go dat mii livččii lunddolaš servodagas muđui, go galgá nannet ja sihkkarastit dakkár servodatsurggiid kapasitehta. Dilli lea dattetge nu ahte vaikke vel lea ge huksejuvvon ja ain huksejuvvojit norgga servodagas ollu ásašuođat, mat eanaš doibmet norgga servodagas ja norgga servodaga ovddas, de les sullasaš ovdáneapmi headju sámi

servodagas sihke ášhusaid logu ja sturrodaga dáfus. Danne dárbbasuvvo dakkár politihkka mii jodiha ášahushuksema dárbbaslaš ekonomalaš ja olmmošlaš resurssaiguin vai kapasitehta sámi servodagas stuorru.

2.4 Stáhtus ja váldočuolbmačilgehusat

Sámi ášahusaid dilli lea hui iešguđetlágan. Go galgá hábmet ášahusovddidanpolitihka, de lea hui deatalaš geahčadit ášahusaid bargamušaid ja doaimma, rámmaeavttuid resurssaid dáfus, organiserema ja boahhteáiggi plánaid.

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte dárbbasa guorahallat vuđolaččat ášahusaid dili dáin servodatsurggiin

1) kulturguovddázat, 2) giellaguovddázat, 3) museat, 4) teáhterat, 5) festiválat, 6) mediat ja lágádušat, 7) dearvvašvuohta ja mánát, ja 8) oahppu, gelbbolašvuohta ja dutkan.

Sámi ášahusovddidanpolitihka hábmemis čuožžilit ollu hástalusat maid ferte čielggadit dárkilit.

2.4.1 Iehčanasvuohta

Sámi ášahusaid iehčanasvuođa dássi ja hápmi lea guovddázis ášahusovddidanpolitihkas. Sámi ášahusat fertejit leat oassin ja doaimmat sámi servodatoktavuođas. Dakkár ipmárdusa vuodul bohciida fargga váttisvuohta go stáhtačatnaseapmi eaiggádin ja/dahje ruhtadeaddjin lea menddo nanus. Go Sámediggi lea álbmotválljen orgána sámi almmolašvuođas, de lea prinsihpalaččat eanemus riehta ahte sámi ášahusat čatnasit Sámediggái juogaláhkai, eai ge ráđđehussii. Nu maiddái go dan árvvoštallá iešmearridanvuogitvuođa vuodul.

Searvevuohta dat vuosttažettiin fuolaha sámi ášahusaid. Nappo ferte ge Sámedikkis, sámi searvevuođa hálddašeaddjin, leat govttolaš vuogitvuohta doaimmahit stivrenovddasvástádusa ášahusaid ektui. Mo dan galgá čadáhít, ferte dattetge árvvoštallat dan dárbbu ektui ahte galget leat iehčanas ášahusat mat veahkehit ealli ja ođđaáigásaš máhttobuvttadeaddji sámi demokratiija álggahit kritihkalaš digaštallama, oaivillonohallama, oaivilhábmema ja diehtujuohkima. Sáme servodat lea mángga dáfus uhcci ja lágalaš, mii stuorruda mealgadit sámi ášahusaid iehčanasvuođa ja rabasvuođa dárbbu.

Ášahusaid iehčanasvuođa ektui ferte árvvoštallat mo ruhtadeapmi, organisašuvdnamálle, stivranammadeapmi ja movttiidahttinortnegat galget leat iežasovddideami oktavuođas.

2.4.2 Nanusvuohta ja šládjiivuohta

Sámi ášahusaid nanusvuođa ja šládjiivuođa vejolašvuohta lea nubbi čuolbmačilgehusat maid ferte árvvoštallat ášahusovddidanpolitihkas. Jus sámi servodatášahusat galggašedje doaimmat dakkár demokratiijaovddidan-, máhttobuvttadan- ja kapasitehtahuksensadjin, de dain ferte leat vissis nanusvuohta sihke ekonomalaš rámmaeavttuid ja olmmošlaš návccaid ektui. Dán hástalusat sáhtta álkimusat dustet dainna lágiin ahte očodit stuorát ekonomalaš rámmaid sámi ášahusaide. Lea ollu mii dan bealušta. Dattetge lea veara árvvoštallat lea go čuolbmčilgehussii geavahuvvon rivttes lahkonanvuohki.

Dál leat oalle ollu smávva sámi ášahusat maid bargiidlohku lea 0 ja 5 gaskkas nu mo erenoamážit kulturguovddážiin, giellaguovddážiin, museain ja festiválain. Danne leat dat ášahusat hui rašit ja dávvgasmeahttumat. Go vel mealgat buoret ekonomalaš rámmaeavttuiguin ge várra bissot dat ášahusat guhká ain oalle smávisin. Dat dilli bohciidahtta dan jearaldaga dárbbasa go nannet ášahusaid dainna lágiin ahte ovttahttit stuorát ovttahttan. Museasuorggis dáhpáhuva dál dakkár konsoliderenproseassa. Dakkár čoavddus sáhtta dattetge iešalddis leat resursagáibideaddji sihke ekonomalaččat, olmmošlaččat ja fágalaččat. Eará ášši lea ahte ovttahttin sáhtta uhcidit sámi servodaga ášahusaid šládjiivuođa. Sámi servodat lea mánggadáfot ja geavaha viiddes guovlluid mii sáhtta dagahit ovttahttima váttisin, seammáš go dat sáhtta dagahit muhtun ášahussurggiid menddo ovttabeallasažžan.

Mángga servodatsuorggis lea dávjjit sáhka ođđa ášahusaid ásaheamis go dálá ášahusaid ovttahttimis ja ođđasisorganiseremis. Dat dáidá guoskat eanet ealáhus-, dearvvašvuođa- ja mánáidsuorgái.

Alit oahpahusa, dutkama ja máhtogaskkusteami suorggis lea dál ášahuvvon Sámi allaskuvlii Guovdageidnui biras mas lea ovdánanvejolašvuohta. Dán birra ovdánanvejolašvuođa berre geahččat oppasámi ja riikkaidgaskasaš álgoálbmotperspektiivvas. Dákkár perspektiivii eai gula dušše alit oahpu ja dutkama birra, muhto maiddá čielggadangelbbolašvuođa ja máhttogaskkusteami ovddidanbirrasat.

2.4.3 Ovttasdoaimman ja ovttasbargu

Sámi ášahusaid gaskasaš, ja sámi ášahusaid ja eará ášahusaid gaskasaš ovttasdoaimman- ja ovttasbargovejolašvuohta lea maiddá deatalaš ášši maid ferte árvvoštallat sámi ášahusaid politihkkaovddideamis. Dál leat ášahuvvon mánggalágan fierpmádagat sámi ášahusaid gaskkas, ovdamearkka dihtii Sámi ášahusaid davveguovlofierpmádat, museafierpmádat, giellaguovddáš-fierpmádat ja dutkanfierpmádat. Dákkár fierpmádagat leat dávjá mávssolaččat vásáhusaid lonohallamii ja oktasaš prošeavttaid čadaheapmái. Fierpmádatovttasbargu sáhtá váikkuhit dákkár lasseárvui ja lassedoaimmaide, maid ášahusat okto eai nagot ollašuttit. Dattetge ii galgga badjelgeahččat dan beali ahte fierpmádatovttasbargu maiddá sáhtá biđget ovddasvástádusa ja mielddisbuktit badjemearálaš organiserema mii dahká ovttasbarggu ulbmiliid eahpečielggasin.

Vaikke vel sámi ášahusat leat oassin sámi servodagas ja doibmet sámi servodatoktavuođas, de dat gullet maiddá stuorát oktavuhtii sihke sisriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Mángga oktavuođas lea maiddá lunddolaš ja dárbbašlaš ášahit ovttasbarggu ja fierpmádagat eará ášahusaiguin. Ovttas-doaimmama ja ovttasbarggu oktavuođas lea guovdil jearrat lea go vejolaš ja vejolaččat mo sáhtá biđjat láidestusaid dahje movttiidahttit dákkár fierpmádatovttasbarggu mii buvttiha lassedoaimmaid sámi servodahkii. Maiddá sáhtá jearrat mo galgá láhčit dilálašvuođaid dasa ahte sámi ášahusat ovttasbarget nu ahte sáhttet váikkuhit eará ášahusaid máhttui ja doibmii ja ávkástallat daid ášahusaid máhtuon ja doaimmain, sihke sisriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

2.4.4 Visttiid ruhtadeapmi

Sámi ášahusaid politihkkaovddideamis ferte maid árvvoštallat mo sámi ášahusaid odđa visttiid ja dálá visttiid viiddideami galgá ruhtadit. Sámi ášahusaid dovdomearka lea dávjá dat ahte daid eai leat báikkálaš dahje regionála eiseválddiid vuolggahan aiddo fal danne go sámi dávjá leat unnitlohkodilis. Dávjjimusat leat sámi ášahusat vuolggahuvvon sámi servodagas báikkálaččat dahje guovddáš sámedipolitiikkaččat. Dát mielddisbukta ahte hui dávjá lea váttis fidnet báikkálaš ja regionála ruhtadeami sámi ášahusaid visttiide. Ovdamearkka dihtii hálldaša Kultur- ja girokodepartemeanta stáhtalaš spealuid badjebáhčaga ruhtadit doarjjaortnegiid regionála kulturdeavivdanasajiid ja -gaskkustansajiid várás. Dattetge lea ortnet nu ahte sáhtá addit dušše goalmmádas investerenoluin dákkár visttiide. Loahppa guokte goalmmádas ferte ruhtadit iežasosiin, priváhta ruđaiguin dahje báikkálaš ja regionála doarjagiiguin. Nappo ii leat ge ortnet heivehuvvon sámi dillái álgoálbmogin ja minoritehtan. Sivvan dasa ahte sámi ášahusat eai oza ruđa dákkár ortnegiin lea ahte hui hárve lea vejolaš fidnet oasseruhtadeami báikkálaš ja regionála eiseváldiin. Dan sadjái ahte čujuhit daidda ortnegiid mat leat ášahuvvon norgga servodaga várás, de ferte oččodit dákkár ortnegiid mat leat heivehuvvon sámi servodaga dillái. Maiddá lea nu ahte stáhtas dat leat álbmotrievttálaš geatnegasvuođat láhčit dilálašvuođaid sámi kulturovdáneapmái.

Eará dilli maid Sámediggi dávjá vásiha lea ahte Kultur- ja girokodepartemeanta čujuha dasa ahte Sámediggi ieš ferte vuoruhit guđe ášahusvisttiid dat galget huksejuvvot. Sámediggeráđđái orru dákkár vuordámuš leamen ulmmeheapme go Sámedikkis eai leat ruđat maiguin vuoruhit, ja go dákkár gažaldat eakuda ahte galgá vuoruhit iešguđet sámi ášahusvisttiid gaskkas ii ge vuoruhit sámi ášahusvisttiid Norgga ollislaš odđavistevuoruhemiid ektui. Nappo ferte sámi ášahusovddidan-politiikka árvvoštallat mo sámi servodat sáhtá šaddat dákkár dillái mas leat ortnegat mat addet duohta vejolašvuođa hukset sámi ášahusvisttiid ja mat leat uhcimusat seamma dásis go riikká eará kulturásahusaid huksendoaimmat.

Stáhtalaš viessoláigoortnegat lea dákkár čoavddus mii mañimus áiggi lea geavahuvvon sámi ášahusaid ektui. Ortnet lea dan láhkai ahte stáhta lea huksejeaddji ja vistti eaggat ja dat doaimmahusat mat hálldašit lanjaid, mákset viessoláiggu mii gokčá goluid. Gažaldat dákkár ruhtadanortnega ektui lea dalle gi dat galgá dáhkidit viessoláiggu. Jus Sámedikkis galgá leat dákkár rolla, de dat eaktuda ahte ášahuvvojit ráđdehusa ja Sámedikki gaskasaš bušeahatabargovuogit main Sámedikkis lea duohta váikkuhanfápmu bušeahhtarámmaid

bidjamis Sámediggái ja sámi ulbmiliidda. Nu ii leat dilli dál ii ge šatta dan láhkai nugohčoduvvon konsultašuvdnaortnegiin ráđđehusa dábálaš siskkáldas bušeahttabargovugiid oktavuodas.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 32 čoaččis. Dán áššis ii jienastuvvon

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Hilde Anita Nyvoll, áššejođiheaddji	
2	Aili Keskitalo	
3	Willy Ørnebakk Willy Ørnebakk	Terje Tretnes
4	Terje Tretnes	
5	Kjersti Myrnes Balto	
6	Bjarne Store-Jakobsen	
7	Kirsti Guvsám	
8	Olaf Eliassen	
9	Magnhild Mathisen Magnhild Mathisen	Terje Tretnes
10	Egil Olli	Terje Tretnes
11	Kjersti Myrnes Balto	
12	Synnøve Solbakken-Härkönen Synnøve Solbakken-Härkönen	Bjarne Store-Jakobsen Terje Tretnes
13	Kjersti Myrnes Balto	Ann-Mari Thomassen
14	Willy Ørnebakk	
15	Klemet Erland Hætta Klemet Erland Hætta	Egil Olli
	Hilde Anita Nyvoll, áššejođiheaddji	

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 27.05.08 dii. 19.05

Ášši 19/08

Bearráigeahccandoaimmat mánáidsuodjalusas

Arkiivaáššennr..
07/486406 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	15.04.08	R 028/08
Bajásšaddan- ja oahppolávdegoddi	06. - 08.05.08	R 004/08
Sámedikki dievasčoahkkin	27. 30.05.08	19/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.05.08 dii.13.40

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	15.04.08	Sámediggeráđi	Ášši R Bearráigeahccandoaimmat mánáidsuodjalusas

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámi mánáin leat vuoigatvuođat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja nationála lágaid mielde. Nannejuvvon lea ahte sámi mánáin leat vuoigatvuođat geavahit sámi giela ja bajásgešsojuvvot sin sámi kultuvrrain. Dát vuoigatvuohta gusto sorjankeahhtá das leago máná mánáidsuodjalusa geahčus, geahča Mánáidkonvenšuvnna artihkkaliid 20 ja 30. Sámelága giellanjuolggadusat gustojit maiddái mánáide geat leat mánáidsuodjalanásahasas.

Dilli lea dál nu ahte go sámi mánát leat mánáidsuodjalusa geahčus, de doppe eai gozihuvvo sin vuoigatvuođat go guoská vuoigatvuhtii bajásšaddat sámi gielain ja kultuvrrain. Sámi mánáid vuoigatvuohta bajásšaddat iežaset kultuvrrain ja gielain, ii álohii dohkálaččat deattuhuvvo molssaeaktosaš fuolahusvugiid välljedettiin.

Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu bidjat guovddáži sámi mánáid geat leat mánáidsuodjalusa geahčus. Mánáidsuodjalusa bearráigeahččandoaimmain ii leat gozihuvvon ahte gozihuvvo go daid mánáid geat leat sadjásašruovttuin dahje mánáidsuodjalusasahasain sámi giella ja kultuvra. Sámediggi oaivvilda ahte dát lea stuorra váilivuohta mánáidsuodjalusas. Danne bivdá Sámediggi konsultašuvnnaid Mánáid- ja Dásseárvodepartemeanttain dainna ublmilin ahte oazžut dakkár bearráigeahččandoaimma mii goziha sámi giela ja kultuvrra sadjásašruovttuin ja mánáidsuodjalanásahasain.

Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti árvalus:

Álggahus

Sámediggi meannuda sámi mánáid vuoigatvuodaid sámi gillii ja kultuvrii čoahkkimis mánáidsuodjalusain.

Evttohus:

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikasearvvi (NSR) labttut Synnøve Solbakken-Härkönen, Tore Bongo, Rita-Alise Porsanger, Tone Finnesen, Kjersti Myrnes Balto, Nanna Thomassen ja Jarle Jonassen, Bargiðbellodaga sámediggejoavkke (Bb) labttut Per-Ivar Henriksen, Inger Jørstad, Vibeke Larsen ja Marianne Balto, Čielga sámi jiena (ČSV) labttu Jánoš Trosten ja Sámit Máttá-Norggas (SBS) labttu Johan Mikkel Sara, evttohit čuovvovačča:

Evttohus 1

Sámediggeráđi evttohusas, nuppi teakstaoasi vuosttaš cealkagii lasihuvvo: Dilli lea dál nu ahte go sámi mánát leat mánáidsuodjalusa geahčus, de doppe ii álohii gozihuvvo

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi evttohusa.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 23 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Jarle Jonassen, áššejođiheaddji	
2	Per Ivar Henriksen	
3	Tone Finnesen	
4	Anne Dalheim	
5	Terje Tretnes	
6	Jarle Jonassen, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámi mánáin leat vuoigatvuodát riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja nationála lágaid mielde. Nannejuvvon lea ahte sámi mánáin leat vuoigatvuodát geavahit sámi giela ja bajásgešsojuvvot sin sámi kultuvrrain. Dát vuoigatvuodta gusto sorjankeahtá das leago mánná mánáidsuodjalusa geahčus, geahča Mánáidkonvenšuvnna artihkkaliid 20 ja 30. Sámelága giellanjuolggadusat gustojit maiddá mánáide geat leat mánáidsuodjalanásahasas.

Dilli lea dál nu ahte go sámi mánát leat mánáidsuodjalusa geahčus, de doppe ii alohii gozihuvvo sin vuoigatvuodát go guoská vuoigatvuhtii bajásšaddat sámi gielain ja kultuvrrain. Sámi mánáid vuoigatvuodta bajásšaddat iežaset kultuvrrain ja gielain, ii álohii dohkálaččat deattuhuvvo molssaeaktosaš fuolahusvugiid válljedettiin.

Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu bidjat guovddáži sámi mánáid geat leat mánáidsuodjalusa geahčus. Mánáidsuodjalusa bearráigeahččandoaimmain ii leat gozihuvvon ahte gozihuvvo go daid mánáid geat leat sadjásašruovttuin dahje mánáidsuodjalusásahasain sámi giella ja kultuvra. Sámediggi oaivvilda ahte dát lea stuorra váilivuodta mánáidsuodjalus. Danne bivdá Sámediggi konsultašuvnnaid Mánáid- ja Dásseárvodepartemeanttain dainna ublmilin ahte oažžut dakkár bearráigeahččandoaimma mii goziha sámi giela ja kultuvrra sadjásašruovttuin ja mánáidsuodjalanásahasain.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 28.05.08 dii. 14.00.

Ášši 20/08

Sámi mánáid riektesihkarvuoda ja dárbbuid fuolaheapmi prošeavttas Barnas Hus

Arkiivaáššennr..
06/461006 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	15.04.08	R 029/08
Bajásáddan- ja oahppolávdegoddi	06.- 08.05.08	
Sámedikki dievasčoahkkin	27. - 30.05.08	20/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.04.08 dii. 14.00

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	15.04.08	Sámediggeráđi	Ášši R 029/08 Sámi mánáid riektesihkarvuoda ja dárbbuid fuolaheapmi prošeavttas Barnas Hus
2	27.11.06		Evttohus áššái 45/06
3	30.11.06		Gulaskuddan – Raporta ovddasmanniprošeavtta Barnas hus ásaheami birra

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámi mánáin geat leat gártan gillát veahkaválddi lea vuoigatvuohta ja gáibádus oazžut dássásaš veahkkefálaldaga seamma dásis eará mánáiguin. Dát eaktuda ahte veahkkefálaldat sámi mánáide vuodduvvo sámi gillii ja kultuvrii, ja ahte veahkkeásahusain lea dárbbášlaš gelbbolašvuohta sámi mánáid goziheamis. Sámi mánáin go lea eamiálbmot leat vuoigatvuođat regulerejuvvon lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain. Dasa lassin lea sámi mánáin gielddain mat leat geatnegahttojuvvon Sámelága giellanjuolggadusaid mielde, vuoigatvuohta deaividit politiija- ja áššáskuhti eiseválddiid sámi gielain, geahča Sámelága § 3-4. Danne gusket ge Sámelága giellanjuolggadusat Mánáid vissui.

Dilli dál lea nu ahte politiijasuooggis ja duopmáriin mat gažadit sámi mánáid váilu sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta. Dán stuorra váilvuodas lea mearkkašupmi máná riektesihkarvuhtii. Sámi mánáid gažadeamis šigolaššiiin atno alla gelbbolašvuohta, sihke buorre giella- ja kulturmáhtolašvuohta ja fágalaš gelbbolašvuohta máná ovdáneamis. Dán rádjai proseassas bargguin Mánáid viesuin eai leat sámi mánát ja sin bearrašat gozihuvvon dahje namuhuvvon.

Prošeavttas Mánáid viessu ferte sámi mánáid riektesihkarvuoda ja vuoigatvuođaid gozihit. Dát ášši lea deatalaš sámi mánáide ja Sámediggi oaidná ahte lea dárbu gozihit sámi mánáid dán oktavuodas. Sámediggi áigu bivdit konsultašuvnnaid Justiisa- ja politiijadepartemeanttain dán ášši birra.

Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti árvalus:

Álggahus

Sámi mánáin, geat leat gillán vearddaguid galget leat seammalágan vuoigatvuodát ja vejolašvuodát go eará mánáin oážžut dárbbášlaš veahki almmolaš veahkkeinstánsain. Eaktun dasa lea ahte veahkkefálaldat vuodduvvo sámi gillii ja kultuvrii, ja ahte iešguđet veahkkeinstánsain lea dárbbášlaš gelbbolašvuohta.

Barnehus-prošeakta lea gelbbolašvuodaguovddáš mii galgá fuolahit daid mánáid riektesihkarvuoda geat leat gártan gillat iešguđetlágan vearddaguid. Áigumuššan lea ahte buot gelbbolašvuohta headi gillájeaddji mánáid ja bearrašiid fuolahusas galgá čohkkejuvot seamma sadjái. Sámediggi ferte dál searvat prošeavtta ovdáneames dainna lágiin ahte sámi mánáid riektesihkarvuoda gozihuvvo.

Evttohus:

Olles lávdegoddi, *Norgga sámiid riikasearvvi (NSR) Synnove Solbakken-Härkönen, Tore Bongo, Rita-Alise Porsanger, Tone Finnesen, Kjersti Myrnes Balto, Nanna Thomassen ja Jarle Jonassen, Bargiidbellodaga sámediggejoavkke (Bb) Per-Ivar Henriksen, Inger Jørstad, Vibeke Larsen ja Marianne Balto, Čielga sámi jiena (ČSJ) Jánoš Trosten ja Sámit Máttá Norggas (SMN) Johan Mikkel Sara*, lahtuin lea čuovvovaš evttohus:

Evttohus 1

"Barnas hus" sadjái biddjojuvvo "Barnehus"

Evttohus 2

3. teakstaossi, 1. cealkka:

....., dat guoská maidái ráđdeaddin-, bagadan- ja čuovvolanfálaldagaide.

Evttohus 3

3. teakstaossi, 3. cealkka:

Sámi mánáid ráđdeaddimis, bagadeamis, čuovvoleamis ja gažadeamis.....

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi evttohusa.

III Jienasteapmi

43 árisis ledje 28 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti evttohus 2 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti evttohus 3 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Per Ivar Henriksen, áššejođiheaddji	
2	Rita-Alise Porsanger	
3	Nanna Thomassen	
4	Jørn Are Gaski	
5	Tone Finnesen	Jørn Are Gaski Terje Tretnes
	Tone Finnesen	
6	Per Ivar Henriksen, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámi mánáin geat leat gártan gillát veahkaválldi lea vuoigatvuohta ja gáibádus oažžut dássásaš veahkkefálaldaga seamma dásis eará mánáiguin. Dát eaktuda ahte veahkkefálaldat sámi mánáide vuodduvvo sámi gillii ja kultuvrii, ja ahte veahkkeásahusain lea dárbbášlaš gelbbolašvuohta sámi mánáid goziheamis. Sámi mánáin go lea eamiálbmot leat vuoigatvuođat regulerejuvvon lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain. Dasa lassin lea sámi mánáin gielddain mat leat geatnegahttojuvvon Sámelága giellanjuolggadusaid mielde, vuoigatvuohta deaividit politijja- ja áššáskuhti eiseválddiid sámi gielain, geahča Sámelága § 3-4. Danne gusket ge Sámelága giellanjuolggadusat Mánáid vissui.

Dilli dál lea nu ahte politijasuorggis ja duopmáriin mat gažadit sámi mánáid váilu sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta, dát guoská maidái ráđdeaddin-, bagadan- ja čuovvolanfálaldagaide. Dán stuorra váilivuodas lea mearkkašupmi máná riektesihkarvuhtii. Sámi mánáid ráđdeaddimis, bagadeamis, čuovvoleamis ja gažadeamis šigolašáššiin atno alla gelbbolašvuohta, sihke buorre giella- ja kulturmáhtolašvuohta ja fágalaš gelbbolašvuohta máná ovdáneamis. Dán rádjai proseassas bargguin Mánáid viesuin eai leat sámi mánát ja sin bearrašat gozihuvvon dahje namuhuvvon.

Proševttas Mánáid viessu ferte sámi mánáid riektesihkarvuoda ja vuoigatvuođaid gozihit. Dát ášši lea deatalaš sámi mánáide ja Sámediggi oaidná ahte lea dárbu gozihit sámi mánáid dán oktavuodas. Sámediggi áigu bivdit konsultašuvnnaid Justiisa- ja politijjdepartementtain dán ášši birra.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.05.08 dii. 14.25

Ášši 21/08

Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plána áigodahkii 2009-2012

Arkiivaáššennr..
08/29806 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	15.04.08	R 033/08
Bajásšaddan- ja oahppolávdegoddi	06. - 08.05.08	
Sámedikki dievasčoahkkin	27. - 30.05.08	21/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 29.05.08 dii. 17.40

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi doarju Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009 - 2012

1. Višuvdna

Buot fágasurggiin ja buot fágain gávdnojit oahpponeavvut, máttá-, julev- ja davvisámegilli, gaskaoapmin Mánáidgárddiid rámmaplána ja oahppoplána Máhttolokten – Sámi juksamis.

2. Plána vuodđu

Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009 – 2012 siskkilda oahpponeavvuid ráhkadeami gustovaš mánáidgárde- ja vuodđooahpahusplánaid mielde. Plána válldaha oahpponeavvuid ráhkadeami mihttomeriid ja strategiijaid ja dan vuodđun lea Mánáidgárddiid rámmaplána, Máhttolokten – Sámi, sámi oahpponeavvuid doarjjaortnega evalueren ja mánáidgárddiid, skuvllaid, lágádusaid ja earáid. rávvagat.

Plánas leat 4 váldomihttomeari 1) oahpponeavvut mánáidgárddiide, 2) dábálaš oahpponeavvut vuodđooahpahussii, 3) oahpponeavvut erenoamáš heivehuvvon oahpahussii ja 4) rámmaevttut ja infrastruktuorra.

Ovdalis namuhuvvon evalueren lea čaduhuvvon Sámedikki ášši 28/06 mearrádusa vuodul. Evaluerema ulbmil lei ollislaččat geahčadit doarjaortnega, buktit árvalusaid viidáset oahpponeavvobargui ja buktit vástádusa dasa ahte berre go ruhtahálddašeapmi sámi oahpponeavvuid ráhkadeapmái. ain leat Sámedikki ovddasvástádus Evaluerema lea Finnur Consult AS čadahan, ja boađus gávdno 13.04.07 beaiváduvvon raporttas. Sámediggeráđdi válddi raportta diehtun geassemánus seamma jagi ja mearridii ahte evaluerema bohtosat galget leat oassin odđa strategalaš plána vuodus.

Mánáidgárddit, vuodđoskuvllat ja joatkkaskuvllat máttá-, julev- ja davvisámi guovlluin sáddejedje rávvagiid jearahanskoviid bokte odđajagimánus 2008. Rávvagiin čilgejuvvo makkár dárbbut leat oahpponeavvuide Mánáidgárddiid rámmaplána ja Máhttolokten – sSmi ektui. Skoviin leat bivdán vuoruhit fágasurggiid ja fágaid main oahpponeavvodárbu lea stuorámus. Skuvllat galge maiddái vuoruhit cehkiid gaska. Dasa lassin bivddii Sámediggi oažžut dieđu makkár fágasurggiin ja makkár fágain livččii vejolaš jorgalit oahpponeavvuid.

Vuoruheamit 2009 – 2012 plánas eaktudit juolludusaid stáhtabušeahas unnimusat seamma dásis go jagi 2008:s.

3. Aiddostahttin ja ráddjen

Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009 – 2012 siskkilda oahpponeavvuid ráhkadeami gaskaoapmin juksat Mánáidgárddiid rámmaplána ja oahppoplánabuktosa Máhttolokten – Sámi ulbmiliid. Oahpponeavvut ráhkaduvvojit máttá-, julev- ja/dahje davvisámegillii.

Plána siskkilda oahpponeavvuid ráhkadeami mánáidgárddiide, dábalaš oahpponeavvuid vuodđooahpahussii ja erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuid. Dat lea čuovvovaš plánaid čuovvoleapmi; ”Sámi mánáidgárddiid strategalaš plána 2002 – 2005”, ”Sámi oahpponeavvuid ráhkadeapmi – strategalaš plána 2001 – 2005” ja ”Erenoamáš heivehuvvon oahpponeavvuid doaibmaplána mánáide, nuoraide ja rávis olbmuide 2001 -2004”.

Plána lea strategalaš plána das movt geavahit Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaomiid oahpponeavvuid ráhkadeapmái. Plána mearrida mihttomeriid, vuoruhemiid ja strategiijaid áigodagas 2009 – 2012 ja das eai namuhuvvo doaibmabijut. Lagat vuoruheamit ja gáibádusat ja eavttut mearriduvvojit Sámedikki bušehta bokte ovttaskas bušehttajagi áigodagas. Oahpponeavvuid ráhkadeami hivvodat dán plána mielde gáržžiduvvo ekonomalaš resurssaid geažil maid stáhta áiggis áigái juolluda Sámedikki geavahussii dán ulbmiliid.

Dán plánii eai guoskka oahpponeavvut oahpahussii Mánáidgárddiid rámmaplána ja Máhttoloktema mielde sámi álbmoga ja sin giela, kultuvrra ja servodateallima birra, go dat lea nationála ovddasvástádus.

4. Oahpponeavvuid ráhkadeapmi 2001 – 2008

Áigodagas 2001 -2005 ráhkaduvvojedje oahpponeavvut daid vuoruhemiid vuodul mat ledje dahkkojuvvon bajábealde namuhuvvon strategalaš plánas. Plánaáigodaga loahpas mearridii Sámediggi ahte eai galgga ráhkaduvvot odđa strategalaš plánat oahpponeavvoráhkadeapmái ovdalgo Mánáidgárddiid rámmaplána ja oahppoplánabuvttus Máhttolokten – Sámi lei dohkkehuvvon, ja go sámi oahpponeavvuid ráhkadeami doarjaortnet lei evaluerejuvvon.

Áigodagas 2005 - 2008 leat álggahuvvon oahpponeavvoproševttat juohke jagi sihke mánáidgárddiid ja vuodđooahpahusa váste. Álggahuvvon proševttat mat ain ledje álgodásis heivehuvvojedje nu bures go lei vejolaš mánáidgárddiid odđa rámmaplánii ja Máhttolokten – Sámi oahppoplánaide.

4.1 Doarjja oahpponeavvuid ráhkadeapmái ja buvttadeapmái

Stáhta bušehtas várrejuvvo jahkásaččat poasttas 206 ruhta Sámi oahppohálddahussii, maiddá ruhta oahpponeavvoráhkadeapmái. 2008 stáhtabušehtas lei oahpponeavvuide juolluduvvon 12 380 000 ru. Sámediggi hálddaša dán ruđa bajit dási njuolggadusaid bokte mat leat Sámedikki ohcanvuđot doarjja-ortnegiid váste ja jahkásaš bušehta bokte mas earret eará mearriduvvojit jahkásaš vuoruheamit ja doarjja-eavttut. Lassin Sámedikki dábalaš doarjjaruđa hálddašeapi rámmaide, lea Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái ráddjejuvvon áigodahkii vuodđun jahkásaš vuoruhemiide bušehtas.

4.2 Rollat ja ovddasvástádus oahpponeavvoráhkadeamis

4.2.1 Sámediggi

Sámedikkis lea ovddasvástádus defineret mihttomeriid, strategiijaid ja doaibmabijuid oahpponeavvuid ráhkadeami váikkuhangaskaomiide plánadahkosiid ja jahkásaš bušehtaid bokte. Sámedikkis lea maiddá ovddasvástádus juolludit ruđa ja váikkuhangaskaomiid čuovvolemis ja bearráigeahččamisláigaid, njuolggadusaid ja bagadusaid ektui.

Sámedikkis leat guokte fásta ovttasbargočoahkkima jagis daid lágádusaiguin mat leat ožžon ruđa eanet go guovtti oahpponeavvoprošektii. Eará oahpponeavvobuvttadeaddjiiguin leat Sámedikkis ovttasbargočoahkkimat dárbbu mielde.

4.2.2 Oahpponeavvobuvttadeaddjit

Ulbmiljoavku ruđa juolludeamis dábalaš ja digitála oahpponeavvuid ráhkadeapmái leat lágádusat ja eará oahpponeavvobuvttadeaddjit main lea iežas fitnodat. Erenoamáš heivehuvvon oahpponeavvuid ráhkadit lágádusat ja erenoamášpedagogalaš gelbbolašvuodaguovddázat. Oahpponeavvobuvttadeaddjiin mat leat ožžon doarjaga, lea ovddasvástádus rekrutteret girječálliid, jorgaleaddjiid ja govvideaddjiid, oahpponeavvuid ráhkadeapmái, ja dasto lea dain ovddasvástádus oahpponeavvuid manusdahkamis, gráfalaš designas, kvalitehta sihkarastimis, buvttadeamis, juohkimis ja vuovdimis.

4.3 Sámi oahpponeavvoráhkadandoarjaga evalueren

Evaluerenraporta čájeha ahte leat stuorra hástalusat sámi oahpponeavvuid ráhkadeami oktavuodas.

Okta stuorámuš hástalusain lea dat go lágáduskapasitehta ii leat doarvái stuoris buvttadit sámi oahpponeavvuid dárbbu mielde. Eanas oassi leat sámi lágádusat mat buvttadit dán lágan oahpponeavvuid. NorgalašDáža lágádusat vuoruhit unnán sámi oahpponeavvuid almmuheami heajos gánnáhahttivuođa geažil.

Sámi lágádusat deattuhtit váikkuhusaid das go sámi lágádussuorggis leat vátna resurssat. Dát dagaha dan ahte oahpponeavvoproševttat dávjá eai gárván šihhtjuvvon áigái, ja dat čilgejuvvo dainna go ekonomalaš resurssat mat čuvvot juohke proševtta eai dávis duohta resursadárbbu.

Sámi ja dáža lágádusaid gaska leat čielga erohusat go guoská hálddahušlaš kapasitehtii ja oahpponeavvoproševttaid stivremii. Dáža lágádusain leat eanet lágádusdoaimmaheaddjit geain lea iešguđetlágan duogáš ja geat čuvvot iešguđet proševttaid, lassin buoret oppalaš ekonomijai. Sámi lágádusat galget doaibmat olles oahppodási ja buot fágasurggiid ektui, mii mearkkaša dan ahte dat fertjeit bálkáhít fágaolbmid juohke prošektii, jos dain alddineaset ii leat guoskevaš gelbbolašvuohhta. Gánnáhahttivuohta sámi oahpponeavvobuvttadusain lea hui unni ja sámi lágádusain ii leat vejolašvuohhta nannet fágagelbbolašvuoda dahje nannet hálddahušlaš kapasitehta oahpponeavvuid vuovdima bokte.

Okta dain stuorámuš hástalusain lágádusaide lea rekrutteret girječálliid oahpponeavvoproševttaide. Dát guoská erenoamážit proševttaide mátta- ja julevsámegilli. Stuorámuš sивvan dasa lea go váilot olmmošlaš resurssat. Girječálliid eavttut maid eai leat leamaš dohkálaččat. Sámi lágádusat oaivvildit ahte heajos rámmaeavttut girječálliide lea okta sивvain manne buvttadanáigi šaddá dárbbasmeahtun guhkki.

Dasa lassin go váilot girječálliit, leat stuorra hástalusat tearpmaid ráhkadeami ektui, erenoamážit mátta- ja julevsámegielain.

Oahpponeavvuid dohkkehanortnet heaittihuvvui borgemánus 2000. Evaluerema mielde lea dát buktán stuorát ovddasvástádusa ja eanet barggu lágádusaide, almmá ekonomalaš buhtadusa haga dan ovddas. Danne lea dárbu ahte referánsajoavkku geavahanortnet bisuhuvvo. Referánsajoavkkuid ulbmil lea veahkehit oahpponeavvobuvttadeaddjiid gielalaččat, pedagogalaččat ja fágalaččat. Joavkkus lea ráđdeaddi doaibma ja veahkeha prošeavtta kvalitatiivvalaš bohtosa sihkkarastima.

Go guoská oahpponeavvuid márkanfievrrideapmái, muitalit sámi lágádusat ahte dat almmuhit gárvvves buktagiid iešguđet mediain, maiddái sámi áviissain ja báikkálaš/guovllulaš diehtujuohkingaskaomiin. Dat sáddejit maiddá preassabáhkaid ja muhtumin váldet oktavuoda doaimmahusain vai ožžot liige máinnusteami ja fuomášumi ovttaskas prošeavttaid birra. Lágádusaid almmuheamit almmuhuvvojit sierra neahttasiidduin. Dasa lassin gáibida Sámediggi ahte lágádusat galget sáddet nuvtá gáhppálaga relevánta áshusaide maid várás oahpponeavvu lea ráhkaduvvon, muhto dat ii doaimma geavahusas ollásit. Ovttage sámi lágádusas ii leat sierra márkanfievrridankonsuleanta, ja oktavuoha geavaheaddjijoavkkuiguin ii leat eanet go maid servet čájáhusaide ja fágabeivviide. Lágádusat dadjet ahte dain ii leat kapasitehta fitnat mánáidgárddiin ja skuvllain.

Geavaheaddjit ožžot unnán dieđuid dan birra makkár sámi oahpponeavvut gávdnojit. Čujuhuvvo ahte eai lágádusat iige Sámediggi sáhttán buktit doarvái buori bajilgova konkrehta oktavuoda váldimiid oktavuodas. Danne lea dárbu buoridit ođđa oahpponeavvuid gaskkusteami ja márkanfievrrideami ja dáláš oahpponeavvuid birra diehtujuohkima ja daid oainnusin dahkama.

Evalueren čájeha ahte lea buoridanvejolašvuohta go guoská láchčit gelbbolašvuođa ovdánahttimii, fierpmádathuksemii, gulahallamii ja ovttasbargui oasálaččaid gaska oahpponeavvoproseassas.

Raporttas čujuhuvvo ahte Sámedikki boahtteáiggi rolla sámi oahpponeavvoráhkadeami oktavuodas ferte čielggaduvvot. Dat ferte dahkkojuvvot ovttasráđiid departemeantain ja eará relevánta ovttasbargoasálaččaiguin.

4.4 Gelbbolašvuođa bajideapmi oahpponeavvoráhkadeami oktavuodas

Sámi allaskuvla álggahii 2001:s oahppofálaldaga oahpponeavvopedagogihkas mii addá 30 oahppočuoggá. Dán fálaldaga ulbmilin lei bajidit sámi oahpponeavvogirječálliid gelbbolašvuođadási. Sámediggi áshii dien oktavuodas stipeandaortnega mii lei jurddašuvvon sin várás geat válde oahppofálaldaga joatkkaohppun. Ortnet bistii 3 jagi. Sii guđet ožžo stipeandda geatnegahttojuvvojedje ráhkadit oahpponeavvu maid sáhtii árvoštallat almmuheami ja buvtadeami várás.

Oahppofálaldat jotkojuvvui 2006/2007:s dainna lágiin ahte lei vejolaš váldit vel 30 oahppočuoggá. Sámi allaskuvllas leat jagi 2007 rádjái čađahan eksamina 95 studeantta oahpponeavvopedagogihkas.

4.5 Dieđihuvvon oahpponeavvodárbbut mánáidgárddiin ja vuodđoskuvllain

Mánáidgárddiid rámmaplána mii álggahuvvui 2006:s lea juhkkojuvvon čieža fágasuorgái. Buot dain fágasurggiin lea dárbu oahpponeavvuide ja bagadanávdnasiidda.

Fertejit ráhkaduvvot dakkár oahpponeavvut main vuhtiiváldojuvvojit Oahpahusa prinsihpat, gelbbolašvuođamihttomearit ja dat vihtta vuodđogálgga mat leat Máhttolokten – Sámi oahppoplánain. Okta eará hástalus leat dat ođđa fágat joatkkaohpahusas, gos eai ovddežis gávdno oahpponeavvut.

Ovttasbarggu vuodul mánáidgárddiiguin ja skuvllaiguin ja gažadanskoviid dieđuid vuodul lea ovdan bohtán čuovvovaš oahpponeavvodárbu:

4.5.1 Máttasámeigiella

4.5.1.1 Mánáidgárdi

Vuoruhuvvon fágasuorggit:

Gulahallan, giella ja teaksta, Dáidda, kultuvra ja hutkáivuoha, Lagašbiras ja servodat

Lohku, latnja ja hápmi

Fágasuorggit maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Gulahallan, giella ja teaksta, Dáidda, kultuvra ja hutkáivuoha, Luondu, biras ja teknihkka, Etihkka, osku ja filosofija, Lagašbiras ja servodat.

Fágasuorggit maidda sáhtta jorgalit oahpponeavvuid sámegillii:

Rumaš, lihkadeapmi ja dearvvašvuoha ja Lohku, latnja ja hápmi

Oahpponeavvošládja:

Prentejuvvon, digitála fáddághippagat boazodoalu, bivddu ja guolásteami birra

4.5.1.2 Vuodđoskuvla

Vuoruhuvvon fágat:

Sámeigiella vuosttašgiellan, sámeigiella nubbingiellan, matematihkka, ROE, servodatfága ja luonddufága

Fágat maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid identitehtaduddjonfágaide nugo sámeigiellai vuosttašgiellan, sámeigiella nubbingiellan, ROE, servodatfága ja luonddufága.

Fágat maidda sáhtta jorgalit oahpponeavvuid sámegillii:

Eará fágaide sáhtta jorgalit oahpponeavvuid, muhto dalle ferte ráhkadit fáddághippagiid sámi fáttáide

Oahpponeavvošládja:

Vuodđogirji, digitála resursa dahje kombinašuvdna prentejuvvon ja digitála oahpponeavvun

4.5.1.3 Joatkkaoahpamus

Vuoruhuvvon fágat:

Sámeigiella vuosttaš- ja nubbingiellan.

4.5.2 Julevsámeigiella

4.5.2.1 Mánáidgárdi

Vuoruhuvvon fágasuorggit:

Gulahallan, giella ja teaksta, Dáidda, kultuvra ja hutkáivuoha, Lagašbiras ja servodat

Lohku, latnja ja hápmi

Fágasuorggit maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Gulahallan, giella ja teaksta, Dáidda, kultuvra ja hutkáivuoha, Luondu, biras ja teknihkka, Etihkka, osku ja filosofija, Lagašbiras ja servodat.

Fágasuorggit maidda sáhtta jorgalit oahpponeavvuid sámegillii:

Fágasuorggit Rumaš, lihkadeapmi ja dearvvašvuoha ja Lohku, latnja ja hápmi

Oahpponeavvošládja:

Prentejuvvon ja digitála nu go cd-rom/pc-spillat, govva/bustávalotto, fáddághippagat, čujuhangirjjit, sátnegirjjit, plánsšat

4.5.2.2 Vuodđoskuvla

Vuoruhuvvon fágat:

Sámeigiella vuosttašgiellan, sámeigiella nubbingiellan

Fágat maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:
Berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid identitehtaduddjonfágaide nugo sámegeiella vuosttašgiellan, sámegeiella nubbingiellan, ROE, servodatfága ja luonddufága.

Fágat maidda sáhtta jorgalit oahpponeavvuid sámegeilli:
Eará fágaide sáhtta jorgalit oahpponeavvuid, muhto dalle ferte ráhkadit fáddágiehppagiid sámi fáttáide

Oahpponeavvošládja:
Vuodđogirji, bargogirji ja digitála resursa

4.5.2.3 Joatkkaoahpahas
Vuoruhuvvon fágat:

Prográmmafágat – fidnuiráhkkanahhti oahppoprográmma:

Sámi mediat ja kommunikašuvdna

4.5.3 Davvisámegeiella

4.5.3.1 Mánáidgárdi

Vuoruhuvvon fágasuorggit:

Gulahallan, giella ja teaksta, Dáidda, kultuvra ja hutkáivuoha, Lagašbiras ja servodat

Fágasuorggit maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Gulahallan, giella ja teaksta, Dáidda, kultuvra ja hutkáivuoha, Luondu, biras ja tehnikka, Etihkka, osku ja filosofijja, Lagašbiras ja servodat.

Fágasuorggit maidda sáhtta jorgalit oahpponeavvuid sámegeilli:
Rumaš, lihkađepmi ja dearvvašvuoha ja Lohku, latnja ja hápmi

Oahpponeavvošládja:

Prentejuvvon ja digitála nu go cd-rom/pc-spillat, govva/bustávalotto, fáddágiehppagat, čujuhangirjijt, sátnegirjijt, plánsšat

4.5.3.2 Vuodđoskuvla

Vuoruhuvvon fágat:

Sámegeiella vuosttašgiellan, sámegeiella nubbingiellan, matematihkka, ROE, ?ja luonddufága.

Fágat maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid identitehtaduddjonfágaide nugo sámegeiella vuosttašgiellan, sámegeiella nubbingiellan, ROE, servodatfága ja luonddufága.

Fágat maidda sáhtta jorgalit oahpponeavvuid sámegeilli:

Eará fágaide sáhtta jorgalit oahpponeavvuid, muhto dalle ferte ráhkadit fáddágiehppagiid sámi fáttáide

Oahpponeavvošládja:

Vuodđogirji, digitála resursa dahje kombinašuvdna prentejuvvon ja digitála oahpponeavvuin leat sávvojuvvon

4.5.3.3 Joatkkaoahpahas

Vuoruhuvvon fágat:

Sámegeiella vuosttašgiellan, sámegeiella nubbingiellan leat bajimusat vuoruhuvvon buot oahppoprográmmain

Oktasašfágat – studerenráhkkanahhti oahppoprográmma:

Osku ja etihkka – sámi, servodatfága – sámi ja historjá – sámi

Prográmmafágat – studerenráhkkanahhti oahppoprográmma:

Sámi visuálalaš kultuvra, Sámi musihkka ja lávdi ja sámi historjá ja servodat

Prográmmafágat – fidnuiráhkkanahhti oahppoprográmma:

Luondduvuđot doaibma, luondduvuđot buvttadeapmi ja eanadoallu ja gilvvagárdeeahus

Fágat maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid identitehtaduddjonfágaide nugo sámegeilla vuosttašgiellan, sámegeilla nubbingiellan, osku ja etihkka – sámi, servodatfága – sámi ja historjá – sámi

Oahpponeavvošládja:

Vuodđogirji, digitála resursa ja fáddághppagat leat sávvojuvvon

5 Hástalusat

Sámi oahpponeavvoráhkadeami dálá dili válldaheapmi 4. kapihttalis čájeha ahte hástalusat leat stuorrát ja ollu. Oahpponeavvoráhkadeami doarjjaortnega árvvoštallan duodašta ahte hástalusat čatnasit erenoamážit dán barggu rámmaide ja vuodđostruktuvrii, juoga maid lágádusaid evttohusat duodaštít. Dasa lassin hástalit oahppoplánareformmat sámi oahpponeavvoráhkadeami, seammás go dat váikkuha posiitiiva ovdáneapmái sámi oahppiid oahpu sisdoalu ektui.

Čalbmáičuohcci hástalusat:

Uhccán geasuheadji eavttut oahpponeavvočállide ja jorgaleaddjiide

Erenoamážit váilot mátta- ja julevsámegeilat oahpponeavvočállit ja jorgaleaddjit

Stuorra gilvu fidnet olbmuid geain lea gelbbolašvuohta čállin ja jorgaleaddjin

Muhtun fágain váilu terminologiija, erenoamážit mátta- ja julevsámegeilas

Márkan lea uhcci

Oahppit eai fidne daid oahpponeavvuid mat gávdnojit sámegilli

Smávva lágádusat mat leat rašit

Stuora váili oahpponeavvuin mat leat gustojeaddji plánaid mielde

6 Mihttomearit ja strategiijat

6.1 Oahpponeavvut mánáidgárddiide

Váldomihttomearri

Unnimusat 16 álggahuvvon oahpponeavvuproševtta Mánáidgárddiid rámmaplána fágasuorggi siskkobealde

Oassemihttomearri 1

Prentejuvvon ja digitála oahpponeavvut čuovvovaš fágasurggiin:

Gulahallan, giella ja teaksta

Rumaš, lihkađeapmi ja dearvvašvuohta

Dáidda, kultuvra ja hutkáivuohta

Luondu, biras ja tehnikka

Etihkka, osku ja filosofiija

Lagasbiras ja servodat

Lohku, latnja ja hápmi

Oassemihttomearri 2

Fágagirjjálašvuohta fágasuorggis Gulahallan, giella ja teaksta

Strategiijat:

Ráhkadit odđa oahpponeavvuid lulli-, julev- ja davvisámegilli

Jorgalit ja heivehit dálá oahpponeavvuid

Ovttasbargat gullevaš fágabirrasiiiguin ovdánahttindihte fágagirjjálašvuoda

6.2 Dábálaš oahpponeavvut vuodđooahpahussii

Váldomihttomearri

Álggahit unnimusat 135 oahpponeavvoproševtta oahpahussii Máhttolokten – Sámi mielde

Oassemihttomearri 1

Oahpponeavvut lullisámegillii

Sámegiella vuosttašgiellan 1.-7. jahkeceahkkái

Sámegiella nubbingiellan 1.-7. dássái

Matematihkka 1.-4. jahkeceahkkái

Jietnagirjjit

Jorgaluvvon buktagat/fáddághppagat

Oassemihttomearri 2

Oahpponeavvut julevsámegillii:

Sámegiella nubbingiellan 7.-10. dássái

Sámegiella vuosttašgiellan 1.-3. jahkeceahkkái

Bargogirjjit dálá oahpponeavvuide

Matematihkka 1.-4. jahkeceahkkái

Jorgaluvvon buktagat/fáddághppagat

Oassemihttomearri 3

Oahpponeavvut davvisámegillii:

Matematihkka vuodđooahpahussii

Sámegiella vuosttašgiellan 8.-13. jahkeceahkkái

Sámegiella nubbingiellan 1.-4. dássái

Fáddághppagat sirkumpolára emiálbmotoskkuid, eallinoainnuid ja máilmmioskkuid birra mat gokčet 5.-7. jahkeceahkkáiid gelbbolašvuodamihttomeriid.

Luonddufága 8.-10. jahkeceahkkái

ROE 8.-10. jahkeceahkkái

Servodatfága joatkkaoahpahussii

Fáddághppagat servodatfágas, duojis, ja biebmui ja dearvvašvuohta vuodđoskuvllas

Jorgaluvvon buktagat/fáddághppagat

Strategiijat:

Ráhkadit dábálaš ja/dahje digitála oahpponeavvuid

Heivehit dálá oahpponeavvuid lulli- ja davvisámegiellas nubbingiellan

Lohkat teavsttaid jietnafiilan

Nammadit bargojoavkku mii vällje makkár matematihkkaohpponeavvut galget jorgaluvvot lulli-, julev- ja davvisámegillii.

Dárbbu mielde jorgalit ja heivehit oahpponeavvuid/fáddághppagiid gaskal lulli-, julev- ja davvisámegiela ja maiddá eará gielain

6.3 Earenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut

Váldomihttomearri

Álggahan unnimusat 30 oahpponeavvoproševtta lulli-, julev- ja davvisámegillii mánáidgárddiid ja vuodđooahpaha várás mat váikkuhit nu buori oahppandili go vejolaš mánáide ja nuoraide geat eai oaččo ávkki dábálaš oahpponeavvuiguin.

Oassemihttomearri 1

Oahpponeavvut diedihuvvon ovttaskas dárbbuid vuodul

Oassemihttomearri 2

Oahpponeavvut oaidno-, gullo-, lohkan- ja čállinváttuid surggiid várás

Oassemihttomearri 3

Kárten- ja bagadallanávdnasat

Strategiijat:

Ovttasbargu Sámi earenoamášpedagogalaš doarjalusain kártet dárbbu

Ovttasbargu Stáhta earenoamášpedagogalaš doarjavuogádaga fágabirrasiiuin ovdánahttit oahpponeavvuid, kárten- ja bagadallanávdnasiid

6.4 Rámmaeavttut ja vuodđostruktuvra

Váldomihttomearri

Beaktivuolta ja stádisvuolta oahpponeavvuid ráhkadeamis, buvttadeamis ja juogadeamis

Oassemihttomearri 1

Fágatearpmat

Strategiija:

Álggahit terminologijaproševttaid plánaid vuoruhemiid vuodul

Oassemihttomearri 2

Čállit ja jorgaleaddjit oahpponeavvoproševttaide

Strategiijat:

Báلكáhit girječálliid ja jorgaleddjiid

Gilvonávccalaš bálká- ja rámmaeavttut

Ásahit stipeandaortnegiid oahpponeavvopedagogihka studeanttaide

Nannet lulli-, julev- ja davvisámegiela alit oahpu stipeandaortnegiid

Oassemihttomearri 3

Buoridit oahpponeavvobuvttadeddjiid kapasitehta ja gelbbolašvuoda

Strategiija:

Lasihit doarjaga sámi lágádusaide

Oassemihttomearri 4

Geavaheaddjit dovdet almmuhuvvon oahpponeavvuid

Strategiijat:

Ovdánahttit oahpponeavvoportála gos sáhtta ohcat oahpponeavvuid, ja gos maiddái sáhtta gávdnat oahpponeavvuid mat leat ráhkaduvvon báikkálaččat

Ráhkadit bajilgova buot oahpponeavvuin mat gávdnojit iešguđet fágaide ja cehkiide

Oassemihttomearri 5

Almmuhuvvon sámi oahpponeavvut geavahuvvojit mánáidgárddiin ja skuvllain

Strategiijat:

Nuvttá oahpponeavvut oážžumis

Juogadangoluid ja massojuvvon vuovdindietnasa buhtadus lasihuvvo oahpponeavvoproševttaid doarjagii

Fuolahit skuvllaide dieđuid oahpponeavvuid geavaheami birra

Oassemihttomearri 6

Oaniduvvon buvttadanáigi

Strategiijat:

Juohkit stuora prošeavttaid smávit oasseprošeavttaide
Prošeavttat main leat mánga girječálli vuoruhuvvojit

Oassemihttomearri 7

Boahttevaš oahpponeavvovráhkadeami beaktilis organiseren

Strategiija:

Čielggadit boahttevaš organiserema

7 Raporteren

Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvovráhkadeapmái 2009 – 2012 čuoovvovuođo Sámedikki jahkásaš bušehtain áigodagas. Jahkásaš bušehtat mearridit vuoruhemiid ja gáibádusaid, ja maiddá doarjjaortnega mihttomeriid joksaneavttuid. Sámedikki jahkediedáhusa bokte diedihuvvo jahkásaččat oahpponeavvovráhkadeami doarjagiid geavaheami birra, gos maiddá oaidnit Sámedikki jahkerekketdoalu.

Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti árvalus:

Álggahus

Bajásšaddan- ja oahppolávdegoddi lea meannudan Sámedikki oahpponeavvovráhkadeami strategalaš plána áigodahkii 2009 – 2012. Plána lea Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami gaskaoapmi oahpponeavvuid ráhkadeami oktavuodas. Plánas leat ulbmilat, vuoruheamit ja strategiijat áigodahkii 2009 – 2012 ja das eai leat válddahuvvon doaibmajut.

Evttohusat:

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikasearvvi (NSR) lahtut Synnove Solbakken-Härkönen, Tore Bongo, Rita-Alise Porsanger, Tone Finnesen, Kjersti Myrnes Balto, Nanna Thomassen ja Jarle Jonassen, ja Čielga sámi jiena (KSR) lahttu Jánoš Trosten, ovddidit čuoovvovaš evttohusa:

Evttohus 1

1. Višuvdna

Ođđa 1. teakstaoassi:

Jus galgaš sihkarastojuvvot sámi servodahkii buorre ovdáneapmi, de ferte sámiin leat máhttu ja gelbbolašvuotta. Oahpahuš, oahppu ja dutkan leat deatalaččat dán ulbmila ollašuttimii. Dat vuoigatvuotta ahte ieš beassat mearridit oahpahuš sisdoalu ja hármi buot oahppodásiin, lea sámi servodagaid ovddideami vuodđu.

Rievdadus:

Ođđa 2. cealkkaoassi álgá ná: Mihttomearrin lea ahte

2. Plána vuodđu

Ráđi evttohusa sadjái biddjojuvvo:

Keskitalo-ráđi evttohusa vuodul mearridii Sámediggi 2006 ahte sámi oahpponeavvuid doarjjaortnet galggai evaluerejuvvo.

Sámediggi bálkáhii Finnur Consult AS evalueret sámi oahpponeavvoovddideami doarjagiid.

Evalurerema ulbmil let golmmaoasát:

- sámi oahpponeavvoovddideami doarjjaortnega ollislaš geahčadeapmi, dás maiddá sámi oahpponeavvoovddideami beavttuid kárten, ja geahčadit leat go strategalaš plána ulbmilat ollašutttojuvvon
- evttohit viidáset oahpponeavvobarggu.
- vástidit galgá go sámi oahpponeavvoovddideami ruhtahálldašeapmi ain leat Sámedikki ovddasvástádus.

Evaluerema vuolggasadjin lea leamaš Sámi oahpponeavvoovddideami – Strategalaš plána 2001-2005. Plána lea leamaš vuodđun oahpponeavvoovddideami ruhtaalmuhemiide ja plánaáigodaga bušeahtaide. Dán plána višuvdna lei nannet ja ovddidit sámi giela, kultuvrra ja identitehta. Váldodeaddu galgá biddjojuvvot dakkár sámegeielat oahpponeavvuide, maid ieža buvttadit.

Plánaáigodagas lea ángiruššojuvvon dáid doaibmabijuiguin kvalitehta ja gelbbolašvuoda ektui:

- rekrutteren-, movttiidahttin- ja gealbudandoaibmabijut čállid várás
- bajimus prošeaktastivren ja čuoovoleapmi lágádusaid ektui
- oganisašuvdna- ja gelbbolašvuodaovddideapmi siskkáldasat Sámedikkis
- geavaheaddjiskadeamit ja evalueremat

Sierranas sámi giellajoavkkuid ektui lea stuorámus ángiruššan čatnasan oahpponeavvuid ráhkadeapmái ja buvttadeapmái davvisámegeielas ja davvisámegeilli, ja julev- ja máttasámegeiela ektui leat vuoruheamit čatnasan giela ealáskahttimii ja viidásetovddideapmái. Dan lassin leamaš strategiijan fidnet čállid julev- ja máttasámi guovllus. Viidáseappot lea daddjojuvvon ahte oppalaš giellaovddidanbargu galgá vuoruhuvvot.

Lasáhus

3. Aiddostahttimat ja ráddjejumit

3.1 Sámi oahpponeavvuid definišuvnnat

- Oahpponeavvut mat leat ráhkaduvvon ja almmuhuvvon oahpahussii sámegeielas ja sámegeilli mánáidgárddiin, vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas, dás maiddá erenoamášoahpahusas ja rávesolbmuid oahpahusas
- Oahpponeavvut ráhkaduvvon eará gielaide ja mat jorgaluvvojit ja/dahje heivehuvvojit sámegeilli
- Oahpponeavvun adnojuvvojit prentejuvvon ja digitála oahppogirjijt, bargogirjijt, oahpaheadjibagadusat, fáddágirjijt dahje gihppagat, gáiddusoahpahusprográmmat, pedagogalaš prográmmagálvvut, audiovisuálalaš oahpponeavvuid čuovgáárkkat, plánsšat, modeallat, minstarat, spillat, dukkorasat ja eará ovdanbuktimat buot vuodđooahpahusa geavahussii.

3.2 Sámedikki rolla oahpponeavvoovddideamis

Sámi oahpahusráddi heittihuvvui ođđajagimánu 1. b. 2002 ja virgedáhkádusat ja bargamušat sirdojuvvojedje Sámediggái.

Čuoovvoaš bargamušat ja ovddasvástádus sirdojuvvojedje Sámediggái:

- diehtujuohkin, gealbudeapmi, bagadeapmi ja ovddidandoaimmat Oahppoplána 97 Sámi (O97S) oktavuodas
- daid sami oahpponeavvuid ráhkadeapmi, kvalitehtasihkkarastin ja buvttadeapmi mat leat heivehuvvon vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa ođđa oahppoplánaide
- fágalaš ráddedaddin ja doarjja oahpaheadjjiide geat oahpahit sámi mánáid mánáidgárddiin, vuodđoskuvlla oahppiid ja joatkkaoahpahusa oahppiid sihke siskkobealde ja olggobealde sámi guovddášguovllu
- ráhkadit doaibmaplánaid erenoamášpedagogalaš oahpponeavvuide, sámi oassái, ovttas nationála eiseválddiiguin

Bargojuogadeapmi Sámedikki ja lágádusaid (buvttadeaddjiid) gaskkas lea viidásetovddiduvvon dainna lágiin ahte lágádusat ožžot stuorát ovddasvástádusa olles oahpponeavvoovddidanproseassas ja ahte Sámedikki rolla čadnojuvvo eanet plánemii, bajimus prošeaktastivrejupmái, bagadeapmái, kvalitehtasihkkarastimii, gealbudeapmái ja evalueremii.

Lágádusat leat deatlaš oavttasbargoosáhasat ja dain sáhttet omd. leat čuovvovaš bargamušat

- čálliid háhkan
- manusovddideapmi ja kvalitehtasihkkarastin
- gráfalaš hábmen
- buvttadeapmi, almmuheapmi, juohkašupmi, oahpponeannu vuovdaleapmi ja vuovdin.

Rollat ja ovddasvástádus:

- Politihkalaš: Doaimmat orgánan mas lea ovddasvástádus defineret ulbmiliid, strategiijaid ja doaimbajuid plánaid ja jahkásaš bušeahtaid bokte
- Hálddahušlaš: ovddasvástádus njuolggadusainja láidestusain, váikkuhangaskaomiid juolludeapmi ja váikkuhangaskaomiid čuovvodeapmi ja dárkkisteapmi
- Ovvideapmi : mii čatnasa plánemii, bajimus prošeaktastivrejupmái, bagadeapmái, kvalitehtasihkkarastimii, gealbudeapmái ja evalueremii

4. Oahpponeavvoráhkadeapmi 2001-2008

Ráđi kapihtala 4.1 sadjái boahhtá :

4.1 Statistihkka

4.1.1 Válbmejuvvon ja álggahuvvon oahpponeavvuid lohku

Válbmejuvvon oahpponeavvuid logu visogovva

válbmejuvvon	mánáidgárdi	davvisámegillii	julevsámegillii	máttasámegillii	BUOHKANASSII
2001	7	29	3	2	41
2002		33	7	7	47
2003		50	10	3	63
2004	2	18	4	1	25
2005		38	10	8	56
2006		19	8	7	34
2007		31	3	11	45
Buohkanassii	9	218	45	39	311

Oahpponeavvut mat leat buvttaduvvomin, eai lean válbmasat
2007:

199

Meroštallojuvvon gaskamearri
jahkái:

72

Gáldut: Sámedikki nubbehusčálus mii čájeha válmastuvvon ja álggahuvvon oahpponeavvuid

4.1.2 Daid oahppiid lohku geain lea sámegiella vuosttaš- ja nubbigiellan vuodđoskuvllas

Oahppiidlohku vižžojuvvon čállosis GSI '07 – Vuodđoskuvlla diehtujuohkinvuogádat:

2563 oahppi leat registrerejuvvon geain lea sámegielloahpahus.

1030 oahppi leat registrerejuvvon geain lea sámegiella vuosttašgiellan, dain leat 989 oahppis davvisámegiella, 25 oahppis julevsámegiella ja 16 oahppis máttasámegiella.

1563 oahppi leat registrerejuvvon geain lea sámegiella nubbigiellan, dain leat oahppis 1420 davvisámegiella, 54 oahppis julevsámegiella ja 89 oahppis máttasámegiella.

Lea illudahtti go oahppiidlohku lea lassánan 200:in jagi 2000 rájes otnáži. Lassáneapmi lea nu go vurdojuvvon, leamaš sámegiella 2. giellan.

4.5.1.1 Mánáidgárdi

Lasáhus maŋŋá vuosttaš cealkkaoasi: Vuodđodoahpagat, logut ja doahkkeáddejupmi

Lasáhus maŋŋá goalmát cealkkaoasi: musihkka

Lasáhus maŋŋá maŋimus cealkkaoasi: Biras: duhkoraddanrusttegat ráhkaduvvon sámi árbevieru vuodul

4.5.1.2 Vuodđoskuvla

Lasáhus nuppi cealkkoassái: duodji, musihkka

4.5.3.1 Mánáidgárdi

Lasáhus maŋŋá vuosttaš cealkkaoasi: Vuodđodoahpagat, logut ja doahkkeáddejupmi

Lasáhus maŋŋá goalmát cealkkaoasi: musihkka

Lasáhus maŋŋá maŋimus cealkkaoasi: Biras: duhkoraddanrusttegat ráhkaduvvon sámi árbevieru vuodul

4.5.3.2: Vuodđoskuvla

Lasáhus nuppi cealkkoassái – duodji ja musihkka.

Lasáhus njealját cealkkoassái: fáddághppagat

4.5.3.3 Joatkkaoahpahus

Lasáhus vidát cealkkoassái: Duodji ja musihkka

Lasáhus:

4.5.3.4 Oppalaš dárbbut

Lágiduvvon oahpaheaddjifierpmádat, gealbudanplána, resursadiehtovuoddu, oahpponeavvut gáiddusoahpahussii ja moattejuogutskuvllaide, rádjerasttideaddji ovttasbargu

5. Hástalusat

Lasáhus maŋŋá maŋimus linjjá:

Heajos visogovva dain oahpponeavvuin mat gávdnojit.

Ráđi evttohusa sadjá boahdá:

6. Ulbmilat ja strategijiat:

Sámediggi lea ovdal meannudan sámi oahpponeavvojagi ášši. Dán ášši prinihpat leat ovttaiduhhttojuvvon čuoggán dán kapihtala ulmiliidda ja strategijai (odda čuoggát leat čállojuvvon vinjubustávaiguin).

Ulbmilat	Strategijiat
A. Mánáidgárddit 1. Oahpponeavvut mánáidgárddiid rámmaplána fágasurggiin: - gulahallan, giella ja teaksta	- ráhkadit odđa oahpponeavvuid mátta-, juvlev- ja davvisámegillii - jorgalit ja heivehit dálá oahpponeavvuid

<ul style="list-style-type: none"> - rumaš, lihkadeapmi ja dearvvašvuohta - dáidda, kultuvra ja hutkáivuohta - luondu, biras ja tehnikka - etihkka, osku ja filosofii - lagašbiras ja servodat - lohku, latnja ja hápmi 	
<p>A. Mánáidgárddit</p> <p>2. Fágagirjjálašvuohta fágasuorggis gulahallan, giella ja teaksta</p>	<p>- ovtasbargat guovdilis fágabirrasiguin ovddidit fágagirjjálašvuođa</p>
<p>B. Vuodđoskuvla</p> <p>1. Dábálaš oahpponeavvut máttasámegeala oahpahussii Máhttoloktema – sámi vuodul čuovvovaš fágain:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sámegeala vuosttašgiellan 1.-7. jahkeceahkis - sámegeala nubbigiellan 1-7 dássái - matematihkka 1.-4. jahkeceahkkái 	<ul style="list-style-type: none"> - ráhkadit odđa oahpponeavvuid - jorgalit ja heivehit oahpponeavvuid - ráhkadit girjjiid maid lea álki lohkat vuolimus jahkecehkiide - ráhkadit jietnagirjjiid máttasámegilli - vuoruhit fáddághppagiid oktan neahttaresruusaiguin ovddabeallái stuorra oahppobuktogiid
<p>B. Vuodđoskuvla</p> <p>2. Dábálaš oahpponeavvut julevsámegilli oahpahussii Máhttoloktema – sámi vuodul čuovvovaš fágain:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sámegeala nubbigiellan 7-10 dássái - sámegeala vuosttašgiellan 1.-3. jahkeceahkkái - bargogirjijt dála oahppobuktosiidda - matematihkka 1.-4. jahkeceahkkái 	<ul style="list-style-type: none"> - vuoruhit digitála oahpponeavvuid bajimus jahkecehkiide - <i>evalitehtasihkkarastit vuodđooahpponeavvuid mat almmuhuvvojit buhtalasat buot sámegealaide dahje jorgaluvvojit, vai buot sámi guovlluid fáddásidoallu lea mielde, ja abte dat leat guovdilat miehtá Sámi</i> - <i>válbmet oahpponeavvuid vuolimus jahkecehkiide ovdalgo ráhkadišgoahpá oahpponeavvuid seamma fágas bajit jahkecehkiide</i>
<p>B. Vuodđoskuvla</p> <p>3. Dábálaš oahpponeavvut davvisámegilli oahpahussii Máhttoloktema – sámi vuodul čuovvovaš fágain/fáttáin:</p> <ul style="list-style-type: none"> - matematihkka vuodđoskuvlii - sámegeala vuosttašgiellan 1.-4. jahkeceahkkái - sámegeala vuosttašgiellan 8.-10. jahkeceahkkái - Sámegeala nubbigiellan 1-4 dássái 	<p>- <i>fáddághppagat/ digitála oahpponeavvut strukurerejuvvojit gelbbolašvuodaubmiliid mielde eai ge ráhkaduvo juohke ovttaskas jahkeceahkkái</i></p>

<p>- sirkumpolára eamiálbmotoskkut, eallinoainnut ja máilmmioskkut mat ollašuttet 5.-7. jahkeceahki gelbbolašvuodaubmila</p> <p>- luonddufágat 8.-10. jahkeceahkkái</p> <p>- ROE 8.-10. jahkeceahkkái</p> <p>- fáttát fágain servodatfágat, duodji, biepmu ja dearvvašvuohta</p>	
<p>C. Joatkkaskuvla</p> <p>1. Dábalaš oahpponeavvut davvisámegillii oahpahussii Máhttoloktema – sámi vuodul čuovvovaš fágain/fáttáin:</p> <p>- sámegealla vuosttašgiellan 11.-13. jahkeceahkkái ja sámegealla nubbigiellan, ollašuttit gelbbolašvuodaubmiliid mat dál eai leat oallašutttojuvvo</p>	<p>- ráhkadit digitála oahpponeavvuid, vej. Girjiid, gihppagiid, oktan neahttaresurssaiguin</p>
<p>C. Joatkkaskuvla</p> <p>2. Dábalaš oahpponeavvut sámegeallii oahpahussii Máhttoloktema – sámi vuodul čuovvovaš fágain:</p> <p>- luonddufágat - servodatfágat - historjá - luonddudoallu jk1 -ekonomiija ja Boazodoalus jk2 - hábmen ja giebtaduodji jk1 - duodji ja hábmen jk2 - sámi mátkeeaaálhusfágat</p>	<p>- bargat dal ala abte addojuvvo láhkaásabus sámegealloahpahusa birra dain guovtti stáhtalaš sámi joatkkaskuvllaid várás</p> <p>- bargat dal ala abte Máhttodepartemeanta, mii eaiiggáduššá sámi joatkkaskuvllaid, váldá ekonomalaš ovddasvástádusa sámegeallat oahpponeavvuid ráhkadeamis</p> <p>- bargat dal ala abte skuvllaeiiggát váldá ekonomalaš ovddasvástádusa oahpponeavvoráhkadeamis juohke háve go ođđa fágafálaldat mearriduvo álggahuvvot skuvllain</p> <p>- ovddidit sámi joatkkaskuvllaid resursaskuvlan sámegeallat oahpponeavvuid ráhkadeamis joatkkaskuvllaide</p> <p>- vuoruhit digiála oahpponeavvuid</p> <p>- jorgalit ja heivehit oahpponeavvuid, ođđabuvttadeapmi go dárbbášuvvo</p>
<p>C. Joatkkaskuvla</p> <p>3. Ohpponeavvut julevsámegillii prográmmafágain media ja gulahallan</p>	<p>- jorgalit ja heivehit oahpponeavvuid, vejolaččat ođđabuvttadeapmi muhtun gelbbolašvuodaubmiliid ektui</p>
<p>D. Særskilt tilrettelagte læremidler</p> <p>1. Dakkár oahpponeavvut máttá-, julev- ja davvisámegillii mánáidgárdiide ja vuoddoahpahussii mat váikkuhit optimála oahppandillái daid mánáid ja nuoraid várás, geat eai sáhte ávkástallat dábalaš oahpponeavvuiguin</p>	<p>- ovttas Sámi earenoamášpedagogalaš doarjalusain kártet dárbbu</p> <p>- ovttas Stáhta earenoamášpedagogalaš doarjavuogádaga fágabirrasiguin ráhkadit oahpponeavvuid, kárten- ja bagadallánávdnasiid</p>

<p>- oahpponeavvut ráhkaduvvon diedihuvvon oktagaslaš dárbbuid vuodul</p> <p>- oahpponeavvut surggiin oaidnu, gullu, lohkan- ja čállinváttisvuodát</p> <p>- kárten- ja bagadanávdnasat</p>	
<p>E. Oahppogirječállit/oahpaheaddjit</p> <p>1. Háhkát čálliid ja jorgaleaddjiid oahpponeavvoprošeavttaide</p>	<p>- bisuhit stipeandaortnegiid oahpponeavvopedagogihka studeanttaide</p> <p>- nannet lulli-, julev- ja davvisámegiela alit oahpu stipeandaortnegiid</p> <p>- <i>bákkáhit oahpaheaddji oasseáigái dahje ollesáigái sibeakarastin dibtii ahte sii bisuhit dakkár sosiála vuoigatvuodaid go pensunčuoggáid, luopmobákká ja buohcanrudaid</i></p> <p>- <i>ruhtadeapmi ovtta skuvllaeiiggádiin dainna áigumušain ahte ráhkadit báikkálaš- ja eará oahpponeavvuid iešguđet skuvllain mat čuvvot Máhttoloktema báikkálaš heivebeami áigumušaid</i></p> <p>- <i>bargat dan ala ahte Drag skole/ Ájluokta Skávlla šaddá resursaskuvlan julevsámi oahpponeavvoráhkadeamis ja ahte ovtta Máhttodepartemeanttain ruhtadit julevsámi oahpponeavvoprošeavttaid</i></p> <p>- <i>bargat dan ala ahte Vågford joatkekaskuvla šaddá resursaskuvlan oahpponeavvoráhkadeamis nationála oahppoplánaid sámi gelbbolašvuođaulbmiliid ektui</i></p> <p>- <i>oktiordnet oahpponeavvoráhkadeami Ruotain ja Suomain</i></p> <p>- <i>háhkát oahppogirječálliid ja gorveaddjiid miehtá Sámi</i></p>
<p>E. Oahpaheaddjit/ oahppogirječállit</p> <p>2. Láhčit dilálašvuodaid dasa ahte ovttaskas oahpabedji sáhtta ráhkadit oahpponeavvuid oassin heivebeamis oahpabusa ovttaskas oahppái ja háhkát gelbbolašvuoda oahpponeavvoráhkadeamis</p>	<p>- <i>bargat ovtta Sámi allaskuvllain ja skuvllaeiiggádiiguin oččodit joatkeaoapu oahpabedjiid várás oahpponeavvoráhkadeamis</i></p> <p>- <i>váikkubit dakkár diehtovuodu ásahepmái mas leat govat, jienat, videot, ja teavsttat maid skuvllat sáhttet geavahit friija oahpponeavvoráhkadeapmái, árvoštallat ovtta barggu multimedie diehtovuodu</i> <i>http:// mmb.utdanningsdirektoratet.no oktavuodas</i></p> <p>- <i>sibeakarastit sámi sisdoalu projektii NRK skuvla</i> <i>http:// www.nrk.no/skole</i></p>
<p>E. Oahpaheaddjit/ oahppogirječállit</p>	<p>- <i>álggahit oahpponeavvoráhkadanprošeavtta vuoddoskuvlii mii searvaha ollu oahpabedjiid geat</i></p>

<p>3. Láhčit dilálašvuoda dasa abte oahpabeaddjit sáhttet oassálasitit oahpponeavvovorbekadeapmái ovttas eará oahpabeaddjiiguin miehtá Sámi</p>	<p>fágaseminárain ožžot in-put oahpponeavvobarggus ja geat bargoseminárain buvttadit oahpponeavvuid</p> <p>- álggahit ovttasbarggu Sámi allaskuvllain ja oččodit prošeaktaoassálastima dohkkebuvot gealbudeaddji joatkeoaohppun</p> <p>-oahpput sámi lágádusaid searvat bagadallin ja árvoštallat maid sáhtta viidásetovddidit ja almmuhit</p>
<p>F. Fágatearpmat</p> <p>1. Čohkkeket ja vuogádabttit dálá tearpmat mat leat vajálduhttojuvvomin</p>	<p>- ruhtadit tearbmačoaggima ja daid vuogádabttima</p>
<p>F. Fágatearpmat</p> <p>2. Ovddidit fágatearpmat dain fágasurggiin main sámegielas váilot tearpmat</p>	<p>- ruhtadit tearbmaovddideami</p> <p>- ásahit dakkár elektrovnnalaš fágatearbma-diehtovuoduid, mat leat olámuttus oahpabeaddjiide, oahppogirječálluide, váhnemiidda ja earáide</p>
<p>G. Oahpponeavvobuvttadeaddjit</p> <p>1. Buoritdit oahpponeavvobuvttadeaddjiid kapasitehta ja gelbbolašvuoda</p>	<p>- lasihit doarjaga sámi lágádusaide</p> <p>- máksit 60% prošeaktadoarjagis lágádusaide go prošeakta álggahuvo, loahppa máksujuvo go oahpponeavvu lea válmmas</p>
<p>G. Oahpponeavvobuvttadeaddjit</p> <p>2. Oanedit buvttadanáiggi</p>	<p>- vuoruhit daid prošeavttaid main leat mánga čálli</p> <p>- árvoštallat juohkit stuorra prošeavttaid oasseprošeaktan</p> <p>- juohkit prošeaktadoarjaga ovdal miessemánu 1. b vai lea vejolaš bálkáhut oahpabeaddjiid skuvlaálggu rájes juo</p>
<p>H. Diehtujuohkin ja juohkašupmi</p> <p>1. Buoridit diehtujuohkima daid sámi oahpponeavvuid birra, mat leat fidnemis</p>	<p>- ráhkadit visogova mii čájeha daid oahpponeavvuid mat leat fidnemis sierranas fágaide ja cehkiide</p> <p>- ásahit digitála neahttauskádaga buohkaid várás mas oaidná buot sámi oahpponeavvuid mat leat fidnemis, maid dá dat mat almmuhuvvojit Ruotas ja Suomas</p> <p>- váikkuhit fágalaš fierpmádaga ásabeami sámi oahpabeaddjiid, skuvlajođibeaddjiid ja skuvlapolitiikkáriid várás miehtá Sámi</p>
<p>H. Diehtujuohkin ja juohkašupmi</p> <p>2. Mánáidgárddit ja skuvllat geavahit oahpponeavvuid</p>	<p>- oahpponeavvuid nuvttá dáinna eavttuin ahte stáhta váldá doarvái ruhtadanovddasvástádusa ja ahte ortnet ii mielddisbuvtte uhcit oahpponeavvobuvttadeami</p>
<p>I. Sámediggi</p>	<p>- ásahit Sámedikki, oahpponeavvo-buvttadeaddjiid, oahppo- ja dutkanásabusaid ja čálliid gaskasaš</p>

<p>1. Nannet daid doaimmat mat láhčēt dilálašvuoda ovddidn bargui sibečkarastin dihtii oahpponeavvovttadeami kvalitehta ja gelbbolašvuoda.</p>	<p>deavvadansajiid</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>sámi oahpponeavvovttadeami sierranas doarjjaortnegiid beavttu kárten ja evalueren</i> - <i>gaskkustit ja eanedit máhtu oahpponeavvoráhkadeami birra</i> - <i>láhčēt dilálašvuoda eanet dutkan- ja ovddidanbargui mii sáhtta nannet sámi oahpponeavvoráhkadeami- ja vttadeami</i>
<p>I. Sámediggi</p> <p>-čielggadit Sámedikki boahhtevaš rolla sámi oahpponeavvoovddideamis</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>nannet barggu skuvlaeaggádiid ja skuvlajodibeaddjiid ektui</i> - <i>árvoštallat bearráigeahču ásabeami</i> - <i>árvoštallat sámi oahpabusdirektoráhta ásabeami</i> - <i>bargat dan ala ahte sibečkarastit sámi oahpponeavvuide láhkavuoddu oahpabusláhkii</i>

Lávdegoddi, Bargiidbellodaga sámediggejoavkke (BB) lahtut Per-Ivar Henriksen, Inger Jørstad, Vibeke Larsen ja Marianne Balto, ovddidedje čuovvovaš evttohusa:

Evttohus 2

Kapihtal 4.5.1.1 Mánáidgárddit:

Vuoruhuvvon fágasuorggit:

Gulahallan, giella ja teaksta, dáidda, kultuvra ja hutkáivuohta, Lagasbiras ja servodat, Lohku, latnja ja doahkkeádejujpmi ja hápmi.

Rumaš, lihkađeapmi ja dearvvašvuohta ja lohku, musihkka, latnja ja hápmi

Kapihtal 4.5.1.2 Vuodđoskuvla

Vuoruhuvvon fágat:

Ferte ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid gullevašvuodáhuksejeddji fágain nu go sámegeilas vuostašgiellan, sámegeilas nubbigiellan, ROEs, duojis, musihkas, servodatfágain ja luonddufágain.

Kapihtal 4.5.3.2 Vuodđoskuvla

Vuoruhuvvon fágat:

Vuodđogirji, fáddágihpa, digitála resursa dahje ovtastuvvon preanta- ja digitála oahpponeavvut leat sávvojuvvon.

Kapihtal 5 Hástalusat

Lasáhus odđa maŋimus cealkkan:

Heajos visogovva dain oahpponeavvuin mat leat gávdnamis

Kapihtal 6.3 Eremoamážit heivehuvvon oahpponeavvut

Strategiijat:

Lasáhus odđa cealkkaoassin:

Láhčēt dilálašvuodaid dasa ahte ovttaskas oahpaheaddji sáhtta ráhkadit oahpponeavvuid oassin oahpahusa heaiveheamis ovttaskas oahppái ja dasa ahte son sáhtta háhkat gelbbolašvuoda oahpponeavvoráhkadeamis.

Váikkuhit dasa ahte ásahuvvo dakkár diehtovuodđu govaiguin, jienaiguin, filmmaiguin ja teavsttaiguin, maid skuvllat sáhttet geavhit friija oahpponeavvuid ráhkadeapmái.

Kapihtal 6.4 Rammebetingelser og infrastruktur

Lasáhus 2. oasseulbmili

Oktiordnet oahpponeavvoprošeavttaid ovddedeami Ruotain ja Suomain.

Lasáhus 3. oasseulbmili

Buoridit oahpponeavvobuvttadeaddjiid kapasitehta, oassálastima ja gelbbolašvuoda

Ođđa oasseulbmil 4

Sihkkarastit oahpponeavvobuvttadeami kvalitehta ja gelbbolašvuoda

Strategiija:

Ásahit Sámedikki, oahpponeavvobuvttadeaddjiid, oahppo- ja dutkanásahusaid ja čálliid gaskasaš deaivvadansajiid.

Láhčit dilálašvuodaid eanet dutkan- ja ovddidanbarguide mat sáhttet nannet oahpponeavvoráhkadeami ja -buvttadeami.

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat muđui makkárga mearkkašumit dahje evttohusat áššái ja rávve Sámedikki dohkkehit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi mearrádusevttohusa.

Beavdegirjelasáhus Per Ivar Henriksenis, Bargiudbellodaga sámediggejoavkkus:

Vuolláičáli mielas lea čielgasit dárbu eahpidit áirasa Synnøve Solbakken-Härkönen bealátkehtesvuoda hárrái. Vaikko sáhtta leat stuorra eahpesihkarvuolta dan ektui, de áiggun mun árvvusatnit čeahkkinjođihangotti mearrádusa dán áššis.

Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti ođđa árvalus:

Álggahus

Bajásšaddan- ja oahppolávdegoddi lea meannudan Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plána áigodahkii 2009 – 2012.

Plána lea Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami gaskaoapmi oahpponeavvuid ráhkadeami oktavuodas. Plánas leat ulbmilat, vuoruheamit ja strategiijat áigodahkii 2009 – 2012 ja das eai leat válddahuvvon doaibmabijut.

Mearkkašumit

Norrga Sámiid Ráikkasearvvi (NSR) lahtuin Synnøve Solbakken-Härkönen Rita-Alise Porsanger, Tone Finnesen, Kjersti Myrnes Balto, Nanna Thomassen ja Jarle Jonassen.

Áššis 08/08 Sámi joatkkaskuvllaid ođđa hálldašanmálla mearriduvvui earret eará ahte Sámediggi galgá bargat dan ala ahte ráhkaduvvo lánkaásahus dan guovtti stáhtalaš sámi joatkkaskuvlla sámegiela oahpahusa várás. Lávdegoddi oaivvilda ahte Máhtodepartemeanta mii eaiggáda sámi joatkkaskuvllaid ferte váldit ekonomalaš ovddasvástádusa oahpponeavvuid ráhkadeamis sámegilli joatkkaoahpahusa várás. Sámi joatkkaskuvllat berrejit ovdánahttot resursaskuvlan ráhkadit oahpponeavvuid sámegielas ja sámegilli sámi joatkkaoahpahusa váste. Lávdegoddi oaivvilda maiddái ahte Sámediggi galgá bargat dan ala ahte Máhtodepartemeanta váldá ekonomalaš ovddasvástádusa oahpponeavvuid ráhkadeamis juohke álo go ođđa fágafálaldat mearriduvvo álggahuvvot skuvllain.

Lávdegoddi oaivvilda ahte Sámediggi ferte lánčit dainna lágiin ahte ovttaskas oahpaheadjit sáhttet ovddidit oahpponeavvuid oassin oahpahusa heiveheamis ovttaskas oahppi ektui ja gártadit gelbbolašvuoda oahpponeavvuid ráhkadeamis. Doaibmabidjun dán juksamis sáhtta ovdamearkka dihte leat ahte Sámediggi

bargá dan ala ahte ášahuvvojit deaivvadansajit Sámedikki, oahpponeavvuid buvttadeaddjiid, oahpahus- ja dutkanášahusaid ja girječálliid gaskka dainna áigumušain ahte movttiidahttit ahtanuššama oahpponeavvuid ráhkadeamis. Sámediggi berre maiddái vuolggahit ovttasbarggu Sámi allaskuvlla ja skuvlaeaiggádiid gaskka dainna áigumušain ahte oahpaheaddjiide lágiduvvo maŋŋáohppu oahpponeavvuid ráhkadanbarggus. Oahpponeavvuid ráhkadanbarggu álkiduhttimii berre maiddái ášahuvvot digitála vuoddu mas leat jietna, govat, videot ja teavsttat maid skuvllat friija sáhttet geavahit oahpponeavvuid ráhkadeami oktavuodas.

Sámediggi lea ášahan digitála databáza Ristena ja reaiddu oahpponeahtta. Lávdegoddi bivdá Sámedikki fuolahit das ahte dát reaiddu odasmahttojuvvojit ja nannejuvvojit. Risten lea sátnedatabáza. Dasa lassin dárbbasuvvo elektrovnnalaš fágatearbmadatabáza maid oahpaheaddjit, oahppogirijčállit, vanhemat ja earát sáhttet geavahit. Danne berre Sámediggi vuoruhit databáza Ristena odasmahttima ja viiddideami.

Lávdegoddi oavvilda ahte Sámediggi berre vuolggahit oahpponeavvoproševtta vuodđoskuvllaid oahpaheaddjiid várás. Oassin proševttas ferte vuos dollojuvvo fágaseminára teorehtalaš ja geavtalaš oahpahusain ja bargoseminára mas oahpponeavvuid buvttadeapmi geavahusas álggahuvvo. Berre dahkkojuvvo fágalaš ovttasbargu Sámi allaskuvllain vai prošektii searvan dohkkehuvvošii gelbbolašvuoda addi joatkkaoahppun. Dasa lassin berre ovttas bargat sámi lágádusaiguin mat ávžžuhuvvojit searvat bagadeaddjin ja árvoštallat maid sáhtta viidásetovddidit ja almmuhit oahpponeavvun.

Okta vuohki movt nannet oahpponeavvuid buvttadeami lea ovttasbargu sámi birrasiiguin Ruotas ja Suomas. Lávdegoddi oavvilda ahte Sámediggi ferte láchit dán lágan ovttasbarggu.

Evttohus:

Lávdegotti eanetlohku, Norgga sámiid riikasearvvi (NSR) lahtut Synnove Solbakken-Härkönen, Rita-Alise Porsanger, Tone Finnesen, Kjersti Myrnes Balto, Nanna Thomassen ja Jarle Jonassen, ja Bargiidbellodaga sámediggejoavkku (Bb) lahtut Per-Ivar Henriksen, Tone Merete Orti Olsen, Inger Jørstad, Vibeke Larsen ja Sámit Máttá-Norggas (SSN) lahttu Johan Mikkel Sara, ovddidit čuovvovaš evttohusa:

Evttohus 1

Odđa 1. teakstaoassi 1. Kapihttali Višuvdna:

Vai sámi servodahkii sihkkarastojuvvo buorre ovdáneapmi, de ferte sápmelaččain leat máhttu ja gelbbolašvuolta. Oahpahus, oahppu ja dutkan leat deačalaččat dán ulbmila juksamii.

Odđa 5. teakstaoassi 3. čuoggái: Aiddostahttin ja ráddjen

Sámediggi áigu dattetge čujuhit dan oahpponeavvodárbei mii lea sámegielas vierisgiellan ja nationála oahppoplána sámi fáttáin, ja dan ovddasvástádussii mii Oahpahusdirektoráhtas lea dás. Sámediggi háliida ahte bargojuvvo dan ala ahte ášahuvvojit resursaskuvllat mat fuolahit oahpponeavvoráhkadeami nationála oahppoplánaid sámi gelbbolašvuodamihttomeriide omd. Vágfjord joatkkaskuvllas, Skániid ossodagas, dahje eará joatkkaskuvllain main lea buorre gelbbolašvuolta sámi kultuvrras.

Odđa teakstaoassi 3. kapihttali:

3.1 Sámi oahpponeavvuid definišuvnnat

Oahpponeavvut mat leat ráhkaduvvon ja almmuhuvvon oahpahussii sámegielas ja sámegilli mánáidgárdiin, vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas, dás maiddái erenoamásoahpahusas ja rávesolbmuidoahpahusas

Oahpponeavvut ráhkaduvvon eará gielaide ja mat jorgaluvvojit ja/dahje heivehuvvojit sámegilli

Oahpponeavvun adnojuvvojit prentejuvvon ja digitála oahpponeavvut, bargogirjijt, oahpaheaddjibagadusat, fáddágirjijt dahje gihppagat, gáiddusoahpahusprográmmat, pedagogalaš prográmmagálvvut, audiovisuálalaš oahpponeavvut, čuovgaárkkat, plánsšat, modeallat, minstarat, spillat, duhkorasat ja eará ovdanbuktimat buot vuodđooahpahusa geavahussii.

Čuoggás 4.5.1.2 Vuodđoskuvla, galgá 1. cealkka leat ná:

Sámeigiella vuosttašgiellan, sámeigiella nubbingiellan, matematihkka, ROE, musihkka, duodji, servodatfága ja luonddufága.

Čuoggás 4.5.3.2 Vuodđoskuvla, galgá 1. cealkka leat ná:
Sámeigiella vuosttašgiellan, sámeigiella nubbingiellan, matematihkka, musihkka, duodji, ROE ja luonddufága.

Čuoggá 4.5.3.2 teakstaoassái Oahpponeavvošládja, ođđa lassecealkka lea ná:
Fáddágihppagat strukturerejuvvojit gelbbolašvuodamihttomeriid vuodul eai ge juohke ovttaskas jahkeceahkkái.

Čuoggás 4.5.3.3 Joatkaoahpahuš, galgá nubbi maŋimus teakstaoassi leat ná:
Ferte ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid identitehtaduddjonfágaide nugo sámeigiella vuosttašgiellan, sámeigiella nubbingiellan, osku ja etihkka – sámi, duodji, musihkka servodatfága – sámi, luonddufága – sámi ja historjái – sámi.

5. kapihttalii Hástalusat, ođđa maŋimus cealkka:
Ollislaš bajilgovva váilu dain oahpponeavvuin mat gávdnojit.

Kapihttala 6.2, 3. Oassemihttomeari, 3. cealkka galgá leat ná:
Sámeigiella nubbingiellan 1.-10. dássái

Kapihttal 6.4 Rámmaeavttut ja infrastruktuvva, Oassemihttomearri 2 Girječállit ja jorgaleaddjit oahpponeavvoproševttaide leat rievdadusat Strategijat vuolde kursivan ja leat ná:

Lábčit girječálliid ja jorgaleaddjiid bálkáheami olles dahje oasseáigái.

Gilvonávccalaš bálká- ja rámmaeavttut

Ásahit stipeandaortnegiid oahpponeavvopedagogihka studeanttaide

Nannet lulli-, julev- ja davvisámeigiela alit oahpu stipeandaortnegiid

Váikkuhit dutkan- ja ovddidanbarggu nannema

Váikkuhit digitála databása ásabeami mas friija leat olámuttos ávdnasat oahpponeavvuid ráhkademi váste

Váikkuhit resursaskuvllaid ásabeami mátta-, julev- ja davvisámi guovlluin, nugo omd. Ájluokta Skávllá

Váikkuhit dan ahte sámi joatkeaskuvllat ovdánahttojit resursaskuvlan oahpponeavvuid ráhkadeamis sámeigillii joatkeaoahpahuš váste

Kapihttal 6.4 oassemihttomearri 4, Geavaheaddjit dihtet almmuhuvvon oahpponeavvuid, rievdadeamit Strategijaid vuolde leat kursivan ja leat ná:

Ovdánahttit oahpponeavvoportála gos sáhtá ohcat buot sámi oahpponeavvuid

Kapihttal 6.4, T oassemihttomearri 6, Oaniduvvon buvttadanáigi, Strategijaid vuolde galgá vuosttaš cealkka álgit ná:

Árvvoštallat...

Ja ođđa maŋimus cealkka lasihuvvo:

Juohkit prošektadoarjaga maŋimuštá ovdal miessemánu 1. b.

Kapihttalis 7 Raporteren, lasihuvvojit guokte ođđa cealkaga maŋjá vuosttaš teakstaoasi:

Sámi oahpponeavvobuvttadeami iešgudet doarjjaortnegiid beaktu galgá evaluerejuvvo ovdal plána ođasmahttima.

Ráhkaduvvo jábkásaččat resursarehketdoallu mas golut oahpponeavvuide bohtet oidnosii.

Evttohus 2

Norgga Sámi Riikkasearvvi (NSR) lahtuin Synnove Solbakken-Härkönen Rita-Alise Porsanger, Tone Finnesen, Kjersti Myrnes Balto, Nanna Thomassen ja Jarle Jonassen evttohit:

Rievdadus kapihttalis 6.4 Oassemihttomearri 5, Strategijaid vuolde:

Nuvttá oahpponeavvut dainna eavttuin ahte ortnet ii čuoze oahpponeavvuid buvttadeapmái.

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat muđui makkárge mearkkašumit dahje evttohusat áššái ja rávve Sámedikki dohkkehit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi mearrádusevttohusa.

Mearkašumit, Sáme Sosialdemokráhtalasj belludak, Áirras Anders Urheim bokte

Mearkašumit evttohussii maid Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti Norgga Sámiid Ríikkasearvvi (NSR) ja Čielga Sámi Jiena (ČSJ) lahtut leat ovddidan:

Čuoggái 1 Višuvdna

Sámediki oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plána lea juste strategalaš plána, ja dieinna lágiin deatalaš stivrendokumeanta sámi oahpponeavvuid ráhkadeapmái dán áigodagas. Višuvdna NSR evttohusas ii leat oahpponeavvuid birra.

Čuoggái 2 Plána vuodđu

NSR evttohusas váilot dat deataleamos stivrendokumeanttat oahpponeavvuid ráhkadeapmái: a) Mánáidgárddiid rámmaplána, ja b) oahppoplánabuvttus Máhttolokten – Sámi. Namuhuvvon guokte dokumeantta bidjet vuodđu makkár oahpponeavvut berrejit vuoruhuvvot. Gon NSR evttohusas leat válđojuvvon eret dat áibbas guovddáš stivrendokumeanttat, de ii leat evttohus dohkálaš vuodđun strategalaš plánii.

NSR evttohus lea molssaeaktosaš teaksta ja lea dušše ovddit dokumeanttaid logahallan, ja áddejuvvo politihkalaš bealuštusčálusin, ja dát oassi ii adnojuvvo danne relevánta vuodđun boahtteáiggi strategalaš plánii.

Čuoggái 3.2 Sámedikki rollat oahpponeavvoráhkadeamis

Maiddái dáikko logahallojuvvojit ovddit dokumeanttat. Oahpponeavvuid dohkkehanortnet ii gusto šat ja Sámediggi lea bajidan girječálliid báلكkaid ja doarjaga referánsajovkui earret eará fuolahit kvalitehtasihkkarastima.

Eahpečielga teavstta geažil, dárkilastojuvvo ahte Sámediggi ii leat oahpponeavvo- ráhkadeaddji, muhto juolludeaddji instánsa.

Válđoášsis lea olles čuokkis historjjálaš čoahkkáigeassu, ja lea danne eahpemávssolaš boahtteáiggi 4-jagáš plánas. Das berrejit leat bajimuš prinsihpat ja dat ii galgga leat detáljadási válddahallan nugo girječálliid báلكáheapmi, mánusovddideapmi jna. nugo deattuhuvvo lávdegotti eanetlohkoevttohusas.

Čuoggái 4.2.1 Daid oahppiid lohku geain lea sámegeiella vuosttaš- ja nubbigiellan vuodđoskuvllas

Ovdeš statistihkat evttohussii leat eahpemávssolaččat plánii mii galgá gustot jagi 2009 rájes. Ohppiidlogut rievddadit jagis jahkái. Guovddáš momeanta lea danne ahte oahpponeavvo- ráhkadeapmi ii berre iige galgga vuodđuduvvot dáid loguide.

Olles kapihtal 4.5 Sámediggeráđi evttohusas válddahallá daid dárbbuid mat leat sisa diedihuvvon ovttasbarggu vuodul mánáidgárddiiguin ja skuvllaiguin, ja daid dieđut sáddejuvvon jearahanskoviin. Dát eai leat nuppiiguin sániiguin go dadjá, dárbbut maid Sámediggi lea vuolggahan. Sámedikki strategalaš plána lea earret eará dáid raporteremiid čuovvoleapmi diggái.

Čuoggái 6 Ulbmilat ja strategijat

Lávdegotti eanetlogu evttohusas váilot ulbmillogut – mii mearkkaša mihtidahtti eavttut. Evttohusa čuokkis dáikko lea sihkkojuvvon Sámediggeráđi árvalusa ektui. Danne lea váttis diehtit maid lahtut oaiivildit makkár ulbmilolahus galgá leat áigodagas.

Evttohusa strategiijaoasis (čuoggás 6) čujuhuvvo earret eará ahte strategiijan lea ”*válbmet oahpponeavvuid vuolimus jahkecehkiide ovdalگو ráhkadišgoahhtá oahpponeavvuid seamma fágas bajit jahkecehkiide*”

Dán boadusin lea dat ahte manná guhkes áigi ovdalگو bajimus luohkáceahkit ožžot oahpponeavvuid, ja danne dat ii leat dohkálaš. Berre leat ollislaš ángirusšan, man oktavuodas buot oahppit adnojuvvojit ovttárvosažžan earáiguin.

Dasto oassečuoggás C. Joatkkaskuvllat, ii leat máttasámeigiella mielde. Dát čájeha ahte evttohus ollislaččat lea unnán albmaláhkai jurddašuvvon, danne ii leat dohkálaš.

Strategiijaoasi oassečuoggás C. čujuhuvvo ahte áigot” *_bargat dal ala ahte skuvllaeaiiggát váldá ekonomalaš ovddasvástádusa oahpponeavvoráhkadeamis juohke háve go ođđa fágafálaldat mearriduvvo álggahuvvot skuvllain*”. Dasto namuhuvvojit *lávdegotti eanetlogu evttohusas earret eará láhkaásabusat, ekonomalaš ovddasvástádus, joatkkaskuvllaid ovddideapmi resursaskuvlan ráhkadit oahpponeavvuid sámegillii joatkaeahpohusa váste. Jos galgá čuovvut dáid evttohusaid ja strategiijaid, de mearkkaša dat dan ahte Sámedikkis ii leat ovddasvástádus oahpponeavvuid ráhkadeapmái. Dát lea hui vuostá dan mii berre leat váldoulbmilin strategalaš plánain.*

Namuhuvvon evttohusas leat logallojuvvon “ulbmilat – čuokkis C. Joatkkaskuvllat, lohkučuokkis 3 – čujubuvvo sierra ulbmilin ahte galget ráhkaduvvot “Oahpponeavvut julevsámegillii prográmmafágain media ja gulahallan.”

Dát ráddje eará fágaid ektui ja earuha dieinna lágiin. Diehtit ahte oahppofálaldat Media ja gulahallan lea geahččaluvvon fállujuvvojt čakčat 2007 Árrana bokte. Danne bidjá evttohus ovttaskas ásahusa earáid ovddabeallái, ja lea dušše juo dien geažil áibbas dohkketmeahtun.

Danne lea imaš go diekkár evttohus ovddiduvvo, bargojoavku mas ledje mielde Norlándda fylkkasuohkan, Árran, Divttasvuona suohkan ja geavaheaddjiid ovddasteaddjit – rávvii ovttajienalaččat Sámedikki ja Norlándda fylkkasuohkana ahte dábálašfágaid ja fidnofágaid oahpposuorggit galget leat ovttárvosaččat (Prošeaktaraporta 2003). Árran operatiivvalaš ásahussan ii leat čuvvon ovttajienalaš rávvaga, muhto baicce lea mannan áibbas vuostá dan. Dán árvalusas eai leat dábálašfágaid ja fidnofágaid oahpposuorggit ovttárvosaččat, nugo lei eaktuduvvon dan vuosttaš dievasčoahkkinevttohusas ovddit Sámediggeáigodagas. Oahppofálaldat ii álggahuvvo skuvlajagi 2008/2009 dan geažil go lei dušše okta ohcci, ja dát buktá oidnosii dán lágan meannudanvuogi váikkuhusaid. Dákkár meannudanvuohki lea hui šállošahti.

Čuoggái “*Ulbmilat – čuokkis E. Oahppogirječállit/oahpaheaddjit*”

Strategiijaid vuolde namuhuvvojit sosiála vuoigatvuodas, penšunčuoggát, luopmobáلكá ja buohcanruđat. Dát leat bienat mat bohtet viidáset meannudeami vuollái go šaddá sáhka bálkáheamis resursaolbmuid.

Viidáseappot namuhuvvo earret eará ahte NSR háliida strategiijan “- *bargat dan ala ahte Drag skole/Ájluokta Skávvllá šaddá resursaskuvlan julevsámi oahpponeavvoráhkadeamis ja ahte ovttas Máhtodepartameanttain ruhtadit julevsámi oahpponeavvoprošeavttaid.*”

Maiddái dát lea ovddes dievasčoahkkinevttohus (ášši 11-2005, evttohus 4) – mii váldá ovdan evttohusa Resursaaskuvllat/smávva oahpponeavvobájjit – julevsámi guovllus Norgga bealde.

Duogázin dása lei vuosttažettiin dat ahte:

Julevsámi giellaguovlu Norgga bealde lea dušše Divttasvuonas, ja háreve eará sajiin, gos lea julevsámegiella oahpahušgiellan. Julevsámi skuvllain leat hui uhccán oahppogirijit ja čáppagirijálašvuohta iežaset gillii.

Julevsámegiella dohkemeahtun dili geažil lea erenoamáš deatalaš ahte dilli lámččojuvvo buriid ja buvttadannávccalaš oahpponeavvobájjiiide, ja ahte resussat biddjojuvvojit dakkár doaibmabijuiide. Lea hui deatalaš doarjut daid barggaid mat leat juo álggahuvvon. Nu mo dilli lea dál, de lea lossat jođihit vuoddoskuvlla ja joatkaeahpohusa buot daid čuolbmačilgehusaiguin mat dál leat sámi giellaoahpohusa oktavuodas.

Duhtadan dihtii dálá ja boahhteáiggi dárbbuid, de lea Sámedikki mielas buorre jurdda nammadit resursaskuvllaid/gelbbolašvuodaguovddážiid julevsámi giellaguvlui, gos okta skuvla dahje eanet skuvllat vejolaččat ovttas eará ásahusaiguin, sáhttet doaibmat resursaovttadahkan ja gelbbolašvuodaguovddázin, ja earret eará smávvát buvttadit oahpponeavvuid. Dan lassin darbbašit oahpaheaddjit bagadusa. Dat sáhtá

dahkkojuvvot ovdamearkka dihtii gáiddosfálaldahkan ovttasbarggus Sámi allaskuvllain ja Bodáddjá allaskuvllain.

Sámediggi deattuha ahte dárbbasuvvo enet ángirusšan julevsámi fágagirjjálašvuodain ja čáppagirjjálašvuodain jna. Viidáseappot oaidná Sámediggi ávkkálažžan árvoštallat girjjálašvuoda jorgaleami eará gielain, dan lassin mii čállojuvvot vuodđogillii.

Sámediggi deattuha ahte stáhtas lea stuorra ovddasvástádus das ahte juolludit doarvái resurssaid, vai maiddái oahppit geain lea sámeigiella oahpahusgiellan, ožžot daid oahpponeavvuid ja oahppogirjjiid maid sis lea vuoigatvuohta oažžut, dás maiddái digitála oahpponeavvuid. Dan sáhtta dahkat dan láhkai ahte oahpaheadđjiide addojuvvot kursa ja ođasmahttin julevsámeigelas. Seammás lea deatalaš heivehit dan oahppohivvodaga mii galgá geavhuvvot oahpahusas.

Sámedikki mielas lea buorre go julevsámi giellaguovlu Norgga bealde oažžu doarvái resurssaid. Ájluovtta skuvla, vejolaččat ovttas Moskki skuvllain leat hui deatalaččat dán ángirusšamis, - ángirusšan mii lea deatalaš maiddái hálddašanguovllu olggobealde. Mii guoská daidda resursaskuvllaide mat leat jo ásahuvvon nátionálalaččat, de áigu Sámediggi evttohit Oahppo- ja dutkandepartementii ahte eanet sámi skuvllat boadášedje resursaskuvlaortnega vuollái, geahča ásahuvvon ortnega.

Dát málle lea jurddašuvvon mállen maiddái eará sámi guovlluide, ja das adnojuvvot leat stuorra ávki maiddái eará marginála sámi guovlluide. Ulbmillažžan lea vuosttažettiin áсахit smávva oahpponeavvobuvttadeami/resursaskuvllaid, ja nu čohkket vásáhusaid vai sáhtta čuovvolit evttohusa áigumušaid.

Evttohus 3, Árras Terje Tretnes, Sámealbmot bellodat

NSR/ČSJ lávdegoddeevttohusas čuokkis 6 Strategijjat

Bustávva G. Oahpponeavvobuvttadeaddjit

1.ulbmil “ Buoritdit oahpponeavvobuvttadeaddjiid kapasitehta ja gelbbolašvuoda”

Strategijjat: (ođđa evttohus):

Máksit 75% prošeaktadoarjagis buvttadeaddjái (lágádusaide) go prošeakta álggahuvvo. Loahppa 25% máksojuvvot go oahpponeavvu lea válmmas. Loahppa 25% máksojuvvot go doarjjavuostáiváldi lea oahpponeavvu várás ráhkadan márkanfievrridan- ja vuovdinplána mii sáddejuvvot Sámediggái dohkkeheapmái.

Go dat lea dohkkehuvvon de máksojuvvot loahppa 25 % mas stuorámus oassi galgá mannat márkanfievrrideapmái ja vuovdimii.

Sámediggi ii oainne dárbbaslažžan bidjat dakkár gáibádusa ahte vissis oassi buvttaduvvon oahpponeavvus galgá vurkejuvvot lágádusa rádjui nugo ovddit pláνας čuoččui. Juolludanreivves sáhtta Sámediggi gáibidit ahte oahpponeavvu galgá nuppes deaddiluvvot jus vuosttaš deaddileapmi nohká ja jus ain lea jearaldat oahpponeavvu fidnet.

Evttohus 4, Árras Anders Urheim, Sáme sosialdemokráhtalasj belludak

Sámediggi dáhttu Sámediggeráđi bargat nu ahte skuvlla oahppit ožžot dáláš ja relevánta oahpponeavvuid vajot dahje nu jođánit go vejolaš, ja ahte leat heivehuvvon guoskevaš skuvlaodastusaide, nu ahte oahppit dáid sáhttet geavahit boahhte skuvlajagi rájes.

Guoskevaš goluid sáhtta gokčat dálá bušeahaid bokte, dahje bargat nu ahte golut bohtet Sámedikki dábálaš bušeaha vuollái.

Evttohus 5, Áirras Terje Tretnes, Sámeálbmot Bellodat

Goalmát teakstaoasis čuoggás 4.3 mii álgá cealkagiin: “Sámi lágádušat...” sihkkovuvvo eret nubbi cealkka, mii álgá ná: “Dát dagaha ...jna”.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 30 čoaččis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti evttohus 1 mearriduvvui 29 jienain 1 jiena vuostá.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti evttohus 2 mearriduvvui 15 jienain 15 jiena vuostá. Čoaččijnjodiheadđi geavahii duppaljiena.
- Evttohus 3, nubbi lađas mearriduvvui 16 jienain 14 jiena vuostá.
- Evttohus 4 hilgojuvvui 16 jienain. 14 jienastedje beali.
- Evttohus 5 mearriduvvui 16 jienain 14 jiena vuostá.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui ovttajjienalaččat

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirje lasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
	Aili Keskitalo, čoaččkinortnegi	
	Terje Tretnes, čoaččkinortnegi	
	Willy Ørnebakk, čoaččkinortnegi	
	Anders Urheim, čoaččkinortnegi	
	Aili Keskitalo, čoaččkinortnegi	
	Anders Urheim, čoaččkinortnegi	
1	Inger Jørstad, áššejodiheadđi	Aili Keskitalo
		Randi A. Skum
		Ann-Mari Thomassen
	Inger Jørstad	
2	Anders Urheim	Terje Tretnes
		Kjersti Myrnes Balto
	Anders Urheim	
3	Kjersti Myrnes Balto	Per Ivar Henriksen
		Kirsti Guvsám
		Bjarne Store-Jakobsen
	Kjersti Myrnes Balto	
4	Jánoš Trosten	
	Jørn Are Gaski, čoaččkinortnegi	
		Terje Tretnes
		Bjarne Store-Jakobsen
		Per Ivar Henriksen

	Jánoš Trosten	
5	Willy Ørnebakk	
6	Aili Keskitalo	
7	Terje Tretnes	
8	Synnøve Solbakken-Härkönen	
9	Johan Mikkel Sara	
10	Rita-Alise Porsanger	
11	Jørn Are Gaski	
12	Olaf Eliassen	
13	Per Ivar Henriksen	
14	Anders Urheim	
15	Kjersti Myrnes Balto	
16	Per Andersen Bæhr	
17	Isak Mathis O. Hætta	
18	Jørn Are Gaski	
19	Willy Ørnebakk	
20	Inger Jørstad, áššejođiheadji	
	Anders Urheim, čoahkkinnortnegi	
	Aili Keskitalo, čoahkkinnortnegi	

VI Sámedikki mearrádus

1. Višuvdna

Vai sámi servodahkii sihkkarastojuvvo buorre ovdáneapmi, de ferte sápmelaččain leat máhttu ja gelbbolašvuotta. Oahpahus, oahppu ja dutkan leat deatalaččat dán ulbmila juksamii.

Buot fágasurggiin ja buot fágain gávdnojit oahpponeavvut, máttá-, julev- ja davvisámegillii, gaskaoapmin Mánáidgárddiid rámmaplána ja oahppoplána Máhttolokten – Sámi juksamis.

2. Plána vuodđu

Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009 – 2012 siskkilda oahpponeavvuid ráhkadeami gustovaš mánáidgárde- ja vuodđooahpahusplánaid mielde. Plána válldaha oahpponeavvuid ráhkadeami mihttomeriid ja strategiijaid ja dan vuodđun lea Mánáidgárddiid rámmaplána, Máhttolokten – Sámi, sámi oahpponeavvuid doarjjaortnega evalueren ja mánáidgárddiid, skuvllaid, lágádusaid ja earáid. rávvagat.

Plánas leat 4 váldomihttomeari 1) oahpponeavvut mánáidgárddiide, 2) dábálaš oahpponeavvut vuodđooahpahussii, 3) oahpponeavvut erenoamáš heivehuvvon oahpahussii ja 4) rámmaeavttut ja infrastruktuva.

Ovdalis namuhuvvon evalueren lea čadahuvvon Sámedikki ášši 28/06 mearrádusa vuodul. Evaluerema ulbmil lei ollislaččat geahčadit doarjjaortnega, buktit árvalusaid viidaset oahpponeavvobargui ja buktit vástádusa dasa ahte berre go ruhtahálddašeapmi sámi oahpponeavvuid ráhkadeapmái. ain leat Sámedikki ovddasvástádus Evaluerema lea Finnur Consult AS čadahan, ja boadus gávdno 13.04.07 beaiváduvvon raporttas. Sámediggeráđđi válldii raportta diehtun geassemánus seamma jagi ja mearridii ahte evaluerema bohtosat galget leat oassin odđa strategalaš plána vuodus.

Mánáidgárddit, vuodđoskuvllat ja joatkkaskuvllat máttá-, julev- ja davvisámi guovlluin sáddejedje rávvagiid gearahanskoviid bokte odđajagimánus 2008. Rávvagiin čilgejuvvo makkár dárbbut leat oahpponeavvuide

Mánáidgárddiid rámmaplána ja Máhttolokten – Sámi ektui. Skoviin leat bivdán vuoruhit fágasurggiid ja fágaid main oahpponeavvodárbu lea stuorámus. Skuvllat galge maiddáiv vuoruhit cehkiid gaskka. Dasa lassin bivddii Sámediggi oažžut dieđu makkár fágasurggiin ja makkár fágain livččii vejolaš jorgalit oahpponeavvuid.

Vuoruheamit 2009 – 2012 plánas eaktudit juolludusaid stáhtabušehtas unnimusat seamma dásis go jagi 2008:s.

3. Aiddostahttin ja ráddjen

Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009 – 2012 siskkilda oahpponeavvuid ráhkadeami gaskaoapmin juksat Mánáidgárddiid rámmaplána ja oahppoplánabuktosa Máhttolokten – Sámi ulbmiliid. Oahpponeavvut ráhkaduvvojit mátta-, julev- ja/dahje davvisámegilli.

Plána siskkilda oahpponeavvuid ráhkadeami mánáidgárddiide, dábálaš oahpponeavvuid vuodđooahpahussii ja erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuid. Dat lea čuovvovaš plánaid čuovvoleapmi; ”Sámi mánáidgárddiid strategalaš plána 2002 – 2005”, ”Sámi oahpponeavvuid ráhkadeapmi – strategalaš plána 2001 – 2005” ja ”Erenoamáš heivehuvvon oahpponeavvuid doaibmaplána mánáide, nuoraide ja rávis olbmuide 2001 -2004”.

Plána lea strategalaš plána das movt geavahit Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaomiid oahpponeavvuid ráhkadeapmái. Plána mearrida mihttomeriid, vuoruhemiid ja strategiijaid áigodagas 2009 – 2012 ja das eai namuhuvvo doaibmabijut. Lagat vuoruheamit ja gáibádusat ja eavttut mearriduvvojit Sámedikki bušehta bokte ovttaskas bušeahhtajagi áigodagas. Oahpponeavvuid ráhkadeami hivvodat dán plána mielde gáržžiduvvo ekonomalaš resurssaid geažil maid stáhta áiggis áigái juolluda Sámedikki geavahussii dán ulbmili.

Dán pláni eai guoska oahpponeavvut oahpahussii Mánáidgárddiid rámmaplána ja Máhttoloktema mielde sámi álbmoga ja sin giela, kultuvrra ja servodateallima birra, go dat lea nationála ovddasvástáduš.

Sámediggi áigu dattetge čujuhit dan oahpponeavvodárbut mii lea sámegielas vierisgiellan ja nationála oahppoplána sámi fáttáin, ja dan ovddasvástádussii mii Oahpahusdirektoráhtas lea dás. Sámediggi háliida ahte bargojuvvo dan ala ahte ásahuvvojit resursaskuvllat mat fuolahit oahpponeavvoráhkadeami nationála oahppoplánaid sámi gelbbolašvuodamihttomeriide omd. Vágfjord joatkkaskuvllas, Skániid ossodagas, dahje eará joatkkaskuvllain main lea buorre gelbbolašvuohta sámi kultuvrras.

3.1 Sámi oahpponeavvuid definišuvnnat

Oahpponeavvut mat leat ráhkaduvvon ja almmuhuvvon oahpahussii sámegielas ja sámegilli mánáidgárddiin, vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas, dás maiddáiv erenoamášoahpahusas ja rávesolbmuid oahpahusas

Oahpponeavvut ráhkaduvvon eará gielaide ja mat jorgaluvvojit ja/dahje heivehuvvojit sámegilli Oahpponeavvun adnojuvvojit prentejuvvon ja digitála oahpponeavvut, bargogirjijt, oahpaheaddjibagadusat, fáddágirjijt dahje gihppagat, gáiddusoahpahusprográmmat, pedagogalaš prográmmagálvvut, audiovisuálalaš oahpponeavvut, čuovgaárkkat, plánššat, modeallat, minstarat, spillat, duhkorasat ja eará ovdanbuktimat buot vuodđooahpaha geavahussii

4. Oahpponeavvuid ráhkadeapmi 2001 – 2008

Áigodagas 2001 -2005 ráhkaduvvojedje oahpponeavvut daid vuoruhemiid vuodul mat ledje dahkkojuvvon bajábealde namuhuvvon strategalaš plánain. Plánaáigodaga loahpas mearridii Sámediggi ahte eai galgga ráhkaduvvot ođđa strategalaš plánat oahpponeavvoráhkadeapmái ovdalgo Mánáidgárddiid rámmaplána ja

oahppoplánabuvttus Máhttolokten – Sámi lei dohkkehuvvon, ja go sámi oahpponeavvuid ráhkadeami doarjjaortnet lei evaluerejuvvon.

Áigodagas 2005 - 2008 leat álggahuvvon oahpponeavvoproševttat juohke jagi sihke mánáidgárddiid ja vuoddoahpahusa vást. Álggahuvvon proševttat mat ain ledje álgodásis heivehuvvojedje nu bures go lei vejolaš mánáidgárddiid odđa rámmaplánii ja Máhttolokten – Sámi oahppoplánaide.

4.1 Doarjja oahpponeavvuid ráhkadeapmái ja buvttadeapmái

Stáhta bušehtas várrejuvvo jahkásaččat poasttas 206 ruhta Sámi oahppohálddahussii, maiddá ruhta oahpponeavvoráhkadeapmái. 2008 stáhtabušehtas lei oahpponeavvuide juolluduvvon 12 380 000 ru. Sámediggi hálddaša dán ruđa bajit dási njuolggadusaid bokte mat leat Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiid vást ja jahkásaš bušehta bokte mas earret eará mearriduvvojit jahkásaš vuoruheamit ja doarjjaeavttut. Lassin Sámedikki dábalaš doarjjaruđa hálddašeami rámmaide, lea Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái ráddjejuvvon áigodahkii vuodđun jahkásaš vuoruhemiide bušehtas.

4.2 Rollat ja ovddasvástádus oahpponeavvoráhkadeamis

4.2.1 Sámediggi

Sámedikkis lea ovddasvástádus defineret mihttomeriid, strategiijaid ja doaibmabijuid oahpponeavvuid ráhkadeami váikkuhangaskaomiide plánadahkosiid ja jahkásaš bušehtaid bokte. Sámedikkis lea maiddá ovddasvástádus juolludit ruđa ja váikkuhangaskaomiid čuovvoleamis ja bearráigeahččamis lágaid, njuolggadusaid ja bagadusaid ektui.

Sámedikkis leat guokte fásta ovtasbargočoahkkima jagis daid lágádusaiguin mat leat ožžon ruđa eanet go guovtti oahpponeavvoprošektii. Eará oahpponeavvobuvttadeaddjiiguin leat Sámedikkis ovtasbargočoahkkimat dárbbu mielde.

4.2.2 Oahpponeavvobuvttadeaddjit

Ulbmiljoavku ruđa juolludeamis dábalaš ja digitála oahpponeavvuid ráhkadeapmái leat lágádusat ja eará oahpponeavvobuvttadeaddjit main lea iežas fitnodat. Erenoamáš heivehuvvon oahpponeavvuid ráhkadit lágádusat ja erenoamášpedagogalaš gelbbolašvuodaguovddázat. Oahpponeavvobuvttadeaddjiin mat leat ožžon doarjaga, lea ovddasvástádus rekrutteret girječálliid, jorgaleaddjiid ja govvideaddjiid, oahpponeavvuid ráhkadeapmái, ja dasto lea dain ovddasvástádus oahpponeavvuid manusdahkamis, gráfalaš designas, kvalitehta sihkkarastimis, buvttadeamis, juohkimis ja vuovdimis.

4.3 Sámi oahpponeavvoráhkadandoarjaga evalueren

Evaluerenraporta čájeha ahte leat stuorra hástalusat sámi oahpponeavvuid ráhkadeami oktavuodas.

Okta stuorámuš hástalusain lea dat go lágáduskapasitehta ii leat doarvái stuoris buvttadit sámi oahpponeavvuid dárbbu mielde. Eanas oassi leat sámi lágádusat mat buvttadit dán lágan oahpponeavvuid. NorgalašDáža lágádusat vuoruhit unnán sámi oahpponeavvuid almmuheami heajos gánnáhahttivuođa geažil.

Sámi lágádusat deattuhit váikkuhusaid das go sámi lágádussuorggis leat vátna resursat.

Sámi ja dáža lágádusaid gaska leat čielga erohusat go guoská hálddahuslaš kapasitehtii ja oahpponeavvoproševttaid stivremii. Dáža lágádusain leat eanet lágádusdoaimmaheaddjit geain lea iešguđetlágan duogáš ja geat čuvvot iešguđet proševttaid, lassin buoret oppalaš ekonomijai. Sámi lágádusat galget doaibmat olles oahppodási ja buot fágasurggiid ektui, mii mearkkaša dan ahte dat fertejit bálkáhít fágaolbmid juohke prošektii, jos dain alddineaset ii leat guoskevaš gelbbolašvuohta. Gánnáhahttivuohta sámi oahpponeavvobuvttadusain lea hui unni ja sámi lágádusain ii leat vejolašvuohta nannet fágagelbbolašvuođa dahje nannet hálddahuslaš kapasitehta oahpponeavvuid vuovdima bokte.

Okta dain stuorámus hástalusain lágádusaide lea rekrutteret girječálliid oahpponeavvoproševttaide. Dát guoská erenoamážit proševttaide mátta- ja julevsámegilli. Stuorámus sивvan dasa lea go váilot olmmošlaš resurssat. Girječálliid eavttut maid eai leat leamaš dohkálaččat. Sámi lágádusat oaivvildit ahte heajos rámmaeavttut girječálliide lea okta sивvain manne buvttadanáigi šaddá dárbbasmeahtun guhkki.

Dasa lassin go váilot girječálliit, leat stuorra hástalusat tearpmaid ráhkadeami ektui, erenoamážit mátta- ja julevsámegielain.

Oahpponeavvuid dohkkehanortnet heaittihuvvui borgemánus 2000. Evaluerema mielde lea dát buktán stuorát ovddasvástádusa ja eanet barggu lágádusaide, almmá ekonomalaš buhtadusa haga dan ovddas. Danne lea dárbu ahte referánsajoavkku geavahanortnet bisuhuvvo. Referánsajoavkkuid ulbmil lea veahkehit oahpponeavvobuvttadeaddjiid gielalaččat, pedagogalaččat ja fágalaččat. Joavkkus lea ráddeaddi doaibma ja veahkeha proševtta kvalitatiivvalaš bohtosa sihkkarastima.

Go guoská oahpponeavvuid márkanfievrrideapmái, muitalit sámi lágádusat ahte dat almmuhit gávves buktagiid iešguđet mediain, maiddái sámi áviissain ja báikkálaš/guovllulaš diehtujuohkingaskaomiin. Dat sáddejit maiddái preassabáhkaid ja muhtumin váldet oktavuoda doaimmahusain vai ožžot liige máinnusteami ja fuomášumi ovttaskas proševttaid birra. Lágádusaid almmuheamit almmuhuvvojit sierra neahttasiidduin. Dasa lassin gáibida Sámediggi ahte lágádusat galget sáddet nuvttá gáhppálaga relevánta ášahusaide maid várás oahpponeavvu lea ráhkaduvvon, muhto dat ii doaimma geavahusas ollásit. Ovttage sámi lágádusat ii leat sierra márkanfievrridankonsuleanta, ja oktavuoha geavaheaddji joavkkuiguin ii leat eanet go maid servet čájáhusaide ja fágabeivviide. Lágádusat dadjet ahte dain ii leat kapasitehta fitnat mánáidgárddiin ja skuvllain.

Geavaheaddjit ožžot unnán dieđuid dan birra makkár sámi oahpponeavvut gávdnojit. Čujuhuvvo ahte eai lágádusat iige Sámediggi sáhtán buktit doarvái buori bajilgova konkrehta oktavuoda váldimiid oktavuodas. Danne lea dárbu buoridit odđa oahpponeavvuid gaskkusteami ja márkanfievrrideami ja dáláš oahpponeavvuid birra diehtujuohkima ja daid oainnusin dahkama.

Evalueren čájeha ahte lea buoridanvejolašvuoha go guoská lámčit gelbbolašvuoda ovdánahttimii, fierpmádathuksemii, gulahallamii ja ovttasbargui oasálaččaid gaska oahpponeavvoproševttas.

Raporttas čujuhuvvo ahte Sámedikki boahhteáiggi rolla sámi oahpponeavvoráhkadeami oktavuodas ferte čielggaduvvot. Dat ferte dahkkojuvvo ovttasráđiid departemeantain ja eará relevánta ovttasbargoasálaččaguin.

4.4 Gelbbolašvuoda bajideapmi oahpponeavvoráhkadeami oktavuodas

Sámi allaskuvla álggahii 2001:s oahppofálaldaga oahpponeavvopedagogihkas mii addá 30 oahppočuoggá. Dán fálaldaga ulbmilin lei bajidit sámi oahpponeavvogirječálliid gelbbolašvuodadasi. Sámediggi ášahii dien oktavuodas stipeandaortnega mii lei jurddašuvvon sin várás geat válde oahppofálaldaga joatkkaohppun. Ortnet bisttii 3 jagi. Sii guđet ožžo stipeandda geatnegahttojuvvojedje ráhkadit oahpponeavvu maid sáhtii árvvoštallat almmuheami ja buvttadeami várás.

Oahppofálaldat jotkojuvvui 2006/2007:s dainna lágiin ahte lei vejolaš váldit vel 30 oahppočuoggá. Sámi allaskuvllas leat jagi 2007 rádjái čađahan eksamana 95 studeantta oahpponeavvopedagogihkas.

4.5 Dieđihuvvon oahpponeavvodárbbut mánáidgárddiin ja vuodđoskuvllain

Mánáidgárddiid rámmaplána mii álggahuvvui 2006:s lea juhkkujuvvon čieža fágasuorgái. Buot dain fágasurggiin lea dárbu oahpponeavvuide ja bagadanávdnasiidda.

Fertejit ráhkaduvvot dakkár oahpponeavvut main vuhtiváldojuvvojit Oahpahusa prinsihpat, gelbbolašvuodamihttomearit ja dat vihtta vuodđogálgga mat leat Máhttolokten – Sámi oahppoplánain. Okta eará hástalus leat dat odđa fágat joatkkaohpahusas, gos eai ovddežis gávndo oahpponeavvut.

Ovttasbarggu vuodul mánáidgárddiiguin ja skuvllaiguin ja gažadanskoviid dieđuid vuodul lea ovdan bohtán čuovvovaš oahpponeavvodárbu:

4.5.1 Máttasámeigiella

4.5.1.1 Mánáidgárdi

Vuoruhuvvon fágasuorggit:

Gulahallan, giella ja teaksta, Dáidda, kultuvra ja hutkáivuohta, Lagašbiras ja servodat Lohku, latnja ja hápmi

Fágasuorggit maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Gulahallan, giella ja teaksta, Dáidda, kultuvra ja hutkáivuohta, Luondu, biras ja teknihkka, Etihkka, osku ja filosofija, Lagašbiras ja servodat.

Fágasuorggit maidda sáhtta jorgalit oahpponeavvuid sámegilli:

Rumaš, lihkadeapmi ja dearvvašvuohta ja Lohku, latnja ja hápmi

Oahpponeavvošládja:

Prentejuvvon, digitála fáddághippagat boazodoalu, bivddu ja guolásteami birra

4.5.1.2 Vuodđoskuvla

Vuoruhuvvon fágat:

Sámeigiella vuosttašgiellan, sámeigiella nubbingiellan, matematihkka, ROE, musihkka duodji servodatfága ja luonddufága

Fágat maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid identitehtaduddjonfágaide nugo sámeigiella vuosttašgiellan, sámeigiella nubbingiellan, ROE, servodatfága ja luonddufága.

Fágat maidda sáhtta jorgalit oahpponeavvuid sámegilli:

Eará fágaide sáhtta jorgalit oahpponeavvuid, muhto dalle ferte ráhkadit fáddághippagiid sámi fáttáide

Oahpponeavvošládja:

Vuodđogirji, digitála resursa dahje kombinašuvdna prentejuvvon ja digitála oahpponeavvun

4.5.1.3 Joatkkaoahpahuš

Vuoruhuvvon fágat:

Sámeigiella vuosttaš- ja nubbingiellan.

4.5.2 Julevsámeigiella

4.5.2.1 Mánáidgárdi

Vuoruhuvvon fágasuorggit:

Gulahallan, giella ja teaksta, Dáidda, kultuvra ja hutkáivuohta, Lagašbiras ja servodat Lohku, latnja ja hápmi

Fágasuorggit maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Gulahallan, giella ja teaksta, Dáidda, kultuvra ja hutkáivuohta, Luondu, biras ja teknihkka, Etihkka, osku ja filosofija, Lagašbiras ja servodat.

Fágasuorggit maidda sáhtta jorgalit oahpponeavvuid sámegilli:

Fágasuorggit Rumaš, lihkadeapmi ja dearvvašvuohta ja Lohku, latnja ja hápmi

Oahpponeavvošládja:

Prentejuvvon ja digitála nu go cd-rom/pc-spillat, govva/bustávalotto, fáddághippagat, čujuhangirjjit, sátnegirjjit, plánššat

4.5.2.2 Vuodđoskuvla

Vuoruhuvvon fágat:

Sámegeiella vuosttašgiellan, sámegeiella nubbingiellan

Fágat maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid identitehtaduddjonfágaide nugo sámegeiella vuosttašgiellan, sámegeiella nubbingiellan, ROE, servodatfága ja luonddufága.

Fágat maidda sáhtta jorgalit oahpponeavvuid sámegeilli:

Eará fágaide sáhtta jorgalit oahpponeavvuid, muhto dalle ferte ráhkadit fáddághippagiid sámi fáttáide

Oahpponeavvošládja:

Vuodđogirji, bargogirji ja digitála resursa

4.5.2.3 Joatkkaoahpahus

Vuoruhuvvon fágat:

Prográmmafágat – fidnofágalaš oahppoprográmma:

Sámi mediat ja kommunikašuvdna

4.5.3 Davvisámegeiella

4.5.3.1 Mánáidgárdi

Vuoruhuvvon fágasuorggit:

Gulahallan, giella ja teaksta, Dáidda, kultuvra ja hutkáivuolta, Lagašbiras ja servodat

Fágasuorggit maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Gulahallan, giella ja teaksta, Dáidda, kultuvra ja hutkáivuolta, Luondu, biras ja tehnikka, Etihkka, osku ja filosofija, Lagašbiras ja servodat.

Fágasuorggit maidda sáhtta jorgalit oahpponeavvuid sámegeilli:

Rumaš, lihkeapmi ja dearvvašvuolta ja Lohku, latnja ja hápmi

Oahpponeavvošládja:

Prentejuvvon ja digitála nu go cd-rom/pc-spillat, govva/bustávalotto, fáddághippagat, čujuhangirjjit, sátnegirjjit, plánššat

4.5.3.2 Vuodđoskuvla

Vuoruhuvvon fágat:

Sámegeiella vuosttašgiellan, sámegeiella nubbingiellan, matematihkka, ROE, musihkka duodji ja luonddufága.

Fágat maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid identitehtaduddjonfágaide nugo sámegeiella vuosttašgiellan, sámegeiella nubbingiellan, ROE, servodatfága ja luonddufága.

Fágat maidda sáhtta jorgalit oahpponeavvuid sámegeilli:

Eará fágaide sáhtta jorgalit oahpponeavvuid, muhto dalle ferte ráhkadit fáddághippagiid sámi fáttáide

Oahpponeavvošládja:

Vuodđogirji, digitála resursa dahje kombinašuvdna prentejuvvon ja digitála oahpponeavvuin leat sávvojuvvon. Fáddághippagat strukturerejuvvojit gelbbolašvuodamihttomeriid vuodul eai ge juohke ovttaskas jahkeceahkkái

4.5.3.3 Joatkkaoahpahus

Vuoruhuvvon fágat:

Sámegeiella vuosttašgiellan, sámegeiella nubbingiellan leat bajimussii vuoruhuvvon buot oahppoprográmmain

Oktasašfágat – studerenráhkkanahhti oahppoprográmma:

Osku ja etihkka – sámi, servodatfága – sámi ja historjá – sámi

Prográmmafágat – studerenráhkkanahhti oahppoprográmma:

Sámi visuálalaš kultuvra, Sámi musihkka ja lávdi ja Sámi historjá ja servodat

Prográmmafágat – fidnofágalaš oahppoprográmma:

Luondduvuđot doaima, luondduvuđot buvttadeapmi ja eanadoallu ja gilvvagárdecaláhus

Fágat maidda berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid:

Berre ráhkadit originála sámi oahpponeavvuid identitehtaduddjonfágaide nugo sámegeiella vuosttašgiellan, sámegeiella nubbingiellan, osku ja etihkka – sámi, musihkka duodji, servodatfága – sámi, luonddofága - sámi ja historjá – sámi

Oahpponeavvošládja:

Vuodđogirji, digitála resursa ja fáddághppogat leat sávvojuvvon

5 Hástalusat

Sámi oahpponeavvoráhkadeami dálá dili válldaheapmi 4. kapihttalis čájeha ahte hástalusat leat stuorrát ja ollu. Oahpponeavvoráhkadeami doarjjaortnega árvvoštallan duodašta ahte hástalusat čatnasit erenoamážit dán barggu rámmaide ja vuodđostruktuvrii, juoga maid lágádusaid evttohusat duodaštit. Dasa lassin hástalit oahppoplánareformmat sámi oahpponeavvoráhkadeami, seammás go dat váikkuha posiitiiva ovdáneapmái sámi oahppiid oahpu sisdoalu ektui.

Čalbmáičuohcci hástalusat:

Uhccán geasuheaddji eavttut oahpponeavvočállide ja jorgaleaddjiide

Erenoamážit váilot mátta- ja julevsámegeielat oahpponeavvočállit ja jorgaleaddjit

Stuorra gilvu fidnet olbmuid geain lea gelbbolašvuohta čállin ja jorgaleaddjin

Muhtun fágain váilu terminologijja, erenoamážit mátta- ja julevsámegeielas

Márkan lea uhcci

Oahppit eai fidne daid oahpponeavvuid mat gávdnojit sámegillii

Smávva lágádusat mat leat rašit

Stuora váili oahpponeavvuin mat leat gustojeaddji plánaid mielde

Váilu bajilgovva almmuhuvvon oahpponeavvuin

6 Mihttomearit ja strategiijat

6.1 Oahpponeavvut mánáidgárddiide

Váldomihttomearri

Unnimusat 16 álgahuvvon oahpponeavvuproševtta Mánáidgárddiid rámmaplána fágasuorggi siskkobealde

Oassemihttomearri 1

Prentejuvvon ja digitála oahpponeavvut čuovvovaš fágasurggiin:

Gulahallan, giella ja teaksta

Rumaš, lihcadeapmi ja dearvvašvuohta

Dáidda, kultuvra ja hutkáivuoha

Luondu, biras ja tehnikka

Etihkka, osku ja filosofija
Lagasbiras ja servodat
Lohku, latnja ja hápmi

Oassemihttomearri 2

Fágagirjjálašvuohta fágasuorggis Gulahallan, giella ja teaksta

Strategiijat:

Ráhkadit odđa oahpponeavvuid lulli-, julev- ja davvisámegilli
Jorgalit ja heivehit dálá oahpponeavvuid
Ovttasbargat gullevaš fágabirrasiguin ovdánahttindihte fágagirjjálašvuođa

6.2 Dábálaš oahpponeavvut vuodđooahpahussii

Váldomihttomearri

Álggahit unnimusat 135 oahpponeavvoproševtta oahpahussii Máhttolokten – Sámi mielde

Oassemihttomearri 1

Oahpponeavvut lullisámegilli
Sámegiella vuosttašgiellan 1.-7. jahkeceahkkái
Sámegiella nubbingiellan 1.-7. dássái
Matematihkka 1.-4. jahkeceahkkái
Jietnagirjjit
Jorgaluvvon buktagat/fáddághppagat

Oassemihttomearri 2

Oahpponeavvut julevsámegilli:
Sámegiella nubbingiellan 7.-10. dássái
Sámegiella vuosttašgiellan 1.-3. jahkeceahkkái
Bargogirjjiit dálá oahpponeavvuide
Matematihkka 1.-4. jahkeceahkkái
Jorgaluvvon buktagat/fáddághppagat

Oassemihttomearri 3

Oahpponeavvut davvisámegilli:
Matematihkka vuodđooahpahussii
Sámegiella vuosttašgiellan 8.-13. jahkeceahkkái
Sámegiella nubbingiellan 1.-10. dássái
Fáddághppagat sirkumpolára eamiálbmotoskkuid, eallinoainnuid ja máilmmioskkuid birra mat gokčet 5.-7. jahkeceahkkái gelbbolašvuodamihttomeriid.
Luonddufága 8.-10. jahkeceahkkái
ROE 8.-10. jahkeceahkkái
Servodatfága joatkkaoahpahussii
Fáddághppagat servodatfágas, duojsis, ja biebmui ja dearvvašvuohta vuodđoskuvllas
Jorgaluvvon buktagat/fáddághppagat

Strategiijat:

Ráhkadit dábálaš ja/dahje digitála oahpponeavvuid
Heivehit dálá oahpponeavvuid lulli- ja davvisámegiella nubbingiellas
Lohkat teavsttaid jietnafiilan
Nammadit bargojoavkku mii vállje makkár matematihkkaohpponeavvut galget jorgaluvvot lulli-, julev- ja davvisámegilli.
Dárbbu mielde jorgalit ja heivehit oahpponeavvuid/fáddághppagiid gaskal lulli-, julev- ja davvisámegiella ja maiddá eará gielain

6.3 Earenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut

Váldomihttomearri

Álggahan unnimusat 30 oahpponeavvoproševtta lulli-, julev- ja davvisámegillii mánáidgárddiid ja vuoddoahpahusa várás mat váikkuhit nu buori oahppandili go vejolaš mánáide ja nuoraide geat eai oaččo ávkki dábalaš oahpponeavvuiguin.

Oassemihttomearri 1

Oahpponeavvut dieđihuvvon ovttaskas dárbbuid vuodul

Oassemihttomearri 2

Oahpponeavvut oaidno-, gullo-, lohkan- ja čállinváttuid várás

Oassemihttomearri 3

Kárten- ja bagadallanávdnasat

Strategiijat:

Ovttasbargu Sámi earenoamášpedagogalaš doarjalusain kártet dárbbu

Ovttasbargu Stáhta earenoamášpedagogalaš doarjavuogádaga fágabirrasiguin ráhkadit oahpponeavvuid, kárten- ja bagadallanávdnasiid.

6.4 Rámmaeavttut ja vuoddostruktuvra

Váldomihttomearri

Beaktivuolta ja stádisvuolta oahpponeavvuid ráhkadeamis, buvttadeamis ja juogadeamis

Oassemihttomearri 1

Fágatearpmat

Strategiija:

Álggahit terminologijaproševttaid plána vuoruhemiid vuodul

Oassemihttomearri 2

Čállit ja jorgaleaddjit oahpponeavvoproševttaide

Strategiijat:

Láhčit girječálliid ja jorgaleaddjiid bálkáheami olles dahje oasseáigái. Gilvonávccalaš bálká- ja rámmaeavttut

Ásahit stipeandaortnegiid oahpponeavvopedagogihka studeanttaide

Nannet lulli-, julev- ja davvisámegiela alit oahpu stipeandaortnegiid

Váikkuhit dutkan- ja ovdánahttinbarggu nannema

Váikkuhit digitála databása ásaheami mas friija leat olámuttos ávdnasat oahpponeavvuid ráhkademi vástet

Váikkuhit resurssaskuvllaid ásaheami mátta-, julev- ja davvisámi guovlluin, nugo omd. Ájluokta Skávllá

Váikkuhit dan ahte sámi joatkkaskuvllat ovdánahttojit resurssaskuvlan oahpponeavvuid ráhkadeamis

sámegillii joatkkaoahpahusa vástet

Oassemihttomearri 3

Buoridit oahpponeavvobuvttadeddjiid kapasitehta ja gelbbolašvuoda

Strategiija:

Lasihit doarjaga sámi lágádusaide

Sámediggi ii oainne dárbbaslažžan bidjat dakkár gáibádusa ahte vissis oassi buvttaduvvon oahpponeavvus

galgá vurkejuvvot lágádusa rádjuin nugo ovddid plánas čuočču. Juolludanreivves sáhtta Sámediggi gáibidit

ahte oahpponeavvo galgá nuppes deaddiluvvot jus vuosttaš deaddileapmi nohká ja jus ain lea jearaldat

oahpponeavvu fidnet.

Oassemihttomearri 4

Geavaheaddjit dihtet almmuhuvvon oahpponeavvuid birra

Strategiijat:

Ovdánahttit oahpponeavvoportála gos sáhtta ohcat oahpponeavvuid

Ráhkadit bajilgova buot oahpponeavvuin mat gávdnojit iešguđet fágaide ja cehkiide

Oassemihttomearri 5

Almmuhuvvon sámi oahpponeavvut geavahuvvojit mánáidgárddiin ja skuvllain

Strategiijat:

Nuvttá oahpponeavvut dainna eavttuin ahte ortnet ii čuoze oahpponeavvuid buvttadeapmái

Juogadangoluid ja massojuvvon vuovdindietnasa buhtadus lasihuvvo oahpponeavvoproseavttaid doarjagii

Fuolahit skuvllaide dieđuid oahpponeavvuid geavaheami birra

Oassemihttomearri 6

Oaniduvvon buvttadanáigi

Strategiijat:

Árvvoštallat juohkit stuora prošavttaid smávit oasseprošavttaide

Prošavttat main leat mánga girječálli vuoruhuvvojit

Juolludit prošektadoarjaga ovdal miessemánu 1.b.

Oassemihttomearri 7

Boahttevaš oahpponeavvoráhkadeami beaktilis organiseren

Strategiija:

Čielggadit boahttevaš organiserema

7 Raporteren

Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvoráhkadeapmái 2009 – 2012 čuovvoluvvo Sámedikki jahkásaš bušehtain áigodagas. Jahkásaš bušehtat mearridit vuoruhemiid ja gáibádusaid, ja maiddái doarjjaortnega mihttomeriid joksaneavttuid. Sámedikki jahkedieđáhusa bokte dieđihuvvo jahkásaččat oahpponeavvoráhkadeami doarjagiid geavaheami birra, gos maiddái oaidnit Sámedikki jahkereketdoalu. Sámi oahpponeavvobuvttadeami iešguđet doarjjaortnegiid beaktu galgá evaluerejuvvot ovdal plána ođasmahttima. Ráhkaduvvo jahkásaččat resursarehketdoallu mas golut oahpponeavvuide bohtet oidnosii.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 29.05.08 dii. 19.40

Ášši 22/08 Sámedikki jagi 2009 coahkkinplána

Arkiivaáššennr..
07/149906 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Čoahkkinjodihangoddi	22.04.08	02/08
Sámedikki dievasčoahkkin	27. - 30.05.08	022/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.05.08 dii. 14.35

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1			Kaleanddar

II Evttohusat ja mearkkašumit

Čoahkkinjodihangotti árvalus

Sámediggi mearrida čuovvovaš čoahkkinplána jahkái 2009:

Sámedikki dievasčoahkkimat 2009:

09. vahkus: guovvamánu 23. - 27. b.
22. vahkus: miessemánu 25. - 29. b.
42. vahkus: golggotmánu 12. – 16. b. (guđát sámedikki vuosttas dábálaš dievasčoahkkima gulaheapmi)
49. vahkus: skábmamánu 30. b. – juovlamánu 04. b.

Sámedikki lávdegoddečoahkkimat 2009:

07. vahkus: guovvamánu 09. – 13. b.
20. vahkus: miessemánu 11. – 15. b.
47. vahkus: skábmamánu 16. – 20. b.

III Jienasteapmi

43 árisis ledje 26 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Čoahkkinjodihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Jarle Jonassen, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámedikki dievasčoahkkimat 2009:

09. vahkus: guovvamánu 23. - 27. b.
22. vahkus: miessemánu 25. - 29. b.
42. vahkus: golggotmánu 12. – 16. b. (guđát sámedikki vuosttas dábálaš dievasčoahkkima gulaheapmi)
49. vahkus: skábmamánu 30. b. – juovlamánu 04. b.

Sámedikki lávdegoddečoahkkimat 2009:

07. vahkus: guovvamánu 09. – 13. b.
20. vahkus: miessemánu 11. – 15. b.
47. vahkus: skábmamánu 16. – 20. b.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 28.05.08 dii. 14.45

Ášši 23/08 Gulaskuddancealkámuš cielggadeapmái NOU 2008:5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (Finnmarksfiskeloven) Ja NOU 2007:13 Den nye sameretten

Arkiivaáššennr..
08/109606 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	15.04.08	R 031/08
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	05. - 08.05.08	
Sámedikki dievasčoahkkin	27. - 30.05.08	23/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 29.05.08 dii. 08.35

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	15.04.08	Sámediggeráđi	Ášši R 031/08 Gulaskuddancealkámuš cielggadeapmái NOU 2008:5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggeráđdi čujuha Sámi vuoigatvuodálávdegotti čielggadussii riddo- ja vuotnaguolsteami birra mearrasámi guovlluin (NOU 2007:12 kap 22) ja Riddoguolástanlávdegotti evttohan Finnmarkkuguolástusláhki NOUas 2003:5 ja dahká dan oktavuodas čuovvovaš mearrádusa:

Mearrasámi kultuvra lea dál heahtedilis go min ávnnaslaš kulturvuđđosa stuorra oasis leat áitojuvvon. Riddoguolástanlávdegotti bargu ja dan bohtosat leat mángga dáfus mearrideaddjin dasa ahte mearrasámi kultuvra galgá bissut virkujin ja ealaskassan.

Sámediggeráđdi deattuha ahte Riddoguolástuslávdegotti evttohus lea boadus dain vuđolaš ja viiddes guolástusfágalaš ja juridihkalaš árvoštallamiin, mat dahkkojuvvojit ceavzilis hálddašeami rámmaid siskkoabealde ja eaktudit danne ahte ovttamielalaš árvoštallamat ja evttohusat biddjojuvvojit vuodđun viidáset bargui Finnmarkkuguolástuslágain ja ahte dat eai galgga mielddisetbuktit stuorra rievdadusaid boahttevaš konsultašuvdnaproseassa olis Sámedikkiin.

Sámediggái lea áibbas deatlaš oazžut dakkár lága mii eahpitkeahhtá lea álbmotrievtti rámmaid siskkoabealde. Riddoguolástanlávdegotti evttohan Finnmarkkuguolástusláhka lea lávki rivttes guvlui. Sámediggeráđdi deattuha seammás ahte bargu Finnmarkkuguolástuslágain maiddái galgá dagahit ahte bargu johtilit čadahuvvo daid guovlluid várás mat leat máttabealde Finnmarkku.

Sámediggi čujuha dasa ahte Norgga geatnegasvuodát sápmelaččaide gustojit seammaláhkai buot árbevirolaš sámi guovlluin Norggas. Danne oaidná Sámediggi lunddolažžan ahte Sámi vuoigatvuodálávdegotti 2 ja Riddoguolástanlávdegotti čielggadusat biddjojuvvojit vuodđun mearrasámi guovlluide máttabealde Finnmarkku ja ahte Riddoguolástanlávdegotti evttohan Finnmarkkuguolástusláhka geavahuvvojit mállen maiddái dáidda guovlluide.

Sámediggeráđđi čujuha dasa ahte olles proseassas dan rájes jo go finnmárkkuláhka mearriduvvui, lea leamaš čielga eaktun Sámedikki bealis ahte Riddoguolástuslávdegotti evttohus ovddiduvvo áššin Stuorradiggái dán stuorradiggeáigodagas.

Sámediggeráđđi sáhtta dán vuodul ollislaš árvvoštallama maŋŋá rávvet ráđdehusa dohkkehit Riddoguolástanlávdegotti evttohan Finnmárkkuguolástuslága Stuorradiggái nu mo dat lea dál.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus:

Álggahus

NOU 2007:13 odđa sámerievtti birra ja NOU 2008:5 vuoigatvuoda birra guolástit Finnmárkku rittuin ovddiduvvojedje juovlamánu 3. b. 2007 ja guovvamánu 18. b. 2008. Dán vuodul lea Guolástus- ja Riddodepartementa 10.04.08 beaváduvvon gulaskuddanreivves ja Justiisa- ja Politiijadepartemeanta 17.04.08 beaváduvvon gulaskuddanreivves bivdán gulaskuddaninstánsasaid buktit cealkámuša čuovvovačča birra:

«NOU:13 odđa sámerievtti birra leat 22. kapihttalis iešguđet oainnut ja árvvoštallamat mat čatnasit riddo- ja vuotnabivdui mearrasámi guovllus. Dat árvalus sáddejuvvui gulaskuddami guovvamánu 15. b. 2008. Mii bivdit daid gulaskuddaninstánsasaid mat háliidit buktit gulaskuddanvástádusa dán NOU 2007:13 oassái, sáddet dan Riddo- ja guolástandepartementii oktanaga NOU 2008:5 gulaskuddanvástádusaiguin.»

Evttohus 1:

Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtuin Randi A. Skum, Klemet Erland Hætta, Anne Dalheim ja Per-Bjørn Laksehnes, Bargiidbellodaga sámediggejoavkke (Bb) lahtuin Berit Oskal Eira, Knut Store, Jørn Are Gaski, Bjarne Store-Jakobsen, Marie Therese N. Aslaksen, Per Edvind Varsi ja Ottar Skjellhaug, Guovddášbellodaga (Gb) lahtus Olaf Eliassen ja Jobttisámiid listtu (JSL) lahtus Per A. Bævr.

Rievdadusat Sámediggeráđi evttohusas:

Nubbi cealkka nuppi teakstaoasis rievdaduvvo leat ná:

"Riddoguolástuslávdegotti bargu ja dan bohtosat olles mearrasámi guovllu ektui, leat máŋŋga dáfus mearrideaddjin dasa ahte mearrasámi kultuvra galgá bissut virkujin ja ealaskassan."

3., 4. ja 5. teakstaoasit sihkkovuvvojit.

Lasáhus: odđa teakstaoasit maŋŋá nuppi teakstaoasi:

Sámediggi deattuha ahte mariidna resurssaid ja guovlluid ektui šaddá iešguđet láhkaproseassaid oktasáš boadus ovttas Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaiguin mii mearrida ahte šaddet go sámi vuoigatvuodát dohkálaččat gozihuvvot. Danne lea Sámedikki mielas dehálaš ahte iešguđet láhkaevttohusat geahčaduvvojit ollislažžan, ja ahte sámerievttálaš bealit ollásit gozihuvvojit olles árbevirolaš sámi guovllu ektui dain mearrádušproseassain, mat leat álggahuvvon ja dain áššiin, main mearráduš juo lea dahkkojuvvon.

Amas Norgga stáhta rihkkut álbmotrievttálaš geatnegasvuodaideis sámiid ektui eamiálbmogin, lea áibbas dárbašlaš ahte lea dakkár nátionála riektivuodđu mii dohkkeha ja sihkkarastá sámi álbmoga rievtti ávkástallat ođasmuvvi mariidna resurssaguin, ja ahte sámiide eamiálbmogin addojuvvo riekti searvat daid hálddašepmái.

Sámediggi doarju Sámi vuoigatvuodálávdegotti oainnu ahte gažaldagat mearrabivddu birra leat vuđoleamosit ja viidámusat árvvoštallojuvvon Riddoguolástuslávdegotti čielggadusas ja ahte Riddoguolástuslávdegottis lea leamaš dakkár čoahkádus mas vuhtto erenoamážit ahte lea bargan dan maid lei biddjojuvvon dahkat. Danne livččii lunddolaš diktít čovdosiid maid ovttajienalaš Riddoguolástuslávdegoddi lea evttohan, guoskat olles mearrasámi guvlui.

Sámediggi čujuha ahte Sámi vuoigatvuodálávdegoddi ságaškušai ollu evttohusaid birra mat gusket guolástusa hálddašeapmái maiddái Finnmarkkus. Sámediggi áigu erenoamážit deattastit ahte Sámi vuoigatvuodálávdegotti árvvoštallama mielde lea Sámedikki sajádat nationála guolástushálddašeamis buorre. Kapihttalis 22.5.5.2 dadjá Sámi vuoigatvuodálávdegoddi earret eará ná:

«Samerettsutvalget vil også understreke at bruken av de marine områdene må ses i sammenheng. Virksomhet som kan få innvirkning på fisket i sjøsamiske fjorder og kystfarvann, for eksempel oppdrettsvirksomhet, og oppføring og drift av faste installasjoner som sjøkraftverk, omlastingsterminaler og ilandføringsanlegg for petroleum, må planlegges og drives på en slik måte at virksomheten ikke truer lokale fiskestammer eller det biologiske mangfoldet. Det vil for å realisere dette blant annet være viktig at både Sametinget og andre samiske og lokale fiskeriinteresser gis en rolle i de aktuelle beslutningsprosessene.»

(Sámi vuoigatvuodálávdegoddi deattuha maiddái ahte mearraguovlluid geavaheami ferte geahčadit fárrolagaid. Doaibma mas sáhttet leat váikkuhusat guolástussii mearrasámi vuonain ja rittuin, omd. guollebiebmandoaibma, ja bissovaš installašuvnnaid ceggen ja doaibma nugo mearrafápmorusttegat, petroleuma lástenterminálat ja gáddáibuktinrusttegat, ferte plánejuvvot ja čadahuvvot dainna lágiin ahte doaibma ii leat áittan báikkálaš guollenáliide dahje biologalaš sláddjivuhtii. Dán duohtandahkamis lea earret eará dehálaš ahte sihke Sámediggi ja eará sámi ja báikkálaš guolástusberoštumiide addojuvvo rolla guovdilis mearrádušprosessain.)

Sámediggi oaivvilda ahte dát Sámi vuoigatvuodálávdegotti evttohus sáhtta leat mielde nannemin Riddoguolástuslávdegotti evttohusa mas jurddan lea regionála hálddašančoavddus olles mearrasámi guovllu vástte ja čujuha ahte Riddoguolástuslávdegotti čielggadusa kapihttalis 11.26 siiddus 406 guolástusdili birra mearrasámi guovlluin máttabealde Finnmarkku, celko:

«Utvalgets mandat om at utvalget skal utrede «retten til fiske i havet utenfor Finnmark», innebærer en stedlig avgrensning til fjordområdene i og kystområdene utenfor Finnmark fylke. Samtidig er det på det rene at fjord- og kystfiske er en viktig næring i sjøsamiske områder ikke bare i Finnmark, men også i deler av Troms og Nordland.» (Lávdegotti mandáhta ahte lávdegoddi galgá čielggadit ”rievtti mearrabivdui Finnmarkku rittuin”, mearkkaša báikkálaš ráddjema vuotnaguovlluide ja riddoguovlluide Finnmarkku fylkka rittuin. Seammás lea čielggas ahte vuotna- ja riddobivdu lea dehálaš ealáhus mearrasámi guovlluin ii dušše Finnmarkkus, muhto maiddái dihto sajiiin Romssas ja Norlánddas.)

«Selv om Kystfiskeutvalgets mandat er begrenset til fjorder i og kystområder utenfor Finnmark, og utvalget derfor ikke kommer med noen tilrådninger for områder utenfor, vil utvalget likevel anta at forholdene i sjøsamiske områder i Nordland og Troms neppe er vesentlig forskjellige fra forholdene i Finnmark. De løsninger som foreslås for Finnmark, vil derfor trolig kunne være aktuelle også for sjøsamiske områder, eventuelt med tilgrensende områder ellers i landet.» (Vaikko Riddoguolástuslávdegotti mandáhta lea ráddjejuvvon vuonaide ja riddoguovlluide Finnmarkku rittuin, ja lávdegoddi danne ii buvttte makkárge rávvagiid guovlluide olggobealde, de jáhkka lávdegoddi liikká ahte dilis mearrasámi guovlluin Norlánddas ja Romssas eai dáidde leat olus earáláganat go Finnmarkkus. Dat čovdosat mat evttohuvojit Finnmarkkui, sáhttet danne leat dehálaččat maiddái mearrasámi guovlluide, vejolaččat rádjaguovlluiguin muđui riikkas.)

«Det vil derfor i det videre arbeid kunne være gunstig å se de to utvalgs utredninger og tilrådninger om fjord- og kystfiske i sammenheng.»

(Danne lea barggus viidáseappot oiddolaš geahččat dán guovtti lávdegotti čielggadusaid ja rávvagiid vuotna- ja riddobivddu oktavuodas.)

Sámediggi oaivvilda gávdnat dasto doarjaga ollislaš hálddašančovdosii maiddái Sámi vuoigatvuodá-lávdegotti čielggadusas NOU: 2007:13, kap. 22.5.1.1 s.1110 Finnmárkku Riddoguolástuslávdegotti birra, mas lávdegoddi dadjá: «Samtidig er det på det rene at kyst- og fjordfiske har vært – og fortsatt er – en viktig samisk næring, og at dette ikke bare gjelder i Finnmark, men også i Troms og deler av Nordland.» («Dasto lea čielggas ahte riddo- ja vuotnabivdu lea leamaš – ja ain lea – dehálaš sámi ealáhus, ja ii dušše Finnmárkkus, muhto maiddái Romssas ja guovlluin Norlánddas».)

Lávdegotti mandáhtaosait eai leat movtge geográfalaččat latnjalaš, mat čatnasivčče sámi geavahan-guovlluide (nannámis ja mearas) Romssa fylkka rájes máttásguvlui, ja Finnmárkku čielggadus lea ráddjejuvnon Finnmárkku riddo- ja vuotnaguovlluide. Dattetge lea heajos jurdda ráddjet geográfalaš doaimmaguovllu Sámi vuoigatvuodá-lávdegotti vejolaš evttohusaide nannen dihte riddo- ja vuotnabivddu mearrasámi guovlluin, nu ahte dat eai guoskka maiddái Finnmárkui.”

Lasáhus; odđa teakstaosait maŋŋá nubbin maŋimus teakstaosai:

Sámediggi deattuha ahte Riddoguolástuslávdegotti evttohus lea vuđolaš ja viiddis guolástusfágalaš ja juridihkalaš árvvoštallamiid boadus ja lea ceavzilis hálddašeami rámma siskkobealde ja danne eaktuda ahte ovttajienalaš árvvoštallamat ja evttohusat biddjojuvvojit vuodđun viidáset bargui finnmárkkulágain. Evttohusat eai galgga viidát rievdaduvvot boahtevaš konsultašuvdnaproseassa bokte Sámedikkiin.

Sámediggái lea áibbas mearrideaddji ahte šaddá dakkár láhka mii lea čielga álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde. Riddoguolástuslávdegotti finnmárkku guolástusláhkaevttohus lea lávki rivttes guvlui. Sámediggi čujuha ahte Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodát sámiid ektui gustojit ovttaláhkai buot árbevirolaš sámi guovlluide Norggas. Danne lea Sámedikki mielas lunddolaš ahte Sámi vuoigatvuodá-lávdegotti 2 ja Riddoguolástuslávdegotti čielggadusat biddjojuvvojit vuodđun maiddái mearrasámi guovlluide ektui máttabealde Finnmárkku.

Sámediggi deattuha ahte oktanaga bargguin finnmárkku guolástanlágain ferte maiddái jođáneamos lági mielde álggahit barggu mii buvttiha konkrehta láhkaearrádusaid guovlluide máttabealde Finnmárkku ja ahte Riddoguolástuslávdegotti evttohus finnmárkku guolástuslága ektui geavahuvvo mállen maiddái dáid guovlluide oktavuodas.

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi mearrádusevttohusa.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 33 čoaškis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihka
	Jánoš Trosten, čoahkkinortnegi	
1	Randi A. Skum, áššejođiheaddji	Egil Olli
		Bjarne Store-Jakobsen
	Randi A. Skum	
2	Per Edvin Varsi	Anne Dalheim
		Terje Tretnes
	Per Edvin Varsi	
3	Jánoš Trosten	Bjarne Store-Jakobsen
		Egil Olli
		Aili Keskitalo
	Jánoš Trosten	
4	Olaf Eliassen	Per Edvin Varsi
		Anne Dalheim
	Olaf Eliassen	
5	Terje Tretnes	Bjarne Store-Jakobsen
		Randi A. Skum
		Willy Ørnebakk
	Terje Tretnes	
6	Ann-Mari Thomassen	
7	Magnhild Mathisen	
8	Egil Olli	
9	Anne Dalheim	
10	Bjarne Store-Jakobsen	
11	Aili Keskitalo	
12	Randi A. Skum	
13	Marianne Balto	
14	Terje Tretnes	
15	Bjarne Store-Jakobsen	
16	Egil Olli	
	Terje Tretnes, čoahkkinortnegi	
17	Randi A. Skum, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggeráddi čujuha Sámi vuoigatvuodálávdegotti čielggadussii riddo- ja vuotnaguolsteami birra mearrasámi guovlluin (NOU 2007:12 kap 22) ja Riddoguolástanlávdegotti evttohan Finnmárkkuguolástusláhkii NOUas 2003:5 ja dahká dan oktavuodas čuovvovaš mearrádusa:

Mearrasámi kultuvra lea dál heahdedilis go min ávnnaslaš kulturvuđđosa stuorra oasis leat áitojuvvon. Riddoguolástuslávdegotti bargu ja dan bohtosat olles mearrasámi guovllu ektui, leat máhŋga dáfus mearrideaddjin dasa ahte mearrasámi kultuvra galgá bissut virkujin ja ealaskassan.

Sámediggi deattuha ahte mariidna resurssaid ja guovlluid ektui šaddá iešguđet láhkaproseassaid oktasaš boadus ovttas Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaiguin mii mearrida ahte šaddet go sámi vuoigatvuodat dohkálaččat gozihuvvot. Danne lea Sámedikki mielas dehálaš ahte iešguđet láhkaevttohusat geahčaduvvojit ollislašžan, ja ahte sámerievtttálaš bealit ollásit gozihuvvojit olles árbevirolaš sámi guovllu ektui dain mearrádusproseassain, mat leat álggahuvvon ja dain áššiin, main mearrádus juo lea dahkkojuvvon.

Amas Norgga stáhta rihkkut álbmotrievttálaš geatnegasvuodáidis sámiid ektui eamiálbmogin, lea áibbas dárbbaslaš ahte lea dakkár nationála riektivuodđu mii dohkkeha ja sihkkarastá sámi álbmoga rievtti ávkkástallat ođasmuvvi mariidna resurssaiguin, ja ahte sámiide eamiálbmogin addojuvvo riekti searvat daid hálddašeapmái.

Sámediggi doarju Sámi vuoigatvuodálávdegotti oainnu ahte gažaldagat mearrabivddu birra leat vuđoleamosit ja viidámusat árvvoštallojuvvon Riddoguolástuslávdegotti čielggadusas ja ahte Riddoguolástuslávdegottis lea leamaš dakkár čoahkádus mas vuhtto erenoamážit ahte lea bargan dan maid lei biddjojuvvon dahkat. Danne livččii lunddolaš diktít čovdosiid maid ovttajienalaš Riddoguolástuslávdegoddi lea evttohan, guoskat olles mearrasámi guvlui.

Sámediggi čujuha ahte Sámi vuoigatvuodálávdegoddi ságaškušai ollu evttohusaid birra mat gusket guolástusa hálddašeapmái maiddá Finnmarkkus. Sámediggi áigu erenoamážit deattastit ahte Sámi vuoigatvuodálávdegotti árvvoštallama mielde lea Sámedikki sajádat nationála guolástushálddašeamis buorre. Kapihttalis 22.5.5.2 dadjá Sámi vuoigatvuodálávdegoddi earret eará ná:

«Samerettsutvalget vil også understreke at bruken av de marine områdene må ses i sammenheng. Virksomhet som kan få innvirkning på fisket i sjøsamiske fjorder og kystfarvann, for eksempel oppdrettsvirksomhet, og oppføring og drift av faste installasjoner som sjøkraftverk, omlastingsterminaler og ilandføringsanlegg for petroleum, må planlegges og drives på en slik måte at virksomheten ikke truer lokale fiskestammer eller det biologiske mangfoldet. Det vil for å realisere dette blant annet være viktig at både Sametinget og andre samiske og lokale fiskeriinteresser gis en rolle i de aktuelle beslutningsprosessene.»

(Sámi vuoigatvuodálávdegoddi deattuha maiddá ahte mearraguovlluid geavaheami ferte geahčadit fárrolagaid. Doaibma mas sáhttet leat váikkuhusat guolástussii mearrasámi vuonain ja rittuin, omd. guollebiebmandoaibma, ja bissovaš installašuvnnaid ceggen ja doaibma nugo mearrafápmorusttegat, petroleuma lástenterminálat ja gáddáibuktinrusttegat, ferte plánejuvvot ja čadahuvvot dainna lágiin ahte doaibma ii leat áittan báikkálaš guollenáliide dahje biologalaš šláddjivuhtii. Dán duohtandahkamis lea earret eará dehálaš ahte sihke Sámediggi ja eará sámi ja báikkálaš guolástusberoštumiide addojuvvo rolla guovdilis mearrádušproseassain.)

Sámediggi oaivvilda ahte dát Sámi vuoigatvuodálávdegotti evttohus sáhtta leat mielde nannemin Riddoguolástuslávdegotti evttohusa mas jurddan lea regionála hálddašančoavddus olles mearrasámi guovllu vástte ja čujuha ahte Riddoguolástuslávdegotti čielggadusa kapihttalis 11.26 siiddus 406 guolástusdili birra mearrasámi guovlluin máttabealde Finnmarkku, celko:

«Utvalgets mandat om at utvalget skal utrede «retten til fiske i havet utenfor Finnmark», innebærer en stedlig angrensning til fjordområdene i og kystområdene utenfor Finnmark fylke. Samtidig er det på det rene at fjord- og kystfiske er en viktig næring i sjøsamiske områder ikke bare i Finnmark, men også i deler av Troms og Nordland.» (Lávdegotti mandáhta ahte lávdegoddi galgá čielggadit ”rievtti mearrabivdui Finnmarkku rittuin”, mearkkaša báikkálaš ráddjema vuotnaguovlluide ja riddoguovlluide Finnmarkku fylkka rittuin. Seammás lea čielggas ahte vuotna- ja riddobivdu lea dehálaš ealáhus mearrasámi guovlluin ii dušše Finnmarkkus, muhto maiddá dihto sajiin Romssas ja Norlánddas.)

«Selv om Kystfiskeutvalgets mandat er begrenset til fjorder i og kystområder utenfor Finnmark, og utvalget derfor ikke kommer med noen tilrådninger for områder utenfor, vil utvalget likevel anta at forholdene i sjøsamiske områder i Nordland og Troms neppe er vesentlig forskjellige fra forholdene i Finnmark. De løsninger som foreslås for Finnmark, vil derfor trolig kunne være aktuelle også for sjøsamiske områder, eventuelt med tilgrensende områder ellers i landet.» (Vaikko Riddoguolástuslávdegotti mandáhta lea ráddjejuvvon vuonaide ja riddoguovlluide Finnmarkku rittuin, ja lávdegoddi danne ii buvttte makkárge rávvaggiid guovlluide olggobealde, de jáhkká lávdegoddi liikká ahte dilít mearrasámi guovlluin Norlánddas ja Romssas eai dáidde leat olus earaláaganat go Finnmarkkus. Dat čovdosat mat evttohuvojit Finnmarkkui, sáhttet danne leat dehálaččat maiddá mearrasámi guovlluide, vejolaččat rádjaguovlluiguin muđui riikkas.)

«Det vil derfor i det videre arbeid kunne være gunstig å se de to utvalgs utredninger og tilrådninger om fjord- og kystfiske i sammenheng.»

(Danne lea barggus viidáseappot oiddolaš geahččat dán guovtti lávdegotti čielggadusaid ja rávvagiid vuotna- ja riddobivddu oktavuodas.)

Sámediggi oaivvilda gávdnat dasto doarjaga ollislaš hálddašančovdosii maddái Sámi vuoigatvuoda-lávdegotti čielggadusas NOU: 2007:13, kap. 22.5.1.1 s.1110 Finnmárkku Riddoguolástuslávdegotti birra, mas lávdegoddi dadjá: «Samtidig er det på det rene at kyst- og fjordfiske har vært – og fortsatt er – en viktig samisk næring, og at dette ikke bare gjelder i Finnmark, men også i Troms og deler av Nordland.» (“Dasto lea čielggas ahte riddo- ja vuotnabivdu lea leamaš – ja ain lea – dehálaš sámi ealáhus, ja ii dušše Finnmárkkus, muhto maddái Romssas ja guovlluin Norlánddas.”)

Lávdegotti mandáhtaosait eai leat movtge geográfalaččat latnjalašgaid, mat čatnasivčče sámi geavahan-guovlluide (nannámis ja mearas) Romssa fylkka rájes máttásguvlui, ja Finnmárkku čielggadus lea ráddjejuvvon Finnmárkku riddo- ja vuotnaguovlluide. Dattetge lea heajos jurdda ráddjet geográfalaš doaimmaguovllu Sámi vuoigatvuodalávdegotti vejolaš evttohusaide nannen dihte riddo- ja vuotnabivddu mearrasámi guovlluin, nu ahte dat eai guoskka maddái Finnmárkku.

Sámediggeráđđi čujuha dasa ahte olles proseassas dan rájes jo go finnmárkkuláhka mearriduvvui, lea leamaš čielga eaktun Sámedikki bealis ahte Riddoguolástuslávdegotti evttohus ovddiduvvo áššin Stuorradiggái dán stuorradiggeáigodagas.

Sámediggi deattuha ahte Riddoguolástuslávdegotti evttohus lea vuđolaš ja viiddis guolástusfágalaš ja juridihkalaš árvvoštallamiid boadus ja lea ceavzilis hálddašeami rámma siskkobealde ja danne eaktuda ahte ovttajienalaš árvvoštallamat ja evttohusat biddjojuvvojit vuodđun viidáset bargui finnmárkkulágain. Evttohusat eai galgga viidát rievdaduvvot boahhtevaš konsultašuvdnaproseassa bokte Sámedikkiin. Sámediggái lea áibbas mearrideaddji ahte šaddá dakkár láhka mii lea čielga álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde. Riddoguolástuslávdegotti finnmárkku guolástusláhkaevttohus lea lávki rivttes guvlu.

Sámediggi čujuha ahte Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodát sámiid ektui gustojit ovttaláhkai buot árbevirolaš sámi guovlluide Norggas. Danne lea Sámedikki mielas lunddolaš ahte Sámi vuoigatvuoda-lávdegotti 2 ja Riddoguolástuslávdegotti čielggadusat biddjojuvvojit vuodđun maddái mearrasámi guovlluide ektui máttabealde Finnmárkku. Sámediggi deattuha ahte oktanaga bargguin finnmárkku guolástanlágain ferte maddái jođáneamos lági mielde álggahit barggu mii buvttiha konkrehta láhka mearrádušaid guovlluide máttabealde Finnmárkku ja ahte Riddoguolástuslávdegotti evttohus finnmárkku guolástuslága ektui geavahuvvo mállen maddái dáid guovlluide oktavuodas.

Sámediggeráđđi sáhtta dán vuodul ollislaš árvvoštallama maŋŋá rávvat ráđđehusa dohkkehit Riddoguolástanlávdegotti evttohan Finnmárkkuguolástuslága Stuorradiggái nu mo dat lea dál.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 29.05.08 dii. 10.05

Ášši 24/08

Sámedikki dásseárvodoaibmaplána 2008-2012

Arkiivaáššennr..

07/534806 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	15.04.08	R 030/08
Plána- ja finánsalávdegoddi	05. - 08.05.08	
Sámedikki dievasčoahkkin	27. - 30.05.08	24/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.05.08 dii. 14.25

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggeráđdi doarju Sámedikki dásseárvodoaibmaplána 2008-2012.

Álggahus

Sámedikki doaimma vuodđun leat dásseárvu ja ovttaárvosašvuohta. Sámediggi áigu ovdánahttit dásseárvvu ja ovttaárvosašvuođa beroškeahtta earret eará sohkaheamis, etnalašvuođa ja seksuálalaš sojus, ja áigu bargat dan ala ahte dat vuoigatvuođat sihkarastojuvvojit. Deatalaš prinsihpat Sámedikki dásseárvobarggus leat vuoigatvuohta bargui ja seamma bálkái, vuoiggalaš čálgoortnegat riegádahttima oktavuodas ja buohcci mánáid fuolaheamis, ekonomalaš dásseárvu, vuoigatvuohta ohppui, searvan ealáhusbargui ja searvan politiikkalaš doibmii. Bargoeallin fertet láchčojuvvot nu ahte sihke nissonolbmot ja almmáiolbmot galget sáhttit leat fuolahusolmmožin. mii. buohcci mánáid fuolaheamis, ekonomalaš dásseárvu, vuoigatvuohta ohppui, searvat ealáhusbargui ja searvat politiik

Dásseárvu guoská buot servodatsurggiide ja galgá danne leat heivehuvvon oassin Sámedikki barggus. Jagi 2002 rájes leat jeavddalaččat ovddiduvvon dásseárvopolitiikkalaš selvehusat main guovddázis lea leamaš sohkahealedásseárvu. Dainna doaibmaplánain háliida Sámediggi signaliseret ahte dásseárvu- ja ovttaárvosašvuođabargguin jotkojuvvo ja dat lea bajás vuoruhuvvon.

Dásseárvodoaibmaplánas fertejit leat muhtun konkrehta doaibmabijut. Deatalaš lea ahte dat leat realisttalaččat ja dan seammás dávgasat ja dain galgá leat dihto áigumušdás. Sámi servodagas leat hástalusat dásseárvvu siskkohealde mángga dásis. Sohkahealedásseárvu ja dásseárvu olbmuid iešguđetlágan seksuálalaš sojuin leat deatalaččat. Muhto sámi servodagas leat ollu eanet hástalusat dásseárvvu dáfus, ovdamearkka dihte dásseárvu etnalašvuođa ja kultuvrralašvuođa vuodul.

Deatalaš lea ahte Sámediggi čájeha buori ovdagova dásseárvvu oktavuodas. Dán Sámedikki áigodagas lea Sámedikkis measta dásásaš sohkaabealleovddastus válljejuvvon áirasiid gaskka. Dattetge lea ain ollu maid ferte bargat ovdalgo dásseárvu lea ollásit heivehuvvon Sámedikki doaimmas. Iešguđet politihkkasurggiin, leat ain ollu oasit maid ollugat gohčodit ”litna” politihkkasuorgin. Árbevirolaččat leat dat dearvvašvuohta, mánát ja dásseárvu. Sámedikki legitimatehta juksamis sámi álbmoga gaskkas, lea deatalaš ahte sámepolitihka guoská sihke nissonolbmuid ja almmáiolbmuid. Sámepolitihka oktavuodas ii leat dušše sáhka árbevirolaš almmáiolbmuid beroštumiin, muhto seamma ollu dain surggiin mat maiddái gusket sihke nissonolbmuid ja almmáiolbmuid. Ii leat doarvái dušše čujuhit dásásaš ovddastupmái sohkaabealliid gaskka stivrrain ja rádiin. Áššesurggiin ja ássiid vuoruhemiin galgá maiddái leat čielga dásseárvoprofiila.

Doaimbaplána ulbmilin lea ahte Sámediggi konkrehta doaimbajuid bokte áigu nannet dásseárvobarggu sámi servodagas. Sámedikkis lea doaimbaplánas viiddis dásseárvoperspektiiva, muhto fokusere erenoamážit nissonolbmuid ja almmáiolbmuid vuoigatvuođaid servodagas.

Sámedikki dásseárvobarggu mihttomearit

Sámedikki váldoulbmilat dásseárvobarggu leat:

1. Dásseárvosaš sámi servodat; nissonolbmuin ja almmáiolbmuin ovttalágan vuoigatvuođat, geatnegasvuođat ja vejolašvuođat
2. Dásseárvosašvuohta vuodđun buori ovttaseksistensii

Juksan dihte váldoulbmiliid lea Sámediggi meroštallan ángirusšansurggiid ja evttohan doaimbajuid maid bokte sáhtášii juksat dásseárvosaš sámi servodaga ulbmila.

1. Dásseárvobarggu galgá guoskat goappašiid sohkaabealliide
2. Goappašiid sohkaabealliid searvama sihkarastin stivrrain ja luohttámušdoaimmain
3. Ekonomalaš struktuvrrat ja váikkuhangaskaoamit fertejit heivehuvvot goappašiid sohkaabealliide
4. Goappašiin sohkaabealliin vejolašvuođat searvat bargui, ealáhusaide ja ohppui
5. Dásseárvoperspektiiva implementerejuvvo vuoigatvuođabarggus
6. Positiivvalaš miellaguottut iešguđet seksuálalaš sojuide
7. Veahkaváldi lagaš birrasis

Ángirusšansurggiid identifiseren doaimbaplánas lea earret eará váldán vuolggasaji ovddit selvehusain ja čielggadusain Sámedikkis ja raporttas Sámis – Davviriikkalaš sámi dásseárvokonferánssa. Sámi organisašuvnnat mat barget dásseárvosaššiguin leat maiddái buktán rávvagiid/árvalusaid doaimbaplániin.

Ovdalgo ángirusšansuorggit meroštallojuvvojit, guorahallojuvvo dásseárvodoaba sámi jurddašannmálle mielde.

Dásseárvu ja ovttárvosašvuohta sámi servodagas

Nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskasaš dásseárvvu oktavuodas lea sáhka iešmearrideames, vuoiggalašvuođas ja ovttárvosašvuođas, sihke oktasaččat ja individa dásis. **Nissonolbmuin ja almmáiolbmuin galget leat seamma vuoigatvuođat, geatnegasvuođat ja vejolašvuođat buot servodatsurggiin, dát guoská maiddái sámi servodahkii.** Individaid ja guđet guimmiideamet gudnejahttin lea deatalaš dán oktavuodas. Duohta dásseárvvu juksamis sáhtta muhtumin leat dárbu álggahit iešguđetlágan doaimbajuid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid várás.

Sámi servodagas leat dásseárvohástalusat unnán dutkojuvvon systemáhtalaččat. Danne lea váttis dadjat maidege konkrehta dásseárvvu birra sámi servodagas ja áddejuvvo dásseárvu sámi servodagas earáláhkai go muđui servodagas Norggas. Dat dattetge ii berre hehttet min evttoheames konkrehta doaimbajuid vásihusaid vuodul sámi álbmoga gaskkas. Deatalaš lea ahte sámi politihkkárat servet dásseárvodigáštallamii nationalaččat ja davviriikkalaš dásis, seammás go bidjet dásseárvvu sámi servodagas almmolaš áššelistui.

Sámediggi bargá dan eavttu vuodul ahte Norga lea vuodđuduvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala, sápmelaččaid ja norgalaččaid. Goappašiin álbmogiin leat ovttalágan vuoigatvuodát ja gáibádusat ovddidit sin kultuvrra ja giela. Min vuoigatvuodát sápmelažžan, álbmogin ja eamiálbmogin leat geađejuolgin min bajimus politihkkii ja min višuvnnaide sámi servodaga váste.

Áiggiid čađa lea sámi servodat gártan gillát garra dáruiduhttima. Ollu sámit leat massán gielaset ja oktavuoda iežaset kultuvrii. Okta deatleamos doaimmain lea, ovttrasáđiid eiseválddiiguin, jorgalahttit dán negatiivvalaš ovdáneami. Ássanminstarat, álbmotstruktuvra ja ealáhusat leat rievdan mealgat, mii buktá sihke vejolašvuodaid ja hástalusaid. Min áigumuššan lea leamaš ovddidit árvvuid nugo ovttáárvosašvuoha, dásseárvu, solidaritehta ja ráfalaš ovttaseksisteanssa álbmogiid gaskka. Ulbmilin lea hehttet negatiivvalaš vealaheami ja juksat duohta dásseárvosaš meannudeami.

Danne sáhttit mii dadjat ahte sámpolitiikka lea dásseárvopolitiikka. Sámpolitiikka ja dásseárvopolitiikka leat vuodđuduvvon seamma ideologiijai mas ulbmilin lea ovttáárvosaččat meannudit ovttá dahje guokte prinsihpas dásseárvosaš beali. Dat sáhttet leat sámit ja dážat, almmáiolbmot ja nissonolbmot, nuorat dahje boarrásat, homofiillat dahje heterofiillat. Sámpolitiikka galgá vuhtii váldit ja searvadahttit buot beliid.

Muhtumin sáhtta leat váttis gozihit buot sámiid vuoigatvuodaid barggadetiiin stuorra oktasaš doaimmaiguin. Sámis – Davviriikkalaš sámi dásseárvokonferánsas celkkii Sámi NissonForum ahte sámi servodatvuogádaga huksen lea leamaš ja lea stuorra ja lossa bargu. Vuogádat lea rašši ja mii cuiggoduvvot oktilaččat. Nu guhká go sámit ain fertejit rahčat iežaset mánáid vuoigatvuodaid ovddas oažžut sámi bajásgeassima ja ieža fertet rahčat min árvvu sápmelažžan ruovttoluotta oččodemiin dan geažil go sámit leat guhká dulbmojuvvon, de leat ovttá sámi eatnis unnán návccat ovdánahttit iežas dárbbuid ja hábmet dan politihkalaš bargun.

Dán sáhtta ovdamearkkain čájehit barggu bokte oažžut sámi iežas kulturmuittohálldašeami. Sámi kulturmuittuide lea ovdal čájehuvvon unnán fuomášupmi sihke almmolaš hálldašeami ja siviila servodaga beales. Dat lea maidái duogázin dasa go sámi kulturmuittut ožžo erenomaš suodjalusa 1978 mannosáš kulturmuittolágas ja go Sámediggi válddi badjelasaš hálldašanovddasvástádusa dain. Nuppiiguin sániiguin daddjojuvvon čađahuvvojedje doaibmabijut maiguin sámi kulturmuittut dahkkojuvvojedje oainnusin vai dat suodjaluvvošedje seamma bures go eará kulturmuittut Norggas.

Boahte lávki lea implementeret ja oainnusin dahkat nissonolbmuid historjjálaš leahkima kulturmuittuid hálldašeami bokte. Mii sáhttit jearrat leago almmáiolbmuid geavaheapmi ja ávkkástallan deattuhuvvon kulturmuittuid hálldašeamis. Dát oainnusin dahkkojuvvo sámi visttiid registrerema bokte, man oktavuodas huksehusa tekniikkalaš árvu lea eanet deattuhuvvon go vistti geavaheapmi. Huksehusa tekniikkalaš árvvus lea váldoáššis leamaš oktavuoha albmáide, go fas barggut ruovttus leat gullan nissonolbmuide.

Ovddasvástádus dásseárvvus ferte sirdojuvvot priváhta dásis stáhtalaš eiseválddiide. Deatalaš lea maidái ahte Sámediggi barget ovttas dásseárvvuin rájárastá perspektiivvas. Sámediggi Norgga bealde bivdá Sámi parlamentáralaš ráđi boahte áigodaga doaibmaplánas evttohit konkrehta dásseárvodoaibmabijuid.

Ánggirdansuorggit

1. Dásseárvobargu galgá guoskat goappašiid sohkabeliide

Dásseárvu áddejuvvo dávjá nissonáššin. Okta stuorámuš hástalusain ovddosguvlui lea oažžut ovdan ahte dásseárvvus galget searvadahttojuvvo goappašat sohkahealit. Dásseárvu ferte gehččojuvvot nissonolbmuid ja albmáid oktasaš beroštupmin. Goappašiin sohkabeliin lea ovddasvástádus. Nissonolbmot fertejit čáhkket saji albmáide dásseárvobarggus dego ovttáárvosaš beallin iige vuostebeallin. Albmát fertejit searvat dásseárvobarggu eavttuid láchčimii sámi servodagas.

Almmáiolbmuid vejolašvuohta ja vuoigatvuohta searvat mánáidfuolahussii ferte nannejuvvot. Dát mearkkaša dan ahte nissonolbmot fertejit luoitit albmáid eanet searvat, ja ferte aktiivvalaččat bargat rievddadan dihte sohkabeallejurddašeami. Almmáiolbmot fuolahusrollas leat deatalaš rollaminstarat mánáide. Mánát dárbašit oktavuoda goappašiid vanhemiidda. Dál ássat omd. 80% buot mánáin maŋŋá earu etniid luhtte, ja albmáin lea gáržžiduvvon oktavuohtavuoigatvuohta. Dasto berre leat deatalaš ahte áhčidearri vuodđuduvvo individuála gártadeapmái. Servodagas berre leat beroštupmi njulget dán bonjvuoda.

Vuodđun Sámedikki dásseárvobargui lea mihttomearri ahte dásseárvu galgá implementerejuvvo Sámedikki barggus. Vuolggasadjin ferte leat ahte politihkka hui unnán oppalaččat lea sohkabeallenøytrála. Buohkain sáhttet leat ovdagáttut sohkabeliid birra maid mii eat nu smiehta. Árrat buot politihkalaš proseassain fertet mii geahččalit analyseret mainna lágiin politihkka sáhtta čuohcat nissonolbmuid ja albmáide. Danne ferte vuhtii váldit nissonolbmuid ja albmáid sierralágan eallima, eavttuid, sávaldagaid ja dárbbuid buot surggiin politihka hábmemis ja mearrideames. Nuppiiguin sániiguin daddjojuvvon, lea sáhka sihke politihkalaš proseassas – dáhtu birra dahkat rievdadusaid oážžun dihte dásseárvvu, ja dasto lea sáhka organisatuvralaš proseassas – mainna lágiin dán dáhtu galggašii čadahit geavatalaš doaimmain. Implementeremiin ii dattege sáhte buhttet sierra doaibmabijuid dásseárvvu oktavuodas, muhto daiguin ferte dievasmahttit.

Sámediggi áigu ain joatkit barggu dásseárvvu implementeremiin min barggus – buot dásiin ja buot muttuin. Dasa gáibiduvvo dihtomielašvuohta olles organisašuvnnas. Ulbmilin lea ahte buot áššiin maiguin Sámediggi bargá árvvoštallojuvvo makkár váikkuhusat dain leat nissonolbmuid ja albmáide. Politihkalaš dásis ferte válljet soamehis mearrádusaid ovdánahttin dihte dásseárvvu sámi servodagas.

Doaibmabijut ja proseassat maid sáhtta ovdánahttit ja doarjut:

- Sámedikki politihkkárat fertejit oktilaččat bisuhuvvot áiggi dásis dásseárvobarggu oktavuodas
- Dásseárvu galgá implementerejuvvo buot politihkka-/servodatsurggiin Sámedikki barggus
- Viidásetovddidit gulahallama organisašuvnnaiguin mat barget dásseárvoáššiiguin
- Sámi bealit berrejit searvat nátionála digáštallamii dásseárvopolitihkalaš áššiid birra
- Sámedikki áirasiid berre ávžžuhit čálmustit iežaset nissonbeaivvi oktavuodas
- Bargat dan ala ahte sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta heivehuvvo dásseárvoáittardeaddji doibmii

2. Ovddastusa sihkkarastin goappašiid sohkabeliide stivrrain ja luohttámušdoaimmain

Sámi servodagain oppalaččat, ja Sámedikkis eandalit, lea deatalaš atnit guovddážiis ovttadássasaš sohkabealleovddastusa stivrrain ja doaimmain buot dásiin. Dássasaš mieldeváikkuheapmi doppe gos politihkalaš mearrádusproseassat álggahuvvojit lea sávahahtti sihke vuoiggalašvuođa vuodul ja sávaldaga vuodul sáhttit ávkkástallat olmmošlaš resurssaiguin buoremus lági mielde.

Sáhtta jearrat ahte šattašii go dássasaš sohkabealleovddastusa geažil dain áššiin mat loktejuvvojit iešguđet stivrrain ja doaimmain govdadet áššesuorgi dan ektui jos nuppi sohkabealis livččii unnitovddastus. Dieinna lágiin gozihuvvošii dássasaš sohkabealleovddastusa bokte eanet viidodat sámi servodagain.

Doaibmabijut ja proseassat maid sáhtta ovdánahttit ja doarjut:

- Ain dihtomielašvuohta dásseárvosaš sohkabealleovddastusas sámediggeválgallistain
- Sámediggi ferte ain joatkit politihkainis dássasaš sohkabealleovddastusain stivrraide ja luohttámušdoaimmaide nammadeami oktavuodas
- Gáibáduš áhahusaide mat ožžot doaibmadoarjaga Sámedikki bušehtas ahte unnimusat 40-60 ovddasteapmi stivrras, spiehkastatnjuolggadusaid ferte árvvoštallat

3. Ekonomalaš struktuvrrat ja váikkuhangaskaoamit fertejit heivehuvvot goappašiid sohkabeliide

Sámediggi hálddaša ekonomalaš váikkuhangaskaomiid maid sturrodat lea 214 miljon ruvnno. Das leat mielde váikkuhangaskaoamit sámi ásaheamis ja organisašuvnnaid doibmii ja ohcanvuđot doarjagat. Váikkuhangaskaoamit leat dat deataleamos reaiddut Sámedikki politihkkaovddideamis. Sámedikki bušeahtas leat várrejuvvon sierra ruđat váikkuhangaskaomiid evalueremii mearriduvvon ođasmahttinplána mielde. Deatalaš lea ahte dásseárvoperspektiiva lea mielde evalueremis. Dalle lea evaluerema bokte vejolaš oaidnit leatgo doarjjaortnegis bonjuvuđat.

Sámi ovddidanfoanda (SOF) lea juo 2006:s iskkaduvvon sohkabeliid dáfus. Iskkadeapmi čájehii earret eará ahte nissonoassi ohcciid gaskkas lei unni, ahte lei nana sohkabeallejuohku ohcciid gaskkas iešguđet ealáhusdoaimbajiid ektui ja ahte hui ollu ledje almmáiolbmot stivrajodiheaddjin. Bohtosat čájehedje ahte ledje dihtolágan struktuvrrat SOF-guovllu ealáhuseallimis. Sámi ovddidanfoanda lea dábálaččat vuoruhan doarjaga vuodđoealáhusaide mat leat eanet almmáiolbmuid ealáhusat. Iskkadeapmi čájeha ahte nissoonolbmot ja albmát válljejit sierralágan ealáhusaid ásaheamiineaset. Nissoonolbmuid ásaheamit leat duoji, bálvalusaid ja gávppi, ja kultuvrra/eaktodáhtolaš surggiid siskkobealde. Almmáiolbmuid ásaheamit leat mátkkoštusa, boazodoalu ja guolástusaid siskkobealde.

Jos ruđat mat juogaduvvojit Sámedikki doarjjaortnegiid bokte galget váikkuhit nissoniid searvama ja dásseárvvu nannema, de fertet leat gergosat rievdatit vuoruhemiid. Vuoiggalašvuoda prinsihpa vuodul dat lea sávahahtti nannet nissoonolbmuid mieldeváikkuheami.

Doaimbajit ja proseassat maid sáhtta ovdánahttit ja doarjut:

- Sámedikki doarjjaortnega evaluerema oktavuodas mii dál lea dahkkojuvvomin, ferte sohka-bealleperspektiiva váldojuvvot mielde
- Sámediggi ferte ođasmahttit váikkuhangaskaomiidis juksan dihte duohta dásseárvvu barggus ja ealáhuseallimis
- Heivehit diehtujuohkinkampanjjaid Sámedikki váikkuhangaskaomiid birra njulgen dihte bonjuvuđaid sámi ealáhuseallimis

4. Goappašiid sohkabeliid vejolašvuđat searvat bargui, ealáhusaide ja ohppui

Sámi servodagas lea ealáhusa ja kultuvrra gaskavuohka deattuhuvvon sakka. Danne ferte ealáhusdoaimma ovddiduvvot ja gozihuvvot sámi kultuvrra ávnnaslaš vuoda ja identitehta vuodul. Vaikko sámit servet ge ođđaáigásaš ceahkálastojuvvon bargoeallimii, de lea dattetge vuodđoealáhusain erenoamáš mearkkašupmi ássamii ja bargolašvuhtii sámi guovlluin. Sámi servodagas válljejit ollugat barggu hui ollu dan mielde gos háliidit ássat. Nugo namuhuvvon bajábealde, de eanaš albmát barget vuodđoealáhusain.

Stuorra oasis sámi guovlluid fitnodagain lea bálvalusealáhusdoaimma. Ollu nissoonolbmot barget gávpe- ja bálvalusealáhusain, main árbevirolaččat ii leat leamaš alla stáhtus váikkuhangaskaoapmeapparáhta siskkobealde. Ovdáneapmi lea čájehan dan ahte dákkár doaimmat leat buktán sihke bargosajiid ja seammás leat sihkkarastan ássama sámi guovlluin. Mátkkoštus lea ovdánan basisealáhussan distrivttain. Dát sihkkarastá bargosajiid sámi guovlluin.

Hástalussan lea háhkat ceahkálastojuvvon bargomárkana maidái distrivttain. Erenoamážit bargosajiid háhkama oktavuodas nissoonolbmuid. Sámi guovlluid nissoonolbmuid lea oppalaččat eanet oahppu go albmáin. Ferte movttiidahttit priváhta ealáhuseallima ahtanuššama doaimmašlájaid eanet viidudahttimiin. Priváhta surggiin barget vánet alla oahppan nissoonolbmot, ja lea vejolašvuohka oččodit dáid nissoonolbmuid eanet innovašuvdnii ja ođđabuvttadeapmái. Bargomárkan juohkása hui ollu sohkabeliid dáfus, ja go galgá váikkuhit nannoset dásseárvvu báikkálaš ealáhuseallimis, de ferte váikkuhangaskaoapmeapparáhta geavaheapmi láchčojuvvot dakkár ealáhusdoaimmaide main nissoonolbmot vuoruhuvvojit. Earret eará lea deatalaš ásaheamis diehto- ja kulturbargosajiid main lea viiddis márkan ja mat eai leat sorjavaččat almmolaš doarjumis.

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat dásseárvvu ja oahpu siskkobealde áiggis ovddosguvlui. Logut sámi guovlluid skuvllain čájehit ahte ollu gánddat gaskalduhttet joatkkaskuvllaid. Gánddat geat eai čadat joatkkaskuvlla gártet rahčat bargomárkanis ja sis maid eai leat ollislaš vuoigatvuodát NAV-vuogádaga siskkobealde. Dan geažil šaddá nu ahte sámi servodagas leat eanaš almmáiolbmot vuoddoealáhusain ja eanaš nissonolbmot alladet almmolaš virggiin. Nu šaddáge sámi servodagas bonju juohku sohkabeliid ektui gelbbolašvuoda ja válddi dáfus.

Sámediggi ii galgga dattetge leat mielde ásaheamen dakkár miellaguottu ahte lea eahpeiddolaš go albmát ”báhcet” vuoddoealáhusaide. Deatalaš lea ahte ollugat rekrutterejuvvojit ealáhussii, muhto lea eahpeiddolaš go šaddá bonju juohku sohkabeliid dáfus.

Sámi vuoddoealáhusain nugo boazodoalus, eanandoalus ja guolástusas lea áiggiid čada nissonolbmuid rolla dađistaga hedjonan. Ealáhuslaš struktuvradoaimbajut ja reguleremat leat dagahan ahte nissonolbmuid barggut eai leat doarvái oainnusmahttojuvvon. Earret eará dagahii mekaniseren ealáhusain dan ahte bargonávccaid dárbu geahppánii ja nissonolbmot dat gárte čáhket. Dáin ealáhusain eai leat nissonolbmot juksan dan seamma formalalaš sajádaga go albmát, vaikko láhkadahkosat orrotge sohkaellenøytrála.

Doaimbajut ja proseassat maid sáhtta ovdánahttit ja doarjut:

- Váikkuhit nissonolbmuid riektedili ja saji nannema boazodoalus
- Váikkuhit dan ahte almmáiolbmot sáhttet leat fuolahusolmmožin vuoddoealáhusain
- Váikkuhit čálgoortnegiid buorideami priváhta ealáhuseallimis
- Nissonolbmuid dili evaluren eanandoalus ja guolástusain
- Váikkuhit dan ahte mehciid ávkkástallama ja dan hálddašeami birra ságaškuššojuvvo dásseárvoperspektiivvas
- Váikkuhit dan ahte duodji ovdána kultuvrralaččat ja ekonomalaččat ceavzilis ealáhussan
- Vuoddoealáhusaide árvoháhkandoaimbajuid árvvoštallan dásseárvoperspektiivvas
- Movttiidahttit eanet nissonolbmuid válljet guolástusámmáha
- Movttiidahttit eanet almmáiolbmuid válljet oahpu

5. Dásseárvoperspektiiva implementerejuvvo vuoigatvuodabarggus

Bajimus dásis guoskkaha Sámedikki doaimma juohkelágan riekteáššiid buot servodatsurggiid siskkobealde. Sámiin leat árbejuvvon vuoigatvuodát iežaset árbevirolaš eatnamiidda ja čáziide ja sis lea vuoigatvuodta resurssaide dán guovlluin mat leat vuodđun oktasaš ávnnaslaš kulturvuođosii. Seamma deatalaš lea ahte vuoigatvuodát maiddá čatnasit surggiide nugo giella, oahppu, dearvvašvuodta ja kulturmuittut.

Go guoská eana ja čáhcevuogitvuodaide ja vuoigatvuodaide dáid guovlluid resurssaide, de lea giččuduvvon oážžut dohkkehuvvot dáid vuoigatvuodaide earret eará juridihkalaš, historjjálaš ja arkeologalaš ákkaid vuodul. Váttis lea oaidnit leago sohkaalleperspektiiva deattuhuvvon erenoamážit vuoigatvuodabarggus. Sámedikki ovdeš presideanta Sven-Roald Nystø dajai sáhkavuorustis Sámis – Davvirikkalaš sámi dásseárvokonferánsas ahte sohkaalleperspektiiva lei oalle jávkosis ovddit Sámi vuoigatvuodálávdegotti barggus ja dan čuovvu láhkabarggus eana ja čáhcevuogitvuodaiguin finnmárkkulága ráhkadeami oktavuodas.

Sáhtta leat váttis oaidnit ahte sohkaalperspektiivvas berrešii leat mearkkašupmi vuoigatvuhtii geavahit eatnamiid ja čáziid. Dattetge lea deatalaš leat dihtomiellalaš ahte Sámedikki barggus vuoigatvuodaiguin ja iešmearridemiin biddjojuvvojit deatalaš struktuvrrat sámi servodaga ovdánahttinbargui. Danne lea deatalaš implementeret dásseárvoperspektiivva barggus. Nugo namuhuvvon ovdal de mearkkaša implementeren dan ahte árrat áššemeannudeamis/proseassas analyserejuvvo movt polithkka váikkuha nissonolbmuide dahje almmáiolbmuide.

Sámedikki barggus vuoigatvuodaiguin leat dat ávnnaslaš vuoigatvuodát deattuhuvvon. Mii mearkkaša vuoigatvuodát eatnamiidda ja čáziide, ja dáid guovlluid resurssaide. Iešmearridanvuogitvuodta fátmasta

ollu eanet go vuoigatvuoda eatnamiidda. Danne lea deatalaš vuoigatvuodabarggus váldit mielde maiddái daid ávnnaskeahces vuoigatvuodaid eanet. Das lea sáhka vuoigatvuodas mitalit iežas historjja birra, hállat iežas giela, doaimmahit iežas kultuvrra, meroštallat iežas oahpahusa sisdoalu ja hálddašit iežas kulturmuittuid. Danne áigu Sámediggi bargat dan ala ahte dán lágan ávnnaskeahces vuoigatvuodat sihkkarastojuvvojit seamma dásis ávnnaslaš vuoigatvuodaiguin.

Ollu leat geavahuvvon resurssat bargat sámi vuoigatvuodaiguin ávnnaslaš kulturvuodda ektui. Go galgat bargat vástesaš barggu ávnnaskeahces vuoigatvuodaiguin de dárbbasit eanet máhtolašvuoda. Vuodđogažaldat dán oktavuodas lea ahte leago almmáiolbmuid ja nisssonolbmuid gaskka erohusat das maid sii deattuhit vuoigatvuodabarggus, ja makkár mearkkašupmi das lea servodatovddideapmái.

Vuoigatvuodabarggu joatkimis Sámedikkis lea dásseárvoperspektiivvas areálahálddašeamis stuorra mearkkašupmi. Sámediggeráđi biras- ja areálapolitiikkalaš selvehusa ovddideami oktavuodas bođii ovdan ahte biras- ja areálapolitiikkas fertet leat govdadet perspektiiva. Sámedikki biras- ja areálapolitiikka ovddideamis berrejit árbevirolaš máhtolašvuoda fievrrideapmi boahhte buolvvaide ja dálkkádatrievdadusaid váikkuhusat searvadahttojuvvot deatalaš faktuvran. Árbedieđuid suodjaleapmi fertet leat guovddázis dán barggus.

Gieskat lea Finnmárkkukomišuvdna nammaduvvon. Dat galgá dahkat deatalaš barggu dáláš vuoigatvuodaid kártemiin daid eatnamiidda maid Finnmárkkuopmodat válddii badjelasas. Sámediggi ávžžuha komišuvnna leat dihtomielalaš sohkaalleperspektiivva ektui dán barggus.

Doaimmabijut ja proseassat maid sáhtta ovdánahttit ja doarjut:

- Bargat dan ala ahte árvi ja máhttu ávnnaskeahces vuoigatvuodaid birra nannejuvvo
- Bargat dan ala ahte sohkaalleperspektiivva heivehuvvo bargui ávnnaslaš kulturvuodu vuoigatvuodaiguin

6. Ovdánahttit dásseárvvu seksuála sojuid ektui

Sámi servodagas lea unnán rabasvuohka eará seksuála sojuid ektui go heterofiila. Ollu homofiillat ja lesbbat ballet čájehemes sin soju dainna baluin makkár reakšuvnnaid sii ožžot servodagas. Ovdagáttuid vuodđun leat dájvja dieđuid váilun. Danne fertet Sámediggi mannat ovddabealde ja ovdánahttit dohkkeheami ja gierdevašvuoda sámi servodagas iešguđet seksuála sojuide.

Lea deatalaš ahte juohkelágan seksuála sojut dohkkehuvvojit. Sámi servodagas leat ain hástalusat homofiillaide ja lesbbaide geat háliidit mitalit iežaset soju birra. Dutkanlogut čájehit ahte leat ollu eanet homofiillat ja lesbbat geat rahččet psykkálaš váttisvuodaiguin go muđui álbmoga gaskkas. Lea siva jáhkkit ahte váilevaš dohkkeheapmi ja heahpat sáhtta leat maid sivan dása. Dát čájeha ahte lea dárbu čadáhut aktiivvalaš miellaguottuid duddjojeaddji barggu dán oktavuodas.

Doaimmabijut ja proseassat maid sáhtta ovdánahttit ja doarjut:

- Váikkuhit miellaguottuid duddjojeaddji bargui Sámedikki doarjjaortnegiid bokte
- Sámedikki áirasat berrejit searvat miellaguottuid duddjojeaddji bargui

7. Veahkaváldi lagaš birrasis

Dásseárv- ja vealahánáittardeaddji dieđuid mielde leat 125 nisssonolbmo goddojuvvon Norggas jagi 2000 rájes. Dáin lea 58 (46 proseantta) nisssonolbmo goddán isit, ovddes isit, ovttasássi dahje ovddes ovttasássi. Jagi 2000 rájes leat 138 almmáiolbmo goddojuvvon Norggas. Sin gaskkas leat dušše čiežaza (5 proseantta) goddán ovddes náittosguoibmi, ovttasássi dahje ovddes ovttasássi. Dát čájeha ahte stuorámuš áitta ollu nisssonolbmuide Norggas lea sin iežaset eallinguoibmi ja bearašlahtut. Mánat maid gillájit veahkaválddis lagaš birrasis.

Sohkabealálaš veahkaváldi lea dađistaga eanet lohkkuojuvvon sosiálalaš váttisvuohtan norgalaš servodagas, mii gáibida fuomášumi ja ággirdemiid eiseválddiid beales. Dattetge eastada veahkaváldi ruovttus, veagalváldin, prostitušuvdna ja olmmošgávpi ain ollu dásseárvvu ovdáneami. Seksuála vearredagut leat servodatlaš dávdamearokat earret eará sohkabealálaš vealaheami oktavuodas.

Miellaguottuid rievdadusat ja oktilaš bargu oahpahit mánáid ja nuoraid gudnejahttit sin iežaset ja earáid goruda, leat deatalaččat. Dainna problematihkain lea Dievdduid searvi bargan, ja Sámediggi berre fievrridit dán barggu viidáset dainna lágiin ahte problematika válduojuvvo ovdan politihkalaččat ja juolludemiid bokte áigeovdilis doaimmaide.

Doaibmabijut ja proseassat maid sáhtttá ovdánahttit ja doarjut:

- Váikkuhit lámččuojuvvon dikšunfálaldaga sámi veahkaválddálaččaide, sámi giela ja kultuvrra vuodul
- Váikkuhit nanosmahttojuvvon veahkkeapparáhta sámi giela ja kultuvrra vuodul juohkelágan veahkaválddálašvuoda várás lagaš birrasis
- Váikkuhit dan ahte oahpahas deattuhuvvojit eanet sohkeallerollat ja váldi

Ekonomalaš ja hálddahaslaš váikkuhusat

Dál sáhtttá ođđa doaibmabijuid ekonomalaš ja hálddahaslaš váikkuhusaid gávnnahtit dušše bajimus dásis. Doaibmabijuin ja proseassain šaddet servodatekonomalaš váikkuhusat ollu surggiide. Sámediggi áigu čuovvolit dáid njuolga politihkas hábmema bokte ja eahtenjuolga stáhtalaš eiseválddiid ektui.

Sámedikki bušeahtta ja doarjjaortnegat leat deatalaččat ja konkrehta gaskaoamit doaibmaplána čuovvoleamis. Dáláš doarjjaortnegiid rámmaid siskobealde ferte Sámediggi addit saji dakkár doaibmabijuid main sáhtttá leat positiivlaš váikkuhus dásseárvui. Ovttaskas áššiid politihka hábmemis ferte leat dihtomielaš dásseárvvu ja ovttárvosašvuoda birra gaskaoapmin mihttomeriid juksamis. Dákká lea Sámedikkis njuolga váikkuhanvejolašvuohta.

Eará áššiin ii leat Sámedikkis váldi bidjat johtui mearrádusaid. Dákká ferte Sámediggi geavahit dan eahtenjuolga váikkuhanvejolašvuoda mii mis lea gulahallamiid bokte stáhtalaš eiseválddiiguin. Mis lea buorre vuolggasadi dalle go dáid gulahallamiid oktavuodas leat dihtomielaččat dásseárvvu ektui. Sámedikki dásseárvobarggu prinsihpan lea ahte ovddasvástádus dásseárvvus nu ollu go vejolaš sirdojuvvo ovttaskas olbmo dásis stáhtalaš eiseválddiide.

Dásseárvopolitihkalaš selvehusa ovddideami oktavuodas raporterejuvvo ahte leatgo doaibmaplána doaibmabijut ja proseassat ollašuvvan dahje álggahuvvon. Sámediggi ferte leat rabas doaibmaplána ođasmahttimii ja doaibmabijuid rievdadeapmái dárbbuid ektui sámi servodagas.

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus:

Evttohus:

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikkasearvi (NSR) labttut Roger Pedersen, Aili Keskitalo, Kirsti Guvsám, Ing-Lill Pavall, Ann-Mari Thomassen ja Nils A. Gaup (NSR/SáB), Bargiiddellodaga sámediggejoavkkeku (Bb) labttut Magnhild Mathisen, Sten Erling Jønsson, Willy Ørnebakk, Hilde Anita Nyvoll ja Egil Olli, Sámedálbmotbellodaga (SáB) labttu Terje Tretnes ja Finnmarkslista (FIN) labttu Toril Bakken, ovddidit čuovvovaš evttohusa:

Evttohus 1

Sámediggeráđi evttohusa sadjái biddjojuvvo čuovvovaš:

Sámi servodagas leat ollu hástalusat dásseárvvu oktavuodas. Hástalusat leat guovttejuogus. Vuos lea sáhka ovttárvosašvuoda birra sámiid ja eará álbmotjoavkkuid gaskka Norggas, ja de lea dásseárvu ja ovttárvosašvuodha sámi servodaga siskkobealde. Dát lea Sámedikki vuosttaš dásseárvodoaimplána, ja šaddá leat almmolaš politihka dán suorggis boahttevaš jagiin.

Hástalusat leat viidát, ja jos galgá juksat bohtosiid, de ferte ráhkaduvvot doaimplána mas leat čielga višuvdna ja čielga ulbmilat barggu vástet. Ángiruššansurggiid vuoruheamis berre biddjojuvvo ráđji siskkáldas dásseárvobarggu ja daid ánggirdansurggiid gaskka mat leat olggobealde. Muhtun olggobeale doaimbajuid sáhtta Sámediggi čađahit, go fas leat suorggit main ferte čujuhit makkár ovddasvástádus stáhtalaš instánsain lea. Go juo dásseárvobargu lea nu viiddis, de rávvet ahte dat ráđdjejuvvo välljelijuvvon ánggirdansurggiide, ja daid osiid siskkobealde fokuserejuvvojit buorit bohtosat, vai de fas sáhtta viiddidit ánggirdansurggiid ulbmiliid juksama ja plána reviderema oktavuodas.

Dat ánggirdansuorggit mat välljelijuvvojit, berrejit čuoovolvvot realisttalaš doaimbajuiiguin maid sáhtta mihtidit ja áigái ráđdjet, ja berre čujuhuvvot geas lea ovddasvástádus daid čađaheames. Dušše dánna lágiin sáhtta sihkkarastit dásseárvvuin ánggirdeami sámi servodagas ja oaidnit bohtosiid maŋit áiggis. Ferte maiddái várrejuvvo bušeahttarámma mainna sihkkarastojuvvo čuoovvoleapmi. Go ovddasvástádus ja rolla leat áibbas čielgasat, de lea vejolaš buorebut sihkkarastit dásseárvobarggu vuoruheami ja heiveheami sámepolitihka buot osiin.

Dásseárvu galgá heivehuvvot Sámedikki doaimma buot osiide. Mii bivdit Sámediggeráđi ráhkadit dakkár doaimplána mii dávista daid ovddeš dásseárvopolitihkalaš čilghusaid signálaide, daid buriide áigumušaide álggahuvvon doaimplánas, ja mas bajábealde namuhuvvon bealit heivehuvvojit.

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 26 čoaččis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuoovvovaš vuogi mielde:

- Plána- ja finánsalávdegotti evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Willy Ørnebakk, áššejođiheaddji	Terje Tretnes
	Willy Ørnebakk	

VI Sámedikki mearrádus

Sámi servodagas leat ollu hástalusat dásseárvvu oktavuodas. Hástalusat leat guovttejuogus. Vuos lea sáhka ovttaárvosašvuoda birra sámiid ja eará álbmotjoavkkuid gaskka Norggas, ja de lea dásseárvu ja ovttaárvosašvuodha sámi servodaga siskkobealde. Dát lea Sámedikki vuosttaš dásseárvodoaibmaplána, ja šaddá leat almmolaš politihka dán suorggis boahhtevaš jagiin.

Hástalusat leat viidát, ja jos galgá juksat bohtosiid, de ferte ráhkaduvvot doaibmaplána mas leat čielga višuvdna ja čielga ulbmilat barggu váste. Áŋgiruššansurggiid vuoruheamis berre biddjojuvvot ráđji siskkáldas dásseárvobarggu ja daid áŋggirdansurggiid gaskka mat leat olggobealde. Muhtun olggobeale doaibmabijuid sáhtta Sámediggi čadahit, go fas leat suorggit main ferte čujuhit makkár ovddasvástádus stáhtalaš instánsain lea. Go juo dásseárvobargu lea nu viiddis, de rávvet ahte dat ráddjejuvvo välljejuvvon áŋggirdansurggiide, ja daid osiid siskkobealde fokuserejuvvojit buorit bohtosat, vai de fas sáhtta viiddidit áŋggirdansurggiid ulbmiliid juksama ja plána reviderema oktavuodas.

Dat áŋggirdansuorggit mat välljejuvvojit, berrejit čuovvovuvvot realisttalaš doaibmabijuiguin maid sáhtta mihtidit ja áigái ráddjet, ja berre čujuhuvvot geas lea ovddasvástádus daid čađaheames. Dušše dánna lágiin sáhtta sihkkarastit dásseárvvuin áŋggirdeami sámi servodagas ja oaidnit bohtosiid maŋit áiggis. Ferte maiddái várrejuvvo bušeahhtarámma mainna sihkkarastojuvvo čuovvoleapmi. Go ovddasvástádus ja rolla leat áibbas čielgasat, de lea vejolaš buorebut sihkkarastit dásseárvobarggu vuoruheami ja heiveheami sámedipolitiikka buot osiin.

Dásseárvu galgá heivehuvvot Sámedikki doaimma buot osiide. Mii bivdit Sámediggeráđi ráhkadit dakkár doaibmaplána mii dávista daid ovdeš dásseárvopolitihkalaš čilghusaid signálaide, daid buriide áigumušaide álggahuvvovon doaibmaplána, ja mas bajábealde namuhuvvovon bealit heivehuvvojit.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.05.08 dii. 14.40.

Ášši 25/08

Sámeálbmot foanda – coagganan reanttuid geavaheapmi

Arkiivaáššenr..

08/193006 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššenr.
Sámediggeráđi	15.04.08	R 040/08
Plána- ja finánsalávdegoddi	05. - 08.05.08	
Sámedikki dievasčoahkkin	27. - 30.05.08	25/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 29.05.08 dii. 15.40

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	15.04.08	Sámediggeráđi	Ášši R 040/08 Sámeálbmot foanda - coagganan reanttuid geavaheapmi
2	27.-30.11.2007	Sámedikki dievasčoahkkin	Ášši 58/07 Sámeálbmot foanda – hálldašcapmi
3	27.-30.11.2007	Sámedikki dievasčoahkkin	Ášši 59/07 Sámeálbmotf oanda – 2008-2009 vuoruheamit ja ángirusšansuorggit
4	27.-30.11.2007	Sámedikki dievasčoahkkin	Ášši 60/07 Sámedikki 2008 bušeahtta

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámeálbmot foandda 20,1 miljon ruvdnosaš reanttuid beassá Sámediggi hálldašit áigodagas 2009-2013 dainna ávžžuhusain ahte ruđat geavahuvvojit álggahuvvon giellaprográmmaid čuovvoleapmái.

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus:

Evttohus:

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) labttut Roger Pedersen, Aili Keskitalo, Kirsti Guvsám, Ing-Lill Pavall, Ann-Mari Thomassen ja Nils A. Gaup (NSR/SáB), Bargiudbellodaga sámediggejoavkkeku (Bb) labttut Magnhild Mathisen, Sten Erling Jønsson, Willy Ørnebakk, Hilde Anita Nyvoll ja Egil Olli, Sámeálbmotbellodaga (SáB) labttu Terje Tretnes ja Finnmarkslista (FIN) labttu Toril Bakken, ovddidit čuovvovaš evttohusa:

Evttohus 1

Sámediggeráđi evttohusa sadjái biddjojuvvo čuovvovaš:

Sámi servodagas leat ollu hástalusat dásseárvvu oktavuodas. Hástalusat leat guovttejuogus. Vuos lea sáhka ovttárvosašvuoda birra sámiid ja eará álbmotjoavkkuid gaskka Norggas, ja de lea dásseárvu ja ovttárvosašvuodta sámi servodaga siskkobealde. Dát lea Sámedikki vuosttaš dásseárvodoaibmaplána, ja šaddá leat almmolaš politihka dán suorggis boahhtevaš jagiin.

Hástalusat leat viidát, ja jos galgá juksat bohtosiid, de ferte ráhkaduvvot doaibmaplána mas leat čielga višuvdna ja čielga ulbmilat barggu vástet. Áŋgiruššansurggiid vuoruheamis berre biddjojuvvot ráđji siskkáldas dásseárvobarggu ja daid áŋggirdansurggiid gaskka mat leat olggobealde. Muhtun olggobeale doaibmabijuid sáhtta Sámediggi čađahit, go fas leat suorggit main ferte čujuhit makkár ovddasvástádus stáhtalaš instánsain lea. Go juo dásseárvobargu lea nu viiddis, de rávvet ahte dat ráddjejuvvo välljejuvvon áŋggirdansurggiide, ja daid osiid siskkobealde fokuserejuvvojit buorit bohtosat, vai de fas sáhtta viiddidit áŋggirdansurggiid ulbmiliid juksama ja plána reviderema oktavuodas.

Dat áŋggirdansuorggit mat välljejuvvojit, berrejit čuoovolvuvot realisttalaš doaibmabijuiiguin maid sáhtta mihtidit ja áigái ráddjet, ja berre čujuhuvvot geas lea ovddasvástádus daid čađaheames. Dušše dánna lágiin sáhtta sihkkarastit dásseárvvuin áŋggirdeami sámi servodagas ja oaidnit bohtosiid maŋit áiggis. Ferte maiddái várrejuvvot bušeahhtarámma mainna sihkkarastojuvvo čuoovvoleapmi. Go ovddasvástádus ja rolla leat áibbas čielgasat, de lea vejolaš buorebut sihkkarastit dásseárvobarggu vuoruheami ja heiveheami sámedpolitihka buot osiin.

Dásseárvu galgá heivehuvvot Sámedikki doaimma buot osiide. Mii bivdit Sámediggeráđi ráhkadit dakkár doaibmaplána mii dávista daid ovdeš dásseárvopolitihkalaš čilghusaid signálaide, daid buriide áigumušaide álggahuvvon doaibmaplána, ja mas bajábealde namuhuvvon bealit heivehuvvojit.

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat.

Evttohus 2, Áirras Isak Mathis Hætta, Guovdageainnu dáloniid listu

Sámeálbmotfoanda – čoaŋgan reanttuid geavaheapmi

Sámediggi atná deatalažžan ahte sii geat eai beassan vázzit skuvlla soađi áigge válđojuvvojit duodas, ja danne bidjá Sámediggi čuoovvovaš vuoruhemiid vuodđun sámeálbmotfoandda geavaheapmái:

- I Veahkki/oaivadangolut daid sápmelaččaide geat eai beassan vázzit skuvlla soađi áigge
- II Kulturprošeavttat main boarrásat leat mielde ja leat guovddázis
- III Árbediehtu
- IV Giellaprográmmat
- V Girjjálašvuodta

Buot dieid namuhuvvon vuoruhemiid oktavuodas galgá boarráset sámiid máhtolašvuodta deattuhuvvot.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 37 čoaŋkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuoovvovaš vuogi mielde:

- Plána- ja finánsalávdegotti evttohus 1 mearriduvvui 35 jienain 2 jiena vuostá.
- Evttohus 2 hilgojuvvui 31 jienain. 6 jienastedje beali.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Aili Keskitalo, áššejođiheadđji	Bjarne Store-Jakobsen
	Aili Keskitalo	
2	Magnhild Mathisen	Aili Keskitalo
	Magnhild Mathisen	
3	Tone Finnesen	
4	Isak Mathis O. Hætta	
5	Bjarne Store-Jakobsen	
6	Kirsti Guvsám	
7	Jánoš Trosten	
8	Terje Tretnes	Egil Olli
	Terje Tretnes	
9	Johan Mikkel Sara	Magnhild Mathisen
	Johan Mikkel Sara	
10	Olaf Eliassen	
11	Per Andersen Bæhr	Jánoš Trosten
12	Anne Marie Gaup Eira	Isak Mathis O. Hætta
13	Berit Oskal Eira	
14	Egil Olli	Johan Mikkel Sara
		Anne Marie Gaup Eira
		Isak Mathis O. Hætta
	Egil Olli	
15	Aili Keskitalo, áššejođiheadđji	
	Isak Mathis O. Hætta, čoahkkinortnegi	
	Aili Keskitalo, čoahkkinortnegi	
	Toril Bakken,čoahkkinortnegi	
	Jánoš Trosten, čoahkkinortnegi	

VI Sámedikki mearrádus

Sámi servodagas leat ollu hástalusat dásseárvvu oktavuodas. Hástalusat leat guovttejuogus. Vuos lea sáhka ovttáarvosašvuoda birra sámiid ja eará álbmotjoavkkuid gaskka Norggas, ja de lea dásseárvu ja ovttáarvosašvuodta sámi servodaga siskkoalbe. Dát lea Sámedikki vuosttaš dásseárvodoaibmaplána, ja šaddá leat almmolaš politihkka dán suorggis boahhtevaš jagiin.

Hástalusat leat viidát, ja jos galgá juksat bohtosiid, de ferte ráhkaduvvot doaibmaplána mas leat čielga višuvdna ja čielga ulbmilat barggu vástet. Áŋgiruššansurggiid vuoruheamis berre biddjojuvvo ráđji siskkáldas dásseárvobarggu ja daid áŋggirdansurggiid gaskka mat leat olggobealde. Muhtun olggobeale doaibmabijuid sáhtta Sámediggi čađahit, go fas leat suorggit main ferte čujuhit makkár ovddasvástádus stáhtalaš instánsain lea. Go juo dásseárvobargu lea nu viiddis, de rávvet ahte dat ráđdejuvvo välljejuvvon áŋggirdansurggiide, ja daid osiid siskkoalbe fokuserejuvvojit buorit bohtosat, vai de fas sáhtta viiddidit áŋggirdansurggiid ulbmiliid juksama ja plána reviderema oktavuodas.

Dat áŋggirdansuorggit mat välljejuvvojit, berrejit čuoovvuvvot realisttalaš doaibmabijuiguin maid sáhtta mihtidit ja áigái ráđdet, ja berre čujuhuvvot geas lea ovddasvástádus daid čađaheames. Dušše dáinna lágiin

sáhtta sihkkarastit dásseárvvuin ánggirdeami sámi servodagas ja oaidnit bohtosiid maŋit áiggis. Ferte maiddái várrejuvvot bušeahhtarámma mainna sihkkarastojuvvo čuovvoleapmi. Go ovddasvástáduš ja rolla leat áibbas čielgasat, de lea vejolaš buorebut sihkkarastit dásseárvobarggu vuoruheami ja heiveheami sámepolitihka buot osiin.

Dásseárvu galgá heivehuvvot Sámedikki doaimma buot osiide. Mii bivdit Sámediggeráđi ráhkadit dakkár doaibmaplána mii dávista daid ovddeš dásseárvopolitihkalaš čilghusaid signálaide, daid buriide áigumušaide álggahuvvon doaibmaplánaš, ja mas bajábealde namuhuvvon bealit heivehuvvojit.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 29.05.08 dii. 17.10

Ášši 26/08

Sámedikki raporta ILO:ii áigodagas miessemánu 2008 rádjai

Arkiivaáššenr..

08/178006 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššenr.
Sámediggeráđdi	15.04.08	R 032/08
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	05. - 08.05.08	
Sámedikki dievasčoahkkin	27. - 30.05.08	26/08

Ášši meannudeapmi 30.05.08 dii. 11.00

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	15.04.08	Sámediggeráđi	Ášši 032/08 Sámedikki raporta ILO:ii áigodagas miessemánu 2008 rádjai
2			

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi guorrasa raportii ILO-konvenšuvna nr 169 birra áigodagas gitta miessemánui 2008 rádjai – Sámediggi, Norggas

1. Álgu

Daid dieđuid vuodul maid ILO oaččui jagi 1994 Sámedikki ja Norgga ráđdehusa gaskasaš šiehtadusa birra, geigii sihke Sámediggi ja ráđdehus sierra raporttaid, ja dat buvttii oidnosii ipmárduserohusaid das mo ILO-konvenšuvna nr. 169 čadahuvvo Norggas.

Sámediggi háliida deattuhit man dehálaš dat raportenvuohki lea mii lea ásahuvvon Norgga ráđdehusa ja Sámedikki gaskii. Sámedikki oaidnu lea ahte dušše rabas ja čielga gulahallama bokte sáhttit gávdat daid čovdosiid maid mii dárbbasit eanemusat, ja dán proseassas lea ILO rolla bures dohkkehuvvon ja árvvusadnojuvvon. ILO kritihkalaš mearkkašumit ráđdehusa álgovuolggalaš finnmárkkuláhkaevttohussii váikkuhii sakka dasa ahte láhkaevttohus rievdaduvvui ja ahte sohppojuvvui dakkár čoavddus maid Sámediggi sáhtii dohkkehit.

Sámedikki ovddit raporta lei ollásit ráđdehusa finnmárkkuláhkaevttohusa birra. Danne berre dát ášši leat hui oahpis ILOi, ja Sámediggái lea lunddolaš oanehaččat ja visogovalaččat válldahallat deháleamos rievdadusaid láhkaevttohusas. Sámediggi áigu maiddá čatnat muhtun mearrakšumiid daidda eavttuide ja

vuordámušaide maid Sámediggi bijai go mearrideimmet miehtat divoduvvon finnmárkkuláhkaevttohussii, ja dasa mo Norgga eiseválddit dán rádjai leat čuovvolan dáid eavttuid ja vuordámušaid.

Sámediggi háliida maiddá buktit ovdan moadde mearkkašumi dan ”Šiehtadussii konsultašuvdnaprošedyraid birra Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaskkas” maid odđa finnmárkkuláhka buvttihii, ja min vásáhusaid finnmárkkulága čadahemiin. Viidáseappot áigut namuhit ráđđehusa minerálaláhkaevttohusa ja Sámedikki oainnu dasa ahte lea go dárbu ásaht sierra álgoálbmotbuhtadusa ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 15 nr. 2 vuodul. Raporta namuha maiddá odđa plánalága oanehaččat.

Mánnga suorggis dulkojit Norgga eiseválddit ja Sámediggi ILO-konvenšuvnna nr. 169 iešgudet láhkai sihke viidodaga ja ávnnaslaš sisdoalu dáfus. Danne áigu Sámediggi čalmustahttit erenoamážit eanavuoigatvuodakapihtala mearrádusaid ja erenoamážit artihkkaliid 13 rájes 15 rádjai.

Loahpas áigu Sámediggi buktit mearkkašumiid ILO-konvenšuvnna nr. 169 siskkáldahttimii Norggas.

ILO-konvenšuvnna nr. 169 eará gažaldagaid oktavuodas háliida Sámediggi oppalaččat čujuhit ovddeš raporttaide ja máhccat daidda boahpte raporttain.

2. Finnmárkkuláhka (Erenoamážit ILO-konvenšuvnna nr. 169 eanavuoigatvuodakapihtal)

Stuorradiggi dohkkehii Finnmárkkulága miessemánus 2005 ja dat bođii fápmui 01.07.2006 (Lága kapihtal 5 dálá vuoigatvuodaid kártema ja dohkkeheami birra bođii fápmui njukčamánu 14. b. 2008.) Ovdal Stuorradiggemearrádusa miedai Sámedikki dievasčoahkkin ovttajienalaččat láhkaevttohussii miessemánus 2005. Finnmárkkuláhka lea vuosttaš dehálaš lávki sámiiid eana- ja resursavuoigatvuodaid dohkkehanproseassas.

Ráđđehusa álgoevttohus lea rievdaduvvon hui ollu ja vuđolaččat. Láhkaevttohusa vuoigga ja prinsihpat leat rievdaduvvon čalmustahttimis álbmotvuoigatvuodaid Finnmárkku luondduriggodagaide dasa ahte nannet dan ahte lága bajimus ulbmil lea erenoamážit sihkkarastit sámii kultuvrra, oktan boazodoaluin, meahceávkáštallamiin, ealáhusdoaimmahemiin ja servodateallimiin.

Dát mearkkaša ahte lága mearrádusaid ferte dulkot ulbmilmearrádusa vuodul ja dan vuodđooainnu ja daid deastagiid vuodul mat ulbmilmearrádusa mielde galget deattuhuvvot erenoamážit. Dat mearkkaša maiddá ahte dat vuodđooaidnu masa Sámi vuoigatvuodálávdegotti evttohusat leat vuodđuduvvon, dál leat válđojuvvon láhkii.

Dát lea leamaš okta Sámedikki váldogáibádusain, seamma láhkai go dat gáibádus ahte álbmotriekti galgá oázžut guovddáš saji láhkaevttohussii. Sámedikkis lea leamaš stuorra ovttamielalášvuohta das ahte ILO-konvenšuvdna galggai čadahuvvot Norgga rievttis dainna lágiin ahte dat siskkáldahttojuvvo lágaide ja galgá gustot ovddabeallái Norgga lágaid. Justiisalávdegotti evttohus mearkkaša belohahkii siskkáldahttima dahje konvenšuvnna čadaheami lága doaibmaguovllus. Konvenšuvdna ii šatta doaibmat ovddabeallái Norgga lágaid, nu mo dat konvenšuvnnat mat namuhuvvojit Olmmošvuoigatvuodálágas. Muhto evttohus mearkkaša dattetge ahte Justiisalávdegoddi lea miehtan Sámedikki siskkáldahttingáibádussii dainna lágiin ahte álgoálbmotkonvenšuvdna galgá leat gievrrat go finnmárkkulága mearrádusat jus duopmostuolut gávnnaht ahte lága mearrádusat rihkkot konvenšuvnna. Dan lassin čuovvu lága mearkkašumiin ahte konvenšuvdna lea deatalaš riektegáldu go láhka dulkojuvvo.

Finnmárkkulágas eai leat mielde mearrádusat odasmuvvi mariidnaresurssaid birra. Sámediggi ii ožžon dohkkehuvvot konkrehta mearrádusaid mearrasámiid vuoigatvuodaid birra guolásteapmái ja eará odasmuvvi resurssaide. Justiisalávdegotti mearkkašumiid finnmárkkuláhkii mearkkašit dattetge dan dohkkeheami ahte guolástus lea sámii kultuvrra dehálaš oassi, ja stuorradiggemearrádusas lei gohčus ráđđehussii ahte dat galgá johtilit čielggadišgoahtit vuoigatvuodadili Finnmárkku rittus.

Finnmárkkuláhka lea Sámediggái šaddan dakkár veahkkeneavvun mainna sáhtta váikkuhit fylkka areálahálddašeampmái mii Sámedikkis ii leat leamaš ovdal. Vaikke vel mearrádus Sámedikki njuolggadusaid birra min mielas ii berrešii sisttisoallat departemeantta bearráigeahču, de mii atnit dán Sámedikki rolla dohkkeheapmin sámi beroštusaid ja árvvuid hálddašeddjin. Doppe leat eará sajit ge lágas main ii lean berret leat stáhta bearráigeahču. Sámediggi lea oppa áiggi eaktudan ahte orgána berre leat iehčanas ii ge stáhta stivrejumi vuollásaš. Sámediggi ii leat nagodan oažžut čadahuvvot buot min evttohusaid dán oktavuodas.

Resurssaid dáfus leat finnmárkkulágas muhtun rievdadusat mat leat Sámedikki miela mielde. Báikegottit ja daid olbmuid resursageavaheapmi lea dohkkehuvvon sierra vejolašvuoda bokte beassat ávkkástallat báikegottiid árbevirolaš guovlluid odasmuvvi resurssaiguin. Dát mearrádus ja mearrádus dákkár resurssaid báikkálaš hálddašeami birra sáhttet leat mielde sihkkarastimin ahte olbmot ain ássat giliin. Sámediggi háliidivččii gal ahte sámiiid boares vierut livčče buorebut báidnán láhkaevttohusa ja ahte das livččii sámiiid geavaheami kollektiiva bealli čielgasit dohkkehuvvon. Go dat lea daddjojuvvon, de oavvilda Sámediggi ahte lágas leat ollu positiivva buorádusat, erenoamážit álbmoga vejolašvuoda oktavuodas beassat ávkkástallat resurssaiguin. Ráđdehusa evttohusas lei mearrádus álbmoga vuoigatvuoda birra beassat ávkkástallat Finnmárkku resurssaiguin. Láhkaevttohus lea rievdaduvvon álbmoga vuoigatvuodaid válddahallemis dakkár cealkimii ahte álbmot beassá ávkkástallat resurssaiguin, Finnmárkkuopmodaga lobi vuodul. Dalle go leat uhccán resurssat, de sáhttet báikkálaš olbmot oažžut ovdavuoigatvuoda, ja dat lea ge rivttes ja dehálaš aiddostus.

Finnmárkkuopmodaga vuodđudeapmi mearkkaša historijálaš earu das mo Finnmárkku eatnamat ja resurssat hálddašuvvojit. Sápmelaččaide sihkkarastojuvvo lága bokte ahte sii besset leat mielde hálddašeamen eatnamiid ja resurssaid, ahte eanaeaiggátvuoigatvuohta dohkkehuvvo go sápmelaččat eai čadat leat unnitlogus ja besset leat mielde mearrideamen guđe doaibmabijut dárbbášuvvojit sihkkarastit boahttevaš sámi buolvvaid boahtteáiggi.

Statskog SFa hálddašeamis lei maid gávpeáigumuš ii ge das lean ulbmil nannet báikegotteálbmogiid válddi iežaset resurssaid hárrái. Finnmárkkuláhka eastada ahte dat vuoiu mii Statskog SFii bodii jahkásaččat, jávkka Finnmárkkus. Finnmárkkuopmodat galgá fuolahit resursahálddašeami ja oažžut vuoiutu oaggun- ja bivdinkorttaid vuovdimis. Seammá gusto daidda minerálaide maid eanaeaiggát oamasta. Lága fápmui boahtima rájes dát gullet Finnmárkkuopmodahkii, mii addá lobiid minerálaisskademieide ja minerálaressurssaid ávkkástallamiidda.

Minerálaid oktavuodas mearkkaša finnmárkkuláhkaevttohus viidáseappot ahte stuorra deaddu galgá biddjojuvvo sámi kultuvrra vuhtiiváldimii oktan boazodoaluin, meahceávkkestallamiin, ealáhusaiguin ja servodateallimiin. Dat mearkkaša ahte Sámedikki guhkes rahčan oččodit dakkár njuolggadusa mii erenoamážit deattuha sámi deastagiid minerálaávkkestallanáššiin, viimmat lea buvttihan bohtosiid. Dattetge dát ii guoskka olles sámi guvlui, muhto dušše Finnmárkku fylkii.

Finnmárkkuláhkaáššis leat ollu dehálaš prinsihppačielggadeamit. Dás duohko ii šat sorjá sámi beroštusaid árvvoštallan dakkár áššiin mat gusket meahceávkkestallamii, das ahte dovda go áššemeannudeaddji sámi deastagiid vai ii ja ahte lea go sus dáhttu árvvoštallat daid vai ii.

Finnmárkkukommišuvvna ja sierraduopmostuolu evttohus lea hui dehálaš ovdáneapmi. Dat lea vuodđuduvvon oahpes prinsihpaide. Eai buot positiivva bealit boade njuolgga ovdan láchkateavsttas. Kommišuvvna galgá nannet vuodđuduvvon vuoigatvuodaid § 29 gustojeaddji nationála rievtti vuodul, ja go lohka mearkkašumiid, de namuhuvvojit sámi dološ vierut erenoamážit oassin kommišuvvna mearrádusaid vuodas.

Sámediggi háliidivččii dieduše ahte sámi virolašvuohta báinnášii láhkaevttohusa ain enet ja ahte láhkaevttohus čielgaseappot dohkkehivččii sámiiid geavaheami kollektiivva beali.

Finnmárkkuláhka ii leat epmolaš, go leat ain ollu gažaldagat maid stáhta eiseválddit fertejit čuovvolit. Finnmárkkulága stuorámuš ráddjejuvvi dáida leat ahte dat dušše gusto oassái árbevirolaš sámi guvlui Norggas. Finnmárkkuláhka čuovvu dán raportta 1. mielddusin.

3. Sámedikki eavttut ja čuovvoleapmi finnmárkkulága oktavuoađas

Sámediggi dagai čuovvovaš ovttajienalaš mearrádusa ovdalgo Stuorradiggi dohkkehii finnmárkkulága:

“Sámediggi čujuha Justiisalávdegotti evttohan árvalussii O.nr. 80 (2004-2005) láhka eatnamiid ja luondduresurssaid riektediliid ja hálddašeami birra Finnmárkku fylkkas (Finnmárkkuláhka) miessemánu 9. b. 2005.

Sámediggi konstatere ahte Finnmárkkuláhka lea deatalaš lávki ovddosguvlui sámiid vuoigatvuodaid sihkkarastimis ja dohkkeheamis eatnamiidda ja čáziide siskkáldas rievtti ja álbmotrievtti mielde.

Finnmárkkuláhka laktá oktii sámiid ovddešáiggi, dalááiggi ja boahhteáiggi. Láhka lea vuodđuduvvon dasa ahte lea dárbu soabadit stáhta ja sámiid gaskka ovddeš áiggi eahperievtti geažil, ja lea dárbu sihkkarastit ahte sámiid šládđjás kultuvra ja eallinvuohki galgá bissut maiddái boahhteáiggis.

Deattuhuvvo ahte Finnmárkkuláhka čalmmusta historjjálaš ráji mii guoská daidda prinsihpaide maidda eatnamiid ja resurssaid hálddašeapmi Finnmárkkus galgá vuodđuduvvot. Finnmárkkulága vuodđooaidnu lea dat ahte eatnamiid ja luondduresurssaid hálddašeapmi Finnmárkkus erenoamážit galgá sihkkarastit sámi kultuvrra, boazodoalu, meahccegeavaheami, ealahus barggu ja servodateallima. Dat vuodđooaidnu ja sámiid vuoigatvuodaid prinsihpalaččat dohkkeheapmi, leat vuodđun Finnmárkkulágas, ja doaivumis addá dat vaikkhusaid vástesaš proseassaide sámiid ja eará eamiálbmogiid vuoigatvuodaid oktavuoađas eará guovlluin ja eará riikkain.

Mii konstateret ahte láhkaevttohus dohkkeha ahte sámit dološ áiggiid rajes geavaheami bokte leat ásahan vuoigatvuodaid eatnamiidda ja resurssaide Finnmárkkus, ja ahte dat vuoigatvuodat bissot ja galget kártejuvvot ja sihkkarastojuvvot sierra proseassaide bokte. Arbevirolaš sámi meahccegeavaheapmi lea dán lágas vuosttaš gearddi dohkkehuvvon lága bokte, mas lea leamaš stuorra mearkkašupmi Sámediggái.

Sámediggi háliida deattuhit ahte Finnmárkkukomišuvdna ja sierraduopmostuollu galget vuodđudit iežaset mearrádusaid gustovaš riektái, ja oaidná posiitiivan dan go sámi boares vierut ja riekteáddejumiid ja álbmotriekti dohkkehuvvojit deataleamos riektegáldun. Sámi vieruiduvvan geavahusa dainna lágiin dohkkeheapmi váikkuha dan ahte boahhte sohka buolva sámiide sihkkarastojuvvo oadjebas boahhteáigi nu ahte sii besset geavahit árbevirolaš guovlluid nugo sin máttut leat dahkan.

Sámediggi háliida deattuhit dan posiitiiva beali ahte láhka addá ILO-konvenšuvdnii nr. 169 eamiálbmogiid vuoigatvuodaid birra ovdamuni Finnmárkkulága ovddabealde dalle jos lága mearrádusat eai soaba oktii konvenšuvnnain. Finnmárkkuláhka mearkkaša dalle dan ahte Norga addá konvenšuvdnii muhtun muddui dan stáhtusa mii eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuoda in berre leat riikka láhkaaddimis.

Sámediggi háliida deattuhit ahte das go stáhta sirdá giddodatvuodu ja eatnamiid ja resurssaid hálddašeami odđa iešheanalisis orgánii, man oktavuoađas Sámediggi lea dássásaš beallálaš, lea deatalaš mearkkašupmi.

Sámediggi konstatere ahte láhka buori muddui mearkkaša Sámedikki dohkkeheami sámi árvvuid hálddašeaddjin go Sámediggi galgá ráhkadit njuolggadusaid daid deasttaid oktavuoađas, maid sihke stáhta, fylkkagieldda ja gieldda eiseválddit galget atnit go rievdadit meahccegeavaheami. Go árvvoštallojuvvo galgá go suovvat ávkkastallat ozolaš mineralaiguin Finnmárkkus, de galgá biddjojuvvot mearkkašahtti deaddu sámi kultuvrra vuhtiiváldimii oktan ealahusaiguin ja meahccegeavahemiin.

Sámediggi konstatere ahte daid guovlluid sápmelaččain ja álbmogis muđui leat vuoigatvuodat guolástussii ja eará odasmuvvi resurssaide riddolagaš guovlluin. Árbevirolaš riddo- ja vuotnabivddu ferte sihkkarastit. Danne deattuhuvvo erenoamáš deatalažžan fargga čielggadit bivdovuoigatvuodaid mearas olggobealde Finnmárkku, ja čuovvolit láhkanannejuvvon vuoigatvuodaiguin ja Finnmárkkukommišuvnna mándahta viiddidemiin maiddái dasa ahte identifiseret vuoigatvuodaid ávkkastallat mearraresurssaiguin.

Deattastuvvo ahte sámi vuoigatvuođaid sihkkarastin, siskkaldasrievtti ja álbmotrievtti vuodul, nuortasámi guovlluin ja mearraguovlluin, lea boahte lávki vuoigatvuođabarggus Finnmarkkus. Viidaseappot deattuha Sámediggi ahte bargu daiguin áššiguin ferte álggahuvvot fargga ja vuoruhuvvot.

Mii vuordit ahte norgalaš lánkaaddin ovdána viidaseappot positiivvalaččat. Sámediggi vuordá ahte guoskevaš lágat ollislaččat geahčaduvvojit nu ahte maiddá dat davistišgohtet álbmotriektái ja Finnmarkkuláhkii.

Sámediggi deattuha ahte Stuorradiggi lea duodas váldán Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuođaid ráđđádallat sámi albmoigiin Finnmarkkuláhkabarggus, ja ahte dat lea ođas riikka konstitušuvnna ektui. Viidaseappot deattuha Sámediggi ahte ráđđádallamat leat leamaš ávkkálaččat dan barggus ahte hábmet dakkár evttohusa, maid Sámediggi sahtta dohkkehit.

Dán vuodul sáhtta Sámediggi miehtat dasa ahte Justiisálávdegotti eanetlohkoevttohus ovddiduvvo Stuorradiggái dálá hámis, ja rávve Stuorradikki dohkkehit evttohusa.”

Mearrádusa ii sáhte geahččat bođuid ja das leat ollu eavttut dasa guđe čuovvolandoaimbajuid stáhta eiseválddit fertejit čađahit konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin. Sámediggi áigu dás buktit muhtun mearkkašumiid daidda čuovvolemiide mat duodaid leat čađahuvvon maŋŋá finnmarkkulága dohkkeheami jagi 2005.

4. Stáhta čuovvoleapmi, lohpadusat/mii duodaid lea čađahuvvon

Mariidna resurssat /guolásteapmi mearas

Stuorradiggi dagai čuovvovš mearrádusa finnmarkkulága dohkkeheami oktavuodas:

”Stortinget ber Regjeringen snarest mulig foreta en utredning av samer og andres rett til fiske i havet utenfor Finnmark, herunder minimumskvote for båter under ti meter, og fremme en oppfølgende sak om dette for Stortinget.”

(Stuorradiggi bivdá Ráđđehusa farggamusat čielggadit sámiid ja earáid guolástanvuoigatvuođa mearas Finnmarkku olggobealde, dás maiddá daid fatnasiid uhcimuseriid mat leat oanehat go 10 mehtera, ja čuovvolit dan áššin Stuorradiggái.)

Ráđđehus bivddii Guolástus- ja riddodepartemeantta fuolahit ahte Stuorradikki ávžžuhusmearrádus čuovvoluvvo. Sámedikki ja Stáhta eiseválddiid gaskasaš konsultašuvdnabargovugiid vuodul dollojuvvojedje ođđajagimánu rájes geassemánu rádjai 2006 golbma konsultašuvdnačoahkkima, main Bargo- ja searvadahttindepartemeantta lei dárkojeaddjin, gaskal Sámedikki ja Guolástus- ja riddodepartemeantta. Fáddán lei dan áššedovdilávdegotti bargomearrádus, mii galgai čielggadit sápmelaččaid ja earáid guolástanvuoigatvuođa Finnmarkku olggobealde. Konsultašuvdnoasehasat sohpe bargomearrádusa ja lávdegoddi nammaduvvui stáhtarádis geassemánu 30. b. 2006. Áššedovdilávdegoddi válljii nama Riddoguolástuslávdegoddi ja jodiheaddjin šattai ovddeš alimusriektejustitiárius Carsten Smith.

Riddoguolástuslávdegotti iežas bargu válbmanii lohpageahčen juovlamánu 2007. Evttohus geigejuvvui guovvamánu 18. b. 2008 ja almmuhuvvui čielggadeapmin NOU 2008:5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (guolástanvuoigatvuohta mearas Finnmarkku olggobealde). Evttohus sáddejuvvui gulaskuddamii cuoŋománu gaskkamuttus 2008.

Riddoguolástuslávdegoddi lea iežas barggu oktavuodas doallan rabas gulaskuddančoahkkimiid buot Finnmarkku riddogieldain. Gulaskuddančoahkkimiid ulbmil lei háhkat dieđuid báikkálaččat vai besse gullat báikkálaš guolástanárbevieruid ja virolašvuođaid, ja gullat ássiid oainnu gustojeaddji

guolástusmuddemiidda ja dálá guolástusdoaimmaid birra. Lávdegoddi háliidii maiddá oažžut evttohusaid mo dáid muddemiid sáhtášii rievdadit.

Riddoguolástuslávdegotti evttohus ja eará stuorát áššit guolástussuorggis biddjovuvvojit ovdan sierra oassin raportta 10. kapihttalii mas erenoamážit čalmmustuhttojuvvojit Sámedikki ja Norgga eiseválddiid ILO-konvenšuvnna nr. 169 sierranas dulkomat.

Guolásteapmi Deanus ja Njávdamis

Finnmárkkulága § 28 čájeha ahte lálkkaasahusa bokte sáhtta addit dárkilet njuolggadusaid mo guolásteapmi Deanu ja Njávdamá čázadagain galgá hálldašuvvot báikkálaš vuoigatvuodaid vuodul. Sámediggi ja Birasgáhttendepartemeanta leat konsultašuvnnaid bokte soahpan dan lávdegotti bargomearrádusa, mii galgá ođasmahttit Deanujoga guolásteami njuolggadusaid. Departemeanta lea konsultašuvdnaproseassas dovddahan ahte lávdegoddi ii galgga árvoštallat vuoigatvuodáášši, juoga maid Sámediggi lea biehtadan čujuhettiin dasa ahte juohke evttohus ásahtit ođđa njuolggadusaid dakkár guolástushálldašeapmái, mii lea vuoddduvvon vuoigatvuodaide, ferte dahkkojuvvot dainna jáhkuin ahte vuoigatvuodát gávdnojit, amaset ođđa njuolggadusat hehttet vuoigatvuodadilálašvuodaid mat leat vuodus.

Sámediggi lea ohcalan ahte sullasaš barggu galggašii čadahit Njávdamáčázadaga oktavuodas, juoga mii dán rádjai ii leat dáhpáhuvvan.

Nuortalaččat

Nuortalaččat (maiddá gohčoduvvon golttát) lea álbmtojoavku man árbevirolaš ássanguovllut leat leamaš Suoma, Ruošša ja Norgga rádjeguovlluin – ja vuosttažettiin Lotta, Duolláma, Notta, Beahcáma, Báhcaveaji ja Njávdamá johkagáttiin. Njávdamá nuortalaččat gullet árbevirolaččat Njávdamá siidii, guovlu maid riikkarájit dál juogadit. Nuortalaččaid guovlohálden ja -ávkkástallan dahkkojuvvui álgoálgoasaš vuollásteami vuodul, ja rájit gránjasiiddaide leat leamaš oalle bisovaččat.

Nuortalaččaid árbevirolaš eallinvuogi vuoddu lei guovllu resursaávkkástallan masa gulai luossabivdu Njávdamájogas ja Uvdojogas, mearraguolásteapmi, bivdu, jeagildeapmi ja boazodoallu. Ruošša-ortodoksa girku jorgalii nuortalaččaid risttalašvuhtii 1500-logus, ja uhca searvegottáš Njávdamis ain dovddasta iežas dán oskui. Nuortalaččaid giella lea okta sámi váldosuopmaniin, ja lea guhkkin eret davvisámegiella.

Nuortalaččaid kultuvra ja dilli lea uhkiduvvon. Oanehis áiggis sii šadde unnitlohkun iežaset guovlluin, main ovdal ledje eanetlogus, earret eará dan nationála politihkalaš mearkkašumi geažil mii rádjeguovlluin lei. Nuortalaččaid kultuvra lea garra oktiisuddadanpolitihka ja vealaheami geažil jávkamin. Dan dáfus leat nuortalaččat Norgga sápmelaččaid rašimus joavku, ja sin lohku lea dál hui uhcci. Dan geažil árvoštalai Sámi vuoigatvuodálávdegotti mánga sierradoaimbábiju nuortalaččaid várás. Sámediggi čujuha dasa ahte posiitiiva sierradoaimbábijuin lea nana doarjja álbmotrievttis ja nationála rievttis. Dán oktavuodas čujuhuvvo earret eará dasa ahte ovddeš alimusriektjestitiárius Carsten Smith lea čohkken sámerievttálaš dili 13 tesan nu mo son oaidná Norgga nationála ja riikkaidgaskasaš rievttálaš geatnegasvuodaid sápmelaččaid ektui. 8. čuoggás dadjá:

”Om særtiltak. Samene har krav på positive særtiltak i forhold til den øvrige befolkning i landet, i den grad slike særtiltak er påkrevd for kultursikring og kulturutvikling.”

(Sierradoaimbábijuid birra. Sámiin lea vuoigatvuodta oažžut posiitiiva sierradoaimbábijuid riikka álbmoga ektui muđui, nu guhká go dakkár sierradoaimbábijut dárbašuvvojit kultursihkkarastimii ja kulturovddideapmái.)

Sámediggi evttohii finnmárkkulálkaproseassas čujuhettiin Sámi vuoigatvuodálávdegotti evttohussii ahte dat lálkamearrádušat maid vuodul sierradoaimbábijut čáđahuvvojit ja mat erenoamážit suodjalit nuortalaččaid kultuvrra, nuortalaččaid mearraluossabivdosajiid ja nuortalaččaid johkaguolásteami

Njávdamis, galge válđojuvvot mielde Finnmárkkuláhkii (Finnmárkkuopmodaga várás) ja sámeláhkii (Norgga eiseváldiid várás). Ii Ráđđehus ii ge Stuorradiggi leat vástidan dáidda evttohusaide.

Sámediggi nannii danne miedáhusastis finnmárkkuláhkii miessemánus 2005 ahte sámi vuoigatvuodaid sihkkarastin, siskkáldas rievtti ja álbmotrievtti vuodul, nuortalaččaid guovlluin, lea boahtte lávki vuoigatvuodabarggus Finnmárkkus, ja deattuhii seammás ahte bargu dáid gažaldagaiguin ferte álggahuvvot fargga ja vuoruhuvvot.

Ráđđehus ii leat vel dán rádjai čuovvolan doaibmabijuid sihkkarastit ja nannet nuortalaččaid ávnnaslaš kulturvuođđosa, nu mo Sámi vuoigatvuodálávdegoddi ja Sámediggi leat evttohan.

Ráđđehus lea mearridan ahte Nuortasámi musea galgá huksejuvvot. Musea lea dál huksejuvvomin ja doaibmaruđat leat sirdojuvvon áshussii. Nubbi posiitiiva kultuvrralaš/vuoigŋalaš ovdáneapmi, gč. ILO art 5 b, lea ahte Oslo universitehta lea dohkkehan gáibádusa máhcahit 94 indiviidda dákteriggeosiid odđasis hávdádeapmái nuortalaš ortodoksalaš hávdeeatnamii Njávdamii, Máttá-Várjjaga gildii. Sámediggi, geas maiddái lea válđi sámi dákteriggeosiid máhchangažaldagain, doarjui gáibádusa. Sámediggi lea dál luvvemín hávdesaji sekundára doaimmaide, mii gáibida ahte ferte oastit eatnama. Stáhta eiseváldiin dat ferte leat ovddasvástáduš veahkehit ruhtadit dakkár oastima, gč. ILO 169 art 6 c.

Minerálat

Finnmárkkulága mearridemiin mearriduvvojede muhtun nuppástusat minerálagain mii rievtti mielde lei ráđdejuvvon Finnmárkui. Earret eará addojuvvode njuolggadusat dasa ahte lea vejolaš lasihit eanaeaiggátdivada Finnmárkkuopmodahkii ja njuolggadusat sámi deastagiid birra maid fertejedje vuhtiváldit almmolašrievttálaš hálddašeamis. Finnmárkkuláhkaproseassa áiggi ii lean minerálagaid ollislaš geahčadeapmi sierra fáddá, ja vaikko vel minerálagaid nuppástuhtimat leat posiitiiva lávkkat, de lea Sámediggi čielgasit dovddahan ahte lea dárbu daid minerálagaid ollislaččat geahčadit mat gustojit olles sámi guvlui ja mat ollašuttet ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 15 nr. 2 njuolggadusaid.

Sámediggi lea odđajagimánu 2007 rájes leamaš konsultašuvdnaproseassas odđa minerálagá birra Ealáhus- ja gávpedepartemeanttain. Áigodagas suoidnemánus 2007 cuoŋománnui 2008 ii leat dáhphuvvan dán áššis mihkkege. Dán raporttas giedáhlojuvvo dat ášši lagabut 11. kapihttalis.

Guovllut Finnmárku lulábealde

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi geigii skábmamánus 2007 iežas evttohusa Finnmárku lulábeallásaš guovlluid birra. Evttohus lea sáddejuvvon dábálaš gulaskuddamii ja gulaskuddanáigi lea jagi. Sámediggi ii leat vel formálalaččat meannudan ášši, muhto atná vuodđun ahte lágáide guoski doaibmabijut Finnmárku lulábealde fertejit čielgasit leat álbmotrievttálaš rámmaid sihkkobealde ja dat ollislaš čoavddus mii välljejuvvo, ii galgga leat heajut go dat mii välljejuvvui Finnmárkui Finnmárkkulága geažil.

Hástalus Sámi vuoigatvuodálávdegoddi 2 loahppajurdagiid ektui orru leamen iehčanas geatnegasvuoda dohkkeheapmi mii čuovvu ILO-konvenšuvnna nr.169 artihkkalis 14 nr., guktuin molssaevttuiguin, go lea áigumuš välljet eanastivrenmálla daidda guovlluide mat galget dovđáhuvvot artihkkala 14 nr. 2 vuodul. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi evttoha stivrenmálliid mat galget dovđáhuvvot artihkkala 14 nr. 2 vuodul, main sámit álot leat unnitlogus. Dasto orru leamen hástalus ollašuttit vuoigatvuoda searvat almmolašrievttálaš hálddašeamái artihkkala 17 ja artihkkala 15 nr. 1 vuodul dain guovlluin main sámiid ovddasteaddji orgánain ii leat vuoigatvuodta nammadit stivraovddasteaddjiid. Raporta giedáhalla dan lagabut 17. kapihttalis.

Sámediggi atná dehálažžan ahte dál čadahuvvo vuđolaš ja ulbmillaš bargu man áigumuš lea lágain sihkkarastit sámi oamastan-, geavahan- ja oassálastinvuoigatvuodaid eatnamiidda ja resurssaide.

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi 2 lea evttohan golbma ođđa lága. Dát leat kárten- ja dohkkehanláhka, hálogalándaálmennetlága (daid guovlluid eanastivren mat galget dovdáhuvvot Romssa fylkkas ja Nordlándda fylkkas) ja áššemeannudan- ja konsultašuvdnaláhka. Dan lassin evttoha Sámi vuoigatvuodálávdegoddi rievdadusaid meahcceláhkii (allmennetgeavaheami vuogatvuhtii Lulli-Norggas), báktenláhki, luonddugáhttenláhki, plána- ja huksenláhki, boazodoalloláhki ja olggustallanláhki. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi lea maiddá árvoštallan dárbbu mearridit lánhanuppástusaid rittu ja vuotnabivddu várás, muhto diktá riddoguolástuslávdegotti evttohit konkrehta doaibmajuid dán suorggis.

Iešgudet lánkaproseassaid buohkanas boadus bálddastahttojuvvon Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaiguin dat mearridit fuolahuvvojit go sámi vuoigatvuodát doarvái bures. Danne atná Sámediggi dehálažžan ahte iešgudet lánkaevttohusat giedahallojuvvojit ollisvuohtan, ja ahte sámevuoigatvuodalaš bealit ollásit fuolahuvvojit olles árbevirolaš sámi guovllu várás dain mearridanproseassain mat leat jođus.

Eanavuoigatvuodaid dováheapmi ja dohkkeheapmi

Finnmárkkulága § 29 vuodul galgá áshuvvot sierra Finnmarkkukommišuvdna mii galgá dovdáhit ja dohkkehit oamastan- ja geavahanvuoigatvuodaid Finnmarkkus.

Sámediggi lea čađahan konsultašuvnnaid Justiisa- ja politiijadeparetemeanttain ja soahpan lánkaásahusa Finnmarkkukommišuvnna birra ja Finnmarkku meahcceduopmostuolu birra. Lánkaásahus ollista njuolggadusaid mat leat finnmárkkulága kapihttalas dálá vuoigatvuodaid kártema ja dohkkeheami birra. Lága 5. kapihttala doibmiibidjan mii giedahallá dálá vuoigatvuodaid kártema ja dohkkeheami, lea dattetge maŋŋonan. Finnmarkkukommišuvdna áshuvvui formálalaččat njukčamánu 14. b. 2008. Finnmarkkuduopmostuollu ii leat vel áshuvvon.

Sámediggi deattuha ahte Finnmarkkukommišuvdna ja sierraduopmostuollu galget dahkat iežaset mearrádusaid dálá rievtti vuodul, ja atná buorin ahte sámi virolašvuodát ja riekteáddejumit ja álbmotriekti dohkkehuvvojit dehálaš riektégáldun finnmárkkuláhki. Dološ virolaš geavaheami dohkkeheapmi váikkuha dasa ahte sámiid boahttevaš buolvvaide sihkkarastojuvvo oadjebas boahtteáigi sin máddariid árbevirolaš guovlluid geavaheami vuodul. Sámediggi atná vuodđun ahte dát berre váikkuhit eará duopmostuoluid dábálaš riektegeavaheapmái.

Ođđa plánaláhka

Sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima ala geavvá Norgga stuorraservodat mángga lánkai. Danne dárbašuvvojit njuolggadusat mat sihkkarastet ja fuolahit sámi kultuvrra, ealáhuseallima ja servodateallima gielddaid ja fylkkaid plánemis.

Areálavuodđu lea dehálaš sámi ealáhusaide ja ássamii, kultuvrralaš gullevašvuhtii, ja servodateallima bisuheapmái ja ovddideapmái. Árbevirolaš sámi ealáhusvuogit eaktudit stuorra eanaviidodagaid viiddis geavaheami. Guokte ášši mearridit birrasa ja areálaid hálddašemi ja ávkkástallama. Nubbi lea vuoigatvuodta eatnamii, ja nubbi lea biras- ja resursahálddašemi lágat.

Biras- ja resursahálddašepmi stivre viehka muddui guovlluid geavaheami. Danne lea Sámediggi bidjan ollu návccaid oáččohan dihtii eiseválddiid sihkkarastit sámi beroštumiid ođđa plána- ja huksenlágas. Sámediggi lea soahpan Birasgáhttendepartemeanttain ahte ráhkaduvvo ođđa plánaoassi plána- ja huksenláhki. Das galgá areálaplánema ulbmil sihkkarastit sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima luondduvuoddu. Sámediggi oažžu vuosteákkastanválddi áššiin mat eai soaba ulbmilii. Dát lánkarievdadus lea sámi meahccealáhusaid dehálaš dohkkeheapmi.

Ráđđehus ovddidi guovvamánus 2008 ođđa plána- ja huksenláhki evttohusa man gohčodii Plánemii ja huksenáššiide goski meannudeami (plána- ja huksenláhka) (plánaoasi).

Mearriduvvon lea ahte lea vejolaš ovddidit vuosteákkaid jus plána váikkuha:

”mearkkašahtti láhkai sámi kultuvrii ja ealáhusdoaimmaheapmái”.

Eiseválddit leat maiddái vuhtiiváldán Sámi áššiid vuđolaš deasttan lága geavaheamis, mii mielddisbukta ahte lága plánearrádušat galget dulkojuvvot dan ektui. Láhka ásaha buori vuodu sihkkarastit sámi ávnnaslaš vuodu areálaplánemii. Jus láhka galggaš mielddisbuktit beaktilis čuovvoleami masa sámit duodas servet, ferte Sámediggi maiddái oazžut dasa doaibmagaskaomiid ja resurssaid ILO-konvenšuvnna nr 169 artihkkala 6 1 b ja 1 c mielde. Ráđđehus ii leat iežas láhkaovddideamis čájehan áigumuša dan dahkat.

Sámedikki njuolggadusat meahci rievdan geavaheami birra

Finnmárkkulága § 4 vuodul lea Sámedikkis vuoigatvuohta ráhkadit njuolggadusaid Finnmarkku fylkka mehciid nuppástuvvan geavaheami várás. Departemeanta áigu formálalaččat dohkkehit dáid árvvoštaladettiin lobálašvuodadárkkistemiin ahte sohpet go dat finnmárkkuláhkii.

Sámediggi mearridii njuolggadusaid miessemánus 2007 Finnmarkku fylkka mehciid nuppástuvvan geavaheami várás. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta dohkkehii njuolggadusaid geassemánu 11. beavvi 2007. Sámediggeráđdi hábmii njuolggadusaid dan prinsihpa vuodul mii dál boahtá ovdan ONa álgoálbmotjulggastusas go dat cealká ahte nuppástusat dahje sisabahkkemat sáhttet čađahuvvot dušše bures čuvgejuvvon eaktodáhtolaš miehtama vuodul ja sohpojuvvon eavttuid vuodul.

5. Sámedikki ja stáhtalaš eiseválddiid gaskasaš konsultašuvnnaid bargovuogit, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 6

Sámiin lea álgoálbmogin vuoigatvuohta jerrojuvvot áššiin mat gusket sidjiide njuolga. Dát vuoigatvuohta lea čállojuvvon ILO-konvenšuvnna nr. 169 6. artihkkalii. ILO lea cealkán:

"the spirit of consultation and participation constitutes the cornerstone of Convention No. 169 on which all its provision are based"

Maŋŋá finnmárkkulága proseassa, mas Sámedikkis ledje konsultašuvnnaid njuolga Stuorradikkiin, ja ráđđehus ii leat ollašuhhtán iežas konsultašuvdnageatnegasvuoda, ledje Gielda- ja guovlodepartemeanta ja Sámediggi ovttaoaivilis ahte eai veahket maidege digaštallamat dađistaga das mo galge dulkot álbmotrievttálaš mearrádušaid konsultašuvnnaid birra ja oassálastima birra. Go ásaha ráđđehusa ja Sámedikki gaskasaš ovttasdoaibmanortnegiid ja -vugiid, de lea vejolaš garvit dakkár digaštallamiid boahpteáiggi mat bohciidedje finnmárkkulága ovddideami oktavuodas, ja ođđa dilli lea ávkin sihke ráđđehussii ja Sámediggái. Konsultašuvdnaortnegat veahkehit maiddái olbmuid áddet sámi servodagaid dili ja ovdánanmearkkaid.

Danne nammaduvvui jagi 2004 bargujoavku mas leat Sámedikki ja Ráđđehusa oassálastit, geat galge evttohit konsultašuvdnabargovugiid. Stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš prosedyraid vuolláičáalle gielda- ja guovloministtar ja sámediggepresideanta miessemánu 11. b. 2005. Sámediggi dohkkehii konsultašuvdnašiehtadusa geassemánu 1. b. 2005 ja dat mearriduvvui gonagaslaš resolušuvnain suoidnemánu 1. b. 2005. Konsultašuvdnabargovuogit leat dehálaš lávki čielggasmahttit Sámedikki sajádaga riikka stivrenvuogádagas ja áigumuš dainna lea earret eará sihkkarastit ILO-konvenšuvnna nr. 169 geavatlaš čađaheami, soahpat ja oazžut oktasaš áddejumi sámi servodagaid dárbbuin.

Luondduguovlluid suodjalanplánabarggu várás sohpe birasgáhttenministtar ja sámediggepresideanta šiehtadusa ođđajagimánu 31. b. 2007 suodjalanplánanjuolggadusaid birra sámi guovlluide luonddugáhttenlága vuodul. Sámediggi dohkkehii njuolggadusaid njukčamánu 1. b. 2007. Njuolggadusat leat konsultašuvdnabargovugiid konkrehten ja heiveheapmi ráđđejuvvon áššesuorgái. Njuolggadusat

sihkkarastet, konsultašuvnnaid lassin Sámedikkiin suodjalanevttohusaid birra, ahte sámi báikegottit ja áššáiguoskevaš sámit besset leat mielde konsultašuvnnaide.

Konsultašuvdnabargovugiid sisdoallu

Konsultašuvdnabargovuogit leat láidesteadjit. Dát mielddisbuktá ahte stáhtalaš eiseválddit ja Sámediggi ovttasráđiid sáhttet, jus háliidit, garvit prosedyraid dain áššesurggiin maidda leat ásahuvvon sierra njuolggadusat mat sihke departemeantta ja Sámedikki oaivila mielde fuolahit álgoálbmotberoštumiid seamma bures go konsultašuvdnabargovuogit dagašedje. Dattetge eai sáhte stáhtalaš eiseválddit okto mearridit ahte sii eai čuovo bargovugiid.

Konsultašuvdnabargovugiid doaibmasuorgi lea sihke dábalaš áššit nu mo láhkaevttohusat ja láhkaásahusat, ja mearrádušat bođu áššiin mat ”váikkuhit sámi beroštusaide njuolga”. Áššiin main lea eahpečielggas váikkuhuvvojit go sámit njuolga, lea lunddolaš deattastit Sámedikki árvvoštallama das maid njuolga váikkuhus mearkkaša ja háliida go Sámediggi konsultašuvnnaid. Prosedyrat gustojit stáhtalaš eiseválddiide, dat mearkkaša ráđđehussii, departemeanttaide ja vuolit stáhta orgánaide. Konsultašuvdnageatnegasvuohka guoská buotlágan ideála ja ávnnaslaš sámi kultuvrii.

Konsultašuvdnageatnegasvuohka čájeha ahte stáhtalaš eiseválddit buori jáhkuin duođaid geahččalit soahpat Sámedikkiin. Prosedyrat leat dehálaš bargoneavvu mat veahkehit sihkkarastit ahte mearrádušat dahkkojuvvot sámi álbmoga legitimatehtain sin álbmotválljen orgána bokte. Dát mielddisbuktá ahte Sámedikkis galgá leat duohta vejolašvuohka váikkuhit prosessii ja bohtosii. Dan geažil leat addojuvvon mearrádušat mat gáibidit ahte Sámediggi oažžu buot dieđuid proseassa buot muttuin, ja vel ahte Sámedikki oaidnu galgá čuovvut ášši viidáseappot.

Konsultašuvdnašiehtadus lea olles hámis mielddustuvvon dán raportii 2. mielddusin.

Konsultašuvdnabargovugiid geavaheapmi

Mii guoská šiehtadusa geavahepmái ja ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 6 geavahepmái, de lea Sámediggi čađahan konsultašuvnnaid stáhtalaš eiseválddiiguin mángga áššis. Konsultašuvnnaid vuodus lea Sámedikki ja stáhtalaš eiseválddiid searvevuodaperspektiiva. Vai Sámediggi duođaid sáhtta doaibmat ovttadássásaš oasehassan konsultašuvnnaid, de fertejit Sámedikki váikkuhangaskaoamit (means) ja resurssat (resources) artihkkala 6 nr. 1 b ja c vuodul nanosmahttojuvvot. Dakkár nanosmahttin mii addá Sámediggái sámiid álbmotválljen orgánan dievaslaččat oassálastit nu mo álbmot muđui ja buot mearridandásiin, ii leat vel ollašuvvan maŋŋágo konsultašuvdnašiehtadus vuolláičállojuvvui.

Sámedikki sajádat lea nanosmuvvon dábalaš dásis dan láchkai ahte eanet departemeanttat leat šaddan diđoleabbun siskkáldahttit Sámedikki dehálaš proseassaide. Sámedikkis leat leamaš mángga buori konsultašuvdnaproseassa ja mángga departemeantta leat konsultašuvdnašiehtadusa maŋŋá dovddastan ahte Sámediggi ferte jerrojuvvot vai lea vejolaš soahpat. Konsultašuvdnaproseassa Birasgáhttendepartemeanttain ođđa plána- ja huksenlága olis lea buorre ovdamearka dasa mo konsultašuvnnaid lea vejolaš čađahit olles diehtujuohkimiin buot dásiin ja mo guktuid oasehasaid buriin dáhtuin lea vejolaš šaddat ovttaoaivili.

Dađe bahábut eai leat ođđa plána- ja huksenlága konsultašuvnnaid leamaš dakkárat go konsultašuvnnaid muđuid. Sámediggi lea vásihan ahte stáhtalaš eiseválddit mángii rihkko sihke konsultašuvdnašiehtadusa ja konsultašuvdnageatnegasvuodaid mat leat ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkalis 6. Ráđđehus válljii loahpahit konsultašuvnnaid guolástanfatnasiid struktuvradoaibmabijuid birra vaikko vel oasehasain ii lean lotnolas áddejupmi das ahte ii lean dárbu viidáseappot ráđđádallat, vaikko vel departemeanta ii lean addán buot dieđuid buot áššáigullevaš dilálašvuodaid birra áššemeannudeami buot muttuin, ja vaikko vel buot guovdilis doaibmabijuid váikkuhusat sámi guolástusaide ledje árvvoštallojuvvon álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid ektui. Nu dáhpuhuvai vaikko vel stáhtaráđđi lohpidii čállit notáhta mas čilgejuvvo mo guovdilis evttohus sáhtta váikkuhit sámi beroštusaide álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid ektui (gč. 26.02.07

mannosaš čoaħkkima beavdegirjji). Ráđđehus vállji maiddá ovddidit ođđa boazodoallolága evttohusa vaikko vel konsultašuvnnat Sámedikkiin eai lean loahpahuvvon ja vaikko vel Sámediggi ii lean ožžon buot dieđuid ráđđehusa árvoštallamiid birra ja das mo ráđđehus áddii evttohuvvon láchkarievdademiid.

Dasto lea Sámediggi vásihan ahte eai dollojuvvon konsultašuvnnat earret eará riikkalaš dearvvašvuodaplána birra ja Baretntsábi hálddašanplána birra.

Sámediggi lea vásihan hástalusaid dan oktavuodas ahte stáhta lea addán uhccán dahje ii ollenge vejošvuodaid čadahit duohta konsultašuvnnaid muhtun oktavuodain dan láchaki ahte ráđđehus duohtavuodas lei jo dahkan mearrádusaid. Sámediggi sáhtta áddet ahte lea váttis šaddat ovttaoavilii siskkáldasat ráđđehusas stuorra ja váttis áššiin. Sámediggi oaivvilda ahte dan geažil dattetge eai galgga čadahuvvot duohta konsultašuvnnat.

Dábalaš váttisvuohtha mángga stuorát resursaláhkaáššis lea leamaš dat ahte stáhtalaš eiseválddit aktiivvalaččat leat geahččalan ráđđjet álgoálbmotvuoigatvuodaid čujuhettiin bálddalaš ja maŋŋelaš sierraproseassaide, mii duohtadilis mearkkaša ahte bođu departemeanttain ii leat ovddasvástáduš ja stáhtalaš eiseválddit eai čuoovo daid geatnegasvuodaid mat stáhtas leat sámiid ektui álgoálbmogin álbmotrievvtti vuodul.

6. Bušeahttakonsultašuvnnaid bargovuogit, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 7 (ja 6)

Konsultašuvdnabargovuogiid šiehtadus ii siskkil bušeahttamearrádusa. Lea ráđđehusa ja Sámedikki oktasaš áddejupmi ahte bušeahttamearrideami prosedyrat mat mearridit Sámedikki bušeahta, galget čielggaduvvot sierra proseassas. Jagi 2006 nammaduvvui departemeanttaidgaskasaš bargojoavku mas ledje fágadepartemeanttaid ja Sámedikki lahtut ja mii galggai geahčadit Sámedikki formála sajádaga ja árvalit bušeahttabargovuogiid. Bargojoavku geigii iežas evttohusa njukčamánuš 2007.

Bargojoavku árvoštalai iežas raporttas iešgudetlágan bušeahttaprosedyramáliid:

"Modell 1 tar utgangspunkt i dagens budsjetterutiner og konsultasjonsprosedyrene. Modellen innebærer at det etableres nærmere regler for gjennomføring av konsultasjoner om budsjettet til samiske formål. Modellen innebærer videre at det om våren legges fram en egen stortingsmelding om situasjonen og utviklingsbehov i det samiske samfunnet, der regjeringen vil kunne gi Sametinget mer forpliktende signaler om hvordan regjeringen ser for seg oppfølgingen av bl.a. Sametingets budsjettbehov, tiltak angitt i Faglig analysegruppes rapport og enighetspunkter mellom Sametinget og regjeringer fra ulike konsultasjonsmøter siste år. Den endelige fordelingen av bevilgninger til samiske formål presenteres imidlertid når statsbudsjettet legges fram i oktober.

Arbeidsgruppens medlemmer fra Sametinget mener at denne modellen ikke kan anses å være innenfor de folkerettslige krav som stilles for konsultasjoner av tiltak av direkte betydning for samene og for Sametingets rett til å fremme og kontrollere egen økonomisk, sosial og kulturelle utvikling.

Modell 2 tar utgangspunkt i at det overføres til Sametinget en viss prosentandel av statsbudsjettet til samiske formål. Modellen bygger på forutsetningene om at samene har rett til selvbestemmelse og rett til å prioritere over sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling.

Arbeidsgruppens medlemmer fra departementene mener at en slik modell ikke er realistisk å få til.

Modell 3 tar utgangspunkt i forholdet til kommuner og fylkeskommuner i budsjettsammenheng, samt i kjente årlige hovedforhandlinger mellom staten og næringsorganisasjoner innen jordbruket og reindriften. Modellen vektlegger også at staten og Sametinget er likeverdige partnere, jf. konsultasjonsprosedyrene. Modellen innebærer at det i likhet med for eksempel kommuneoppbygging og reindriftingsforhandlingene legges fram en stortingsproposisjon om våren, og legger således til rette for at de budsjettmessige

rammene til samiske formål er avklart i god tid før en går over i nytt budsjettår. Dette medfører at det også aktivt legges til rette for bedre saksbehandling i Sametinget, at Sametinget kan føre gode prosesser i forhold til de institusjonene de har ansvaret for og for øvrig i det sivile samiske samfunnet om prioriteringer innenfor de økonomiske rammene.

På bakgrunn av denne samlede vurderingen av modellene mener arbeidsgruppen at modell 3 (forhandlinger) best ivaretar de hensyn som arbeidsgruppen har lagt vekt på i utformingen av nye budsjettprosedyrer. "

(1. málle vuolggasadji lea dálá bušeahttadagaldumit ja konsultašuvnnaid bargovuogit. Modealla mielddisbuktá ahte áshuvvojit dárkilet njuolggadusat dasa mo galggašii čadahit bušeahttakonsultašuvnnaid sámi ulbmiliid oktavuodas. Málle mielddisbuktá viidáseappot ahte giđdat ovddiduvvo sierra stuorradiggedieđáhus sámi servodaga dili ja ovddidandárbbuid birra, mas ráđdehus sáhtá Sámediggái addit eanet geatnegahtti signálaid das mo ráđdehus oaidná ee. Sámedikki bušeahttadárbbu čuovvoleami, Fágalaš guorahallanjoavkku raportta čuovvoleami ja daid čuoggáid čuovvoleami, main Sámedikkis ja ráđdehusas lei ovttamielalašvuohta mañimus jagi iešguđet konsultašuvdnačoahkkimiin. Juolludemiid loahpalaš juogadeapmi sámi ulbmiliidda biddjojuvvo dattetge ovdan go stáhtabušeahtta ovddiduvvo golgotmánus.

Bargojoavkku lahtut Sámedikkis oaivvildit ahte dát málle ii sáhte adnojuvvot leat daid álbmotrievttálaš gáibádusaid siskkobealde, mat leat biddjojuvvon dakkár konsultašuvnnaide mat gieđahallet doaibmajuiid main lea njuolgga mearkkašupmi sámiide ja Sámedikki vuoigatvuhtii ovddidit ja hálddašit iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami.

2. málle vuolggasadji lea dat ahte stáhtabušeahtas sirdojuvvo vissis proseantaoassi Sámediggái sámi ulbmiliidda. Málle vuodđiduvvo daidda eavttuide ahte sámiin lea iešmearridanvuoigatvuohta ja vuoigatvuohta vuoruhit iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami.

Departemeanttaid lahtut bargojoavkkus oaivvildit ahte málle ii leat čadahahtti.

3. málle vuolggasadji lea oktavuoha gielddaide ja fylkkagielddaide bušeahttaoktavuodas, ja dat válđošiehtadallamat maid mii diehtit čadahuvvojit juohke jagi gaskal stáhta ja eanadoalu ja boazodoalu ealáhusorganisašuvnnaid. Málle deattuha maiddá ahte stáhta ja Sámediggi leat ovttaárvosas oasehasat, gč. konsultašuvdnabargovugiid. Málle mearkkaša ahte seamma láhkai go ovdamearkka dihtii gielddaide ja boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas, de ovddiduvvo stuorradiggeproposišuvdna giđdat, ja dainna lágiin láhčá dilálašvuođaid dasa ahte bušeahtta dáfus rámmát sámi ulbmiliidda leat čielgasat buori áiggis ovdalgo odđa bušeahttajahki álgá. Dát mielddisbuktá ahte maiddá árijalaččat lámhčojuvvo buoret áššemeannudeapmái Sámedikkis, ahte Sámediggi sáhtá čadahit buriid proseassaid daid áshusaid ektui main sis lea ovddasvástáduš ja muđui siviila sámi servodagas vuoruhemiid birra ekonomalaš rámmaid siskkobealde.

Go ollislaččat lea árvoštallan dáid málliid, de oaivvilda bargojoavku ahte 3. málle (šiehtadallamat) fuolaha buoremusat daid deastagiid maid bargojoavku lea atnán dehálažžan odđa bušeahttabargovugiid hábmemis.)

3. málle lagat ákkastallamis daddjojuvvo viidáseappot bargojoavkoraporttas:

"Hele arbeidsgruppen er enig om at modell 3 først og fremst legger vekt på praktiske løsninger som oppfyller forpliktelsene til konsultasjoner i henhold til ILO-KONVENSJON NR.169 169 artikkel 6, og hvor artikkel 7 gir supplerende støtte til slike prosedyrer."

(Olles bargojoavku lea ovttamielas das ahte 3. málle vuosttažettiin deattuha daid geavtlaš čovdosiid mat ollašuttet ILO-konvenšuvnna nr. 169 6. artihkkala konsultašuvdna-geatnegasvuođaid, ja mas 7. artihkal addá lassi doarjaga dakkár bargovugiide.)

Ii leat vel leamaš bušeahttabargovugiid evttohusa čuovvoleapmi konsultašuvnnaiguin. Sámediggepresideantta ja sámi áššiid ovddasvástideaddji stáhtaráđi jahkebeallásaš

konsultašuvdnačoahkkimis ođđajagimánu 12. beavvi 2007 dovddahii dattetge stáhtaráđđi ahte ráđđehusa prinsihppadieđáhusas sámepolitihka birra mii lea ráhkaduvvomin, de čuovvola ráđđehus čovdosa man vuodus lea 1. málle. Dán birra eai leat leamaš konsultašuvnnat Sámedikkiin. Sámediggi lea hilgon dán čovdosa čujuhettiin dasa ahte Sámedikki oaivvila mielde dat ii leat daid rámmaid siskkobeaalde mat čuvvot ILO-konvenšuvnnas nr. 169 artihkkaliin 6 ja 7. Sámediggi ádde proseassa bargujoavkku nammadeami rájes bargujoavkku evttohusa rádjai ja loahpalaš bušeahttabargovugiid šiehtadusa rádjai oktan konsultašuvdnaproseassan, mas ráđđehus proseassa áiggi okto ii sáhte mearridit makkár čovdosa birra galget leat konsultašuvnnat.

7. Oassálastin almmolašrievttálaš hálddašeapmái, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 15

Go professorat Geir Ulfstein ja Hans Petter Graver árvoštalaiga álbmotrievttálaččat ráđđehusa álgovuolggalaš finnmárkkuláhkaevttohusa, de soai čujuheigga dasa ahte ILO-konvenšuvdna 169 artihkal 15 mielddisbukta vuoigatvuoda sápmelaččaide oassálastit almmolašrievttálaš resursahálddašeapmái iežaset guovlluin earret eará čujuhettiin dasa ahte jus artihkal 15 ii mearkkaš eará go dan mii čuvošii dohkkehuvvon eaiggátvuodas ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 14 nr. 1 vuodul, de artihkkala 15 njuolggadusas livččii uhccán iehčanas mearkkašupmi. Vuoigatvuolta beassat oassálastit almmolašrievttálaš hálddašeapmái gusto maiddái dalle go sápmelaččain lea geavahanvuoigatvuolta artihkal 14 nr 1 nuppi molssaevttu vuodul.

"Artikkel 15 krever at samenes rett til ressurser på de områder de befolker skal være den samme som den rett til ressurser en eier generelt har etter norsk rett, samt at de skal sikres innflytelse og deltakelse over beslutninger som treffes av myndighetene med hensyn til ressursutnyttelsen." [...] "....Skal loven oppfylle artikkel 15 må dessuten samene sikres deltakelse i offentlige beslutninger om offentligrettslige avgjørelser som berører deres rettigheter."

(Artihkal 15 gáibida ahte sámiid resursavuoigatvuolta dain guovlluin main sii ášset, galgá leat seammá go dat resursavuoigatvuolta mii eaiggádis oppalaččat lea Norgga rievtti vuodul, ja ahte galgá sihkkarastojuvvot mielváikkuhanváldi ja oassálastin daidda mearrádusaide maid eiseválddit dahket resursaávkástallama ektui. ...jus láhka galggaš ollašuttit 15. artihkkala, de ferte maiddái sámide sihkkarastojuvvot oassálastin almmolaš mearrádusaide almmolašrievttálaš mearrádusaid birra mat gusket sin vuoigatvuodaide.)

Viddáseappot daddjojuvvo:

" Deltakelsesrettighetene som må tilstås er sterkere enn alminnelige partsrettigheter i forvaltningsloven. Dette følger av at bestemmelsen direkte taler om "participate in the use" i motsetning til for eksempel artikkel 15 nr. 2 som taler om "consult these peoples" og artikkel 6 som taler om "consult the peoples concerned". Etter ordlyden er det nærliggende å legge til grunn at urfolket må være representert i de organer som treffer vedtak og forestår forvaltningen av ressurser på urfolkets områder".

(Dat oassálastinvuoigatvuodat mat addojuvvojit, leat nannoset go hálddašanlága dábálaš oasehasvuoigatvuodat. Dát čuovvu das go mearrádus dadjá njuolgga ahte "participate in the use" vuostálasat dasa maid ovdamearkka dihtii artihkal 15 nr. 2 gohčoda "consult these peoples" ja artihkal 6 fas "consult the peoples concerned". Hámuheami vuodul lea lunddolaš atnit vuodđun ahte álgoálbmogat galget leat ovddastuvvon dain orgánain mat mearridit ja evttohit álgoálmoga guovlluid resursahálddašeami.)

Sámediggi doarju dán ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 15 dulkoma. Norgga eiseválddit eai leat vuos njuolgga árvoštallan dán dulkoma eai ge leat vástidan njuolgga Sámedikki evttohussii ahte galggašii árvoštallat 15. artihkkala njuolggadusa. Dát guoská earret eará sámii suodjaluvvon guovlluid hálddašangažaldahkii, mas Sámediggi lea bivdán ásaht sierra hálddašanstivrraid mearriduvvon suodjalanmearrádusaid hálddašeapmái ja mas Sámediggi maiddái nammada stivraovddasteaddjiid.

Vaikke vel Norgga eiseválddit eai leat mearridan oaivila ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 7 nr. 1 ja 15 nr. 1 dulkomii, de leat dattetge ovdamearkkat mat čájehit ahte dakkár hálddašanortnegat leat čađahuvvon, mat sihkkarastet sámi oassálastima almmolašrievttálaš hálddašeapmái. Dat guoská Sámedikki njuolggadusaide meahcceahtamiid rievdaduvvon ávkástallanvugiid oktavuodas finnmárkkulágas. Eará ovdamearkkat leat Sámedikki vuosteákkastanvuoigatvuohta odđa plánalága vuodul ja Sámedikki ovddasteaddjinammadeapmi daidda regionála boraspirenammagottiide, mat hálddašit boraspirepolitihka. Riddoguolástuslávdegotti evttohus ásahtit regionála guolástushálddašanorgána Finnmárkui livččii maiddá 15. artihkkala ollašuttin.

Sámedikki oaidnu lea muđui dat ahte vaikke vel konsultašuvnnat ILO-konvenšuvnna nr. 169 6. ja 15. artihkkala nr. 2 vuodul guoskkahivčče almmolašrievttálaš beliid, de ii várra sáhte dadjat ahte konsultašuvnnat fuolahit geatnegasvuodaid 15. artihkkala nr. 1 vuodul beassat oassálastit luondduressuissaid almmolašrievttálaš hálddašeapmái, eai ge dan eanet oppalaš geatnegasvuoda 7. artihkkala nr. 1 vuodul beassat oassálastit nationála ja regionála ovddidanplánaid ja prográmmaid siskkáldahtimii, čađaheapmái ja árvvoštallamii.

8. Sámi vuoigatvuodaid dovdáheapmi ja dohkkeheapmi, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 14 nr. 2

Dakkár kommišuvnna ja duopmostuolu ásaheapmi Finnmárkui, mii galgá dovdáhit oamastan- ja geavahanvuoigatvuodaid, lei dehálaš ággan Sámediggái finnmárkkuláhkaproseassas. Dat mearkkaša ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 14 nr 2 njuolggadusa historjjálaš sisaváldima Norgga riektaí. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi 2 lea evttohusastis čuovvolan dán ovdáneami ja evttohan sullasaš njuolggadusaid guovlluide Finnmárkku lulábealde. Sámediggái lea áibbas dehálaš ahte dát čuovvoluvvo konkrehta lágalaš doaibmabijuiuin.

ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 14 nr 2 lea iehčanas geatnegasvuohta stáhta eiseválddiide mii galgá mielddisbuktit ahte eaiggátvuoigatvuodát suodjaluvvojit ja sihkkarastojuvvojit beaktilit. Hálddašanortnegiid sámi oassálastin ii čuovvde dán geatnegasvuodas mii ferte heivehuvvot maŋŋá dovdáheami go gávnnavuvvo ahte lea oamastanvuoigatvuohta.

Čuolbmačilgehus masa Sámediggi čađat máhccá, lea ahte stáhta eiseválddit sisabahkkejit dakkár guovlluide, main vuoigatvuodát eai leat dovdáhuvvon. Sámedikkis leat garra prinsihpalaš vuostehágut dakkár divvomeahtun sisabahkkemiid vuostá nu mo daid bággolotnumiid vuostá, mat leat čađahuvvon dakkár guovlluin main vuoigatvuodát eai leat čielggaduvvon. Dat ja vel ahte ahte čielggadeamit ádjánit guhkes áiggi, vásihuvvo noadđin vuoigatvuodalaččaide. Danne Norgga eiseválddit garrasit ávžžuhit oččodit buriid dovdáhanortnegiid olles sámi guvlui ja geavahit várrugasvuoda almmolašrievttálaš hálddašeamis, erenoamážit eanaduhtademiid oktavuodas.

9. Sámi geavahan- ja oamastanvuoigatvuodaid dohkkeheapmi, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 14

Opmodagaid ja geavahanvuoigatvuodaid dohkkeheapmi ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 14 nr 1 vuodul lea stáhta eiseválddiid iehčanas geatnegasvuohta.

Artihkal 14. nr. 1 válddahallá álgoálbmogiid oamastanvuoigatvuoda ja geavahanvuoigatvuodaid daidda guovlluide, maid sii jogo leat geavahan ovttas earáiguin dahje main sii leat ássan dahje maid sii leat geavahan hálddašeaddji vugiin.

Danne lea artihkkalis 14 nr. 1 dehálaš erohus dakkár eatnamis maid álgoálbmot ”traditionally occupy” ja dakkár eatnamis maid “not exclusively occupied by them”. Professorat Ulfstein ja Graver celkkiiga go árvvoštalaiga ráđđehusa álgovuolggalaš finnmárkkuláhkaevttohusa ahte:

"Det er i den forbindelse grunn til å fremheve at begrepet occupy omfatter både det å bo i og det å utnytte et område. Det at også andre har utøvd en bruk i et område, vil derfor ikke i utgangspunktet medføre at befolkningen av området ikke har vært eksklusiv, med mindre de andre også har befolket området ved både å bo i og utnyttet det."

(Dan oktavuodas lea lunddolaš deattuhit ahte doaba occupy sisttisoallá sihke ássama ja ávkkástallama guovlluin. Dat ahte earát ge ávkkástallan guovlluin, ii nappo iešalddis mearkkaš ahte guovllu álbmot ii leat leamaš áidnalunddot, muđui go dat earát ge leat ássan guovllus dainna lágiin ahte sii leat ássan doppe ja ávkkástallan guovlluin.)

Finnmárkkuláhkaproposišuvnnas lea nannejuvvon ahte Finnmarkkus leat sihke oamastan- ja geavahanvuoigatvuođat. Maŋŋá konsultašuvnnaid Sámedikkiin nannejuvvui čielgasit finnmárkkulága paragrafas 5 ahte sámi geavaheapmi addá vuoigatvuođaid, mii mearkkaša ahte vaikke vel stáhta lea ge dan ádden girdujuvvon geavaheapmin, de dat galgá leat vuođđu sihke oamastanvuoigatvuhtii ja geavahanvuoigatvuhtii. Dát vuoigatvuođat fertejit dál dovdáhuvvot. Dat čovvdus mii lea válljejuvvon finnmárkkulágas, mearkkaša danne Sámedikki oainnu mielde ahte dassážiigo dat lea dahkkojuvvon, de ferte sáhttit dadjat ahte sámit oamastit nu stuorra guovlluid fylkkas ahte sii eai sáhte álo leat unnitlogus eatnamiid hálddašeami oktavuodas.

10. Erenoamážit mariidna suorggi birra, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 15 gč 13

Sámi guolásteapmi lea maŋimus jagiid garrasit vahágahttojuvvon lihkestuvakeahtes guolástushálddašeami geažil ja dan ekologalaš váikkuhusaid geažil. Go ledje sullii logi jagi beassan dadjat jo friija bivdit ollu sámi vuonain, de ásahejje eiseválddit nu gohčoduvvon fanaseriid 1989 čavčča. Ággan geavahuvvui earret eará 1979-88 jagiid njurjoleavvan, gonagasreappá leavvan ja feastonuohttefatnasii badjelmeare bivdin. Odne lea duohta dilli ahte sámi guollebivdu lea áitojuvvon ja ahte dađistaga eanet sápmelaš guolásteaddjit leat massán ja dađistaga masset iežaset guolástanvuoigatvuođaid.

Sámi guolástusaid dilli lea maŋimus jagiid leamaš hui duođalaš. Geigedettiin Riddoguolástuslávdegotti evttohusa dajai lávdegotti jodiheaddji, ovddeš alimusriektejustitiárius Carsten Smith, ahte :

"Flere faktorer har frembrakt den nåværende kritiske situasjon for sjøsamene. Men vesentlig blant de kulturelt nedbrytende faktorer har vært en hundreårig fornorskningpolitikk, som rammet sjøsamene med særlig tyngde. Staten har nå en mulighet – og antakelig den siste sjansen – til å rette opp en del av skadevirkningene av denne politikken. "

(Mánŋa beali leat buvttihan dálá váttis dili mearrasámiide. Muhto čuohtejagi dáruiduhttinpolitihkka lea leamaš dehálmeamos kultuvrralaččat bilideaddji, ja lea čuohean mearrasámiide erenoamáš garrasit. Stáhtas lea dál vejolašvuohta – ja várra maŋimus vejolašvuohta – njulget oasi dán politihka vahátváikkuhusain.)

Konsultašuvnnat Riddoguolástuslávdegotti bargomearrádusa birra ja ovttasdoaimanvugiid birra jahkásaš guolástusmuddemiin

Sámedikki ja Guolástus- ja riddodepartemeantta gaskasaš konsultašuvnnaid oktavuodas Riddoguolástuslávdegotti bargomearrádusa birra dollojuvvoi hálddahušlaš konsultašuvdnačoahkkin jahkásaš guolástusmuddemiid ovttasdoaimama prosedyraid birra. Dás bohte ovdan hui stuorra erohusat das guđe álbmotrievttálaš njuolggadusat adnojuvvojit relevántan mariidna suorgái. Departemeanta manai nu guhkás ahte čuoččuhii ahte ii mihkkege osiid ILO-konvenšuvnnas nr 169 gusto mariidna suorgái. Sámediggi lea deattuhan ahte lea čielgasit boasttu áddejupmi mii lea vuođđu departemeantta oidnui. Dan lassin ahte konvenšuvnna vuosttaš oasi konsultašuvdnajuolggadusat gustojit, čujuha Sámediggi maiddái dasa ahte stáhta eiseválddit ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 13 nr. 1 vuođul leat geatnegahttojuvvon čájehit

”... respekt for den særlige betydning for vedkommende folks kultur og åndelige verdier av de landområder og/eller territorier der de lever eller bruker på annen måte, og spesielt de kollektive sidene av dette forholdet.”

(...árvvusatnit dan erenoamáš mearkkašumi mii dain eanaguovlluin ja/dahje territoriain lea, gos guoskevaš álbmot ássá dahje maid dat muđui geavaha, sin kultuvrii ja vuoiŋgalaš árvvuide, ja erenoamážit dán oktavuoda kollektiiva beali.)

Dakkár árvvusatnin galgá earret eará boahitit ovdan dakko bokte ahte dohkkehuvvo álgoálbmogiid vuoigatvuohta beassat oassálastit almmolašrievttálaš resursahálddašeapmái ILO-konvenšuvnna nr 169 artihkkala 15 nr. 1 vuodul. Vaikke vel čujuhuvvo ge ”eatnamiidda” artihkkalis 15 nr. 1, de lea dattetge lunddolaš dulkot dán mearrádusa veaháš viidábun go dan mii čuožžu 14. artihkkalis. Sivvan dasa lea 13. artihkkala nr. 2 mas daddjojuvvo ahte ”Sániin ”eatnamat” oavivilduvvojit 15. artihkkalis maiddá guovllut, dl. olles dat biras mas dát álbmogat ássat dahje man dat muđui geavahit.”

Lea lunddolaš dulkot doahpaga ”olles dat biras” maiddá sisttisoallat mariidna guovlluid doppe gos dat leat lunddolaš oasit álgoálbmoga birgenguovlluin; ee. bivdima ja guolásteami bokte ja eará luondduresursaávkástallama bokte. Nappo sisttisetdolle 15. artihkkala nr. 1 vuoigatvuođat eai dušše eanaguovlluid luondduresurssaid, muhto maiddá álgoálbmogiid árbevirolaš ávkástallanguovlluid resurssaid. Sámi vuoigatvuođalávdegotti álbmotriektejoavku suokkardi dái mearrádusaid vuđolaččat ja konkluderii dainna ahte

”... de beste grunner taler derfor for å legge til grunn at også sjøområder er omfattet av bestemmelsene i artikkel 15 og 16 ...”.

(...buoremus ákkat bealuštit danne dan vuđuibidjama ahte maiddá mearraguovlluide gustojit artihkkaliid 15 ja 16 mearrádusat...)

Geatnegasvuohta erenoamážit sihkkarastit álgoálbmogiidda vuoigatvuođaid 15. artihkkala geahča 13. artihkkala, bidjá maiddá ávnnaslaš gáibádusaid stáhtii dainna lágiin ahte go mearrida bivdoeari, juohká eriid ja mearrida eará muddemiid, de dat galgá váldit vuhtii álgoálbmoga beroštusaid.

Maiddá Riddoguolástuslávdegoddi lea gávnahan loahppajurddan ahte ILO-konvenšuvdna nr. 169 gusto guolásteapmái Finnmárkku riddoguovlluin.

Bálddalas proseassat mariidna suorggis, Stuorradiggedieđáhusat struktuvraváikkuhangaskaomiid birra ja gonagasreappá birra

Dan botta go Riddoguolástuslávdegotti čielggadeapmi dahkkojuvvui, leat gollbma stuorra bálddalas proseassa leamaš jođus mariidna suorggis Norggas. Ráđđehus lea geigen guokte Stuorradiggedieđáhusa, nubbi bivdofatnasiid struktuvraváikkuhangaskaomiid birra ja nubbi fas Gonagasreappá birra. Dan lassin lea odđa Mearrasalahka dohkkehuvvon. Sámediggi lea konsulterevuvvon buot golmma proseassas ja lea leamaš garrasit dan vuostá ahte ráđđehus lea duvdán ovdabeallái álgoálbmotgažaldaga buot golmma proseassas čujuhettiin Riddoguolástuslávdegoddi mas earret eará geográfalaččat lei mealgat gáržžit bargomearráduš. Sámedikki oaidnu lea čuvvon áššiid ja lea refererejuvvon dan golmma proseassa manimus proseassas, St.dieđ. nr. 40 (2006-2007) Gonagasreappá hálddašeapmi čuoggáš 5.3.2 mas daddjojuvvo:

"Sametinget har gitt uttrykk for at urfolksperspektivet skulle vært inkludert i meldingen, slik regjeringen, etter Sametingets syn, er forpliktet til etter nasjonal rett og folkeretten. Sametinget bemerker at selv om Kystfiskeutvalget er i gang med en utredning, er ikke alle aspekter ved urfolksrettigheter berørt der. Sametinget kan ikke akseptere at urfolksspørsmålet skyves ut til parallelle og etterfølgende prosesser ved å avvente Kystfiskeutvalgets konklusjoner. Sametinget understreker at Kystfiskeutvalget springer ut av en annen lovprosess, og at utvalgets mandat gjelder samer og andres rett til fiske i havet utenfor Finnmark og inneholder ingen eksplisitt passus om uttak av kongekrabbe. Sametinget kjenner heller ikke til at

Kystfiskeutvalget har fått informasjon om at enda et nytt saksområde skal skyves inn under utvalgets arbeid.

Sametinget har videre vist til at Fiskeri- og kystdepartementet i forbindelse med konsultasjonene om Kystfiskeutvalget var opptatt av å begrense utvalgets mandat i størst mulig grad, under henvisning til etterfølgende prosesser. Departementet var helt tydelig på at ordlyden i mandatet skulle være begrenset til fiske, og ikke til viltlevende marine ressurser. Sametinget bemerker at innenfor et kort tidsrom er dette den tredje oppfølgende prosess på rad der Fiskeri- og kystdepartementet ikke ønsker å drøfte urfolksperspektivet i tilknytning til ressursene i havet, men viser til at man avventer konklusjonene fra Kystfiskeutvalget. Både hver for seg og samlet utgjør dette etter Sametingets syn et bevisst brudd på folkeretten fra departementets side."

(Sámediggi lea dovddaha ahte álgoálbmotoaidnu galggai leat mielde diedáhusas, nu mo ráddehus, Sámedikki oainnu mielde, lea geatnegahttojuvvon nátionála rievtti ja álbmotrievtti vuodul. Sámediggi mearkkaša ahte vaikke vel Riddoguolástuslávdegoddi lea ge bargamin čielggademiin, de eai leat buot álgoálbmotvuoigatvuodát guoskkahuvvon das. Sámediggi ii sáhte dohkkehít ahte álgoálbmotgáaldat duvdojuvvo buohtalas ja mañit proseassaide vuorddidettiin Riddoguolástuslávdegotti loahppajurdagiid. Sámediggi deattuha ahte Riddoguolástuslávdegoddi lea riegádan eará láhkaproseassas, ja ahte lávdegotti bargomearrádus gusto sámiiid ja earáid guolástanvuoigatvuhtii mearas bivdit Finnmárkku olggobealde ii ge das daddjojuvvo čielgasit gonagasreappá bivdima birra. Ii ge Sámediggi dieđe das maidege ahte Riddoguolástuslávdegoddi lea ožžon dieđuid dan birra ahte vel okta odđa áššesuorgi lea biddjojuvvon lávdegotti bargui. Sámediggi lea viidáseappot čujuhan dasa ahte Guolástus- ja riddodepartemeanta konsultašuvnnaid oktavuodas Riddoguolástuslávdegotti birra, háliidii ráddjet lávdegotti bargomearrádusa nu ollu go vejolaš, čujuhettiin čuovvu proseassaide. Departemeanta let áibbas čielggas das ahte bargomearrádusa hámuheapmi galggai ráddjejuvvot guolástussii, ii ge ealli mariidna resurssaide. Sámediggi mearkkaša ahte oanehis áiggis lea dát goalmát čuovvolanproseassa mas Guolástus- ja riddodepartemeanta ii háliit ságaškuššat álgoálbmotperspektiivva mearraresurssaid oktavuodas, muhto čujuha dasa ahte sii leat vuordimin Riddoguolástuslávdegotti loahppajurdagiid. Sihke bođuid ja čeahkis dát lea Sámedikki oainnu mielde álbmotrievtti dihtomielalaš rihkkun departeantta bealis.)

Mearraresaláhka

Mii guoská Mearraresaláhkii, de gulai álggos Mearraresalávdegotti mandáhtii váldit mielde álgoálbmogiid vuoigatvuodáid čielggadussii ja evttohussii. Lávdegotti eanetlohku hilggui dattetge dán geavadis, ja vaikke vel unnitlogus lei bures vuodđuduvvon votum, de eanetlohku ii vuosttaldan dan. Departemeanta ii čuovvolan unnitlogu evttohusa ii ge eanetlogu váilevaš mandáhtaollašuhhtima, muhto čujuhii baicce dan čielggadeapmái maid Riddolávdegoddi lei dahkamin. Proposišuvnna lei Sámedikki čuovvovaš mearkkašupmi kapihttalas 10.4:

"Sametinget har gjennom sin høringsuttalelse og gjennom hele konsultasjonsprosessen gjort det klart at havressursloven må være innenfor udiskutable folkerettslige rammer. For at staten Norge ikke skal bryte sine folkerettslige forpliktelser overfor samene som urfolk er det helt nødvendig at havressursloven anerkjenner og sikrer det samiske folks adgang til utnyttelsen av de fornybare marine ressurser, og at samene som urfolk gis adgang til deltagelse i forvaltningen av disse.

Sametinget gjorde det på et tidlig stadium i prosessen klart at statlige myndigheters forpliktelser overfor samene som urfolk er en sentral og viktig del av den helhet loven vil måtte utgjøre, noe som understøttes både av lovens virkeområde og av havressurslovutvalgets mandat. Sametinget har understreket at de samiske rettigheter til havressursene følger av grunnlov, av sedvane og av folkeretten og følgelig ikke kan marginaliseres. Sametinget har framhevet at de deler av havressurslovutvalgets mandat som ikke ble oppfylt hva gjelder samiske rettigheter til havressursene, måtte følges opp i departementets arbeid og konsultasjoner med Sametinget om lovforslaget. Sametinget har klart gitt uttrykk for at det ikke er tilstrekkelig at dette løses ved at man henviser til parallelle eller etterfølgende prosesser.

Sametinget er kritisk til at departementet likevel har valgt en behandlingsform der kun deler av loven skal fremmes, fordi det vil umuliggjøre en nødvendig helhetlig behandling. Sametinget understreker at en slik

behandlingsform innebærer at departementet fremmer en proposisjon som er en videreføring av et forslag til en havressurslov som bygger på ufullstendige premisser og heller ikke er tilstrekkelig vurdert. Dette er et forhold som har gjort det svært vanskelig for partene å konsultere seg frem til enighet i denne saken. Sametinget vil i tillegg understreke at når det gjelder Kystfiskeutvalgets utredning som departementet viser til og de forslag dette vil avstedkomme, ligger det her flere begrensninger i utvalgets mandat i forhold til det virkeområde en fremtidig havressurslov skal favne over. Det klareste eksempel på dette er de ulike geografiske virkeområder som ligger i forslaget til havressurslov og i Kystfiskeutvalgets mandat. Sametinget viser til at disse begrensningene var noe departementet selv insisterte på blant annet under henvisning til at det ville komme senere lovprosesser, som havressursloven. Departementets valgte behandlingsform av havressursloven vil dermed føre til at man likevel må gjøre oppfølgende lovarbeid både for de områder som omfattes og som ikke omfattes av Kystfiskeutvalgets mandat. Sametinget har på denne bakgrunn vært helt tydelig på at når departementet likevel ønsker å avvente Kystfiskeutvalgets konklusjoner før disse grunnleggende forhold innarbeides i lovteksten vil det naturligste stadig være at man også avventer med å fremme proposisjonen som sådan, slik at urfolksrettighetene kan innarbeides slik statlige myndigheter er forpliktet til.

Sametingets subsidiære posisjon har innebåret at Sametinget ikke motsetter seg at loven fremmes nå, men at det i proposisjonen framkommer at og hvordan Regjeringen raskt forplikter seg til å følge opp urfolksdimensjonen.

Sametinget har funnet grunn til å presisere at en eventuell tilslutning til havressursloven som helhet bare kan gis når det foreligger et proposisjonsforslag på bakgrunn av Kystfiskeutvalgets utredning, og det nødvendige oppfølgende tilleggsarbeid utover Kystfiskeutvalgets nåværende mandat. Avgjørende for Sametingets endelige standpunkt vil her være hvorvidt lovens helhet da omsider vil være innefor udiskutable folkerettslige rammer. Sametinget legger til grunn at departementet i det oppfølgende arbeid snarest utarbeider et grunnlagsmateriale for reelle og substansielle konsultasjoner. Konkrete lovforslag må som et resultat av dette utarbeides og en snarlig og oppfølgende proposisjon må fremmes for Stortinget i inneværende stortingsperiode."

(Sámediggi lea iežas gulaskuddancealkámušas ja olles konsultašuvdnaproseassas deattastan ahte mearraresursaláhka ferte leat čielgasit álmotrievttálaš rámmaid siskkobealde. Amas Norgga stáhta rihkkut iežas álmotrievttálaš geatnegasvuodaid sápmelaččaide álgoálbmogin, de lea áibbas dárbbášlaš ahte mearraresursaláhka dohkkeha ja sihkkarastá sámi álbmoga vejolašvuoda beassat ávkkástallat ođasmuvvi mariidna resurssaiguin, ja ahte sámit álgoálbmogin besset oassálastit dáid hálddašepmái.

Sámediggi deattuhii árrat proseassas ahte stáhta eiseválddiid geatnegasvuodát sápmelaččaide álgoálbmogin lea guovddáš ja dehálaš oassi dan ollisvuodas maid láhka ásaha, maid sihke lága doaibmguovlu ja mearraresursalávdegott bargomearrádus dorjot. Sámediggi lea deattuhan ahte sámi vuoigatvuodát mearraresurssaide čuovvu vuodđolágas, dološvieruin ja álmotrievttis ja danne eai sáhte marginaliserjuvvot. Sámediggi lea deattuhan ahte dat oasis mearraresursaláhkálávdegotti bargomearrádusain, mat eai ollašuhthojuvvon sámi vuoigatvuoda ektui mearraresurssaide, fertejit čuovvoluvvot departemeantta barggus ja konsultašuvnnain Sámedikkiin láhkaevttohusa birra. Sámediggi lea čielgasit dovddahan ahte ii leat doarvái ahte dát čovdojuvvo čujuhettiin buohtalas dahje čuovvu proseassaide.

Sámediggi lea kritihkalaš dasa ahte departemeanta dattetge lea válljen dakkár meannudanvuogi mas dušše oasis lágas galget ovddiduvvot, danne go dat dahká veadjemeahttumin dárbbášlaš ollislaš meannudeami. Sámediggi deattuha ahte dakkár meannudanvuohki mearkkaša ahte departemeanta ovddida proposišuvnna dakkár mearraresursalága evttohusa joatkkan, mii lea vuodđuduvvon váilevaš eavttuide ii ge leat dohkálaččat árvvoštallojuvvon. Dát lea dagahan hui váttisin oasehasaide konsultašuvnnaid bokte soahpat dán áššis. Sámediggi háliida dan lassin deattuhit ahte mii guoská Riddoguolástuslávdegotti čielggadeapmái mas departemeant čujuha ja daidda evttohusaide mat bohtet dan vuodul, de leat dás mánga gáržžideami lávdegotti bargomearrádusii dan doaibmaviidodaga ektui mii galgá gullat boahhtevaš mearraresursaláhkii. Čielgaseamos ovdamearka dasa leat dat iešguđet geográfalaš doaibmaguovllut mat bohtet ovdan mearraresursalágas ja Riddoguolástuslávdegotti bargomearrádusas. Sámediggi čujuha dasa ahte dáid gáržžidusaid háliidii departemeanta ieš earret eará čujuhettiin dasa ahte bohte láhkaproseassat maŋŋá, nu

mo mearraresursaláhka. Dat meannudanvuohki maid departemeanta välljii mearraresursalága oktavuodas, mielddisbuktá nappo ahte dattetge ferte čuovvolit láhkabargguin sihke daid guovlluide maidda Riddoguoelástuslávdegotti bargomearrádus gusto ja daidda guovlluide maidda dat ii gusto. Dán vuodul lea Sámediggi leamaš áibbas čielggas das ahte go departemeanta dattetge hálliida vuordit Riddoguoelástuslávdegotti loahppajurdagiid ovdalگو dát vuodđobealit siskkáldahttojuvvojit láhkatekstii, de livččii ain leat lunddoleamos vuordit proposišuvnna ovddidemiin vai sáhttet siskkáldahttit álgoálbmotvuoigatvuodaid nu mo stáhta eiseválddit leat geatnegasat dahkat.

Sámedikki subsidiára oaivil lea mielddisbuktán ahte Sámediggi ii vuosttal lága ovddideami dál, muhto ahte proposišuvnna boahotá ovdan ahte ja mo Ráđđehus jođánit geatnegahttojuvvo čuovvolit álgoálbmotbeali.

Sámediggi lea gávnahan siva aiddostahttit ahte vejolaš miehtan ollislaš mearraresursaláhkii dušše sáhtta dáháhuvvat go lea gárvvis dakkár proposišuvdnaevttohus mii ovddiduvvo Riddoguoelástuslávdegotti čielggadusa vuodul, ja dakkár lassibarggu dárbašlaš čuovvleapmi mii fátmasta viidábun go Riddoguoelástuslávdegotti dálá bargomearrádus. Sámedikki loahpalaš oaivilii lea mearrideaddjin dat ahte ollislaš lánka dalle lea eahpitkeahhtá álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde. Sámediggi bidjá vuodđun ahte departemeanta iežas čuovvolanbarggus fargga buvttada vuodđoávdnasiid duohta ja substensiála konsultašuvnnaide. Konkrehta lánkaevttohus ferte dán vuodul ráhkaduvvot ja proposišuvda ferte fargga ovddiduvvot Stuorradiggái dán stuorradiggeáigodagas.)

Riddoguoelástuslávdegotti evttohus

Riddoguoelástuslávdegotti evttohus geigejuvvui guovvamánu 18. b. 2008 ja almmuhuvvui čielggadussan NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (guoelástanvuoigatvuohta ábis Finnmarkku olggobealde). Lávdegoddi lea čohkken evttohusaidis 12 váldočuoggán:

1. Nannejuvvo prinsihppan ahte álbmogis mii ássá Finnmarkku vuonain ja rittuin lea guoelástanvuoigatvuohta ábis Finnmarkku olggobealde historijálaš geavaheami vuodul ja álbmotrievtti njuolggadusaid vuodul álgoálbmogiid ja minoritehtaid birra.
2. Dát guoelástanvuoigatvuohta gusto buot álbmotjoavkkuide.
3. Vuoigatvuhtii gullá vuoigatvuohta bivdit iežas atnui; dasto vuoigatvuohta álggahit guoelástanealáhusa; ja viidáseappot vuoigatvuohta fidnoguolásteaddjin bivdit dan máde ahte dat addá vuoddu ruovttudollui, jogo ealáhusláhkin okto dahje ovttas eará ealáhusain. Dát lea vuoigatvuohta mii ovttaskas guoelásteaddjis lea guoelástuseiseválddiid ektui, ja mii ii gáibit ahte guoelásteaddji ferte oastit eari.
4. Vuoigatvuohta mearkkaša ahte lávdegoddi vástida positiivvaláčat gažaldahkii uhcimuseari birra. Uhcimuseari ii gusto dušše daidda fatnasiidda mat leat oaneheabbut go logi mehtera, muhto buot guoelásteaddjiide geat ássat Finnmarkkus.
5. Vuonain lea sierra guoelástanvuoigatvuohta dain olbmuin mat ássat dan vuonas, lágas gohčoduvvon vuotnavuoigatvuohta. Regionála stivrenorgána sáhtta dárkilet árvvoštallama vuodul árvvoštallat earáide ge guoelástanlobi.
6. Vuonaid olggobealde lea guoelásteaddjiin geat ássat olggobealde Finnmarkku, guoelástanvuoigatvuohta seamma dásis go finnmarkkuguoelásteaddjiin ge lea.
7. Regionála stivrenorgána ásahuvvo, lágas gohčoduvvon Finnmark fiskeriforvaltning (Finnmarkku guoelástushálddahus), man stivrui Finnmarkku fylkkadiggi ja Sámediggi välljeba golbma lahtu goabbáge. Dát stivrenorgána addá njuolggadusaid fanasturrodaga birra ja bivdosiid geavaheami birra ábis gitta njeallje mearramiilla rádjai olggobealde vuodđolinnjái.

8. Regionála stivrenorgána oažžu válldi vuostáiváldit ja juohkit eriid ja lobiid ja čadahit eará sikhkidemiid buorrin Finnmárkku vuonaide ja riddoguolásteapmái. Dat earit mat juogaduvvojit dán láhkai, galget leat persovnnalaččat ii ge daiguin sáhte gávppašit.

9. Stáhta oažžu lágalaš ovddasvástádusa lágídit regionála stivrenorgánii nu ollu resurssaid, kapitálan, earrin dahje bivdolohipin, ahte Finnmárkku mearrasámi kultuvrra ja eará riddokultuvrra ávnnaslaš vuodđu sihkkarastojuvvo.

10. Dan lassin deattuha lávdegoddi mánga eaŋkildoaimbajju mat maiddái váikkuhivče nannet Finnmárkku vuotna- ja riddoguolásteami.

11. Finnmárkkukommišuvdna galgá meannudit vejolaš gáibádusaid dohkkehit vuoigatvuodaid vuotna- ja riddoguvlluin olggobealde Finnmárkku.

12. Lávdegotti evttohus mearkkaša buohkanassii sierra riddoguolástusavádaga Finnmárkui, lágas gohčoduvvon Finnmárkkuvádat.

Sámediggi lea dan rájes go dat ásahuvvui, geavahan vuodđun ahte sápmelaččain ja dáid guovlluid álbmogis muđui leat vuoigatvuodát guolástussii ja eará ođasmuvvi mariidna resurssaide riddolagaš guovlluin. Sámediggi lea atnán mearrideaddjin ahte šaddá dakkár guolástushálddašeapmi mii lea vuodđuduvvon lagašvuoda- ja sorjavašvuodaaprinsihppi. Finnmárkkuláhkaproseassa rájes lea Sámediggi deattuhan ahte dát sáhtta dušše dahkkojuvvot go mearriduvvojit konkrehta lánkanjuolggadusat mat dohkkehit ja nannejit sápmelaččaid guolástanvuoigatvuoda, ja mat sihkkarastet sápmelaččaide vuoigatvuoda oassálastit almmolašrievttálaš resursahálddašeapmái.

Sámediggái lea áibbas mearrideaddji oažžut lága mii čielgasit lea álbmotrievttálaš rámmaid siskkoabealde. Riddoguolástuslávdegotti evttohan finnmárkkuguolástusláhka mearkkaša lánkki rivttes guvluin. Sámediggi deattuha seammás ahte bargu finnmárkkuguolástuslágain maiddái ferte mielddisbuktit ahte fargga álggahuvvo bargu daid guovlluid várás mat leat lulábealde Finnmárkku, nu mo Sámediggi lea deattuhan dárbbaslašžan.

Sámedikki dievasčoahkkinn lea miessemánus 2008 ollislaš árvoštallama maŋŋá, mas eaktuduvvo ahte Riddoguolástuslávdegotti evttohus ii mielddisbuvtte viiddes rievdadusaid boahttevaš gulaskuddamiin ja konsultašuvdnaproseassas Sámedikkiin, mearridan rávvet Stuorradikki dohkkehit áššedovdijoavkku evttohusa nu mo dat lea dál.

11. Álgoálbmotbuhtadus, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 15 nr. 2

Sámedikkis leat dál konsultašuvnnat Ealáhus- ja gávpedepartemeanttain ođđa minerálalága birra. Sámediggái lea áibbas dárbbaslaš ahte lánka galgá leat čielgasit álbmotrievttálaš rámmaid siskkoabealde.

Sámediggi čujuha dasa ahte Sámi vuoigatvuodálávdegoddi juo NAČ 1994: 4 kapihttalis 8 evttohii konkrehta njuolggadusaid mat galge suodjalit sápmelaččaid ávnnaslaš kulturvuodđosa, das maiddái njuolggadusaid ahte sámi beroštusat galge guldaluvvot ja deattuhuvvot, ja ahte galggai beassat gielddit sisabahkkema vissis áigái. Finnmárkkulága bokte evttohii dattetge Sámediggi daid njuolggadusaid mat maŋŋá váldojuvvojedje mielde báktelehkii, oassin ollislaš finnmárkkuláhkabargui. Sámediggi lei dán barggus áibbas čielggas das ahte vuoigatvuodagažaldagat minerálaid ektui dattetge galget čovdojuvvot iehčanas ollislaš proseassas, mas earret eará finnmárkkulága geográfalaš ráddjejumit eai galgan jotkojuvvot.

Sámediggi oaivvilda ahte uhcimusočvodosa oassin ferte oažžut mielde lánkki mearrádusaid mat gáibidit ahte galgá sohppojuvvot ovtamielalašvuohta konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin minerálaid iskkademiid ja roggamiid oktavuodas go dat dahket váddaseabbon sápmelaččaide joatkit ávkkástallama guoskevaš guovlluiguin, ja go dát ávkkástallan mearkkaša hui ollu sámi kultuvrii. Dát maid ferte gehččojuvvot

bággolotnunmearrádusaid ektui. Dakkár mearrádus livččii čielgaseamos vuohki sihkkarastit ahte láhka ii rihko ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkaliid 6, 7 ja 15 geatnegasvuodaid ii ge SP artihkkala 27 geatnegasvuodaid, gč. 1. artihkkala.

ILO-konvenšuvnna artihkkala 15 nr. 2 vuodul lea stáhta geatnegahttojuvvon ásahtit konsultašuvdnaortnegiid álgoálbmogiiguin vai lea vejolaš čielggadit sáhttet go ja man muddui sáhttet álgoálbmogiid beroštumit vahágahttojuvvot go sin eatnamiid eatnanvuloš resurssat dahje eará resurssat iskkaduvvojit dahje go daiguin ávkkástallojuvvo.

Artihkal 15 nr. 2 lea erenoamáš guovdil ozolaš minerálaid ja oljju ja gássa oktavuodas. Sivvan lea go stáhta čuoččuha oamastanvuoigatvuođa ozolaš minerálaide. Mearrádus lea maid erenoamáš guovdil bákteleága bákterfrijjavuođa prinsihpa ektui mii oanehaččat dadjá ahte buohkain lea vuoigatvuohta šerpet, ohcat rogganreivve ja ohcat mihtiduvvot eatnama, gč. bákteleága §§ 3-7 šerpema birra, §§ 8-22 mihtideami birra, ja §§ 23-39a rogganlobi birra. Lea maid vejolaš ahte artihkal 15 (2) sáhtta leat guovdil mearavuloš resurssaid ektui dakkár guovlluin dahje dakkár guovlluid olggobealde main doaimmahuvvo sámi riddo- ja vuotnaguolásteapmi.

ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 15 (2) ráddádallangeatnegasvuohta lea viidát go 6. artihkkala ráddádallangeatnegasvuohta. ONa álgoálbmotjulggastusa 32. artihkal nr. 2 cealká maiddá ahte dárbbasuvvojit konsultašuvnnat vai sáhtta fidnet friija dieđihuvvon miedáhusa, erenoamážit minarálaid roggama ja daiguin ávkkástallama oktavuodas. Dan lassin lea artihkkalis 15 nr. 2 mearrádus álgoálbmotbuhtadusa birra mii lea leamaš dehálaš Sámediggái.

Nu mo bákteleága § 42 mearrádus lea hámuhuvvon maŋŋágo finnmárkkuláhka dohkkehuvvui, de galgá bajiduvvon eanaeaiiggátdivat dušše biddjojuvvot ruvkiide mat leat Finnmárkkuopmodaga etanama alde. ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 15 (2) vuodul ii leat mihkkege mii dadjá ahte sámi báikegottiin maidda lea addojuvvon oamastanvuoigatvuohta finnmárkkulága kapihtal 5 vuodul, ii leat maiddá vuoigatvuohta ovdduide ja buhtadussii ruvkedoaimmaid geažil daid báikegottiid guovlluin. ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 14 (2) geatnegasvuođa oktavuodas dovdáhit álgoálbmogiid oamastan- ja geavahanvuoigatvuođaid, gč. finnmárkkulága kapihtala 5 dálá vuoigatvuođaid kártema ja dohkkeheami birra, livččii jearggaheapmin lágas bidjat bajiduvvon eanaeaiiggátdivada go eana gullá Finnmárkkuopmodahkii, muhto ii fal dalle go eana sirdojuvvo dasa gii lea dovđáhuvvon rivttes eaiiggádin nu go sámi gilisearvi. Artihkal 15 (2) ii bija maidege gáibádusaid dasa ahte álgoálbmot galgá leat mielde oamasteamen guovllu jus das maiddá galgá leat vuoigatvuohta ovdduide ja buhtadussii. Danne lea govttolaš ahte maiddá joavkkuin maidda leat dovddastuvvon geavahanvuoigatvuođat vissis meahceávkástallanvugiide, nu go ovdamearka dihtii boazodoalus, maiddá lea vuoigatvuohta ovdduide ja buhtadussii. Ii ge leat daddjojuvvon mihkkege artihkkalis 15 (2), gč. artihkkala 13 (2), mii mearkašivččii ahte dat geográfalaš doaimbagoovlu gosa dovddastuvvojit ovddut ja buhtadus, livččii gáržžit go dain eará osiin artihkkalis 15, mii ii leat ráddjejuvvon daidda guovlluide gos álgoálbmogiid eaiiggáduššánvuoigatvuođat galget dohkkehuvvot, muhto maiddá gustojit daidda guovlluide gos geavahanvuoigatvuohta galgá sihkkarastojuvvot. Artihkal 15 (2) ovdduid ja buhtadusa birra gusto danne maiddá geavahanvuoigatvuođalaččaide, nu go boazodoalliide ja báikegottiide. Danne oaidná Sámediggi dárbbun ahte mearrádus álgoálbmotbuhtadusa birra hámuhuvvo nu ahte dat guoská sihke eaiiggáidida ja geavahanvuoigatvuođalaččaide árbevirolaš sámi guovllus. Dan oktavuodas lea Sámedikki čielga oaidnu ahte ferte leat Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan mii hálddaša álgoálbmotbuhtadusa foandan dahje sullasažžan vai dat bohtá buorin daidda sápmelaččaide ja báikegottiide geaidda dat guoská.

Departemeantta oaidnu lea uhccán rievdan dan rájes go konsultašuvdnaproseassa álggahuvvui. Dás lea erenoamážit sáhka dain mearrádusain main lea stuorra mearkašupmi Sámediggái, nu go miedihit ahte konsultašuvdnageatnegasvuohta galgá mearriduvvot lágain, ahte sámi deastagat galget vuhtiváldojuvvot olggobealde Finnmárkku, ahte álgoálbmotbuhtadus galgá ásahtuvvot ja ahte galgá leat vejolašvuohta oažžut mearriduvvot buhtaduseavttuid ja ILO-konvenšuvnna nr.169 siskkáldahttima. Ii ge leamaš olus ovdáneapmi diehtjouhkimis/gulahallamis ealahusovddidanrámmaid birra odasmuvakehtes resurssaid oktavuodas, das maiddá minerálaid oktavuodas.

Nu mo ášši dál lea, rievdatkeahtes oaivilat ja vuordimis stuorra váilevašvuodát lágas sámi vuoigatvuodaid ja beroštumiid ektui, de ii sáhte Sámediggi mieđihit láhkavevttohussii.

12. ILO-konvenšuvnna nr. 169 siskkáldahttin

Sámediggi lea finnmárkkuláhkaproseassa rájes juohke áidna láhkabarggus oaivvildan ahte ILO-konvenšuvdna nr. 169 ferte siskkáldahttojuvvot ja ahte dasa ferte addojuvvot ovdasadji Norgga lága ovddabeallái seamma láhkai go konvenšuvnnat Siviila ja Politihkalaš vuoigatvuodaid birra ja maiddáa Ekonomalaš Sosiála ja Kultuvrralaš vuoigatvuodát birra leat ožžon.

Norggas lea dualisttalaš riektivuogádat mii mearkkaš ahte álbmotrievttálaš geatnegasvuodát fertejit biddjojuvvot vuodđun erenoamáš čađahandoibmii rievdadeami dahje siskkáldahttima bokte. Norgga Alimusriekti lea geavadis bokte bidjan vuodđun dakkár navdinprinsihpa mii mearkkaša ahte Norgga riekti navdojuvvo čuovvut álbmotrievtti. Go vuostálasvuohta čuožžila de dattetge geavadis manná Norgga riektenjuolggadus ovddabeallái maiddáa suorgemonoisttalaš suorggis dannego Alimusriekti nugohčoduvvon čielggasvuodaprinsihpa bokte lea čujuhan ahte čielgaseamos riektenjuolggadus ferte biddjojuvvot vuodđun. Ráđđehusa ágga dasa ahte ii siskkáldahttit ILO-konvenšuvnna nr. 169, lei dalle go dat mañimusat árvvoštallojuvvui, ahte konvenšuvdna lei oalle ođas ja ahte dat lei uhccán geavahuvvon.

ILO-konvenšuvnna nr. 169 viiddes árvvoštallan mii lea dahkkojuvvon dan rájes go Norga dohkkehii konvenšuvnna jagi 1990, ja dán konvenšuvnna riikkaidgaskasaš geavat, ii berresii Sámedikki oainnu mielde buktit váttisvuodaid dán konvenšuvnna siskkáldahttimii olmmošvuoigatvuodáláhkii. Ráđđehus lea álginjulggastusastis dadjan ahte dat áigu siskkáldahttit nissonkonvenšuvnna olmmošvuoigatvuodáláhkii. Ráđđehus berre seammás fuolahit ahte ILO-konvenšuvdna nr. 169 váldojuvvo mielde. Nu sihkkarastajuovvošii deháleamos olmmošvuoigatvuodakonvenšuvnnaide seamma árvu ja nana suodjalus Norgga rievttis. Dakkár dahku gáibiduvvo maiddáa eanet dál go Norga lea jienastan beali ONA álgoálbmotjulggastussii.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus:

Álgu

Sámediggi lea 1994 rájes buktán sierra raporttaid ILO:i bearráigeahččama oktavuodas movt stáhtat čuovvolit ILO-konvenšuvnna nr 169. Sámedikki raporta lea oassin mielde dábálaš stáhtaraporteremis. Dát raporta ILO-konvenšuvdna nr. 169 birra gusto áigodahkii miessemánu 2008 rádjai.

Evttohus 1:

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikasearvvi (NSR) lahtut Randi A. Skum, Klemet Erland Hætta, Anne Dalheim ja Per-Bjørn Laksehnnes, Bargiudbellodaga sámediggejoavkkeku (Bb) lahtut Berit Oskal Eira, Knut Store, Jørn Are Gaski, Bjørn Store-Jakobsen, Marie Therese N. Aslaksen, Per Edvind Varsi ja Ottar Skjellhaug, Guovddáš-bellodaga (Gb) lahttu Olaf Eliassen, Jobttisámiid listu (JSL) lahttu ja Dáloniid listtu (DL) lahttu Isak Mathis O. Hætta, dorjot eanaš osiid Sámediggeráđi mearrádusárvalus, ja evttohit ahte árvalus rievdaduvvo dánin:

1. Álgu

Daid dieduid vuodul maid ILO oačču jagi 1994 Sámedikki ja Norgga ráđđehusa gaskasaš šiehtadusa birra, geigii sihke Sámediggi ja ráđđehus sierra raporttaid, ja dat buvttii oidnosii ipmárduserohusaid das mo ILO-konvenšuvdna nr. 169 čađahuvvo Norggas.

Sámediggi háliida deattuhit man dehálaš dat raportenvuohki lea mii lea ásahuvvon Norgga ráđđehusa ja Sámedikki gaskii. Sámedikki oaidnu lea ahte dušše rabas ja čielga gulahallama bokte sáhttit gávdnat daid

čovdosiid maid mii dárbbasit eanemusat, ja dán proseassas lea ILO rolla bures dohkkehuvvon ja árvvusadnojuvvon. ILO kritihkalaš mearkkašumit ráđđehusa álgovuolggalaš finnmárkkuláhkaevttohussii váikkuhii sakka dasa ahte láhkaevttohus rievdaduvvui ja ahte sohppojuvvui dakkár čoavddus maid Sámediggi sáhtii dohkkehit. Sámediggi deattuha ahte Fimmárkkuláhka lea kompromissa boadus, man oktavuodas dehálaš gáibádusat Sámedikki beales álbmotrievtti ektui hilgojuvvojedje.

Sámedikki ovddit raporta lei ollásit ráđđehusa finnmárkkuláhkaevttohusa birra. Danne berre dát ášši leat hui oahpis ILOi, ja Sámediggái lea lunddolaš oanehaččat ja visogovalaččat válddahallat deháleamos rievdadusaid láhkaevttohusas. Sámediggi áigu maiddái čatnat muhtun mearkkašumiid daidda eavttuide ja vuordámušaide maid Sámediggi bijai go mearrideimmet miehtat divoduvvon finnmárkkuláhkaevttohussii, ja dasa mo Norgga eiseválddit dán rádjai leat čuovvolan dáid eavttuid ja vuordámušaid.

Sámediggi háliida maiddái buktit ovdan moadde mearkkašumi dan ”Šiehtadussii konsultašuvdna-prosedyrmaid birra Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaskkas” maid odđa finnmárkkuláhka buvttihii, ja min vásáhusaid finnmárkkulága čađahemiin. Viidáseappot áigut namuhit ráđđehusa minerálahkaevttohusa ja Sámedikki oainnu dasa ahte lea go dárbu ásahit sierra álgoálbmotbuhtadusa ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 15 nr. 2 vuodul. Raporta namuha maiddái odđa plánalága oanehaččat.

Márgga suorggis dulkojit Norgga eiseválddit ja Sámediggi ILO-konvenšuvnna nr. 169 iešguđet láchkai sihke viidodaga ja ávnnaslaš sisdoalu dáfus. Danne áigu Sámediggi čalmustahttit erenoamážit eanavuogiatvuodakapihtala mearrádusaid ja erenoamážit artihkkaliid 13 rájes 15 rádjai.

Loahpas áigu Sámediggi buktit mearkkašumiid ILO-konvenšuvnna nr. 169 siskkáldahttimii Norggas.

ILO-konvenšuvnna nr. 169 eará gažaldagaid oktavuodas háliida Sámediggi oppalaččat čujuhit ovdes raporttaide ja máhccat daidda boahhte raporttain.

2. Fimmárkkuláhka (Erenoamážit ILO-konvenšuvnna nr. 169 eanavuogiatvuodakapihtal)

Stuorradiggi dohkkehii Fimmárkkulága miessemánus 2005 ja dat bodii fápmui 01.07.2006 (Lága kapihtal 5 dálá vuoigatvuodaid kártema ja dohkkeheami birra bodii fápmui njukčamánu 14. b. 2008.) Ovdal Stuorradiggemearrádusa miedai Sámedikki dievasčoahkkinn ovttajienalaččat láhkaevttohussii miessemánus 2005.

Ráđđehusa álgoevttohus lea rievdaduvvon hui ollu ja vuđolaččat. Láhkaevttohusa vuoigra ja prinsihpat leat rievdaduvvon čalmustahttimis álbmotvuoigatvuodaid Fimmárkku luondduriggodagaide dasa ahte nannet dan ahte lága bajimus ulbmil lea erenoamážit sihkkarastit sámi kultuvrra, oktan boazodoaluin, meahceávkáštallamiin, ealáhusdoaimmahemiin ja servodateallimiin.

Dát mearkkaša ahte lága mearrádusaid ferte dulkot ulbmilmearrádusa vuodul ja dan vuodđooainnu ja daid deastagiid vuodul mat ulbmilmearrádusa mielde galget deattuhuvvot erenoamážit. Dat mearkkaša maiddái ahte dat vuodđooaidnu masa Sámi vuoigatvuodálávdegotti evttohusat leat vuodđuduvvon, dál leat váldojuvvon láchkii.

Dát lea leamaš okta Sámedikki váldogáibádusain, seamma láchkai go dat gáibádus ahte álbmotriekti galgá oazžut guovddáš saji láhkaevttohussii. Sámedikkis lea leamaš stuorra ovtamielalášvuohta das ahte ILO-konvenšuvdna galggai čađahuvvot Norgga rievttis dainna lágiin ahte dat siskkáldahttojuvvo lágaide ja galgá gustot ovddabeallái Norgga lágaid. Justiisálávdegotti evttohus mearkkaša belohahkii siskkáldahttima dahje konvenšuvnna čađaheami lága doaibmaguovllus. Konvenšuvdna ii šatta doaibmat ovddabeallái Norgga lágaid, nu mo dat konvenšuvnnat mat namuhuvvojit Olmmošvuoigatvuodálágas. Muhto evttohus mearkkaša dattetge ahte Justiisálávdegoddi lea miehtan Sámedikki siskkáldahttingáibádussii dainna lágiin ahte álgoálbmotkonvenšuvdna galgá leat gievrrat go finnmárkkulága mearrádusat jus duopmostuolud gávnnaht ahte lága mearrádusat rihkkot konvenšuvnna. Dan lassin čuovvu lága mearkkašumiin ahte konvenšuvdna lea dehálaš riektegáldu go láchka dulkojuvvo.

Finnmárkkulágas eai leat mielde mearrádusat ođasmuvvi mariidnaresurssaid birra. Sámediggi ii ožžon dohkkehuvvot konkrehta mearrádusaid mearrasámiid vuoigatvuodaid birra guolásteapmái ja eará ođasmuvvi resurssaide. Justiisálávdegotti mearkkašumit finnmárkkuláhkii mearkkašit dattetge dan dohkkeheami ahte guolástus lea sámi kultuvrra dehálaš oassi, ja stuorradiggemearrádusas lei gohčus ráđđehussii ahte dat galgá johtilit čielggadišgoahtit vuoigatvuodadili Finnmárkku rittus.

Finnmárkkuláhka lea Sámediggái šaddan dakkár veahkkeneavvun mainna sáhtta váikkuhit fylkka areálahálldašeapmái mii Sámedikkis ii leat leamaš ovdal. Vaikke vel mearrádus Sámedikki njuolggadusaid birra min mielas ii berrešii sistisdoallat departemeantta bearráigeahču, de mii atnit dán Sámedikki rolla dohkkeheapmin sámi beroštusaid ja árvvuid hálldašeaddjin. Doppe leat eará sajit ge lágas main ii lean berret leat stáhta bearráigeahču. Sámediggi lea oppa áiggi eaktudan ahte orgána berre leat iehčanas ii ge stáhta stivrejumi vuollásaš. Sámediggi ii leat nagodan oažžut čađahuvvot buot min evttohusaid dán oktavuodas.

Resurssaid dáfus leat finnmárkkulágas muhtun rievdadusat mat leat Sámedikki miela mielde. Báikegottit ja daid olbmuid resursageavaheapmi lea dohkkehuvvon sierra vejolašvuoda bokte beassat ávkástallat báikegottiid árbevirolaš guovlluid ođasmuvvi resurssaiguin. Dát mearrádus ja mearrádus dákkár resurssaid báikkálaš hálldašeami birra sáhttet leat mielde sihkkarastimin ahte olbmot ain ášset giliin. Sámediggi háliidivččii gal ahte sámiid boares vierut livčče buorebut báidnán lánkaevttohusa ja ahte das livččii sámiid geavaheami kollektiiva bealli čielgasit dohkkehuvvon. Go dat lea daddjojuvvon, de oaihvilda Sámediggi ahte lágas leat ollu posiitiiva buorádusat, erenoamážit álbmoga vejolašvuoda oktavuodas beassat ávkástallat resurssaiguin. Ráđđehusa evttohusas lei mearrádus álbmoga vuoigatvuoda birra beassat ávkástallat Finnmárkku resurssaiguin. Lánkaevttohus lea rievdaduvvon álbmoga vuoigatvuodaid válldahallamis dakkár cealkimii ahte olbmot beassá ávkástallat resurssaiguin, Finnmárkkuopmodaga lobi vuodul. Dalle go leat uhccán resurssat, de sáhttet báikkálaš olbmot oažžut ovdavuoigatvuoda, ja dat lea ge rivttes ja dehálaš aiddostus.

Finnmárkkuopmodaga vuodđudeapmi mearkkaša historijjálaš earu das mo Finnmárkku eatnamat ja resurssat hálldašuvvojit. Sápmelaččaide sihkkarastojuvvo lága bokte ahte sii besset leat mielde hálldašeamen eatnamiid ja resurssaid, ahte eanaeaiggátvuoigatvuohta dohkkehuvvo go sápmelaččat eai čađat leat unnitlogus ja besset leat mielde mearrideamen guđe doaibmabijut dárbbášuvvojit sihkkarastit boahttevaš sámi buolvvaid boahtteáiggi.

Statskog SFa hálldašeamis lei maid gávpeáigumuš ii ge das lean ulbmil nannet báikegotteálbmogiid válldi iežaset resurssaid hárrái. Finnmárkkuláhka eastada ahte dat vuoitu mii Statskog SFii bodii jahkásaččat, jávkka Finnmárkku. Finnmárkkuopmodat galgá fuolahit resursahálldašeami ja oažžut vuoittu oaggun- ja bivdinkorttaid vuovdimis. Seammá gusto daidda minerálaide maid eanaeaiggát oamasta. Lága fápmui boahtima rájes dát gullet Finnmárkkuopmodahkii, mii addá lobiid minerálaiskkademiide ja minerálaresurssaid ávkástallamiidda.

Minerálaid oktavuodas mearkkaša finnmárkkuláhkaevttohus viidáseappot ahte stuorra deaddu galgá biddjojuvvot sámi kultuvrra vuhtiiváldimii oktan boazodoaluin, meahceávkástallamiin, ealáhusaiguin ja servodateallimiin. Dat mearkkaša ahte Sámedikki guhkes rahčan oččodit dakkár njuolggadusa mii erenoamážit deattuha sámi deastagiid minerálaávkástallanáššiin, viimmat lea buvttihan bohtosiid. Dattetge dát ii guoska olles sámi guvlui, muhto dušše Finnmárkku fylkii.

Finnmárkkuláhkaáššis leat ollu dehálaš prinsihppačielggadeamit. Dás duohko ii šat sorjá sámi beroštusaid árvvoštallan dakkár áššiin mat gusket meahceávkástallamiin, das ahte dovdá go áššemeannudeaddji sámi deastagiid vai ii ja ahte lea go sus dáhttu árvvoštallat daid vai ii.

Finnmárkkukommišuvvna ja sierraduopmostuolu evttohus lea hui dehálaš ovdáneapmi. Dat lea vuodđuduvvon oahpes prinsihpaide. Eai buot posiitiiva bealit boade njuolgga ovdan lánkateavsttas. Kommišuvdna galgá nannet vuodđuduvvon vuoigatvuodaid § 29 gustojeaddji nationála rievtti vuodul, ja go lohka mearkkašumiid, de namuhuvvojit sámi dološ vierut erenoamážit oassin kommišuvvna mearrádusaid vuodus.

Sámediggi háliidivččii dieđusge ahte sámi virolašvuohta báinnášii láhkaevttohusa ain eanet ja ahte láhkaevttohus čielgaseappot dohkkehivččii sámiid geavaheami kollektiivva beali.

Finnmárkkuláhka ii leat epmolaš, go leat ain ollu gažaldagat maid stáhta eiseválddit fertejit čuovvolit. Finnmárkkulága stuorámus ráddjejuvni dáidá leat ahte dat dušše gusto oassái árbevirolaš sámi guvlui Norggas. Finnmárkkuláhka čuovvu dán raportta 1. mielddusin.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Sámediggi bivdá ILO árvvoštallat ahte dávistago § 29 Finnmárkkulágas ILO konvenšuvna nr 169 14. artihkkalii ahte galgá go sámiid eanaoamastan- ja geavahanriekti sin árbevirolaš eatnamiidda, dohkkehuvvot.

Go juo Finnmárkkuláhka lea kompromissa, de bivdá Sámediggi ILO árvvoštallat mainna lágiin sáhtášii buorebut suodjalit sámiid geavahan- ja oamastanrievtti guovlluin olggobealde Finnmárkkku.

3. Sámedikki eavttut ja čuovvoleapmi finnmárkkulága oktavuodas

Sámediggi dagai čuovvovaš ovttajienalaš mearrádusa ovdalgo Stuorradiggi dohkkehii finnmárkkulága:

“Sámediggi čujuba Justiisálávdegotti evttohan árvalussii O.nr. 80 (2004-2005) láhka eatnamiid ja luondduresurssaid riektediliid ja hálddašeami birra Finnmarkku fylkkas (Finnmárkkuláhka) miessemánu 9. b. 2005.

Sámediggi konstaterer ahte Finnmarkkuláhka lea dehálaš lánkei ovddosguvlui sámiid vuoigatvuodaid sihkkarastimis ja dohkkhebeamis eatnamiidda ja čáziide siskekáldas rienvti ja álbmotrievtti mielde.

Finnmarkkuláhka laktá oktii sámiid ovdešáiggi, dalááiggi ja boahhteáiggi. Láhka lea vuodduuvvon dasa ahte lea dárbu soabadit stáhta ja sámiid gaska ovdeš áiggi eahperievtti geažil, ja lea dárbu sihkkarastit ahte sámiid sláddjás kultuvra ja eallinvuohki galgá bissut maiddái boahhteáiggis.

Deattubuvvo ahte Finnmarkkuláhka čalmmusta historjjálaš ráji mii guoská daidda prinsihpaide maidda eatnamiid ja resurssaid hálddašeapmi Finnmarkkus galgá vuodduuvvot. Finnmarkkulága vuoddoaidnu lea dat ahte eatnamiid ja luondduresurssaid hálddašeapmi Finnmarkkus erenoamážit galgá sihkkarastit sámi kultuvrra, boazodoalu, meahcegeavabeami, ealahusbarggu ja servodateallima. Dat vuoddoaidnu ja sámiid vuoigatvuodaid prinsihpalaččat dohkkhebeapmi, leat vuodduv Finnmarkkulágas, ja doavumis addá dat vaikehusaid vástesaš proseassaide sámiid ja eará eamiálbmogiid vuoigatvuodaid oktavuodas eará guovlluin ja eará riikkain.

Mii konstateret ahte láhkaevttobus dohkkheba ahte sámit dološ áiggiid rajes geavabeami bokte leat ásahan vuoigatvuodaid eatnamiidda ja resurssaide Finnmarkkus, ja ahte dat vuoigatvuodát bissot ja galget kártejuvot ja sihkkarastojuvvot sierra proseassaide bokte. Árbevirolaš sámi meahcegeavabeapmi lea dán lágas vuosttaš gearddi dohkkheuvvon lága bokte, mas lea leamaš stuorra mearkkašupmi Sámediggái.

Sámediggi háliida deattubit ahte Finnmarkkukomišuvdna ja sierraduopmostuollu galget vuodduvot iežaset mearrádusaid gustovaš riektái, ja oaidná positiivan dan go sámi boares vierut ja riekteáddejumit ja álbmotriekti dohkkheuvvojat deataleamos riektegáldun. Sámi vieruiduvvan geavabusa dainna lágiin dohkkhebeapmi váikekha dan ahte boahhte sohka buolva sámiide sihkkarastojuvvo oadjebas boahhteáigi nu ahte sii besset geavahit árbevirolaš guovlluid nugo sin máttut leat dahkan.

Sámediggi háliida deattubit dan positiiva beali ahte láhka addá ILO-konvenšuvnnii nr. 169 eamiálbmogiid vuoigatvuodaid birra ovdamuni Finnmarkkulága ovddabealde dalle jos lága mearrádusat eai soaba oktii konvenšuvnnain. Finnmarkkuláhka mearkkaša dalle dan ahte Norga addá konvenšuvnnii muhtun muddui dan stáhtusa mii eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuodain berre leat riikka láhkaaddimis.

Sámediggi baliiida deattubit abte das go stáhta sirdá giddodatvuodu ja eatnamiid ja resurssaid bálddašeami odđa iešbeanalis orgánii, man oktavuodas Sámediggi lea dássásaš beallálaš, lea dehálaš mearkekašupmi.

Sámediggi konstatere abte láhka buori muddui mearkekaša Sámedikki dohkekebeami sámi árvvuid bálddašeaddjin go Sámediggi galgá ráhkadit njuolggadusaid daid deasttaid oktavuodas, maid sihke stáhta, fylkekagieldda ja gieldda eiseválddit galget atnit go rievdadit meahcegeavabeami. Go árvvoštallojuvvo galgá go suovvat ávkekastallat ozolaš mineralaiguin Finnmárkkus, de galgá biddjojuvvo mearkekašabtti deaddu sámi kultuvrra vuhtiváldimii oktan ealahusaiguin ja meahcegeavabemiin.

Sámediggi konstatere abte daid guovlluid sápmelaččain ja álbmogis muđui leat vuoigatvuodát guolástussii ja eará odasmuvvi resurssaide riddolagaš guovlluin. Árbevirolaš riddo- ja vuotnabivddu ferte sihkekarastit. Danne deattubuvvo erenoamáš deatalažžan fargga čielggadit bivdovuoigatvuodaid mearas olggobealde Finnmárkkun, ja čuovvolit láhkanannejuvvon vuoigatvuodaiguin ja Finnmárkkunkommišuvnna mándahta viiddidemiin maiddái dasa abte identifiseret vuoigatvuodaid ávkekastallat mearraresurssaiguin.

Deattastuvvo abte sámi vuoigatvuodaid sihkekarastin, siskekaldasrievtti ja álbmotrievtti vuodul, nuortasámi guovlluin ja mearraguovlluin, lea boabhte lávki vuoigatvuodabarggus Finnmárkkus. Viidaseappot deattuba Sámediggi abte bargu daiguin áššiguin ferte álggahuvvot fargga ja vuoruhuvvot.

Mii vuordit abte norgalaš láhkaaddin ovdána viidaseappot positiivalaččat. Sámediggi vuordá abte guoskevaš lágat ollislaččat geahčaduvvojit nu abte maiddái dat davistišgohitet álbmotriektái ja Finnmárkkuláhkii.

Sámediggi deattuba abte Stuorradiggi lea duodas váldán Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid ráddádallat sámi albmogin Finnmárkkuláhkabarggus, ja abte dat lea ođas riikka konstitušuvnna ektui. Viidaseappot deattuba Sámediggi abte ráddádallamat leat leamaš ávkekálaččat dan barggus abte hábmet dakekár evttohusa, maid Sámediggi sahtta dohkekehit.

Dán vuodul sáhtta Sámediggi miehtat dasa abte Justiisálávdegotti eanetlohkoevttohus ovdiduvvo Stuorradiggái dálá hámis, ja rávve Stuorradikki dohkekehit evttohusa.”

Mearrádusa ii sáhte geahččat bođuid ja das leat ollu eavttut dasa guđe čuovvolandoaibmabijuid stáhta eiseválddit fertejit čadahit konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin.

4. Stáhta čuovvoleapmi, lohpadusat/mii duodaid lea čadahuvvon Mariidna resurssat /guolásteapmi mearas

Stuorradiggi dagai čuovvovaš mearrádusa finnmárkkulága dohkekeheami oktavuodas:

”Stortinget ber Regjeringen snarest mulig foreta en utredning av samer og andres rett til fiske i havet utenfor Finnmark, berunder minimumsknote for båter under ti meter, og fremme en oppfølgende sak om dette for Stortinget.”

(Stuorradiggi bivdá Ráddehusa farggamusat čielggadit sámiid ja earáid guolástanvuoigatvuoda mearas Finnmárkkun olggobealde, das maiddái daid fatnasiid uhcimuseriid mat leat oanehat go 10 mehtera, ja čuovvolit dan áššin Stuorradiggái.)

Ráddehus bivddii Guolástus- ja riddodepartemeantta fuolahit ahte Stuorradikki ávžžuhusmearrádus čuovvoluvvo. Sámedikki ja Stáhta eiseválddiid gaskasaš konsultašuvdnabargovugiid vuodul dollojuvvojedje ođđajagimánu rájes geassemánu rádjai 2006 golbma konsultašuvdnačoahkkima, main Bargo- ja searvadahttindepartemeantta lei dárkojeaddjin, gaskal Sámedikki ja Guolástus- ja riddodepartemeantta. Fáddán lei dan áššedovdilávdegotti bargomearrádus, mii galgai čielggadit sápmelaččaid ja earáid guolástanvuoigatvuoda Finnmárkkun olggobealde. Konsultašuvdnoasehasat sohpe bargomearrádusa ja lávdegoddi nammaduvvui stáhtarádis geassemánu 30. b. 2006. Áššedovdilávdegoddi välljii nama Riddoguolástuslávdegoddi ja jodiheaddjin šattai ovddeš alimusriektejustitiárius Carsten Smith.

Riddoguoálastuslávdegotti iežas bargu válbmanii loahpageahčen juovlamánu 2007. Evttohus geigejuvvui guovvamánu 18. b. 2008 ja almmuhuvvui čielggadeapmin NOU 2008:5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (guolástanvuoigatvuohta mearas Finnmárkku olggobealde). Evttohus sáddejuvvui gulaskuddamii cuoŋománu gaskkamuttus 2008.

Riddoguoálastuslávdegoddi lea iežas barggu oktavuodas doallan rabas gulaskuddančoahkkimiid buot Finnmárkku riddogielddain. Gulaskuddančoahkkimiid ulbmil lei háhkat dieđuid báikkálaččat vai besse gullat báikkálaš guolástanárbevieruid ja virolašvuođaid, ja gullat ássiid oainnu gustojeaddji guolástusmuddemiidda ja dálá guolástusdoaimmaid birra. Lávdegoddi háliidii maiddá oazžut evttohusaid mo dáid muddemiid sáhtášii rievdatit.

Riddoguoálastuslávdegotti evttohus ja eará stuorát áššit guolástussuorggis biddjojuvvojit ovdan sierra oassin raportta 10. kapihttalii mas erenoamážit čalmmustuhttojuvvojit Sámedikki ja Norgga eiseválddiid ILO-konvenšuvnna nr. 169 sierranas dulkomat.

Guolásteapmi Deanus ja Njávdamis

Finnmárkkulága § 28 čájeha ahte láhkaásahusa bokte sáhtta addit dárkilet njuolggadusaid mo guolásteapmi Deanu ja Njávdamá čázadagain galgá hálddašuvvot báikkálaš vuoigatvuođaid vuodul. Sámediggi ja Birasgáhttendepartemeanta leat konsultašuvnnaid bokte soahpan dan lávdegotti bargomearrádusa, mii galgá ođasmahttit Deanujoga guolásteami njuolggadusaid. Departemeanta lea konsultašuvdnaproseassas dovddahan ahte lávdegoddi ii galgga árvoštallat vuoigatvuođášši, juoga maid Sámediggi lea biehttadan čujuhettiin dasa ahte juohke evttohus áсахit ođđa njuolggadusaid dakkár guolástushálddašeapmái, mii lea vuodđuduvvon vuoigatvuođaide, ferte dahkkojuvvot dainna jáhkuin ahte vuoigatvuođat gávdnoid, amaset ođđa njuolggadusat hehttet vuoigatvuođadilálašvuođaid mat leat vuodus.

Nuortalaččat

Nuortalaččat (maiddá gohčoduvvon gohtát) lea álbmotjoavku man árbevirolaš ássanguovllut leat leamaš Suoma, Ruošša ja Norgga rádjeguovlluin – ja vuosttažettiin Lotta, Duolláma, Notta, Beahcáma, Báhcaveaji ja Njávdamá johkagáttiin. Njávdamá nuortalaččat gullet árbevirolaččat Njávdamá siidii, guovlu maid riikkarájit dál juogadit. Nuortalaččaid guovlohálden ja -ávkástallan dahkkojuvvui álgoálgoasa vuollásteami vuodul, ja rájit gránjásiiddaide leat leamaš oalle bisovaččat.

Nuortalaččaid árbevirolaš eallinvuogi vuodđu lei guovllu resursaávkástallan masa gulai luossabivdu Njávdamánjogas ja Uvdójogas, mearraguolásteapmi, bivdu, jeagildeapmi ja boazodoallu. Ruošša-ortodoksa girku jorgalii nuortalaččaid risttalašvuhtii 1500-logus, ja uhca searvegottáš Njávdamis ain dovddasta iežas dán oskui. Nuortalaččaid giella lea okta sámi váldosuopmaniin, ja lea guhkin eret davvisámegielas.

Nuortalaččaid kultuvra ja dilli lea uhkiduvvon. Oanehis áiggis sii šadde unnitlohkun iežaset guovlluin, main ovdal ledje eanetlogus, earret eará dan nationála politihkalaš mearkkašumi geažil mii rádjeguovlluin lei. Nuortalaččaid kultuvra lea garra oktiisuddadanpolitihka ja vealaheami geažil jávkamin. Dan dáfus leat nuortalaččat Norgga sápmelaččaid rašimus joavku, ja sin lohku lea dál hui uhcci. Dan geažil árvoštalai Sámi vuoigatvuođalávdegotti máŋga sierradoaimbajiu nuortalaččaid várás. Sámediggi čujuha dasa ahte posiitiiva sierradoaimbajiuin lea nana doarjja álbmotrievttis ja nationála rievttis. Dán oktavuodas čujuhuvvo earret eará dasa ahte ovdeš alimusriektjestitiárius Carsten Smith lea čohkken sámerievttálaš dili 13 tesan nu mo son oaidná Norgga nationála ja riikkaidgaskasaš rievttálaš geatnegasvuođaid sápmelaččaid ektui. 8. čuoŋgás dadjá:

”Om særtiltak. Samene har krav på positive særtiltak i forhold til den øvrige befolkning i landet, i den grad slike særtiltak er påkrevd for kultursikring og kulturutvikling.” (Sierradoaimbajiuin birra. Sámiin lea vuoigatvuohta oazžut posiitiiva sierradoaimbajiuin riikka álbmoga ektui muđui, nu guhká go dakkár sierradoaimbajiuin dárbbášuvvojit kultursihkkarastimii ja kulturovddideapmái.)

Sámediggi evttohii finnmárkkuláhkaproseassas čujuhettiin Sámi vuoigatvuodálávdegotti evttohussii ahte dat láhkamearrádušat maid vuodul sierradoaimbajijut čáđahuvvojat ja mat erenoamážit suodjalit nuortalaččaid kultuvrra, nuortalaččaid mearraluossabivdosajiid ja nuortalaččaid johkaguolásteami Njávdamis, galge válđojuvvot mielde Fimmárkkuláhkii (Fimmárkkuoopmodaga várás) ja sámeláhkii (Norgga eiseválddiid várás). Ii Ráđdehus ii ge Stuorradiggi leat vástidan dáidda evttohusaide.

Sámediggi nannii danne miedáhusastis finnmárkkuláhkii miessemánus 2005 ahte sámi vuoigatvuodaid sihkkarastin, sikkáldas rievtti ja álbmotrievtti vuodul, nuortalaččaid guovlluin, lea boahtte lávki vuoigatvuodabarggus Fimmárkkus, ja deattuhii seammás ahte bargu dáid gažaldagaiguin ferte álggahuvvot fargga ja vuoruhuvvot.

Ráđdehus lea mearridan ahte Nuortasámi musea galgá huksejuvvot. Musea lea dál huksejuvvomin ja doaibmaruđat leat sirdojuvvon ášahussii. Nubbi posiitiiva kultuvrralaš/vuoigatvuodalaš ovdáneapmi, gč. ILO art 5 b, lea ahte Oslo universitehta lea dohkkehan gáibádusa máhcahit 94 indiviidu dáktegigeosiid odđasis hávdádeapmái nuortalaš ortodoksalaš hávdeeatnamii Njávdamii, Mátta-Várjjaga gildii. Sámediggi, geas maiddái lea válđi sámi dáktegigeosiid máhchangažaldagain, doarjui gáibádusa. Sámediggi lea dál luvvemín hávdesaji sekundára doaimmaide, mii gáibida ahte ferte oastit eatnama. Stáhta eiseválddiin dat ferte leat ovddasvástáduš veahkehit ruhtadit dakkár oastima, gč. ILO 169 art 6 c.

Minerálat

Finnmárkkulága mearridemiin mearriduvvojede muhtun nuppástusat minerálagain mii rievtti mielde lei ráđdejuvvon Fimmárkkui. Earret eará addojuvvojede njuolggadusat dasa ahte lea vejolaš lasihit eanaeaggátdivada Fimmárkkuoopmodahkii ja njuolggadusat sámi deastagiid birra maid fertejedje vuhtiváldit almmolašrievttálaš hálddašeamis. Fimmárkkuláhkaproseassa áiggi ii lean minerálagaid ollislaš geahčadeapmi sierra fáddá, ja vaikko vel minerálagaid nuppástuhtimat leat posiitiiva lávkkat, de lea Sámediggi čielgasit dovddahan ahte lea dárbu daid minerálagaid ollislaččat geahčadit mat gustojit olles sámi guvlui ja mat ollašuttet ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 15 nr. 2 njuolggadusaid.

Sámediggi lea odđajagimánu 2007 rájes leamaš konsultašuvdnaproseassas odđa minerálagá birra Ealáhus- ja gávpedepartemeanttain. Áigodagas suoidnemánus 2007 cuoŋománnui 2008 ii leat dáhpáhuvvan dán áššis mihkkege. Dán raporttas gieđahallojuvvo dat ášši lagabut 11. kapihttalis.

Guovllut Fimmárkku lulábealde

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi geigii skábmamánus 2007 iežas evttohusa Fimmárkku lulábeallasaš guovlluid birra. Evttohus lea sáddejuvvon dábalaš gulaskuddamii ja gulaskuddanáigi lea jagi. Sámediggi ii leat vel formálalaččat meannudan ášši, muhto atná vuodđun ahte lágáide guoski doaibmajijut Fimmárkku lulábealde fertejit leat álbmotrievttálaš standárddaid sikkobealde. Sámedikki oainnu mielde lea Sámi vuoigatvuodálávdegotti evttohus guovlluide lulábealde Fimmárkku heajut go dat mii válljejuvvui Fimmárkkui Fimmárkkulága geažil.

Hástalus Sámi vuoigatvuodálávdegotti 2 loahppajurdagiid ektui orru leamen iehčanas geatnegasvuoda dohkkeheapmi mii čuovvu ILO-konvenšuvnna nr.169 artihkkalis 14 nr., guktuin molssaeavttuiguin, go lea áigumuš válljet eanastivrenmálla daidda guovlluide mat galget dovđahuvvot artihkkala 14 nr. 2 vuodul. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi evttoha stivrenmálliid mat galget dovđahuvvot artihkkala 14 nr. 2 vuodul, main sámít álot leat unnitlogus. Dasto orru leamen hástalus ollašuttit vuoigatvuoda searvat almmolašrievttálaš hálddašeamái artihkkala 17 ja artihkkala 15 nr. 1 vuodul dain guovlluin main sámiid ovddasteaddji orgánain ii leat vuoigatvuodta nammadit stivraovddasteaddjiid. Raporta gieđahallá dan lagabut 17. kapihttalis.

Sámediggi atná dehálažžan ahte dál čáđahuvvo vuđolaš ja ulbmillaš bargu man áigumuš lea lágain sihkkarastit sámi oamastan-, geavahan- ja oassálastinvuoigatvuodaid eatnamiid ja resurssaide.

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi 2 lea evttohan golbma ođđa lága. Dát leat kárten- ja dohkkehanláhka, hálogalándaálmennetlága (daid guovlluid eanastivren mat galget dovdáhuvvot Romssa fylkkas ja Nordlándda fylkkas) ja áššemeannudan- ja konsultašuvdnaláhka. Dan lassin evttoha Sámi vuoigatvuodálávdegoddi rievdadusaid meahcceláhkii (allmennetgeavaheami vuoigatvuhtii Lulli-Norggas), bákteleáhkii, luonddugáhttenláhkii, plána- ja huksenláhkii, boazodoalloláhkii ja olggustallanláhkii. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi lea maiddái árvoštallan dárbbu mearridit lánhanuppástusaid rittu ja vuotnabivddu várás, muhto diktá riddoguolástuslávdegotti evttohit konkrehta doaibmabijuid dán suorggis.

Iešgudet lánkaproseassaid buohkanas boadus bálddastahttojuvvon Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaiguin dat mearridit fuolahuvvojit go sámi vuoigatvuodát doarvái bures. Danne atná Sámediggi dehálažžan ahte iešgudet lánkaevttohusat giedahallojuvvojit ollisvuohtan, ja ahte sámevuoigatvuodalaš bealit ollásit fuolahuvvojit olles árbevirolaš sámi guovllu várás dain mearridanproseassain mat leat jođus.

Eanavuoigatvuodaid dovdáheapmi ja dohkkeheapmi

Finnmárkkulága § 29 vuodul galgá ásahuvvot sierra Finnmárkkukommišuvdna mii galgá dovdáhit ja dohkkehit oamastan- ja geavahanvuoigatvuodaid Finnmárkkus.

Sámediggi lea čađahan konsultašuvnnaid Justiisa- ja politiijadeparetemeanttain ja soahpan lánkaásahusa Finnmárkkukommišuvnna birra ja Finnmárkku meahcceduopmostuolu birra. Lánkaásahus ollista njuolggadusaid mat leat finnmárkkulága kapihttalas dálá vuoigatvuodaid kártema ja dohkkeheami birra.

Sámediggi deattuha ahte Finnmárkkukommišuvdna ja sierraduopmostuollu galget dahkat iežaset mearrádusaid dálá rievtti vuodul, ja atná buorin ahte sámi virolašvuodát ja riekteáddejumit ja álbmotriekti dohkkehuvvojit dehálaš riektegáldun finnmárkkuláhkii. Dološ virolaš geavaheami dohkkeheapmi váikkuha dasa ahte sámiiid boahttevaš buolvvaide sihkkarastojuvvo oadjebas boahtteáigi sin máddariid árbevirolaš guovlluid geavaheami vuodul. Sámediggi atná vuodđun ahte dát berre váikkuhit eará duopmostuoluid dábálaš riektegeavaheapmái.

Ođđa plánaláhka

Sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima ala geavvá Norgga stuorraservodat mángga lánkai. Danne dárbbasuvvojit njuolggadusat mat sihkkarastet ja fuolahit sámi kultuvrra, ealáhuseallima ja servodateallima gielddaid ja fylkkaid plánemis.

Areálavuodđu lea dehálaš sámi ealáhusaide ja ássamii, kultuvrralaš gullevašvuhtii, ja servodateallima bisuheapmái ja ovddideapmái. Árbevirolaš sámi ealáhusvuogit eaktudit stuorra eanaviidodagaid viiddis geavaheami. Guokte ášši mearridit birrasa ja areálaid hálddašeami ja ávkkástallama. Nubbi lea vuoigatvuodta eatnamii, ja nubbi lea biras- ja resursahálddašeami lágat.

Biras- ja resursahálddašeapmi stivre viehka muddui guovlluid geavaheami. Danne lea Sámediggi bidjan olu návccaid oččodan dihtii eiseválddiid sihkkarastit sámi beroštumiid ođđa plána- ja huksenlágas. Sámediggi lea soahpan Birasgáhttenpartemeanttain ahte ráhkaduvvo ođđa plánaoassi plána- ja huksenláhkii. Das galgá areálaplánema ulbmil sihkkarastit sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima luondduvuodđu. Sámediggi oažžu vuosteákkastanválddi áššiin mat eai soaba ulbmili. Dát lánkarievdadus lea sámi meahccealáhusaid dehálaš dohkkeheapmi.

Ráđdehus ovddidii guovvamánus 2008 ođđa plána- ja huksenláhkii evttohusa man gohčodii Plánemii ja huksenáššiide goski meannudeami (plána- ja huksenláhka) (plánaoasi).

Mearriduvvon lea ahte lea vejolaš ovddidit vuosteákkaid jus plána váikkuha:

”mearkkašahhti lánkai sámi kultuvrii ja ealáhusdoaimmaheapmái”.

Eiseválddit leat maiddái vuhtiiváldán Sámi áššiid vuđolaš deasttan lága geavaheamis, mii mielddisbukta ahte lága plánearrádušat galget dulkojuvvot dan ektui. Láhka ásaha buori vuodu sihkkarastit sámi ávnnaslaš vuodu areálaplánemii.

Sámedikki njuolggadusat meahci rievdan geavaheami birra

Finnmárkkulága § 4 vuodul lea Sámedikkis vuoigatvuohta ráhkadit njuolggadusaid Finnmarkku fylkka mehciid nuppástuvvan geavaheami várás. Departemeanta áigu formálalaččat dohkkehit dáid árvvoštaladettiin lobálašvuodadárkkistemiin ahte sohpet go dat Finnmarkkuláhkii.

Sámediggi mearridii njuolggadusaid miessemánus 2007 Finnmarkku fylkka mehciid nuppástuvvan geavaheami várás. Bargu- ja searvadahttindepartemeanta dohkkehii njuolggadusaid geassemánu 11. beavvi 2007. Sámediggeráđđi hábmii njuolggadusaid dan prinsihpa vuodul mii dál bohta ovdan ONa álgoálbmotjulggastusas go dat cealká ahte nuppástusat dahje sisabahkkemat sáhttet čadahuvvot dušše bures čuvgejuvvon eaktodáhtolaš miehtama vuodul ja sohppojuvvon eavttuid vuodul.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Sámediggi lea vuordán ahte álggahuvvošii sullasaš bargu maiddái Njávđánjoga ektui, mii doaisttáži ii leat dahkkojuvvon.

Ráđdehus ii leat doaisttáži čuovvolan doaibmajuid maiguin sihkkarastit ja nannet nuortalašsámiid ávnnaslaš kulturvuđđosa, nugo Sámi vuoigatvuodálávdegoddi ja Sámediggi leat evttohan.

Lága vidát kapihttala dala vuoigatvuodaid kártema ja dohkkeheami birra johtuividjamiin leat ádjánan dattetge guhká. Finnmarkkukomišuvdna lea formalalaččat ásahuvvon njukčamánu 14. beavvi 2008. Iige Finnmarkkuduopmostuollu leat vel ásahuvvon.

Finnmarkkukomišuvdna ja sierraduopmostuollu galget vuodđudit mearrádusaideaset gustovaš nationála riektái (§ 29 Finnmarkkulágas). Sámediggi bivdá ILO árvvoštallat leago dat doarvái go galgá sihkkarastit dan ahte sámiid boares vierut, sámi riektiáddejumiit ja álbmotrievttálaš standárddat deattuhuvvojit dohkálaččat komišuvnna ja duopmostuolu mearrádusain.

Ođđa plánaláhka galgá buvttihit beaktilis čuovvoleami ja duohta searvama sámiid beales. Danne ferte Sámediggi sihkkarastit váikkuhangaskaomiid ja resurssaid dasa ILO-konvenšuvnna nr 169 guđat arihkkala 1 b ja c ektui, dán ii leat ráđdehus smiehttan.

5. Sámedikki ja stáhtalaš eiseválddiid gaskasaš konsultašuvnnaid bargovuogit, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 6

Sámiin lea álgoálbmogin vuoigatvuohta jerrojuvvot áššiin mat gusket sidjiide njuolga. Dát vuoigatvuohta lea čalloyuvvon ILO-konvenšuvdnii nr. 169 6. artihkkalii. ILO lea cealkán:

"the spirit of consultation and participation constitutes the cornerstone of Convention No. 169 on which all its provision are based"

Maŋŋá finnmárkkulága proseassa, mas Sámedikkis ledje konsultašuvnnaid njuolga Stuorradikkiin, ja ráđdehus ii leat ollašuttán iežas konsultašuvdnageatnegasvuoda, ledje Gelda- ja guovlodepartemeanta ja Sámediggi ovttaoaivilis ahte eai veahket maidege digaštallamat dađistaga das mo galge dulkot álbmotrievttálaš mearrádusaid konsultašuvnnaid birra ja oassálastima birra. Go ásaha ráđdehusa ja Sámedikki gaskasaš ovttasdoaibmanortnegiid ja -vugiid, de lea vejolaš garvit dakkár digaštallamiid boahteáiggis mat bohciidedje finnmárkkulága ovddideami oktavuodas, ja ođđa dilli lea ávkin sihke

ráđđehussii ja Sámediggái. Konsultašuvdnaortnegat veahkehit maidđái olbmuid áddet sámi servodagaid dili ja ovdánanmearkkaid.

Danne nammaduvvui jagi 2004 bargojoavku mas leat Sámedikki ja Ráđđehusa oassálastit, geat galge evttohit konsultašuvdnabargovugiid. Stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš prosedyraid vuolláičálle gieldda- ja guovloministtar ja sámediggepresideanta miessemánu 11. b. 2005. Sámediggi dohkkehii konsultašuvdnašiehtadusa geassemánu 1. b. 2005 ja dat mearriduvvui gonagaslaš resolušuvnnain suoidnemánu 1. b. 2005. Konsultašuvdnabargovuogit leat dehálaš lávki čielggasmahttit Sámedikki sajádaga riikka stivrenvuogádagas ja áigumuš dainna lea earret eará sihkkarastit ILO-konvenšuvnna nr. 169 geavatalaš čađaheami, soahpat ja oazžut oktasaš áddejumi sámi servodagaid dárbbuin.

Luondduguovlluid suodjalanplánabarggu várás sohpe birasgáhttenministtar ja sámediggepresideanta šiehtadusa odđajagimánu 31. b. 2007 suodjalanplánanjuolggadusaid birra sámi guovlluide luonddugáhttenlága vuodul. Sámediggi dohkkehii njuolggadusaid njukčamánu 1. b. 2007. Njuolggadusat leat konsultašuvdnabargovugiid konkrehten ja heiveheapmi ráđdjevuvvon áššesuorgái. Njuolggadusat sihkkarastet, konsultašuvnnaid lassín Sámedikkiin suodjalanevttohusaid birra, ahte sámi báikegottit ja áššáiguoskevaš sámit besset leat mielde konsultašuvnnaide.

Konsultašuvdnabargovugiid sisdoallu

Konsultašuvdnabargovuogit leat láidesteadjit. Dát mielddisbuktá ahte stáhtalaš eiseválddit ja Sámediggi ovttasráđiid sáhttet, jus háliidit, garvit prosedyraid dain áššesurggiin maidda leat ásahuvvon sierra njuolggadusat mat sihke departemeantta ja Sámedikki oavila mielde fuolahit álgoálbmotberoštumiid seamma bures go konsultašuvdnabargovuogit dagašedje. Dattetge eai sáhte stáhtalaš eiseválddit okto mearridit ahte sii eai čuovo bargovugiid.

Konsultašuvdnabargovugiid doaibmasuorgi lea sihke dábálaš áššit nu mo láhkaevttohusat ja láhkaásahusat, ja mearráduusat bođu áššiin mat ”váikkuhit sámi beroštusaide njuolga”. Áššiin main lea eahpečielggas váikkuhuvvojit go sámit njuolga, lea lunddolaš deattastit Sámedikki árvoštallama das maid njuolga váikkuhus mearkkaša ja háliida go Sámediggi konsultašuvnnaid. Prosedyrat gustojit stáhtalaš eiseválddiide, dat mearkkaša ráđđehussii, departemeanttaide ja vuolit stáhta orgánaide. Konsultašuvdnageatnegasvuolta guoská buotlágan ideála ja ávnnaslaš sámi kultuvrii.

Konsultašuvdnageatnegasvuolta čájeha ahte stáhtalaš eiseválddit buori jáhkuin duođaid geahččalit soahpat Sámedikkiin. Prosedyrat leat dehálaš bargoneavvu mat veahkehit sihkkarastit ahte mearráduusat dahkkojuvvojit sámi álbmoga legitimatehtain sin álbmotválljen orgána bokte. Dát mielddisbuktá ahte Sámedikkis galgá leat duohta vejolašvuolta váikkuhit prosessii ja bohtosii. Dan geažil leat addojuvvon mearráduusat mat gáibidit ahte Sámediggi oazžu buot dieđuid proseassa buot muttuin, ja vel ahte Sámedikki oaidnu galgá čuovvut ášši viidáseappot.

Konsultašuvdnašiehtadus lea olles hámis mielddustuvvon dán raportii 2. mielddusin.

Konsultašuvdnabargovugiid geavaheapmi

Mii guoská šiehtadusa geavahepmái ja ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 6 geavahepmái, de lea Sámediggi čađahan konsultašuvnnaid stáhtalaš eiseválddiiguin mángga áššis. Dakkár nanosmahttin mii addá Sámediggái sámiid álbmotválljen orgánan dievaslaččat oassálastit nu mo álbmot muđui ja buot mearridandásiin, ii leat vel ollašuvvan maŋŋago konsultašuvdnašiehtadus vuolláičállojuvvi. Sámedikkis leat leamaš mángga buori konsultašuvdnaproseassa ja mángga departemeantta leat konsultašuvdnašiehtadusa maŋŋá dovddastan ahte Sámediggi ferte jerrojuvot vai lea vejolaš soahpat. Konsultašuvdnaproseassa Birasgáhttendepartemeanttain odđa plána- ja huksenlága olis lea buorre ovdamearka dasa mo konsultašuvnnaid lea vejolaš čađahit olles diehtjuohkimiin buot dásiin ja mo guktuid oasehasaid buriin dáhtuin lea vejolaš šaddat ovttaoavili.

Dađe bahábut eai leat ođđa plána- ja huksenlága konsultašuvnnat leamaš dakkárat go konsultašuvnnat muđuid. Ráđđehus vällji loahpahit konsultašuvnnaid guolástanfatnasiid struktuvradoaibmajuid birra vaikko vel oasehasin ii lean lotnolas áddejupmi das ahte ii lean dárbu viidáseappot ráđđádallat, vaikko vel departemeanta ii lean addán buot dieđuid buot áššáigullevaš dilálašvuodaid birra áššemeannudeami buot muttuin, ja vaikko vel buot guovdilis doaibmajuid váikkuhusat sámi guolástusaide ledje árvvoštallojuvvon álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid ektui. Nu dáhpáhuvai vaikko vel stáhtaráđđi lohpidii čállit notáhta mas čilgejuvvo mo guovdilis evttohus sáhtta váikkuhit sámi beroštusaide álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid ektui (gč. 26.02.07 mannosáš čoahkkima beavdegirjji). Ráđđehus vällji maiddái ovddidit ođđa boazodoallolága evttohusa vaikko vel konsultašuvnnat Sámedikkiin eai lean loahpahuvvon ja vaikko vel Sámediggi ii lean ožžon buot dieđuid ráđđehusa árvvoštallamiid birra ja das mo ráđđehus áddii evttohuvvon láhkarievdademiid.

Dasto lea Sámediggi vásihan ahte eai dollojuvvon konsultašuvnnat earret eará nationála dearvvašvuoda-plána birra ja Barentsábi hálddašanplána birra.

Sámediggi lea vásihan hástalusaid dan oktavuodas go stáhta lea addán uhccán dahje ii ollenge vejolašvuodaid čađahit duohta konsultašuvnnaid muhtun oktavuodain dan láhkai go ráđđehus duohtavuodas lei jo dahkan mearrádusaid. Sámediggi sáhtta áddet ahte lea váttis šaddat ovttaoavili siskkáldasat ráđđehusas stuorra ja váttis áššiin. Sámediggi oavvilda ahte dát dattetge ii galgga čuoheat duohta konsultašuvnnaid čađaheapmái.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Konsultašuvdnašiehtadusas lea oasálašperspektiiva Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaska. Jos duohtavuodas galgá sáhttit doaibmat dásseárvosaš oasálašžan konsultašuvnnain, de ferde Sámedikki váikkuhangaskaomiid (means) ja resurssaid (resources) guđat artihkkala 1 b ja c mielde nannet. Dán ii leat ráđđehus čuovvolan maŋŋa go konsultašuvdnašiehtadus dahkkojuvvui.

Vaikko Sámedikki sajádat leage nannejuvvon oppalaččat dan bokte ahte eanet departemeanttat eanet dihtomielalaččat váldet Sámedikki mielde dehálaš proseassaide, de leat Sámedikkis máŋga ovdamearkka gokko stáhta eiseválddit rihkkot sihke konsultašuvdnašiehtadusa ja konsultašuvdnageatnegasvuoda ILO konvenšuvnna nr. 169 guđat artihkkala ektui.

Dábálaš váttisvuoha máŋga stuorát resursaláhkaáššis lea leamaš dat ahte stáhtalaš eiseválddit aktiivvalaččat leat geahččalan ráđđjet álgoálbmotvuoigatvuodaid čujuhettiin bálddalas ja maŋŋelaš sierraproseassaide, mii duohtadilis mearkkaša ahte bođu departemeanttain ii leat ovddasvástádus ja stáhtalaš eiseválddit eai čuovo daid geatnegasvuodaid mat stáhtas leat sámiid ektui álgoálbmogin álbmotrievtti vuodul.

6. Bušeahttakonsultašuvnnaid bargovuogit, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 7 (ja 6)

Konsultašuvdnabargovugiid šiehtadus ii siskkil bušeahtamearrádusa. Lea ráđđehusa ja Sámedikki oktasaš áddejupmi ahte bušeahtamearrideami prosedyrat mat mearridit Sámedikki bušeahta, galget čielggaduvvot sierra proseassas. Jagi 2006 nammaduvvui departemeanttaidgaskaš bargujoavku mas ledje fágadepartemeanttaid ja Sámedikki lahtut ja mii galgai geahčadit Sámedikki formála sajádaga ja árvalit bušeahttabargovugiid. Bargujoavku geigii iežas evttohusa njukčamánu 2007.

Bargujoavku árvvoštalai iežas raporttas iešguđetlágan bušeahttaprosedyramáliid, raporta biddjojuvvo mielde:

"Modell 1 tar utgangspunkt i dagens budsjettrutiner og konsultasjonsprosedyrene. Modellen innebærer at det etableres nærmere regler for gjennomføring av konsultasjoner om budsjettet til samiske formål. Modellen innebærer videre at det om våren legges fram en egen stortingsmelding om situasjonen og utviklingsbehov i det samiske samfunnet, der regjeringen vil kunne gi Sametinget mer forpliktende signaler

om hvordan regjeringen ser for seg oppfølgingen av bl.a. Sametingets budsjettbehov, tiltak angitt i Faglig analysegruppes rapport og enighetspunkter mellom Sametinget og regjeringer fra ulike konsultasjonsmøter siste år. Den endelige fordelingen av bevilgninger til samiske formål presenteres imidlertid når statsbudsjettet legges fram i oktober.

(1. málle vuolggasadji lea dálá bušeahttadagaldumit ja konsultašuvnnaid bargovuogit. Modealla mielddisbuktá athe ášahuvvojit dárkilet njuolggadusat dasa mo galggašii čađahit bušeahttakonsultašuvnnaid sámi ulbmiliid oktavuodas. Málle mielddisbuktá viidáseappot ahte giđđat ovddiduvvo sierra stuorradiggedieđáhus sámi servodaga dili ja ovddidandárbbuid birra, mas ráđđehus sáhtá Sámediggái addit eanet geatnegahtti signálaid das mo ráđđehus oaidná ee. Sámedikki bušeahttadárbbu čuovvoleami, Fágalaš guorahallanjoavkku raportta čuovvoleami ja daid čuoggáid čuovvoleami, main Sámedikkis ja ráđđehusas lei ovttamielalašvuohta mañimus jagi iešgudet konsultašuvdnačoahkkimiin. Juolludemiid loahpalaš juogadeapmi sámi ulbmiliidda biddjojuvvo dattetge ovdan go stáhtabušeahtta ovddiduvvo golgotmánus.)

Arbeidsgruppens medlemmer fra Sametinget mener at denne modellen ikke kan anses å være innenfor de folkerettslige krav som stilles for konsultasjoner av tiltak av direkte betydning for samene og for Sametingets rett til å fremme og kontrollere egen økonomisk, sosial og kulturelle utvikling. Bargojoavkku lahtut Sámedikkis oaivvildit ahte dát málle ii sáhte adnojuvvot leat daid álbmotrievttálaš gáibádusaid siskkobealde, mat leat biddjojuvvon dakkár konsultašuvnnaide mat gieđahallet doaibmajiid main lea njuolgga mearkkašupmi sámiide ja Sámedikki vuoigatvuhtii ovddidit ja hálddašit iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami.)

Modell 2 tar utgangspunkt i at det overføres til Sametinget en viss prosentandel av statsbudsjettet til samiske formål. Modellen bygger på forutsetningene om at samene har rett til selvbestemmelse og rett til å prioritere over sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling.

(2. málle vuolggasadji lea dat ahte stáhtabušeahtas sirdojuvvo vissis proseantaoassi Sámediggái sámi ulbmiliidda. Málle vuodđuduvvo daidda eavttuide ahte sámiin lea iešmearridanvuoigatvuohta ja vuoigatvuohta vuoruhit iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami.)

Arbeidgruppens medlemmer fra departementene mener at en slik modell ikke er realistisk å få til. (Departemeantaid lahtut bargojoavkkus oaivvildit ahte málle ii leat čađahahtti.)

Modell 3 tar utgangspunkt i forholdet til kommuner og fylkeskommuner i budsjettsammenheng, samt i kjente årlige hovedforhandlinger mellom staten og næringsorganisasjoner innen jordbruket og reindriften. Modellen vektlegger også at staten og Sametinget er likeverdige partnere, jf. konsultasjonsprosedyrene. Modellen innebærer at det i likhet med for eksempel kommuneopplegget og reindriftsforhandlingene legges fram en stortingsproposisjon om våren, og legger således til rette for at de budsjettmessige rammene til samiske formål er avklart i god tid før en går over i nytt budsjettår. Dette medfører at det også aktivt legges til rette for bedre saksbehandling i Sametinget, at Sametinget kan føre gode prosesser i forhold til de institusjonene de har ansvaret for og for øvrig i det sivile samiske samfunnet om prioriteringer innenfor de økonomiske rammene.

(3. málle vuolggasadji lea oktavuoha gielddaide ja fylkkagielddaide bušeahttaoktavuođas, ja dat váldošiehtadallamat maid mii diehtit čađahuvvojit juohke jagi gaskal stáhta ja eanadoalu ja boazodoalu ealáhusorganisašuvnnaid. Málle deattuha maiddái ahte stáhta ja Sámediggi leat ovttaárvosas oasehasat, gč. konsultašuvdnabargovugiid. Málle mearkkaša ahte seamma láhkai go ovdamearkka dihtii gielddaide ja boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas, de ovddiduvvo stuorradiggeproposišuvdna giđđat, ja dainna lágiin láhčá dilálašvuođaid dasa ahte bušeahta dáfus rámmát sámi ulbmiliidda leat čielgasat buori áiggis ovdalgo odđa bušeahttajahki álgá. Dát mielddisbuktá ahte maiddái árjjalaččat láhččojuvvo buoret áššemeannudeapmái Sámedikkis, ahte Sámediggi sáhtá čađahit buriid proseassaid daid ášahusaid ektui main sis lea ovddasvástádus ja muđui siviila sámi servodagas vuoruhemiid birra ekonomalaš rámmaid siskkobealde.)

På bakgrunn av denne samlede vurderingen av modellene mener arbeidsgruppen at modell 3 (forhandlinger) best ivaretar de hensyn som arbeidsgruppen har lagt vekt på i utformingen av nye budsjettprosedyrer. "

(Go ollislaščat lea árvoštallan dáid málliid, de oaivvilda bargojoavku ahte 3. málle (šiehtadallamat) fuolaha buoremusat daid deastagiid maid bargojoavku lea atnán dehálažžan ođđa bušeahhtabargovugiid hábmemis.)

3. málle lagat ákkastallamis daddjojuvvo viidáseappot bargojoavkoraporttas:

"Hele arbeidsgruppen er enig om at modell 3 først og fremst legger vekt på praktiske løsninger som oppfyller forpliktelsene til konsultasjoner i henhold til ILO-KONVENSJON NR.169 169 artikkel 6, og hvor artikkel 7 gir supplerende støtte til slike prosedyrer."

(Olles bargojoavku lea ovttamielas das ahte 3. málle vuosttažettiin deattuha daid geavtlaš čovdosiid mat ollašuttet ILO-konvenšuvna nr. 169 6. artihkkala konsultašuvdna-geatnegasvuodaid, ja mas 7. artihkal addá lassi doarjaga dakkár bargovugiide.)

Ii leat vel leamaš bušeahhtabargovugiid evttohusa čuovvoleapmi konsultašuvnaiguin. Sámedikki presideantta ja sámi áššiid ovddasvástideaddji stáhtaráđi jahkebeallásaš konsultašuvdnačoahkkimis ođđajagimánu 12. beaivvi 2007 dovddahii dattetge stáhtaráđi ahte ráđdehusa prinsihppadieđáhusas sámepolitihka birra mii lea ráhkaduvvomin, de čuovvola ráđdehus čovdosa man vuodus lea 1. málle. Dán birra eai leat leamaš konsultašuvnnat Sámedikkiin. Sámediggi lea hilgon dán čovdosa čujuhettiin dasa ahte Sámedikki oaivvila mielde dat ii leat daid rámmaid siskkobealde mat čuvvot ILO-konvenšuvnnas nr. 169 artihkkaliin 6 ja 7. Sámediggi ádde proseassa bargojoavkku nammadeami rájes bargojoavkku evttohusa rádjai ja loahpalaš bušeahhtabargovugiid siehtadusa rádjai oktan konsultašuvdnaproseassan, mas ráđdehus proseassa áiggi okto ii sáhte mearridit makkár čovdosa birra galget leat konsultašuvnnat.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Bušeahhtaprosedyraid evttohusa čuovvoleapmi ii leat dán rádjai dahkkojuvvon sierra konsultašuvdna-proseassaid bokte.

7. Oassálastin almmolašrievttálaš hálddašeapmái, ILO-konvenšuvna nr. 169 artihkal 15

Go professorat Geir Ulfstein ja Hans Petter Graver árvoštalaiga álbmotrievttálaččat ráđdehusa álgovuolggalaš finnmárkkuláhkaevttohusa, de soai čujuheigga dasa ahte ILO-konvenšuvdna 169 artihkal 15 mielddisbukta vuoigatvuoda sápmelaččaide oassálastit almmolašrievttálaš resursahálddašeapmái iežaset guovlluin earret eará čujuhettiin dasa ahte jus artihkal 15 ii mearkkaš eará go dan mii čuvošii dohkkehuvvon eaiggátvuodas ILO-konvenšuvna nr. 169 artihkal 14 nr. 1 vuodul, de artihkkala 15 njuolggadusas livččii uhccán iehčanas mearkkašupmi. Vuoigatvuolta beassat oassálastit almmolašrievttálaš hálddašeapmái gusto maiddái dalle go sápmelaččain lea geavahanvuoigatvuolta artihkal 14 nr 1 nuppi molssaevttu vuodul.

"Artikkel 15 krever at samenes rett til ressurser på de områder de befolker skal være den samme som den rett til ressurser en eier generelt har etter norsk rett, samt at de skal sikres innflytelse og deltakelse over beslutninger som treffes av myndighetene med hensyn til ressursutnyttelsen." [...] "....Skal loven oppfylle artikkel 15 må dessuten samene sikres deltakelse i offentlige beslutninger om offentligrettslige avgjørelser som berører deres rettigheter."

(Artihkal 15 gáibida ahte sámiid resursavuoigatvuolta dain guovlluin main sii ášset, galgá leat seammá go dat resursavuoigatvuolta mii eaiggádis oppalaččat lea Norgga rievtti vuodul, ja ahte galgá sihkkarastojuvvot mielváikkuhanváldi ja oassálastin daidda mearrádusaide maid eiseválddit dahket resursaávkástallama ektui. ...jus láhka galggaš ollašuttit 15. artihkkala, de ferte maiddái sámide sihkkarastojuvvot oassálastin almmolaš mearrádusaide almmolašrievttálaš mearrádusaid birra mat gusket sin vuoigatvuodaide.)

Viidáseappot daddjojuvvo:

"Deltakelsesrettighetene som må tilstås er sterkere enn alminnelige partsrettigheter i forvaltningsloven. Dette følger av at bestemmelsen direkte taler om "participate in the use" i motsetning til for eksempel artikkel 15 nr. 2 som taler om

"consult these peoples" og artikkel 6 som taler om "consult the peoples concerned". Etter ordlyden er det nærliggende å legge til grunn at urfolket må være representert i de organer som treffer vedtak og forestår forvaltningen av ressurser på urfolkets områder".

(Dat oassálastinvuoigatvuođat mat addojuvvojit, leat nannoset go hálddašanlága dábálaš oasehasvuoigatvuođat. Dát čuovvu das go mearrádus dadjá njuolgga ahte *"participate in the use"* vuostálasat dasa maid ovdamearkka dihtii artihkal 15 nr. 2 gohčoda *"consult these peoples"* ja artihkal 6 fas *"consult the peoples concerned"*. Hámuheami vuođul lea lunddolaš atnit vuođđun ahte álgoálbmogat galget leat ovddastuvvon dain orgánain mat mearridit ja evttohit álgoálmoga guovlluid resursahálddašeami.)

Norgga eiseválddit eai leat vuos njuolgga árvvoštallan dán dulkoma eai ge leat vástidan njuolgga Sámedikki evttohussii ahte galggašii árvvoštallat 15. artihkkala njuolggadusa. Dát guoská earret eará sámi suodjaluvvon guovlluid hálddašangažaldahkii, mas Sámediggi lea bivdán ásaht sierra hálddašanstivrraid mearriduvvon suodjalanmearrádusaid hálddašeapmái ja mas Sámediggi maiddái nammada stivraovddasteaddjiid.

Vaikke vel Norgga eiseválddit eai leat mearridan oaivila ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 7 nr. 1 ja 15 nr. 1 dulkomii, de leat dattetge ovdamearkkat mat čájehit ahte dakkár hálddašanortnegat leat čadahuvvon, mat sihkkarastet sámi oassálastima almmolašrievttálaš hálddašeapmái. Dat guoská Sámedikki njuolggadusaide meahcceahtnamiid rievdaduvvon ávkástallanvugiid oktavuodas finnmárkkulágas. Eará ovdamearkkat leat Sámedikki vuosteákkastanvuoigatvuohta ođđa plánalága vuođul ja Sámedikki ovddasteaddjinammadeapmi daidda regionála boraspirenammagottiide, mat hálddašit boraspirepolitihka.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Sámedikki oaidnu lea muđui dat ahte vaikke vel konsultašuvnna ILO-konvenšuvnna nr. 169 guđat ja 15. artihkkala nr. 2 vuođul guoskkahivčče almmolašrievttálaš beliid, de ii várra sáhte dadjat ahte konsultašuvnna fuolahit geatnegasvuođaid 15. artihkkala nr. 1 vuođul beassat oassálastit luondduresurssaid almmolašrievttálaš hálddašeapmái, eai ge dan eanet oppalaš geatnegasvuođa 7. artihkkala nr. 1 vuođul beassat oassálastit nationála ja regionála ovddidanplánaid ja prográmmaid siskkáldahttimii, čadaheapmái ja árvvoštallamii.

8. Sámi vuoigatvuođaid dovdáheapmi ja dohkkeheapmi, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 14 nr. 2

Dakkár kommišuvnna ja duopmostuolu ásaheapmi Fimmárkku, mii galgá dovdáhit oamastan- ja geavahanvuoigatvuođaid, lei dehálaš ággan Sámediggái finnmárkkuláhkaproseassas. Dat mearkkaša ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 14 nr 2 njuolggadusa historjjálaš sisaváldima Norgga riektái. Sámi vuoigatvuođalávdegoddi 2 lea evttohusastis čuovvolan dán ovdáneami ja evttohan sullasaš njuolggadusaid guovlluide Fimmárkku lulábealde. Sámediggái lea áibbas dehálaš ahte dát čuovvoluvvo konkreta lágalaš doaibmabijuguin.

ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 14 nr 2 lea iehčanas geatnegasvuohta stáhta eiseválddiide mii galgá mielddisbuktit ahte eaiggátvuoigatvuođat suodjaluvvojit ja sihkkarastojuvvojit beaktilit. Hálddašanortnegiid sámi oassálastin ii čuovvde dán geatnegasvuođas mii ferte heivehuvvot maŋŋá dovdáheami go gávnnavuvvo ahte lea oamastanvuoigatvuohta.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Čuolbmačilgehus masa Sámediggi čadat máhccá, lea ahte stáhta eiseválddit sisabahkkejit dakkár guovlluide, main vuoigatvuođat eai leat dovdáhuvvon. Sámedikkis leat garra prinsihpalaš vuostehágut dakkár divvomeahttan sisabahkkemiid vuostá nu mo daid bággolotnumiid vuostá, mat leat čadahuvvon dakkár guovlluin main vuoigatvuođat eai leat čielggaduvvon. Dat ja vel ahte ahte čielggadeamit ádjánit guhkes áiggi, vásihuvvo noadđin vuoigatvuođalaččaide. Danne Norgga eiseválddit garrasit ávžžuhit oččodit buriid dovdáhanortnegiid olles sámi guvlui ja geavahit várrugasvuođa almmolašrievttálaš hálddašeamis, erenoamážit eanaduhtemiid oktavuodas.

9. Sámi geavahan- ja oamastanvuoigatvuođaid dohkkeheapmi, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 14

Opmodagaid ja geavahanvuoigatvuođaid dohkkeheapmi ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 14 nr 1 vuodul lea stáhta eiseválddiid iehčanas geatnegasvuohta.

Artihkal 14. nr. 1 válddahallá álgoálbmogiid oamastanvuoigatvuođa ja geavahanvuoigatvuođaid daidda guovlluide, maid sii jogo leat geavahan ovttas earáiguin dahje main sii leat ássan dahje maid sii leat geavahan hálddašeaddji vugiin.

Danne lea artihkkalis 14 nr. 1 dehálaš erohus dakkár eatnamis maid álgoálbmot ”traditionally occupy” ja dakkár eatnamis maid “not exclusively occupied by them”. Professorat Ulfstein ja Graver celkkiiga go árvvoštalaiga ráddehusa álgovuolggalaš finnmárkkuláhkaevttohusa ahte:

"Det er i den forbindelse grunn til å fremheve at begrepet occupy omfatter både det å bo i og det å utnytte et område. Det at også andre har utøvd en bruk i et område, vil derfor ikke i utgangspunktet medføre at befolkningen av området ikke har vært eksklusiv, med mindre de andre også har befolket området ved både å bo i og utnytte det."

(Dan oktavuodas lea lunddolaš deattuhit ahte doaba occupy sisttisdoallá sihke ássama ja ávkkástallama guovlluin. Dat ahte earát ge ávkkástallan guovlluin, ii nappo iešalddis mearkkaš ahte guovllu álbmot ii leat leamaš áidnalunddot, muđui go dat earát ge leat ássan guovllus dainna lágiin ahte sii leat ássan doppe ja ávkkástallan guovlluin.)

Finnmárkkuláhkaproposišuvnna lea nannejuvvon ahte Finnmárkkus leat sihke oamastan- ja geavahanvuoigatvuođat. Maŋŋá konsultašuvnnaid Sámedikkiin nannejuvvui čielgasit finnmárkkulága paragrafas 5 ahte sámi geavaheapmi addá vuoigatvuođaid, mii mearkkaša ahte vaikke vel stáhta lea ge dan ádden girdojuvvon geavaheapmin, de dat galgá leat vuodđu sihke oamastanvuoigatvuohtii ja geavahanvuoigatvuohtii. Dát vuoigatvuođat fertejit dál dovdáhuvvot. Dat čoavddus mii lea välljejuvvon finnmárkkulágas, mearkkaša danne Sámedikki oainnu mielde ahte dassážiigo dat lea dahkkojuvvon, de ferte sáhttit dadjat ahte sámit oamastit nu stuorra guovlluid fylkkas ahte sii eai sáhte álo leat unnitlogus eatnamiid hálddašeami oktavuodas.

10. Erenoamážit mariidna suorggi birra, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 15 gč 13

Sámi guolásteapmi lea maŋimus jagiid garrasit vahágahttojuvvon lihkestuvakeahtes guolástushálddašeami geažil ja dan ekologalaš váikkuhusaid geažil. Go ledje sullii logi jagi beassan dadjat jo friija bivdit ollu sámi vuonain, de ásahedje eiseválddit nu gohčoduvvon fanaseriid 1989 čavčča. Ággan geavahuvvui earret eará 1979-88 jagiid njurjoleavvan, gonagasreappá leavvan ja feastonuohttefatnasii badjelmeare bivdin. Odne lea duohta dilli ahte sámi guollebivdu lea áitojuvvon ja ahte dađistaga eanet sápmelaš guolásteaddjit leat massán ja dađistaga masset iežaset guolástanvuoigatvuođaid.

Sámi guolástusaid dilli lea maŋimus jagiid leamaš hui duođalaš. Geigedettiin Riddoguoústuslávdegotti evttohusa dajai lávdegotti jodiheadđji, ovddeš alimusriektejustitiárius Carsten Smith, ahte :

"Flere faktorer har frembrakt den nåværende kritiske situasjon for sjøsamene. Men vesentlig blant de kulturelt nedbrytende faktorer har vært en hundreårig fornukskningspolitikk, som rammet sjøsamene med særlig tyngde. Staten har nå en mulighet – og antakelig den siste sjansen – til å rette opp en del av skadevirkningene av denne politikken."
(Máŋga beali leat buvttihan dálá váttis dili mearrasámiide. Muhto čuohtejagi dáruiduhttinpolitihkka lea leamaš dehálmamos kultuvrralaččat bilideaddji, ja lea čuohtan mearrasámiide erenoamáš garrasit. Stáhtas lea dál vejolašvuohta – ja várra maŋimus vejolašvuohta – njulget oasi dán politihka vahátváikkuhusain.)

Konsultašuvnnat Riddoguolástuslávdegotti bargomearrádusa birra ja ovttasdoaimmanvugiid birra jahkásaš guolástusmuddemiin

Sámedikki ja Guolástus- ja riddodepartemeantta gaskasaš konsultašuvnnaid oktavuodas Riddoguolástuslávdegotti bargomearrádusa birra dollojuvvui hálldahuslaš konsultašuvdnačoahkkin jahkásaš guolástusmuddemiid ovttasdoaimmama prosedyraid birra. Dás bohte ovdan hui stuorra erohusat das guđe álbmotrievttálaš njuolggadusat adnojuvvojit relevántan mariidna suorgái. Departemeanta manai nu guhkás ahte čuoččuhii ahte ii mihkkege osiid ILO-konvenšuvnnas nr 169 gusto mariidna suorgái. Sámediggi lea deattuhan ahte lea čielgasit boasttu áddejupmi mii lea vuoddu departemeantta oidnu. Dan lassin ahte konvenšuvnna vuosttaš oasi konsultašuvdnajuolggadusat gustojit, čujuha Sámediggi maiddái dasa ahte stáhta eiseválddit ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 13 nr. 1 vuodul leat geatnegahttojuvvo čájehit

”... respekt for den særlige betydning for vedkommende folkes kultur og åndelige verdier av de landområder og/ eller territorier der de lever eller bruker på annen måte, og spesielt de kollektive sidene av dette forholdet.”

(...árvvusatnit dan erenoamáš mearkkašumi mii dain eanaguovlluin ja/ dahje territoriain lea, gos guoskevaš álbmot ássá dahje maid dat muđui geavaha, sin kultuvrii ja vuoiŋgalaš árvvuide, ja erenoamážit dán oktavuoda kollektiiva beali.)

Dakkár árvvusatnin galgá earret eará boahit ovdan dakko bokte ahte dohkkehuvvo álgoálbmogiid vuoiŋgavuodta beassat oassálastit almmolašrievttálaš resursahálldašeapmái ILO-konvenšuvnna nr 169 artihkkala 15 nr. 1 vuodul. Vaikke vel čujuhuvvo ge ”eatnamiidda” artihkkalis 15 nr. 1, de lea dattetge lunddolaš dulkot dán mearrádusa veaháš viidábun go dan mii čuožžu 14. artihkkalis. Sivvan dasa lea 13. artihkkala nr. 2 mas daddjojuvvo ahte ”Sániin ”eatnamat” oavvilduvvojit 15. artihkkalis maiddái guovllut, dl. olles dat biras mas dát álbmogat ássat dahje man dat muđui geavahit.”

Lea lunddolaš dulkot doahpaga ”olles dat biras” maiddái sisttisoallat mariidna guovlluid doppe gos dat leat lunddolaš oasit álgoálbmoga birgenguovlluin; ee. bivdima ja guolásteami bokte ja eará luondduresursaávkástallama bokte. Nappo sisttisetdollet 15. artihkkala nr. 1 vuoiŋgavuodas eai dušše eanaguovlluid luondduresurssaid, muhto maiddái álgoálbmogiid árbevirolaš ávkástallanguovlluid resurssaid. Sámi vuoiŋgavuodlávdegotti álbmotriektejoavku suokkardi dáiid mearrádusaid vuđolaččat ja konkluderi dainna ahte

”... de beste grunner taler derfor for å legge til grunn at også sjoområder er omfattet av bestemmelsene i artikkel 15 og 16 ...”.

(..buoremus ákkat bealuštit danne dan vuđuibidjama ahte maiddái mearraguovlluide gustojit artihkkaliid 15 ja 16 mearrádusat..)

Maiddái Riddoguolástuslávdegoddi lea gávnahan loahppajurddan ahte ILO-konvenšuvdna nr. 169 gusto guolásteapmái Finnmárkku riddoguovlluin.

Bálddalas proseassat mariidna suorggis, Stuorradiggedieđáhusat struktuvraváikkuhangaskaomiid birra ja gonagasreappá birra

Dan botta go Riddoguolástuslávdegotti čielggadeapmi dahkkojuvvui, leat golbma stuorra bálddalas proseassa leamaš jodus mariidna suorggis Norggas. Ráđdehus lea geigen guokte Stuorradiggedieđáhusa, nubbi bivdofatnasiid struktuvraváikkuhangaskaomiid birra ja nubbi fas Gonagasreappá birra. Dan lassin lea odđa Mearrasalahka dohkkehuvvon. Sámediggi lea konsulterevuvvon buot golmma proseassas ja lea leamaš garrasit dan vuostá ahte ráđdehus lea duvdán ovddabeallái álgoálbmotgažaldaga buot golmma proseassas čujuhettiin Riddoguolástuslávdegoddi mas earret eará geográfalaččat lei mealgat gáržžit bargomearrádus. Sámedikki oaidnu lea čuvvon áššiid ja lea refererejuvvo dan golmma proseassa manimus proseassas, St.dieđ. nr. 40 (2006-2007) Gonagasreappá hálldašeapmi čuoggáš 5.3.2 mas daddjojuvvo:

"Sametinget har gitt uttrykk for at urfolksperspektivet skulle vært inkludert i meldingen, slik regjeringen, etter Sametingets syn, er forpliktet til etter nasjonal rett og folkeretten. Sametinget bemerker at selv om Kystfiskeutvalget er i gang med en utredning, er ikke alle aspekter ved urfolksrettigheter berørt der.

Sametinget kan ikke akseptere at urfolksspørsmålet skyves ut til parallelle og etterfølgende prosesser ved å avvente Kystfiskeutvalgets konklusjoner. Sametinget understreker at Kystfiskeutvalget springer ut av en annen lorprosess, og at utvalgets mandat gjelder samer og andres rett til fiske i havet utenfor Finnmark og inneholder ingen eksplisitt passus om uttak av kongekrabbe. Sametinget kjenner heller ikke til at Kystfiskeutvalget har fått informasjon om at enda et nytt saksområde skal skyves inn under utvalgets arbeid.

Sametinget har videre vist til at Fiskeri- og kystdepartementet i forbindelse med konsultasjonene om Kystfiskeutvalget var opptatt av å begrense utvalgets mandat i størst mulig grad, under henvisning til etterfølgende prosesser.

Departementet var helt tydelig på at ordlyden i mandatet skulle være begrenset til fiske, og ikke til viltlevende marine ressurser. Sametinget bemerker at innenfor et kort tidsrom er dette den tredje oppfølgende prosess på rad der Fiskeri- og kystdepartementet ikke ønsker å drøfte urfolksperspektivet i tilknytning til ressursene i havet, men viser til at man avventer konklusjonene fra Kystfiskeutvalget. Både hver for seg og samlet utgjør dette etter Sametingets syn et bevisst brudd på folkeretten fra departementets side."

(Sámediggi lea dovddaba abte álgoálbmotoaidnu galggai leat mielde dieđábusas, nu mo ráđdebus, Sámedikki oainnu mielde, lea geatnegabttjuvnon nátionála rievtti ja álbmotrievtti vuodul. Sámediggi mearkaša abte vaikke vel Riddoguoálastuslávdegoddi lea ge bargamin čielggademiin, de eai leat buot álgoálbmotvuoigatvuodát guoskkabuvvon das. Sámediggi ii sáhte dohkekehit abte álgoálbmotgažaldat duvdojuvvo buobtalas ja manit proseassaide vuorddidettiin Riddoguoálastuslávdegotti loahppajurdagiid. Sámediggi deattuba abte Riddoguoálastuslávdegoddi lea rieádan eará láhkeproseassas, ja abte lávdegotti bargomearrádus gusto sámiiid ja earáid guolástanvuoigatvuhitii mearas bivdit Finnmárkku olggobealde ii ge das daddjuvvo čielgasit gonagasreappá bivdima birra. Ii ge Sámediggi dieđe das maidege abte Riddoguoálastuslávdegoddi lea ožžon dieđuid dan birra abte vel okta ođđa ášsesuorgi lea biddjuvvon lávdegotti bargui. Sámediggi lea viidáseappot čujuhán dasa abte Guolástan- ja riddodepartemeanta konsultašuvnmaid oktavuodas Riddoguoálastuslávdegotti birra, háliidii ráđđjet lávdegotti bargomearrádusa nu ollu go vejolaš, čujuhettiin čuovvu proseassaide. Departemeanta leat áibbas čielggas das abte bargomearrádusa hámuheapmi galggai ráđđjejuvvo guolástussii, ii ge ealli mariidna resurssaide. Sámediggi mearkaša abte oanebis áiggis lea dát goalmát čuovvolanproseassa mas Guolástan- ja riddodepartemeanta ii háliit ságaskuššat álgoálbmotperspektiivva mearraresurssaid oktavuodas, muhto čujuba dasa abte sii leat vuordimin Riddoguoálastuslávdegotti loahppajurdagiid. Sihke boduid ja čoabkis dát lea Sámedikki oainnu mielde álbmotrievtti dihtomielalaš rihkkeun departeantta bealis.)

Mearraresaláhka

Mii guoská Mearraresaláhkii, de gulai álggos Mearraresalávdegotti mandáhtii váldit mielde álgoálbmogiid vuoigatvuodáid čielggadussii ja evttohussii. Lávdegotti eanetlohku hilggui dattetge dán geavadis, ja vaikke vel unnitlogus lei bures vuodđuduvvon votum, de eanetlohku ii vuosttaldan dan. Departemeanta ii čuovvolan unnitlogu evttohusa ii ge eanetlogu váilevaš mandáhtaollašuhhtima, muhto čujuhii baicce dan čielggadeapmái maid Riddolávdegoddi lei dahkamin. Proposisuvnna lei Sámedikki čuovvovaš mearkašupmi kapihttalas 10.4:

"Sametinget har gjennom sin høringsuttalelse og gjennom hele konsultasjonsprosessen gjort det klart at havressursloven må være innenfor udiskutable folkerettslige rammer. For at staten Norge ikke skal bryte sine folkerettslige forpliktelser overfor samene som urfolk er det helt nødvendig at havressursloven anerkjenner og sikrer det samiske folks adgang til utnyttelsen av de fornybare marine ressurser, og at samene som urfolk gis adgang til deltagelse i forvaltningen av disse. (Sámediggi lea iežas gulaskuddancealkámušas ja olles konsultašuvnaproseassas deattastan abte mearraresursaláhka ferte leat čielgasit álbmotrievttálaš rámmaid siskekebealde. Amas Norgga stáhta rihkkeun iežas álbmotrievttálaš geatnegasvuodáid sápmelaččáide álgoálbmogin, de lea áibbas dárbbalaš abte mearraresursaláhka dohkekeba ja sihkekarastá sámi álbmoga vejolašvuoda beassat ávkeástallat ođasmuvvi mariidna resurssaiguin, ja abte sámii álgoálbmogin besset oassálastit dáid hálddašeapmái.)

Sametinget gjorde det på et tidlig stadium i prosessen klart at statlige myndigheters forpliktelser overfor samene som urfolk er en sentral og viktig del av den helhet loven vil måtte utgjøre, noe som understøttes både av lovens virkeområde

og av havressurslovutvalgets mandat. Sametinget har understreket at de samiske rettigheter til havressursene følger av grunnlov, av sedvane og av folkeretten og følgelig ikke kan marginaliseres. Sametinget har framhevet at de deler av havressurslovutvalgets mandat som ikke ble oppfylt hva gjelder samiske rettigheter til havressursene, måtte følges opp i departementets arbeid og konsultasjoner med Sametinget om lovforslaget. Sametinget har klart gitt uttrykk for at det ikke er tilstrekkelig at dette løses ved at man henviser til parallelle eller etterfølgende prosesser.

(Sámediggi deattubii árrat proseassas abte stáhta eiseválddiid geatnegasvuodat sápmelaččaide álgoálbmogin lea guovddáš ja debálaš oassi dan ollisvuodas maid láhka ásaba, maid sibke lága doaibmguovlu ja mearraresursalávdegott bargomearrádus dorjot. Sámediggi lea deattuban abte sámi vuoigatvuodat mearraresurssaide čuovvu vuoddolágas, dološvieruin ja álbmotrievttis ja danne eai sáhte marginaliserjuvvot. Sámediggi lea deattuban abte dat oasit mearraresursaláhkálávdegotti bargomearrádusain, mat eai ollašubttojuvvon sámi vuoigatvuoda ektui mearraresurssaide, fertejit čuovvovuvot departemeantta barggus ja konsultašuvnnain Sámedikkiin láhkaevttohusa birra. Sámediggi lea čielgasit dovddahan abte ii leat doarvái abte dát čovdojuvvo čujubettiin buohtalas dahje čuovvu proseassaide.)

Sametinget er kritisk til at departementet likevel har valgt en behandlingsform der kun deler av loven skal fremmes, fordi det vil umuliggjøre en nødvendig helhetlig behandling. Sametinget understreker at en slik behandlingsform innebærer at departementet fremmer en proposisjon som er en videreføring av et forslag til en havressurslov som bygger på ufullstendige premisser og heller ikke er tilstrekkelig vurdert. Dette er et forhold som har gjort det svært vanskelig for partene å konsultere seg frem til enighet i denne saken.

Sametinget vil i tillegg understreke at når det gjelder Kystfiskeutvalgets utredning som departementet viser til og de forslag dette vil avstedkomme, ligger det her flere begrensninger i utvalgets mandat i forhold til det virkeområde en fremtidig havressurslov skal favne over. Det klareste eksempel på dette er de ulike geografiske virkeområder som ligger i forslaget til havressurslov og i Kystfiskeutvalgets mandat. Sametinget viser til at disse begrensningene var noe departementet selv insisterte på blant annet under henvisning til at det ville komme senere lovprosesser, som havressursloven. Departementets valgte behandlingsform av havressursloven vil dermed føre til at man likevel må gjøre oppfølgende lovarbeid både for de områder som omfattes og som ikke omfattes av Kystfiskeutvalgets mandat. Sametinget har på denne bakgrunn vært helt tydelig på at når departementet likevel ønsker å avvente Kystfiskeutvalgets konklusjoner før disse grunnleggende forhold innarbeides i lovteksten vil det naturligste stadig være at man også avventer med å fremme proposisjonen som sådan, slik at urfolksrettighetene kan innarbeides slik statlige myndigheter er forpliktet til.

(Sámediggi lea kritihkalaš dasa abte departemeanta dattetge lea válljen dakkár meannudanvuogi mas dušše oasit lágas galget ovddiduvvot, danne go dat dakká veadjemeahttumin dárbašlaš ollislaš meannudeami. Sámediggi deattuba abte dakkár meannudanvuohki mearkkaša abte departemeanta ovddida proposišuvnna dakkár mearraresursalága evttohusa joatkekan, mii lea vuodduduvvon váilevaš eavttuide ii ge leat dohkálaččat árvoštallojuvvon. Dát lea dagaban hui váttisin oasebasaide konsultašuvnnaid bokte soahpat dán áššis. Sámediggi háliida dan lassin deattubit abte mii guoská Riddoguolástuslávdegotti čielggadeapmái mas departemeant čujuba ja daidda evttohusaide mat bohtet dan vuodul, de leat das mánga gáržžideami lávdegotti bargomearrádussii dan doaibmaviidodaga ektui mii galgá gullat bohttevaš mearraresursaláhkii. Čielgaseamos ovdamearka dasa leat dat iešgudet geográfalaš doaibmagnovllut mat bohtet ovdan mearraresursalágas ja Riddoguolástuslávdegotti bargomearrádusas. Sámediggi čujuba dasa abte dáid gáržžidusaid háliidii departemeanta ieš earret eará čujubettiin dasa abte bohte láhkaproseassat manjá, nu mo mearraresursaláhka. Dat meannudanvuohki maid departemeanta vállji mearraresursalága oktavuodas, mielddisbukta nappo abte dattetge ferte čuovvolit láhkabargguin sibke daid guovlluide maida Riddoguolástuslávdegotti bargomearrádus gusto ja daidda guovlluid maida dat ii gusto. Dán vuodul lea Sámediggi leamaš áibbas čielggas das abte go departemeanta dattetge hálliida vuordit Riddoguolástuslávdegotti loahppajurdagiid ovdalgo dát vuoddobeatit siskekáldahthojuvvojit láhkatekstii, de livččii ain leat lunddoleamos vuordit proposišuvnna ovddideamiin vai sáhttet siskekáldahthit álgoálbmotvuoigatvuodaid nu mo stáhta eiseválddit leat geatnegasat dakkat.)

Sametingets subsidiære posisjon har innebåret at Sametinget ikke motsetter seg at loven fremmes nå, men at det i proposisjonen framkommer at og hvordan Regjeringen raskt forplikter seg til å følge opp urfolksdimensjonen. (Sámedikki subsidiára oavil lea mielddisbukta abte Sámediggi ii vuosttal lága ovddideami dál, muhto abte proposišuvnna bohtá ovdan abte ja mo Ráádehus jođánit geatnegahthojuvvo čuovvolit álgoálbmotbeali.)

Sametinget har funnet grunn til å presisere at en eventuell tilslutning til havressursloven som helhet bare kan gis når det foreligger et proposisjonsforslag på bakgrunn av Kystfiskeutvalgets utredning, og det nødvendige oppfølgende tilleggsarbeid utover Kystfiskeutvalgets nåværende mandat. Avgjørende for Sametingets endelige standpunkt vil her være hvorvidt

lovens helhet da omsider vil være innefor udiskutable folkerettslige rammer. Sametinget legger til grunn at departementet i det oppfølgende arbeid snarest utarbeider et grunnlagsmateriale for reelle og substansielle konsultasjoner. Konkrete lovforslag må som et resultat av dette utarbeides og en snarlig og oppfølgende proposisjon må fremmes for Stortinget i inneværende stortingsperiode."

(Sámediggi lea gávnahan siva aiddostahttit ahte vejolaš miehtan ollislaš mearraresursaláhki dušše sáhtta dáhpuhuvvat go lea gárvvis dakkár proposišuvdnaevttohus mii ovddiduvvo Riddoguolástuslávdegotti čielggadusa vuodul, ja dakkár lassibarggu dárbbalaš čuovvoleapmi mii fátmasta viidábun go Riddoguolástuslávdegotti dálá bargomearráduš. Sámedikki loahpalaš oaivilii lea mearrideaddjin dat ahte ollislaš lánka dalle lea eahpitkeahhtá álbmotrievttálaš rámmaid siskkoale. Sámediggi bidjá vuodđun ahte departemeanta iežas čuovvolanbarggus fargga buvttada vuodđoávdnasiid duohta ja substensiála konsultašuvnnaide. Konkrehta lánkaevttohus ferte dán vuodul ráhkaduvvot ja proposišuvda ferte fargga ovddiduvvot Stuorradiggái dán stuorradiggeáigodagas.)

Riddoguolástuslávdegotti evttohus

Riddoguolástuslávdegotti evttohus geigejuvvui guovvamánu 18. b. 2008 ja almmuhuvvui čielggadussan NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (guolástanvuoigatvuohta ábis Finnmárkku olggobealde). Lávdegoddi lea čohkken evttohusaidis 12 váldočuoggán:

1. Nannejuvvo prinsihppan ahte álbmogis mii ássá Finnmárkku vuonain ja rittuin lea guolástanvuoigatvuohta ábis Finnmárkku olggobealde historjjálaš geavaheami vuodul ja álbmotrievtti njuolggadusaid vuodul álgoálbmogiid ja minoritehtaid birra.
2. Dát guolástanvuoigatvuohta gusto buot álbmotjoavkkuide.
3. Vuoigatvuhtii gullá vuoigatvuohta bivdit iežas atnui; dasto vuoigatvuohta álggahit guolástanealáhusa; ja viidáseappot vuoigatvuohta fidnoguolásteaddjin bivdit dan máde ahte dat addá vuoddu ruovttudollui, jogo ealáhusláhkin okto dahje ovttas eará ealáhusain. Dát lea vuoigatvuohta mii ovttaskas guolásteaddjis lea guolástuseiseválddiid ektui, ja mii ii gáibit ahte guolásteaddji ferte oastit eari.
4. Vuoigatvuohta mearkkaša ahte lávdegoddi vástida positiivvalaččat gažaldahkii uhcimuseari birra. Uhcimuseari ii gusto dušše daidda fatnasiidda mat leat oaneheabbut go logi mehtera, muhto buot guolásteaddjiide geat ássat Finnmárkkus.
5. Vuonain lea sierra guolástanvuoigatvuohta dain olbmuin mat ássat dan vuonas, lágas gohčoduvvon vuotnavuoigatvuohta. Regionála stivrenorgána sáhtta dárkilet árvvoštallama vuodul árvvoštallat earáide ge guolástanlobi.
6. Vuonaid olggobealde lea guolásteaddjiin geat ássat olggobealde Finnmárkku, guolástanvuoigatvuohta seamma dásis go finnmárkkuguolásteaddjiin ge lea.
7. Regionála stivrenorgána ásahuvvo, lágas gohčoduvvon Finnmark fiskeriforvaltning (Finnmárkku guolástushálddahuš), man stivrui Finnmárkku fylkkadiggi ja Sámediggi välljeba golbma lahtu goabbáge. Dát stivrenorgána addá njuolggadusaid fanasturrodaga birra ja bivdosiid geavaheami birra ábis gitta njeallje mearramiilla rádjai olggobealde vuodđolinnjaid.
8. Regionála stivrenorgána oažžu válddi vuostáiváldit ja juohkit eriid ja lobiid ja čadahit eará sikhkidemiid buorrin Finnmárkku vuonaide ja riddoguolásteapmái. Dat earit mat juogaduvvojit dán lánkai, galget leat persovnnalaččat ii ge daiguin sáhte gávppašit.
9. Stáhta oažžu lágalaš ovddasvástádusa lágidit regionála stivrenorgánii nu ollu resurssaid, kapitálan, earrin dahje bivdolohpin, ahte Finnmárkku mearrasámi kultuvrra ja eará riddokultuvrra ávnnaslaš vuodđu sihkkarastojuvvo.

10. Dan lassin deattuha lávdegoddi máŋga eaŋkildoaimbajju mat maiddái váikkuhivčče nannet Finnmárkku vuotna- ja riddoguolásteami.

11. Finnmárkkukommišuvdna galgá meannudit vejolaš gáibádusaid dohkkehit vuoigatvuodaid vuotna- ja riddoguovlluin olgobealde Finnmárkku.

12. Lávdegotti evttohus mearkkaša buohkanassii sierra riddoguolástusavádaga Finnmárkui, lágas gohčoduvvon Finnmárkkuavádat.

Sámediggi lea dan rájes go dat ásahuvvui, geavahan vuodđun ahte sápmelaččain ja dáid guovlluid álbmogis muđui leat vuoigatvuodat guolástussii ja eará ođasmuvvi mariidna resurssaide riddolagaš guovlluin. Sámediggi lea atnán mearrideaddjin ahte šaddá dakkár guolástushálddašeapmi mii lea vuodđuduvvon lagašvuoda- ja sorjavašvuoda-prinsihppii. Finnmárkkuláhkaproseassa rájes lea Sámediggi deattuhan ahte dát sáhtá dušše dahkkojuvvot go mearriduvvojit konkrehta láhkanjuolggadusat mat dohkkehit ja nannejit sápmelaččaid guolástanvuoigatvuoda, ja mat sihkkarastet sápmelaččaide vuoigatvuoda oassálastit almmolašrievttálaš resursahálddašeapmái.

Sámediggái lea áibbas mearrideaddji oažžut lága mii čielgasit lea álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde. Riddoguolástuslávdegotti evttohan finnmárkkuguolástusláhka mearkkaša lávkki rivttes guvlu. Sámediggi deattuha seammás ahte bargu finnmárkkuguolástuslágain maiddái ferte mielddisbuktit ahte fargga álggahuvvo bargu daid guovlluid várás mat leat lulábealde Finnmárkku, nu mo Sámediggi lea deattuhan dárbašlašžan.

Sámedikki dievasčoahkkin lea miessemánus 2008 prinsihpalaš ollislaš árvoštallama maŋŋá, mas eaktuduvvo ahte Riddoguolástuslávdegotti evttohus ii mielddisbuvtte viiddes rievdadusaid boahhtevas gulaskuddamiin ja konsultašuvdnaproseassas Sámedikkiin, mearridan rávvet Stuorradikki dohkkehit áššedovdičovku evttohusa nu mo dat lea dál.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Geatnegasvuolta erenoamážit sihkkarastit eamiálbmogiid vuoigatvuodaid 15. artihkkala mielde, geahča 13. artihkkala, bidjá maiddái ávnnaslaš gáibádusaid stáhtii ahte dat bivdomeari, bivdoeriid juohkima ja eará muddemiid oktavuodas ferte vuhtii váldit eamiálbmoga beroštumiid.

11. Álgoálbmotbuhtadus, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 15 nr. 2

Sámedikkis leat dál konsultašuvnnat Ealáhus- ja gávpedepartemeanttain ođđa minerállaš birra. Sámediggái lea áibbaš dárbašlaš ahte láhka galgá leat čielgasit álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde.

Sámediggi čujuha dasa ahte Sámi vuoigatvuodálávdegoddi juo NAČ 1994: 4 kapihttalis 8 evttohii konkrehta njuolggadusaid mat galge suodjalit sápmelaččaid ávnnaslaš kulturvuodđosa, das maiddái njuolggadusaid ahte sámi beroštusat galge guldaluvvot ja deattuhuvvot, ja ahte galggai beassat gieldit sisabahkkema vassis áigái. Finnmárkkulága bokte evttohuii dattetge Sámediggi daid njuolggadusaid mat maŋŋá váldojuvvojedje mielde bakteláhkii, oassin ollislaš finnmárkkuláhkabargui. Sámediggi lei dán barggus áibbas čielggas das ahte vuoigatvuodagažaldagat minerálaid ektui dattetge galget čovdojuvvot iehčanas ollislaš proseassas, mas earret eará finnmárkkulága geográfalaš ráddjejumit eai galgan jotkojuvvot.

Sámediggi oaivvilda ahte uhcimusčovdosa oassin ferte oažžut mielde láhkii mearrádusaid mat gáibidit ahte galgá sohppojuvvot ovtamielalašvuolta konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin minerálaid iskkademiid ja roggamiid oktavuodas go dat dahket váddaseabbon sápmelaččaide joatkit ávkkástallama guoskevaš guovlluiguin, ja go dát ávkkástallan mearkkaša hui ollu sámi kultuvrii. Dát maid ferte gehččojuvvot bággolotnunmearrádusaid ektui. Dakkár mearrádus livččii čielgaseamos vuohki sihkkarastit ahte láhka ii rihko ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkaliid 6, 7 ja 15 geatnegasvuodaid ii ge SP artihkkala 27 geatnegasvuodaid, gč. 1. artihkkala.

ILO-konvenšuvna artihkkala 15 nr. 2 vuodul lea stáhta geatnegahttojuvvon ásahit konsultašuvdnaortnegiid álgoálbmogiiiguin vai lea vejolaš čielggadit sáhttet go ja man muddui sáhttet álgoálbmogiid beroštumit vahágahttojuvnot go sin eatnamiid eatnanvuloš resurssat dahje eará resurssat iskkaduvvojit dahje go daiguin ávkkástallojuvvo.

Artihkal 15 nr. 2 lea erenoamáš guovdil ozolaš minerálaid ja oljju ja gássa oktavuodas. Sivvan lea go stáhta čuoččuha oamastanvuoigatvuođa ozolaš minerálaide. Mearrádus lea maid erenoamáš guovdil bákkelága bákterfrijjavuođa prinsihpa ektui mii oanehaččat dadjá ahte buohkain lea vuoigatvuohta šerpet, ohcat rogganreivve ja ohcat mihtiduvvot eatnama, gč. bákkelága §§ 3-7 šerpema birra, §§ 8-22 mihtideami birra, ja §§ 23-39a rogganlobi birra. Lea maid vejolaš ahte artihkal 15 (2) sáhtta leat guovdil mearavuloš resurssaid ektui dakkár guovlluin dahje dakkár guovlluid olggobealde main doaimmahuvvo sámi riddo- ja vuotnaguolásteapmi.

ILO-konvenšuvna nr. 169 artihkkala 15 (2) ráđđádallangeatnegasvuohta lea viidát go 6. artihkkala ráđđádallangeatnegasvuohta. ONa álgoálbmotjulggaštusa 32. artihkal nr. 2 cealká maiddá ahte dárbbášuvvojit konsultašuvnnat vai sáhtta fidnet friija dieđihuvvon miedáhusa, erenoamážit minarálaid roggama ja daiguin ávkkástallama oktavuodas. Dan lassin lea artihkkalis 15 nr. 2 mearrádus álgoálbmotbuhtadusa birra mii lea leamaš dehálaš Sámediggái.

Nu mo bákkelága § 42 mearrádus lea hámuhuvvon maŋŋágo finnmárkkuláhka dohkkehuvvui, de galgá bajiduvvon eanaeiggátdivat dušše biddjojuvnot ruvkkiiide mat leat Finnmárkkuopmodaga etanama alde. ILO-konvenšuvna nr. 169 artihkkala 15 (2) vuodul ii leat mihkkege mii dadjá ahte sámi báikegottiin maidda lea addojuvvon oamastanvuoigatvuohta finnmárkkulága kapihtal 5 vuodul, ii leat maiddá vuoigatvuohta ovdduide ja buhtadussii ruvkedoaimmaid geažil daid báikegottiid guovlluin. ILO-konvenšuvna nr. 169 artihkkala 14 (2) geatnegasvuođa oktavuodas dovdáhit álgoálbmogiid oamastan- ja geavahanvuoigatvuođaid, gč. finnmárkkulága kapihtala 5 dálá vuoigatvuođaid kártema ja dohkkeheami birra, livččii jearggaheapmin lágas bidjat bajiduvvon eanaeiggátdivada go eana gullá Finnmárkkuopmodahkii, muhto ii fal dalle go eana sirdojuvvo dasa gii lea dovđáhuvvon rivttes eaiggádin nu go sámi gilisearvi. Artihkal 15 (2) ii bija maidege gáibádusaid dasa ahte álgoálbmot galgá leat mielde oamasteamen guovllu jus das maiddá galgá leat vuoigatvuohta ovdduide ja buhtadussii. Danne lea govtolaš ahte maiddá joavkkuin maidda leat dovddastuvvon geavahanvuoigatvuođat vissis meahceávkástallanvugiide, nu go ovdamearka dihtii boazodoalus, maiddá lea vuoigatvuohta ovdduide ja buhtadussii. Ii ge leat daddjojuvvon mihkkege artihkkalis 15 (2), gč. artihkkala 13 (2), mii mearkašivččii ahte dat geográfalaš doaimmaguovlu gosa dovddastuvvojit ovddut ja buhtadus, livččii gáržžit go dain eará osiin artihkkalis 15, mii ii leat ráddjejuvvon daidda guovlluide gos álgoálbmogiid eaiggáduššánvuoigatvuođat galget dohkkehuvvot, muhto maiddá gustojit daidda guovlluide gos geavahanvuoigatvuohta galgá sihkkarastojuvvot. Artihkal 15 (2) ovdduid ja buhtadusa birra gusto danne maiddá geavahanvuoigatvuođalaččaide, nu go boazodoalliide ja báikegottiide. Danne oaidná Sámediggi dárbbun ahte mearrádus álgoálbmotbuhtadusa birra hámuhuvvo nu ahte dat guoská sihke eaiggáidida ja geavahanvuoigatvuođalaččaide árbevirolaš sámi guovllus. Dan oktavuodas lea Sámedikki čielga oaidnu ahte ferte leat Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan mii hálddaša álgoálbmotbuhtadusa foandan dahje sullasažžan vai dat boahtá buorin daidda sápmelaččaide ja báikegottiide geaidda dat guoská.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Departemeantta oaidnu lea uhccán rievdan dan rájes go konsultašuvdnaproseassa álggahuvvui. Dás lea erenoamážit sáhka dain mearrádusain main lea stuorra mearkašupmi Sámediggái, nu go miedihit ahte konsultašuvdnageatnegasvuohta galgá mearriduvvot lágain, ahte sámi deastagat galget vuhtii váldojuvnot olggobealde Finnmárkku, ahte álgoálbmotbuhtadus galgá ásahuvvot ja ahte galgá leat vejolašvuohta oazžut mearriduvvot buhtaduseavttuid ja ILO-konvenšuvna nr.169 siskkáldahttima. Ii ge leamaš olus ovdáneapmi diehtjouhkimis/gulahallamis ealáhusovddidanrámmaid birra ođasmuvakehtes resurssaid oktavuodas, das maiddá minerálaid oktavuodas.

Nu mo ášši dál lea, rievdatkehtes oaivilat ja vuordimis stuorra váilevašvuođat lágas sámi vuoigatvuođaid ja beroštumiid ektui, de ii sáhte Sámediggi miedihit láhkaevttuhussii.

12. ILO-konvenšuvna nr. 169 siskkáldahttin

Norggas lea dualisttalaš riektevuogádat mii mearkkaš ahte álbmotrievttálaš geatnegasvuodát fertejit biddjojuvvot vuodđun erenoamáš čađahandoibmii rievdadeami dahje siskkáldahttima bokte. Norgga Alimusriekti lea geavadis bokte bidjan vuodđun dakkár navdinprinsihpa mii mearkkaša ahte Norgga riekti navdojuvvo čuovvut álbmotrievtti. Go vuostálasvuohtha čuožžila de dattetge geavadis manná Norgga riektenjuolggadus ovddabeallái maiddá suorgemonoisttalaš suorggis dannego Alimusriekti nugohčoduvvon čielggasvuodaprinsihpa bokte lea čujuhan ahte čielgaseamos riektenjuolggadus ferte biddjojuvvot vuodđun. Ráđđehusa ágga dasa ahte ii siskkáldahttit ILO-konvenšuvna nr. 169, lei dalle go dat mañimusat árvvoštallojuvvui, ahte konvenšuvdna lei oalle ođas ja ahte dat lei uhccán geavahuvvon.

ILO-konvenšuvna nr. 169 viiddes árvvoštallan mii lea dahkkojuvvon dan rájes go Norga dohkkehii konvenšuvna jagi 1990, ja dán konvenšuvna riikkaidgaskasaš geavat, ii berrešii Sámedikki oainnu mielde buktit váttisvuodaid dán konvenšuvna siskkáldahttimii olmmošvuoigatvuodáláhkii. Ráđđehus lea álginjulggaštusastis dadjan ahte dat áigu siskkáldahttit nissonkonvenšuvna olmmošvuoigatvuodáláhkii. Ráđđehus berre seammás fuolahit ahte ILO-konvenšuvdna nr. 169 váldojuvvo mielde. Nu sihkkarastojuvvošii deháleamos olmmošvuoigatvuodakonvenšuvnnaide seamma árvu ja nana suodjalus Norgga rievttis. Dakkár dahku gáibiduvvo maiddá eanet dál go Norga lea jienastan beali ONa álgoálbmotjulggastussii.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Sámediggi lea finnmárkkuláhkaproseassa rájes juohke áidna láhkabarggus oaivvildan ahte ILO-konvenšuvdna nr. 169 ferte siskkáldahttojuvvot ja ahte dasa ferte addojuvvot ovdasadji Norgga lága ovddabeallái seamma láhkai go konvenšuvnnat Siviila ja Politihkalaš vuoigarvuodaid birra ja maiddá Ekonomalaš Sosiála ja Kultuvrralaš vuoigatvuodát birra leat ožžon.

Evttohus 2

ILO konvenšuvna nr 169 geavatlaš čuvvosat

Jos sámiid mánggabealát kultuvrra ja eallinvuogi ulbmila galgá sihkkarastit, de ferte ILO konvenšuvna prinsihpaid sámi kultuvra, giela ja ealáhuseallima ávnnaslaš vuodá sihkkarastima ektui, dulkot viidát. Dán lágan dulkon geavahusas mearkkaša dan ahte ealli sámi giliservodaga vuodđu sihkkarastojuvvo ealáhusvuodá sihkkarastima bokte sámi ealáhusaide ja dohkálaš infrastruktuorra bokte, man oktavuodas skuvllat, mánáidgárdit ja fáladagat boarrásiidda leat dehálaš oasis almmolaš bálvalusain. Dán oktavuodas čujuhit mii ILO konvenšuvna nr. 169 27. artihkkalii. Min oainnu mielde lea siva árvvoštallat ahte ollašuttágo dáláš sámpolitihkka dán artihkkala gáibádusaid, erenoamážit mii guoská oassái golbma. Lea várra ahte ollu sámi gilit guorranit go váilu infrastruktuorra ja almmolaš bálvalusásahusat. Min árvvoštallama mielde eai leat Norgga eiseválddit bidjan doarvái resurssaid dán vuostá bargamii ja dieinna lágiin váikkuhan ahte ILO konvenšuvna ulbmilat ollašuttosedje.

Evttohus 3

Ođđa mohtorjohtalusláhka mehciin ja čázadagain

Sámediggi cuiggoda sakka dan evttohusa maid Luondduhálldašandirektoráhta lea ovddidan ”Ođđa mohtorjohtaluslága birra mehciin ja čázadagain”. Sámediggeráđđi lea maiddá addán gulaskuddan-cealkámuša mas cuiggoda garrasit evttohusa ja eaktuda ahte evttohus rievdaduvvo mealgat go dat meannuduvvo ráđđehusas ja konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin.

Sámi báikegottit sáhttet evttohusa geažil gártat gillát, go mohtorfievru lea okta dárbbaslaš oassi luonddu-resurssaiguin árbevirolaččat ávkkástallama oktavuodas. Sámediggi oaivvilda ahte láhkaevttohus ii leat ILO konvenšuvna ja álbmotrievtti rámmaid siskkobealde, go dat sáhtta hehttet árbevirolaš luondduresurssaiguin ávkkástallama sámi báikegottiin.

Sámi vuoigatvuodálávdegottis lei NÁČ:s 1997:4 Sámi kultuvrra luondduvuođus ollislaš lagadeapmi evttohusain rievdadit ollu lágaid nannen dihte sámi kultuvrra ávnnaslaš vuođu. Okta dain lágain maid dat árvvoštalle rievdadit lei juste mohtorjohtalusláhka. Ráđđehus ii čuovvolan dáid evttohusaid dalle go ovddidii Od.prp. nr. 53 (2002-2003) Finnmárkkuláhka. Sámedikki mearrádusas áššis 19/05 mas Sámediggi doarju Stuorradikki justisálávdegotti árvalusevttohusa Finnmárkku lága ektui lea okta evttuin ahte: ”Sámediggi vuordá ahte relevánta lágat geahčaduvvojit ollislaččat vai dat maiddái dávistivčče álbmotriektái ja finnmárkkuláhkii.”

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Sámedikki mielas lea hui heittot dat go láhkaevttohus ii leat árvvoštallojuvvon álbmotrievtti ektui. Dát mielddisbuktá dan ahte láhkaevttohus, Sámedikki oaivila mielde, ii dávis stáhta geatnegasvuođaide mat das leat ILO konvenšuvnna mielde go ii dárbbaslaččat vuhtiiváldde sámi báikegottiid árbevirolaš geavaheami ja báikkálašvuđot doaimmaid.

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat.

Evttohus 4: Áirras Toril Bakken, Finnmárkkulistu

Lasáhus 2. evttohussii, ođđa cealkkaoassi:

Sámediggi čujuha ILO-konvenšuvnna 169 28. artihkkalii, nummar 1, mii geatnegahtá stáhta eiseválddiid addit sámi mánáide ja nuoraide oahpahusa sámegielas lohkamis ja čállimis – jus fal ii leš geavtlaš veadjemeahttun. Sámediggi lea ovttajienalaččat mearridan – juo 2002 rájes (ášši 46-02) ahte:

Buot sámi mánáin lea vuoigatvuohta oktagaslaš oahpahussii sámegielas. Dakkár oktagaslaš vuoigatvuhtii ii gula vuoigatvuohta oahpahussii sámegillii. Sámedikki mihtomearri lea ahte buot sámi oahppit galget oážžut oktagaslaš vuoigatvuođa oahpahussii sámegillii, sihke vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas, gč dievasčoahkkinášši 46/02 mas ovttajienalaš Sámediggi cealká ahte Oahpahuslága § 62 berre rievdadit nu ahte buot sámi mánáide – gos dal de orošedje – sihkkarastojuvvo oktagaslaš vuoigatvuohta oahpahussii sámegielas ja sámegillii. Sámi mánáid vuoigatvuohta sámegillii ferte maiddái sihkkarastojuvvot skuvlaastoáiggiortnegis.

Sámediggi oaivvilda ahte lea geavtlaččat vejolaš čađahit oahpahusa sámegielas ja sámegillii, muhto deattuha seammás ahte eai leat leamaš dohkálaš konsultašuvnnat dainna áigumušain ahte ollašuttit dán ulbmila, gč. ILO-artihkkala 28, nr. 1, nuppi cealkaga.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 30 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus 2 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus 3 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Evttohus 4 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorrolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihkka
1	Bjarne Store-Jakobsen, áššejoddiheadji	
2	Klemet Erland Hætta	
3	Toril Bakken	Bjarne Store-Jakobsen Klemet Erland Hætta
4	Olaf Eliassen	Bjarne Store-Jakobsen Klemet Erland Hætta Aili Keskitalo
	Olaf Eliassen	
5	Ingvill Pavall	Bjarne Store-Jakobsen Berit Oskal Eira
	Ingvill Pavall	
6	Anders Urheim	
7	Willy Ørnebakk	
8	Ann-Mari Thomassen	
9	Per Andersen Bæhr	
10	Isak Mathis O. Hætta	Willy Ørnebakk Klemet Erland Hætta
	Isak Mathis O. Hætta	
11	Terje Tretnes	
12	Bjarne Store-Jakobsen	Per Andersen Bæhr
	Bjarne Store-Jakobsen	
13	Bjarne Store-Jakobsen, áššejoddiheadji	

VI Sámedikki mearrádus

1. Álgu

Daid dieđuid vuodul maid ILO oaččui jagi 1994 Sámedikki ja Norgga ráđdehusa gaskasaš šiehtadusa birra, geigii sihke Sámediggi ja ráđdehus sierra raporttaid, ja dat buvttii oidnosii ipmárduserohusaid das mo ILO-konvenšuvdna nr. 169 čadahuvvo Norggas.

Sámediggi háliida deattuhit man dehálaš dat raportenvuohki lea mii lea ásahuvvon Norgga ráđdehusa ja Sámedikki gaskii. Sámedikki oaidnu lea ahte dušše rabas ja čielga gulahallama bokte sáhttit gávdnat daid čovdosiid maid mii dárbašit eanemusat, ja dán proseassas lea ILO rolla bures dohkkehuvvon ja árvvusadnojuvvon. ILO kritihkalaš mearkkašumit ráđdehusa álgovuolggalaš finnmárkkuláhkaevttohussii váikkuhii sakka dasa ahte láhkaevttohus rievdaduvvui ja ahte sohppojuvui dakkár čoavddus maid Sámediggi sáhtii dohkkehít. Sámediggi deattuha ahte Fínnmárkkuláhka lea kompromissa boadus, man oktavuodas dehálaš gáibádusat Sámedikki beales álbmotrievtti ektui hilgojuvvojedje.

Sámedikki ovddit raporta lei ollásit ráđdehusa finnmárkkuláhkaevttohusa birra. Danne berre dát ášši leat hui oahpis ILOi, ja Sámediggái lea lunddolaš oanehaččat ja visogovaláččat válldahallat deháleamos

rievdadusaid lálkkaevttohusas. Sámediggi áigu maiddái čatnat muhtun mearkkašumiid daidda eavttuide ja vuordámušaide maid Sámediggi bijai go mearrideimmet miehtat divoduvvon finnmárkkulálkkaevttohussii, ja dasa mo Norgga eiseválddit dán rádjai leat čuovvolan dáid eavttuid ja vuordámušaid.

Sámediggi háliida maiddái buktit ovdan moadde mearkkašumi dan ”Šiehtadussii konsultašuvdna-prosedyráid birra Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaskkas” maid ođđa finnmárkkulálkka buvttihii, ja min vásáhusaid finnmárkkulága čadaheamiin. Viidáseappot áigut namuhit ráđđehusa minerálalálkkaevttohusa ja Sámedikki oainnu dasa ahte lea go dárbu ásahtit sierra álgoálbmotbuhtadusa ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 15 nr. 2 vuodul. Raporta namuha maiddái ođđa plánalága oanehaččat.

Mánngga suorggis dulkojit Norgga eiseválddit ja Sámediggi ILO-konvenšuvnna nr. 169 iešgudet lálkka sihkke viidodaga ja ávnnaslaš sisdoalu dáfus. Danne áigu Sámediggi čalmustahttit erenoamážit eanavuogiatvuodakapihttala mearrádusaid ja erenoamážit artihkkaliid 13 rájes 15 rádjai.

Loahpas áigu Sámediggi buktit mearkkašumiid ILO-konvenšuvnna nr. 169 siskkáldahttimii Norggas.

ILO-konvenšuvnna nr. 169 eará gažaldagaid oktavuodas háliida Sámediggi oppalaččat čujuhit ovddeš raporttaide ja máhccat daidda boahhte raporttain.

2. Fínnmárkkulálkka (Erenoamážit ILO-konvenšuvnna nr. 169 eanavuogiatvuodakapihtal)

Stuorradiggi dohkkehii Fínnmárkkulága miessemánus 2005 ja dat bodii fápmui 01.07.2006 (Lága kapihtal 5 dálá vuogiatvuodaid kártema ja dohkkeheami birra bodii fápmui njukčamánu 14. b. 2008.) Ovdal Stuorradiggemearrádusa mieđai Sámedikki dievasčoahkkkin ovttajienalaččat lálkkaevttohussii miessemánus 2005.

Ráđđehusa álgoevttohus lea rievdaduvvon hui ollu ja vuđolaččat. Lálkkaevttohusa vuogigra ja prinsihpat leat rievdaduvvon čalmustahttimis álbmotvuogiatvuodaid Fínnmárkkku luondduriggodagaide dasa ahte nannet dan ahte lága bajimus ulbmil lea erenoamážit sihkarastit sámi kultuvrra, oktan boazodoaluin, meahceávkástallamiin, ealáhusdoaimmahemiin ja servodateallimiin.

Dát mearkkaša ahte lága mearrádusaid ferte dulkot ulbmilmearrádusa vuodul ja dan vuodđooainnu ja daid deastagiid vuodul mat ulbmilmearrádusa mielde galget deattuhuvvot erenoamážit. Dat mearkkaša maiddái ahte dat vuodđooaidnu masa Sámi vuogiatvuodálávdegotti evttohusat leat vuodđuduvvon, dál leat váldojuvvon lálkka.

Dát lea leamaš okta Sámedikki váldogáibádusain, seamma lálkka go dat gáibádus ahte álbmotriekti galgá oazžut guovddáš sáji lálkkaevttohussii. Sámedikkis lea leamaš stuorra ovttamielalášvuolta das ahte ILO-konvenšuvdna galgai čadahuvvot Norgga rievttis dainna lágiin ahte dat siskkáldahttojuvvo lágaide ja galgá gustot ovddabeallái Norgga lágaid. Justiisálávdegotti evttohus mearkkaša belohakkii siskkáldahttima dahje konvenšuvnna čadaheami lága doaibmaguovllus. Konvenšuvdna ii šatta doaibmat ovddabeallái Norgga lágaid, nu mo dat konvenšuvnna mat namuhuvvojit Olmmošvuogiatvuodálágas. Muhto evttohus mearkkaša dattetge ahte Justiisálávdegoddi lea miehtan Sámedikki siskkáldahttingáibádussii dainna lágiin ahte álgoálbmotkonvenšuvdna galgá leat gievrrat go finnmárkkulága mearrádusat jus duopmostuolut gávnnahtit ahte lága mearrádusat rihkkot konvenšuvnna. Dan lassín čuovvu lága mearkkašumiin ahte konvenšuvdna lea dehálaš riektegáldu go lálkka dulkojuvvo.

Fínnmárkkulágas eai leat mielde mearrádusat ođasmuvvi mariidnaresurssaid birra. Sámediggi ii ožžon dohkkehuvvot konkrehta mearrádusaid mearrasámiid vuogiatvuodaid birra guolásteapmái ja eará ođasmuvvi resurssaide. Justiisálávdegotti mearkkašumiid finnmárkkulálkka mearkkašit dattetge dan dohkkeheami ahte guolástus lea sámi kultuvrra dehálaš oassi, ja stuorradiggemearrádusas lei gohčus ráđđehussii ahte dat galgá johtilit čielggadišgoahtit vuogiatvuodadili Fínnmárkkku rittus.

Finnmárkkuláhka lea Sámediggái šaddan dakkár veahkkeneavvun mainna sáhtta váikkuhit fylkka areálahálddašeapmái mii Sámedikkis ii leat leamaš ovdal. Vaikke vel mearrádus Sámedikki njuolggadusaid birra min mielas ii berrešii sisttisoallat departemeantta bearráigeahču, de mii atnit dán Sámedikki rolla dohkkeheapmin sámi beroštusaid ja árvvuid hálddašeddjin. Doppe leat eará sajít ge lágas main ii lean berret leat stáhta bearráigeahču. Sámediggi lea oppa áiggi eaktudan ahte orgána berre leat iehčanas ii ge stáhta stivrejumi vuollásaš. Sámediggi ii leat nagodan oažžut čadahuvvot buot min evttohusaid dán oktavuodas.

Resurssaid dáfus leat finnmárkkulágas muhtun rievdadusat mat leat Sámedikki miela mielde. Báikegottit ja daid olbmuid resursageavaheapmi lea dohkkehuvvon sierra vejolašvuoda bokte beassat ávkkástallat báikegottiid árbevirolaš guovlluid odasmuvvi resurssaiguin. Dát mearrádus ja mearrádus dákkár resurssaid báikkálaš hálddašeami birra sáhttet leat mielde sihkkarastimin ahte olbmot ain ássat giliin. Sámediggi háliidivččii gal ahte sámiiid boares vierut livčče buorebut báidnán láhkaevttohusa ja ahte das livččii sámiiid geavaheami kollektiiva bealli čielgasit dohkkehuvvon. Go dat lea daddjojuvvon, de oavvilda Sámediggi ahte lágas leat ollu positiivva buorádusat, erenoamážit álbmoga vejolašvuoda oktavuodas beassat ávkkástallat resurssaiguin. Ráđdehusa evttohusas lei mearrádus álbmoga vuoigatvuoda birra beassat ávkkástallat Finnmárkku resurssaiguin. Láhkaevttohus lea rievdaduvvon álbmoga vuoigatvuodaid válddahallemis dakkár cealkimii ahte olbmot beassá ávkkástallat resurssaiguin, Finnmárkkuopmodaga lobi vuodul. Dalle go leat uhccán resurssat, de sáhttet báikkálaš olbmot oažžut ovdavuoigatvuoda, ja dat lea ge rivttes ja dehálaš aiddostus.

Finnmárkkuopmodaga vuodđudeapmi mearkkaša historijálaš earu das mo Finnmárkku eatnamat ja resurssat hálddašuvvojit. Sápmelaččaide sihkkarastojuvvo lága bokte ahte sii besset leat mielde hálddašeamen eatnamiid ja resurssaid, ahte eanaeaiggátvuoigatvuohta dohkkehuvvo go sápmelaččat eai čadat leat unnitlogus ja besset leat mielde mearrideamen guđe doaibmabijut dárbbášuvvojit sihkkarastit boahttevaš sámi buolvvaid boahtteáiggi.

Statskog SFa hálddašemis lei maid gávpeáigumuš ii ge das lean ulbmil nannet báikegotteálbmogiid válddi iežaset resurssaid hárrái. Finnmárkkuláhka eastada ahte dat vuoiu mii Statskog SFii bodii jahkásaččat, jávkka Finnmárkku. Finnmárkkuopmodat galgá fuolahit resursahálddašeami ja oažžut vuoittu oaggun- ja bivdinkorttaid vuovdimis. Seammá gusto daidda minerálaide maid eanaeaiggát oamasta. Lága fápmui boahtima rájes dát gullet Finnmárkkuopmodahkii, mii addá lobiid minerálaisskademide ja minerálaressurssaid ávkkástallamiidda.

Minerálaid oktavuodas mearkkaša finnmárkkuláhkaevttohus viidáseappot ahte stuorra deaddu galgá biddjojuvvo sámi kultuvrra vuhtiiváldimii oktan boazodoaluin, meahceávkkestallamiin, ealáhusaiguin ja servodateallimiin. Dat mearkkaša ahte Sámedikki guhkes rahčan oččodit dakkár njuolggadusa mii erenoamážit deattuha sámi deastagiid minerálaávkkestallanáššiin, viimmat lea buvttihan bohtosiid. Dattetge dát ii guoskka olles sámi guvlui, muhto dušše Finnmárkku fylkii.

Finnmárkkuláhkaáššis leat ollu dehálaš prinsihppačielggadeamit. Dás duohko ii šat sorjá sámi beroštusaid árvvoštallan dakkár áššiin mat gusket meahceávkkestallamii, das ahte dovdá go áššemeannudeaddji sámi deastagiid vai ii ja ahte lea go sus dáhttu árvvoštallat daid vai ii.

Finnmárkkukommišuvvna ja sierraduopmostuolu evttohus lea hui dehálaš ovdáneapmi. Dat lea vuodđuduvvon oahpes prinsihpaide. Eai buot positiiva bealit boade njuolgga ovdan láchateavsttas. Kommišuvvna galgá nannet vuodđuduvvon vuoigatvuodaid § 29 gustojeaddji nationála rievtti vuodul, ja go lohka mearkkašumiid, de namuhuvvojit sámi dološ vierut erenoamážit oassin kommišuvvna mearrádusaid vuodas.

Sámediggi háliidivččii dieduše ahte sámi virolašvuohta báinnášii láhkaevttohusa ain enet ja ahte láhkaevttohus čielgaseappot dohkkehivččii sámiiid geavaheami kollektiivva beali.

Finnmárkkuláhka ii leat epmolaš, go leat ain ollu gažaldagat maid stáhta eiseválddit fertejit čuovvolit. Finnmárkkulága stuorámuš ráddjejuvvi dáidá leat ahte dat dušše gusto oassái árbevirolaš sámi guvlui Norggas. Finnmárkkuláhka čuovvu dán raportta 1. mielddusin.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Sámediggi bivdá ILO árvvoštallat ahte dávistago § 29 Finnmárkkulágas ILO konvenšuvnna nr 169 14. artihkkalii ahte galgá go sámiiid eanaoamastan- ja geavahanriekti sin árbevirolaš eatnamiidda, dohkkehuvvot.

Go juo Finnmárkkuláhka lea kompromissa, de bivdá Sámediggi ILO árvvoštallat mainna lágiin sáhtášii buorebut suodjalit sámiiid geavahan- ja oamastanrievtti guovlluin olggobealde Finnmárkku.

3. Sámedikki eavttut ja čuovvovleapmi finnmárkkulága oktavuodas

Sámediggi dagai čuovvovaš ovttajienalaš mearrádusa ovdalgo Stuorradiggi dohkkehii finnmárkkulága:

“Sámediggi čujuha Justiusalávdegotti evttohan árvalussii O.nr. 80 (2004-2005) láhka eatnamiid ja luondduresurssaid riektediliid ja hálddašeami birra Finnmárkku fylkikas (Finnmárkkuláhka) miessemánu 9. b. 2005.

Sámediggi konstatere ahte Finnmárkkuláhka lea dehálaš lánki ovddosguvlui sámiiid vuoigatvuodaid sihkekarastimis ja dohkebeamis eatnamiidda ja čáziide siskkaldas riivti ja álbmotrievtti mielde.

Finnmárkkuláhka laktá oktii sámiiid ovdešáiggi, dalááiggi ja boabtteáiggi. Láhka lea vuodduuvvon dasa ahte lea dárbu soabadit stáhta ja sámiiid gaska ovdeš áiggi eahperievtti geažil, ja lea dárbu sihkekarastit ahte sámiiid sláddjás kultuvra ja eallinvuohki galgá bissut maiddá boabtteáiggi.

Deattuhuvvo ahte Finnmárkkuláhka čalmusta historjjálaš ráji mii guoská daidda prinsihpaide maidda eatnamiid ja resurssaid hálddašeapmi Finnmárkku galgá vuodduuvvot. Finnmárkkulága vuoddoaidnu lea dat ahte eatnamiid ja luondduresurssaid hálddašeapmi Finnmárkku erenoamážit galgá sihkekarastit sámi kultuvrra, boazodoalu, meabcegeavaheami, ealahusharggu ja servodateallima. Dat vuoddoaidnu ja sámiiid vuoigatvuodaid prinsihpalaččat dohkebeapmi, leat vuodduvot Finnmárkkulágas, ja doavumis addá dat vaikkehusaid vástesaš proseassaide sámiiid ja eará eamiálbmogiid vuoigatvuodaid oktavuodas eará guovlluin ja eará riikkain.

Mii konstateret ahte láhkaevttohus dohkebea ahte sámiiid dološ áiggiid rajes geavaheami bokte leat ásahan vuoigatvuodaid eatnamiidda ja resurssaide Finnmárkku, ja ahte dat vuoigatvuodas bissot ja galget kártejuvot ja sihkekarastojuvot sierra proseassaide bokte. Árbevirolaš sámi meabcegeavaheapmi lea dán lágas vuosttaš gearddi dohkebeuvvon lága bokte, mas lea leamaš stuorra mearkkašupmi Sámediggái.

Sámediggi háliida deattubit ahte Finnmárkkukomišuvdna ja sierraduopmostuollu galget vuodduvit iežasat mearrádusaid gustovaš riektái, ja oaidná positiivan dan go sámi boares vierut ja riekteádejjumit ja álbmotriekti dohkebeuvvojat deataleamos riektegáldun. Sámi vieruiduvvan geavahusa dainna lágiin dohkebeapmi váikkeha dan ahte boabtte sohka buolva sámiiide sihkekarastojuvvo oadjebas boabtteáiggi nu ahte sii besset geavahit árbevirolaš guovlluid nugo sin máttut leat dahkan.

Sámediggi háliida deattubit dan positiiva beali ahte láhka addá ILO-konvenšuvnii nr. 169 eamiálbmogiid vuoigatvuodaid birra ovdamuni Finnmárkkulága ovddabealde dalle jos lága mearrádusat eai soaba oktii konvenšuvnnain. Finnmárkkuláhka mearkkaša dalle dan ahte Norga addá konvenšuvnii muhtun muddui dan stáhtusa mii eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuodain berre leat riikka láhkaaddimis.

Sámediggi háliida deattubit ahte das go stáhta sirdá giddodatvuodu ja eatnamiid ja resurssaid hálddašeami odđa iešbeanalis orgánii, man oktavuodas Sámediggi lea dássasaš beallálaš, lea dehálaš mearkkašupmi.

Sámediggi konstatere ahte láhka buori muddui mearkkaša Sámedikki dohkebeami sámi árvvuid hálddašeaddjin go Sámediggi galgá ráhkadit njuolggadusaid daid deasttaid oktavuodas, maid sihke stáhta, fylkagieldda ja gieldda eiseválddit galget atnit go rievdadit meabcegeavaheami. Go árvvoštallojuvvo galgá go suovvat ávkeastallat ozolaš

mineralaiguin Finnmárkkus, de galgá biddjojuvvot mearkekašabtti deaddu sámi kultuvrra vuhtiváldimii oktan ealahusaiguin ja meahcegeavahemiin.

Sámediggi konstatere abte daid guovlluid sápmelaččain ja álbmogis muđui leat vuoigatvuodát guolástussii ja eará odasmuvvi resurssaide riddolagaš guovlluin. Árbevirolaš riddo- ja vuotnabivddu ferte sibečkarastit. Danne deattubuvvo erenoamáš deatalaččan fargga čielggadit bivdovuoigatvuodaid mearas olggobealde Finnmárkkun, ja čuovvolit lábkanannejuvvon vuoigatvuodaiguin ja Finnmárkkukommišuvnna mándabta viiddidemiin maiddái dasa abte identifiseret vuoigatvuodaid ávkekastallat mearraresurssaiguin.

Deattastuvvo abte sámi vuoigatvuodaid sibečkarastin, sisekaldasrievtti ja álbmotrievtti vuodul, nuortasámi guovlluin ja mearraguovlluin, lea boabtte lánki vuoigatvuodabarggus Finnmárkkus. Viidaseappot deattuha Sámediggi abte bargu daiguin áššiguin ferte álggahuvvot fargga ja vuoruhuvvot.

Mii vuordit abte norgalaš lábkaaddin ovdána viidaseappot positiivvalaččat. Sámediggi vuordá abte guoskevaš lágat ollislaččat geahčaduvvojit nu abte maiddái dat davistišgohtet álbmotriektái ja Finnmárkkulábkkii.

Sámediggi deattuha abte Stuorradiggi lea duodas váldán Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid ráddádallat sámi albmogin Finnmárkkulábkebarggus, ja abte dat lea ođas riieka konstitušuvnna ektui. Viidaseappot deattuha Sámediggi abte ráddádallamat leat leamaš ávkekálaččat dan barggus abte hábmet dakkár evttohusa, maid Sámediggi sahtá dohkkehit.

Dán vuodul sáhtá Sámediggi miehtat dasa abte Justiisalávdegotti eanetloboevttobus ovddiduvvo Stuorradiggái dálá hámis, ja rávve Stuorradikki dohkkehit evttohusa.”

Mearrádusa ii sáhte geahččat bođuid ja das leat ollu eavttut dasa guđe čuovvolandoaibmabijuid stáhta eiseválddit fertejit čađahit konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin.

4. Stáhta čuovvoleapmi, lohpadusat/mii duodaid lea čađahuvvon Mariidna resurssat /guolásteapmi mearas

Stuorradiggi dagai čuovvovaš mearrádusa finnmárkkulága dohkkeheami oktavuodas:

”Stortinget ber Regjeringen snarest mulig foreta en utredning av samer og andres rett til fiske i havet utenfor Finnmark, berunder minimumskvote for båter under ti meter, og fremme en oppfølgende sak om dette for Stortinget.”

(Stuorradiggi bivdá Ráddehusa farggamusat čielggadit sámiid ja earáid guolástanvuoigatvuoda mearas Finnmárkku olggobealde, dás maiddái daid fatnasiid uhcimuseriid mat leat oanehat go 10 mehtera, ja čuovvolit dan áššin Stuorradiggái.)

Ráddehus bivddii Guolástus- ja riddodepartemeantta fuolahit ahte Stuorradikki ávžžuhusmearrádus čuovvoluvvo. Sámedikki ja Stáhta eiseválddiid gaskasaš konsultašuvdnabargovugiid vuodul dollojuvvojedje ođđajagimánu rájes geassemánu rádjai 2006 golbma konsultašuvdnačoahkkima, main Bargo- ja searvadahttindepartemeantta lei dárkojeaddjin, gaskal Sámedikki ja Guolástus- ja riddodepartemeantta. Fáddán lei dan áššedovdilávdegotti bargomearrádus, mii galgai čielggadit sápmelaččaid ja earáid guolástanvuoigatvuoda Finnmárkku olggobealde. Konsultašuvdnaoasehasat sohpe bargomearrádusa ja lávdegoddi nammaduvvui stáhtarádis geassemánu 30. b. 2006. Áššedovdilávdegoddi válljii nama Riddoguolástuslávdegoddi ja jodiheaddjinn šattai ovddeš alimusriektejustitiárius Carsten Smith.

Riddoguolástuslávdegotti iežas bargu válbmanii loahpageahčen juovlamánu 2007. Evttohus geigejuvvui guovvamánu 18. b. 2008 ja almmuhuvvui čielggadeapmin NOU 2008:5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (guolástanvuoigatvuoha mearas Finnmárkku olggobealde). Evttohus sáddejuvvui gulaskuddamii cuoŋománu gaskkamuttus 2008.

Riddoguoáslávddegoddi lea iežas barggu oktavuodas doallan rabas gulaskuddančoahkkimiid buot Finnmárkku riddogielddain. Gulaskuddančoahkkimiid ulbmil lei háhkat dieđuid báikkálaččat vai besse gullat báikkálaš guolástanárbevieruid ja virolašvuodaid, ja gullat ássiid oainnu gustojeaddji guolástusmuddemiidda ja dálá guolástusdoaimmaid birra. Lávddegoddi háliidii maiddái oažžut evttohusaid mo dáid muddemiid sáhtášii rievdadit.

Riddoguoáslávddegotti evttohus ja eará stuorát áššit guolástussuorggis biddjojuvvojit ovdan sierra oassin raportta 10. kapihttalii mas erenoamážit čalmmustuhttojuvvojit Sámedikki ja Norgga eiseválddiid ILO-konvenšuvnna nr. 169 sierranas dulkomat.

Guolásteapmi Deanus ja Njávdamis

Finnmárkkulága § 28 čájeha ahte láhkaasahusa bokte sáhtta addit dárkilet njuolggadusaid mo guolásteapmi Deanu ja Njávdamá čázadagain galgá hálldašuvvot báikkálaš vuoigatvuodaid vuodul. Sámediggi ja Birasgáhttendepartemeanta leat konsultašuvnnaid bokte soahpan dan lávddegotti bargomearrádusa, mii galgá ođasmahttit Deanujoga guolásteami njuolggadusaid. Departemeanta lea konsultašuvdnaproseassas dovddahan ahte lávddegoddi ii galgga árvoštallat vuoigatvuodáássi, juoga maid Sámediggi lea biehttadan čujuhettiin dasa ahte juohke evttohus ásahtit ođđa njuolggadusaid dakkár guolástushálldašeapmái, mii lea vuodduuvvon vuoigatvuodaide, ferte dahkkojuvvot dainna jáhkuin ahte vuoigatvuodát gávnojit, amaset ođđa njuolggadusat hehttet vuoigatvuodadilálašvuodaid mat leat vuodus.

Nuortalaččat

Nuortalaččat (maiddái gohčoduvvon golttát) lea álbmotjoavku man árbevirolaš ássanguovllut leat leamaš Suoma, Ruošša ja Norgga rádjeguovlluin – ja vuosttažettiin Lotta, Duolláma, Notta, Beahcáma, Báhčaveaji ja Njávdamá johkagáttiin. Njávdamá nuortalaččat gullet árbevirolaččat Njávdamá siidii, guovlu maid riikkarájit dál juogadit. Nuortalaččaid guovlohálden ja -ávkkástallan dahkkojuvvui álgoálgoasaš vuollásteami vuodul, ja rájit gránjásiiddaide leat leamaš oalle bisovaččat.

Nuortalaččaid árbevirolaš eallinvuogi vuoddu lei guovllu resursaávkkástallan masa gulai luossabivdu Njávdamánjogas ja Uvdojogas, mearraguolásteapmi, bivdu, jeagildeapmi ja boazodoallu. Ruošša-ortodoksa girku jorgalii nuortalaččaid risttalašvuhtii 1500-logus, ja uhca searvegottáš Njávdamis ain dovddasta iežas dán oskui. Nuortalaččaid giella lea okta sámi váldosuopmaniin, ja lea guhkin eret davvisámegiella.

Nuortalaččaid kultuvra ja dilli lea uhkiduvvon. Oanehis áiggis sii šadde unnitlohkun iežaset guovlluin, main ovdal ledje eanetlogus, earret eará dan nationála politihkalaš mearkkašumi geažil mii rádjeguovlluin lei. Nuortalaččaid kultuvra lea garra oktiisuddadanpolitihka ja vealaheami geažil jávkamin. Dan dáfus leat nuortalaččat Norgga sápmelaččaid rašimus joavku, ja sin lohku lea dál hui uhcci. Dan geažil árvoštalai Sámi vuoigatvuodálávddegotti mánga sierradoaimbajuvu nuortalaččaid várás. Sámediggi čujuha dasa ahte posiitiiva sierradoaimbajuvu lea nana doarjja álbmotrievttis ja nationála rievttis. Dán oktavuodas čujuhuvvo earret eará dasa ahte ovddeš alimusriektjestitiárius Carsten Smith lea čohkken sámerievttálaš dili 13 tesan nu mo son oaidná Norgga nationála ja riikkaidgaskasaš rievttálaš geatnegasvuodaid sápmelaččaid ektui. 8. čuoggás dadjá:

”Om særtiltak. Samene har krav på positive særtiltak i forhold til den øvrige befolkning i landet, i den grad slike særtiltak er påkrevd for kultursikring og kulturutvikling.” (Sierradoaimbajuvu birra. Sámiin lea vuoigatvuodta oažžut posiitiiva sierradoaimbajuvu riikka álbmoga ektui muđui, nu guhká go dakkár sierradoaimbajuvu dárbbášuvvojit kultursihkkarastimii ja kulturovddideapmái.)

Sámediggi evttohii finnmárkkuláhkaproseassas čujuhettiin Sámi vuoigatvuodálávddegotti evttohussii ahte dat láhkamearrádušat maid vuodul sierradoaimbajuvu čáđahuvvojit ja mat erenoamážit suodjalit nuortalaččaid kultuvrra, nuortalaččaid mearraluossabivdosajiid ja nuortalaččaid johkaguolásteami Njávdamis, galge váldojuvvot mielde Finnmárkkuláhki (Finnmárkkuoopmodaga várás) ja sámeláhkii (Norgga eiseválddiid várás). Ii Ráđdehus ii ge Stuorradiggi leat vástidan dáidda evttohusaide.

Sámediggi nannii danne miedáhusastis finnmárkkuláhkii miessemánus 2005 ahte sámi vuoigatvuodaid sihkkarastin, siskkáldas rievtti ja álbmotrievtti vuodul, nuortalaččaid guovlluin, lea boahpte lávki vuoigatvuodabarggus Finnmárkkus, ja deattuhii seammás ahte bargu dáid gažaldagaiguin ferte álggahuvvot fargga ja vuoruhuvvot.

Ráđđehus lea mearridan ahte Nuortasámi musea galgá huksejuvvot. Musea lea dál huksejuvvomin ja doaibmaruđat leat sirdojuvvon ásahussii. Nubbi posiitiiva kultuvrralaš/vuoigŋalaš ovdáneapmi, gč. ILO art 5 b, lea ahte Oslo universitehta lea dohkkehan gáibádusa máhcahit 94 indiviidda dáakteriggeosiid ođđasis hávdádeapmái nuortalaš ortodoksalaš hávdeatnamii Njávdamii, Máttá-Várjjaga gildii. Sámediggi, geas maiddái lea válđi sámi dákeriggeosiid máhchangazađdagain, doarjjui gáibádusa. Sámediggi lea dál luvvemín hávdesaji sekundára doaimmaide, mii gáibida ahte ferte oastit eatnama. Stáhta eiseválddiin dat ferte leat ovddasvástádus veahkehit ruhtadit dakkár oastima, gč. ILO 169 art 6 c.

Minerálat

Finnmárkkulága mearridemiin mearriduvvojedje muhtun nuppástusat minerálagain mii rievtti mielde lei ráđđejuvvon Finnmárkku. Earret eará addojuvvojedje njuolggadusat dasa ahte lea vejolaš lasihit eanaeaggátdivada Finnmárkkuopmodahkii ja njuolggadusat sámi deastagiid birra maid fertejedje vuhtiváldit almmolašrievttálaš hálddašeamis. Finnmárkkuláhkaproseassa áiggi ii lean minerálagaid ollislaš geahčadeapmi sierra fáddá, ja vaikko vel minerálagaid nuppástuhttimat leat posiitiiva lávkkit, de lea Sámediggi čielgasit dovddahan ahte lea dárbu daid minerálagaid ollislaččat geahčadit mat gustojit olles sámi guvlui ja mat ollašuttet ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 15 nr. 2 njuolggadusaid.

Sámediggi lea ođđajagimánu 2007 rájes leamaš konsultašuvdnaproseassas ođđa minerálagá birra Ealáhus- ja gávpedepartemeanttain. Áigodagas suoidnemánus 2007 cuoŋománnui 2008 ii leat dáhpuhuvvan dán áššis mihkkege. Dán raporttas giedahallojuvvo dat ášši lagabut 11. kapihttalis.

Guovllut Finnmárkku lulábealde

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi geigii skábmamánus 2007 iežas evttohusa Finnmárkku lulábeallásaš guovlluid birra. Evttohus lea sáddejuvvon dábalaš gulaskuddamii ja gulaskuddanáigi lea jagi. Sámediggi ii leat vel formálalaččat meannudan ášši, muhto atná vuodđun ahte lágaid guoski doaibmabijut Finnmárkku lulábealde fertejit leat álbmotrievttálaš standárddaid siskkobealde. Sámedikki oainnu mielde lea Sámi vuoigatvuodálávdegotti evttohus guovlluide lulábealde Finnmárkku heajut go dat mii válljejuvvui Finnmárkku Finnmárkkulága geažil.

Hástalus Sámi vuoigatvuodálávdegotti 2 loahppajurdagiid ektui orru leamen iehčanas geatnegasvuoda dohkkeheapmi mii čuovvu ILO-konvenšuvnna nr.169 artihkkalis 14 nr., guktuin molssaeavttuiguin, go lea áigumuš válljet eanastivrenmálla daidda guovlluide mat galget dovđáhuvvot artihkkala 14 nr. 2 vuodul. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi evttoha stivrenmálliid mat galget dovđáhuvvot artihkkala 14 nr. 2 vuodul, main sámit álot leat unnitlogus. Dasto orru leamen hástalus ollašuttit vuoigatvuoda searvat almmolašrievttálaš hálddašeapmái artihkkala 17 ja artihkkala 15 nr. 1 vuodul dain guovlluin main sámiid ovddasteaddji orgánain ii leat vuoigatvuolta nammadit stivraovddasteaddjiid. Raporta giedahallá dan lagabut 17. kapihttalis.

Sámediggi atná dehálažžan ahte dál čađahuvvo vuđolaš ja ulbmillaš bargu man áigumuš lea lágain sihkkarastit sámi oamastan-, geavahan- ja oassálastinvuoigatvuodaid eatnamiidda ja resurssaide.

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi 2 lea evttohan golbma ođđa lága. Dát leat kárten- ja dohkkehanláhka, hálogalanddaálmennetlága (daid guovlluid eanastivren mat galget dovđáhuvvot Romssa fylkkas ja Nordlándda fylkkas) ja áššemeannudan- ja konsultašuvdnaláhka. Dan lassin evttoha Sámi vuoigatvuodálávdegoddi rievdadusaid meahcceláhkii (allmennetgeavaheami vuoigatvuhtii Lulli-Norggas), bákteleáhkii, luonddugeahttenláhkii, plána- ja huksenláhkii, boazodoalloláhkii ja olggustallanláhkii. Sámi

vuoigatvuodálávdegoddi lea maiddáí árvoštallan dárbbu mearridit lánhanuppástusaid rittu ja vuotnabivddu várás, muhto diktá riddoguoástuslávdegotti evttohit konkrehta doaimbajuid dán suorggis.

Iešguđet lánkaproseassaid buohkanas boadus bálddastahttojuvvon Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaiguin dat mearridit fuolahuvvojit go sámi vuoigatvuodát doarvái bures. Danne atná Sámediggi dehálažžan ahte iešguđet lánkaevttohusat gieđahallojuvvojit ollisvuohtan, ja ahte sámevuogitvuodalaš bealit ollásit fuolahuvvojit olles árbevirolaš sámi guovllu várás dain mearridanproseassain mat leat jođus.

Eanavuoigatvuodaid dovdáheapmi ja dohkkeheapmi

Finnmárkkulága § 29 vuodul galgá ásahuvvot sierra Finnmárkkukommišuvdna mii galgá dovdáhit ja dohkkehít oamastan- ja geavahanvuogitvuodaid Finnmárkkus.

Sámediggi lea čadahan konsultašuvnnaid Justiisa- ja politiijadeparetemeanttain ja soahpan lánkaásahusa Finnmárkkukommišuvnna birra ja Finnmárkku meahcceduopmostuolu birra. Lánkaásahus ollista njuolggadusaid mat leat finnmárkkulága kapihttalas dálá vuoigatvuodaid kártema ja dohkkeheami birra.

Sámediggi deattuha ahte Finnmárkkukommišuvdna ja sierraduopmostuollu galget dahkat iežaset mearrádusaid dálá rievtti vuodul, ja atná buorin ahte sámi virolašvuodát ja riekteáddejumit ja álbmotriekti dohkkehuvvojit dehálaš riektégáldun finnmárkkuláhkii. Dološ virolaš geavaheami dohkkeheapmi váikkuha dasa ahte sámiid boahttevaš buolvvaide sihkkarastujuvvo oadjebas boahtteáigi sin máddariid árbevirolaš guovlluid geavaheami vuodul. Sámediggi atná vuodđun ahte dát berre váikkuhit eará duopmostuoluid dábálaš riektegeavaheapmái.

Ođđa plánaláhka

Sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima ala geavvá Norgga stuorraservodat mángga lánkai. Danne dárbbášuvvojit njuolggadusat mat sihkkarastet ja fuolahit sámi kultuvrra, ealáhuseallima ja servodateallima gielddaid ja fylkkaid plánemis.

Areálavuodđu lea dehálaš sámi ealáhusaide ja ássamii, kultuvrralaš gullevašvuhtii, ja servodateallima bisuheapmái ja ovddideapmái. Árbevirolaš sámi ealáhusvuogit eaktudit stuorra eanaviidodagaid viiddis geavaheami. Guokte ášši mearridit birrasa ja areálaid hálddašeami ja ávkkástallama. Nubbi lea vuoigatvuodta eatnamii, ja nubbi lea biras- ja resursahálddašeami lágat.

Biras- ja resursahálddašeapmi stivre viehka muddui guovlluid geavaheami. Danne lea Sámediggi bidjan ollu návccaid oččodan dihtii eiseválddiid sihkkarastit sámi beroštumiid ođđa plána- ja huksenlágas. Sámediggi lea soahpan Birasgáhttendeparetemeanttain ahte ráhkaduvvo ođđa plánaoassi plána- ja huksenláhkii. Das galgá areálaplánema ulbmil sihkkarastit sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima luondduvuoddu. Sámediggi oažžu vuosteákkastanválddi áššiin mat eai soaba ulbmilii. Dát lánkarievdadus lea sámi meahccealáhusaid dehálaš dohkkeheapmi.

Ráđđehus ovddidii guovvamánus 2008 ođđa plána- ja huksenláhkii evttohusa man gohčodii Plánemii ja huksenáššiide guoski meannudeami (plána- ja huksenláhka) (plánaoasi).

Mearriduvvon lea ahte lea vejolaš ovddidit vuosteákkaid jus plána váikkuha:

”mearkkašabtti lánkai sámi kultuvrii ja ealáhusdoaimmaheapmái”.

Eiseválddit leat maiddáí vuhtiváldán Sámi áššiid vuđolaš deasttan lága geavaheamis, mii mielddisbukta ahte lága pláneamearrádusat galget dulkojuvvot dan ektui. Lánka ásaha buori vuoddu sihkkarastit sámi ávnnaslaš vuoddu areálaplánemii.

Sámedikki njuolggadusat meahci rievdan geavaheami birra

Finnmárkkulága § 4 vuodul lea Sámedikkis vuoigatvuohta ráhkadit njuolggadusaid Finnmarkku fylkka mehciid nuppástuvvan geavaheami várás. Departemeanta áigu formálalaččat dohkkehit dáid árvvoštaladettiin lobálašvuodadárkkistemiin ahte sohpet go dat Finnmarkkuláhkii.

Sámediggi mearridii njuolggadusaid miessemánus 2007 Finnmarkku fylkka mehciid nuppástuvvan geavaheami várás. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta dohkkehii njuolggadusaid geassemánu 11. beaivvi 2007. Sámediggeráđđi hábmii njuolggadusaid dan prinsihpa vuodul mii dál bohtá ovdan ONa álgoálbmotjulggaštus go dat cealká ahte nuppástusat dahje sisabahkkemat sáhttet čađahuvvot dušše bures čuvgejuvvon eaktodáhtolaš miehtama vuodul ja sohppojuvvon eavttuid vuodul.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Sámediggi lea vuordán ahte álggahuvvošii sullasaš bargu maiddái Njávđánjoga ektui, mii doaisttázii ii leat dahkkojuvvon.

Ráđdehus ii leat doaisttázii čuovvolan doaibmajiid maiguin sihkkarastit ja nannet nuortalašsámiid ávnnaslaš kulturvuđđosa, nugo Sámi vuoigatvuodálávdegoddi ja Sámediggi leat evttohan.

Lága vidát kapihttala dálá vuoigatvuodaid kártema ja dohkkeheami birra johtuividjamiin leat ádjánan dattetge guhká. Finnmarkkukomišuvdna lea formalalaččat ásahuvvon njukčamánu 14. beaivvi 2008. Iige Finnmarkkuduopmostuollu leat vel ásahuvvon.

Finnmarkkukomišuvdna ja sierraduopmostuollu galget vuodđudit mearrádusaideaset gustovaš nationála riehtái (§ 29 Finnmarkkulágas). Sámediggi bivdá ILO árvvoštallat leago dát doarvái go galgá sihkkarastit dan ahte sámiid boares vierut, sámi riektiáddejumi ja álbmotrievttálaš standárddat deattuhuvvojit dohkálaččat komišuvnna ja duopmostuolu mearrádusain.

Ođđa plánaláhka galgá buvttihit beaktilis čuovvoleami ja duohta searvama sámiid beales. Danne ferte Sámediggái sihkkarastit väikkuhangaskaomiid ja resurssaid dasa ILO-konvenšuvnna nr 169 guđat arihkkala 1 b ja c ektui, dán ii leat ráđdehus smiehttan.

5. Sámedikki ja stáhtalaš eiseválddiid gaskasaš konsultašuvnnaid bargovuogit, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 6

Sámiin lea álgoálbmogin vuoigatvuohta jerrojuvvoš áššiin mat gusket sidjiide njuolga. Dát vuoigatvuohta lea čállojuvvon ILO-konvenšuvdnii nr. 169 6. artihkkalii. ILO lea cealkán:

"the spirit of consultation and participation constitutes the cornerstone of Convention No. 169 on which all its provision are based"

Maŋŋá finnmárkkulága proseassa, mas Sámedikkis ledje konsultašuvnnaid njuolga Sturradikkiin, ja ráđdehus ii leat ollašuttán iežas konsultašuvdnageatnegasvuoda, ledje Gelda- ja guovlodepartemeanta ja Sámediggi ovttaoaivilis ahte eai veahket maidege digaštallamat dađistaga das mo galge dulkot álbmotrievttálaš mearrádusaid konsultašuvnnaid birra ja oassálastima birra. Go ásaha ráđdehusa ja Sámedikki gaskasaš ovttasdoaibmanortnegiid ja -vugiid, de lea vejolaš garvit dakkár digaštallamiid boahpteáiggis mat bohciidedje finnmárkkulága ovddideami oktavuodas, ja ođđa dilli lea ávkin sihke ráđdehussii ja Sámediggái. Konsultašuvdnaortnegat veahkehit maiddái olbmuid áddet sámi servodagaid dili ja ovdánanmearkkaid.

Danne nammaduvvui jagi 2004 bargojoavku mas leat Sámedikki ja Ráđdehusa oassálastit, geat galge evttohit konsultašuvdnabargovugiid. Stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš prosedyraid vuolláicálla gelda- ja guovloministtar ja sámediggepresideanta miessemánu 11. b. 2005. Sámediggi dohkkehii konsultašuvdnašiehtadusa geassemánu 1. b. 2005 ja dat mearriduvvui gonagaslaš resolušuvnain

suoidnemánu 1. b. 2005. Konsultašuvdnabargovuogit leat dehálaš lávki čielggasmahttit Sámedikki sajádaga riikka stivrenvuogádagas ja áigumuš dainna lea earret eará sihkkarastit ILO-konvenšuvnna nr. 169 geavatláš čádaheami, soahpat ja oazžut oktasaš áddejumi sámi servodagaid dárbbuin.

Luondduguovlluid suodjalanplánabarggu várás sohpe birasgáhttenministtar ja sámediggepresideanta šiehtadusa ođđajagimánu 31. b. 2007 suodjalanplánanjuolggadusaid birra sámi guovlluide luonddu-gáhttenlága vuodul. Sámediggi dohkkehii njuolggadusaid njukčamánu 1. b. 2007. Njuolggadusat leat konsultašuvdnabargovugiid konkrehten ja heiveheapmi ráddjejuvvon áššesuorgái. Njuolggadusat sihkkarastet, konsultašuvnnaid lassin Sámedikkiin suodjalanevttohusaid birra, ahte sámi báikegottit ja áššáiguoskevaš sámit besset leat mielde konsultašuvnnaide.

Konsultašuvdnabargovugiid sisdoallu

Konsultašuvdnabargovuogit leat láidesteaddjit. Dát mielddisbukta ahte stáhtalaš eiseválddit ja Sámediggi ovttasráđiid sáhttet, jus háliidit, garvit prosedyraid dain áššesurggiin maidda leat ásahuvvon sierra njuolggadusat mat sihke departemeantta ja Sámedikki oavila mielde fuolahit álgoálbmotberoštumiid seamma bures go konsultašuvdnabargovuogit dagašedje. Dattetge eai sáhte stáhtalaš eiseválddit okto mearridit ahte sii eai čuovo bargovugiid.

Konsultašuvdnabargovugiid doaibmasuorgi lea sihke dábálaš áššit nu mo lánkaevttohusat ja lánkaásahusat, ja mearrádušat bođu áššiin mat ”váikkuhit sámi beroštusaide njuolga”. Áššiin main lea eahpečielggas váikkuhuvvojit go sámit njuolga, lea lunddolaš deattastit Sámedikki árvvoštallama das maid njuolga váikkuhus mearkkaša ja háliida go Sámediggi konsultašuvnnaid. Prosedyrat gustojit stáhtalaš eiseválddiide, dat mearkkaša ráđđehussii, departemeanttaide ja vuolit stáhta orgánaide. Konsultašuvdnageatnegasvuolta guoská buotlágan ideála ja ávnnaslaš sámi kultuvrii.

Konsultašuvdnageatnegasvuolta čájeha ahte stáhtalaš eiseválddit buori jáhkuin duodaid geahččalit soahpat Sámedikkiin. Prosedyrat leat dehálaš bargoneavvu mat veahkehit sihkkarastit ahte mearrádušat dahkkojuvvot sámi álbmoga legitimizehtain sin álbmotválljen orgána bokte. Dát mielddisbukta ahte Sámedikkis galgá leat duohta vejolašvuolta váikkuhit prosessii ja bohtosii. Dan geažil leat addojuvvon mearrádušat mat gáibidit ahte Sámediggi oazžu buot dieđuid proseassa buot muttuin, ja vel ahte Sámedikki oaidnu galgá čuovvut ášši viidáseappot.

Konsultašuvdnašiehtadus lea olles hámis mielddustuvvon dán raportii 2. mielddusin.

Konsultašuvdnabargovugiid geavaheapmi

Mii guoská šiehtadusa geavaheapmái ja ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 6 geavaheapmái, de lea Sámediggi čáđahan konsultašuvnnaid stáhtalaš eiseválddiguin mángga áššis. Dakkár nanosmahttin mii addá Sámediggái sámiid álbmotválljen orgánan dievaslaččat oassálastit nu mo álbmot muđui ja buot mearridandásiin, ii leat vel ollašuvvan maŋŋágo konsultašuvdnašiehtadus vuolláičállojuvvui.

Sámedikkis leat leamaš mángga buori konsultašuvdnaproseassa ja mángga departemeantta leat konsultašuvdnašiehtadusa maŋŋá dovddastan ahte Sámediggi ferte jerrojuvvot vai lea vejolaš soahpat. Konsultašuvdnaproseassa Birasgáhttendepartemeanttain ođđa plána- ja huksenlága olis lea buorre ovdamearka dasa mo konsultašuvnnaid lea vejolaš čáđahit olles diehtajuohkimiin buot dásiin ja mo guktuid oasehasaid buriin dáhtuin lea vejolaš šaddat ovttaoavili.

Dađe bahábut eai leat ođđa plána- ja huksenlága konsultašuvnnaid leamaš dakkárat go konsultašuvnnaid muđuid. Ráđđehus vállji loahpahit konsultašuvnnaid guolástanfatnasiid struktuvradoaibmabijuid birra vaikko vel oasehasain ii lean lotnolas áddejupmi das ahte ii lean dárbu viidáseappot ráđđádallat, vaikko vel departemeanta ii lean addán buot dieđuid buot áššáigullevaš dilálašvuodaid birra áššemeannudeami buot muttuin, ja vaikko vel buot guovdilis doaibmabijuid váikkuhusat sámi guolástusaide ledje árvvoštallojuvvon álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid ektui. Nu dáhpáhuvai vaikko vel stáhtaráđđi lohpidii

čállit notáhta mas čilgejuvvo mo guovdilis evttohus sáhttá váikkuhit sámi beroštusaide álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid ektui (gč. 26.02.07 mannosáš čeahkkima beavdegirjji). Ráđđehus válljii maiddái ovddidit odđa boazodoallolága evttohusa vaikko vel konsultašuvnnat Sámedikkiin eai lean loahpahuuvon ja vaikko vel Sámediggi ii lean ožžon buot dieđuid ráđđehusa árvvoštallamiid birra ja das mo ráđđehus áddii evttohuuvon láhkarievdademiid.

Dasto lea Sámediggi vásihan ahte eai dollojuvvon konsultašuvnnat earret eará nationála dearvvašvuodaplána birra ja Barentsábi hálddašánplána birra.

Sámediggi lea vásihan hástalusaid dan oktavuodas go stáhta lea addán uhccán dahje ii ollenge vejolašvuodaid čadahit duohta konsultašuvnnaid muhtun oktavuodain dan láchkai go ráđđehus duohtavuodas lei jo dahkan mearrádusaid. Sámediggi sáhttá áddet ahte lea váttis šaddat ovttaoaivilii siskkáldasat ráđđehusas stuorra ja váttis áššiin. Sámediggi oaivvilda ahte dát dattetge ii galgga čuohtat duohta konsultašuvnnaid čađaheapmái.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Konsultašuvdnašiehtadusas lea oasálašperspektiiva Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaska. Jos duohtavuodas galgá sáhttit doaimmat dáseárvosaš oasálašžan konsultašuvnnain, de ferte Sámedikki váikkuhangaskaomiid (means) ja resurssaid (resources) guđát artihkkala 1 b ja c mielde nannet. Dán ii leat ráđđehus čuovvolan maŋŋa go konsultašuvdnašiehtadus dahkkojuvvui.

Vaikko Sámedikki sajádat leage nannejuvvon oppalaččat dan bokte ahte eanet departemeanttat eanet dihtomielaččat váldet Sámedikki mielde dehálaš proseassaide, de leat Sámedikkis máŋga ovdamearkka gokko stáhta eiseválddit rihkkot sihke konsultašuvdnašiehtadusa ja konsultašuvdnageatnegasvuoda ILO konvenšuvna nr. 169 guđát artihkkala ektui.

Dábalaš váttisvuohtha máŋga stuorát resursaláhkaáššis lea leamaš dat ahte stáhtalaš eiseválddit aktiivvalaččat leat geahččalan ráddjet álgoálbmotvuoigatvuodaid čujuhettiin bálddalas ja maŋŋelaš sierraproseassaide, mii duohtadilis mearkkaša ahte bođu departemeanttain ii leat ovddasvástádus ja stáhtalaš eiseválddit eai čuovo daid geatnegasvuodaid mat stáhtas leat sámiid ektui álgoálbmogin álbmotrievtti vuodul.

6. Bušeahttakonsultašuvnnaid bargovuogit, ILO-konvenšuvna nr. 169 artihkal 7 (ja 6)

Konsultašuvdnabargovugiid šiehtadus ii siskkil bušeahttamearrádusa. Lea ráđđehusa ja Sámedikki oktasaš áddejupmi ahte bušeahttamearrideami prosedyrat mat mearridit Sámedikki bušeahtha, galget čielggaduvvot sierra proseassas. Jagi 2006 nammaduvvui departemeanttaidgaskasaš bargujoavku mas ledje fágadepartemeanttaid ja Sámedikki lahtut ja mii galggai geahčadit Sámedikki formála sajádaga ja árvalit bušeahttabargovugiid. Bargujoavku geigii iežas evttohusa njukčamánu 2007.

Bargujoavku árvvoštalai iežas raporttas iešguđetlágan bušeahttaproseadyramálliid, raporta biddjojuvvo mielde:

"Modell 1 tar utgangspunkt i dagens budsjettrutiner og konsultasjonsprosedylene. Modellen innebærer at det etableres nærmere regler for gjennomføring av konsultasjoner om budsjettet til samiske formål. Modellen innebærer videre at det om våren legges fram en egen stortingsmelding om situasjonen og utviklingsbehov i det samiske samfunnet, der regjeringen vil kunne gi Sametinget mer forpliktende signaler om hvordan regjeringen ser for seg oppfølgingen av bl.a. Sametingets budsjettbehov, tiltak angitt i Faglig analysegruppes rapport og enighetspunkter mellom Sametinget og regjeringer fra ulike konsultasjonsmøter siste år. Den endelige fordelingen av bevilgninger til samiske formål presenteres imidlertid når statsbudsjettet legges fram i oktober.

(1. málle vuolggasadji lea dálá bušeahttadagaldumit ja konsultašuvnnaid bargovuogit. Modealla mielddisbukta athe áshuvvojit dárkilet njuolggadusat dasa mo galggašii čadahit bušeahttakonsultašuvnnaid

sámi ulbmiliid oktavuodas. Málle mielddisbuktá viidáseappot ahte giđđat ovddiduvvo sierra stuorradiggediedáhus sámi servodaga dili ja ovddidandárbbuid birra, mas ráđđehus sáhttá Sámediggái addit eanet geatnegahtti signálaid das mo ráđđehus oaidná ee. Sámedikki bušeahttadárbbu čuovvoleami, Fágalaš guorahallanjoavkku raportta čuovvoleami ja daid čuoggáid čuovvoleami, main Sámedikkis ja ráđđehusas lei ovttafielastuvuohta mañimus jagi iešguđet konsultašuvdnačoahkkimiin. Juolludemiiid loahpalaš juogadeapmi sámi ulbmiliidda biddjojuvvo dattetge ovdan go stáhtabušeahtta ovddiduvvo golggotmánus.)

Arbeidsgruppens medlemmer fra Sametinget mener at denne modellen ikke kan anses å være innenfor de folkerettslige krav som stilles for konsultasjoner av tiltak av direkte betydning for samene og for Sametingets rett til å fremme og kontrollere egen økonomisk, sosial og kulturelle utvikling. Bargojoavkku lahtut Sámedikkis oaivvildit ahte dát málle ii sáhte adnojuvvo leat daid álbmotrievttálaš gáibádusaid siskkobealde, mat leat biddjojuvvo dakkár konsultašuvnnaide mat giedáhallet doaibmajuid main lea njuolggá mearkkašupmi sámiide ja Sámedikki vuoigatvuhtii ovddidit ja hálddašit iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami.)

Modell 2 tar utgangspunkt i at det overføres til Sametinget en viss prosentandel av statsbudsjettet til samiske formål. Modellen bygger på forutsetningene om at samene har rett til selvbestemmelse og rett til å prioritere over sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling. (2. málle vuolggasadji lea dat ahte stáhtabušeahtas sirdojuvvo vissis proseantaoassi Sámediggái sámi ulbmiliidda. Málle vuodđuduvvo daidda eavttuide ahte sámiin lea iešmearridanvuoigatvuhta ja vuoigatvuhta vuoruhit iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami.)

Arbeidgruppens medlemmer fra departementene mener at en slik modell ikke er realistisk å få til. (Departemeanttaid lahtut bargojoavkkus oaivvildit ahte málle ii leat čađahahtti.)

Modell 3 tar utgangspunkt i forholdet til kommuner og fylkeskommuner i budsjettssammenheng, samt i kjente årlige hovedforhandlinger mellom staten og næringsorganisasjoner innen jordbruket og reindriften. Modellen vektlegger også at staten og Sametinget er likeverdige partnere, jf. konsultasjonsprosedyrene. Modellen innebærer at det i likhet med for eksempel kommuneopplegget og reindriftingsforhandlingene legges fram en stortingsproposisjon om våren, og legger således til rette for at de budsjettmessige rammene til samiske formål er avklart i god tid før en går over i nytt budsjettår. Dette medfører at det også aktivt legges til rette for bedre saksbehandling i Sametinget, at Sametinget kan føre gode prosesser i forhold til de institusjonene de har ansvaret for og for øvrig i det sivile samiske samfunnet om prioriteringer innenfor de økonomiske rammene. (3. málle vuolggasadji lea oktavuhta gielddaide ja fylkkagielddaide bušeahttaoktavuođas, ja dat váldošiehtadallamat maid mii diehtit čađahuvvojit juohke jagi gaskal stáhta ja eanadoalu ja boazodoalu ealáhusorganisašuvnnaid. Málle deattuha maiddái ahte stáhta ja Sámediggi leat ovttaárvosas oasehasat, gč. konsultašuvdnabargovugiid. Málle mearkkaša ahte seamma láhkai go ovdamearkka dihtii gielddaide ja boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas, de ovddiduvvo stuorradiggeproposišuvdna giđđat, ja dainna lágiin láhčá dilálašvuodaid dasa ahte bušeahta dáfus rámmát sámi ulbmiliidda leat čielgasat buori áiggis ovdalگو odđa bušeahttajahki álgá. Dát mielddisbuktá ahte maiddái árjjalaččat lámhčojuvvo buoret áššemeannudeapmái Sámedikkis, ahte Sámediggi sáhttá čađahit buriid proseassaid daid ásahusaid ektui main sis lea ovddasvástádus ja muđui siviila sámi servodagas vuoruhemiid birra ekonomalaš rámmaid siskkobealde.)

På bakgrunn av denne samlede vurderingen av modellene mener arbeidsgruppen at modell 3 (forhandlinger) best ivaretar de hensyn som arbeidsgruppen har lagt vekt på i utformingen av nye budsjettprosedyrer. " (Go ollislaččat lea árvoštallan dáid málliid, de oaivvilda bargojoavku ahte 3. málle (šiehtadallamat) fuolaha buoremusat daid deastagiid maid bargojoavku lea atnán dehálažžan odđa bušeahttabargovugiid hábmemis.)

3. málle lagat ákkastallamis daddjojuvvo viidáseappot bargojoavkoraporttas:

"Hele arbeidsgruppen er enig om at modell 3 først og fremst legger vekt på praktiske løsninger som oppfyller forpliktelsene til konsultasjoner i henhold til ILO-KONVENSJON NR.169 artikkel 6, og hvor artikkel 7 gir supplerende støtte til slike prosedyrer."

(Olles bargojoavku lea ovttamielas das ahte 3. málle vuosttažettiin deattuha daid geavtlaš čovdosiid mat ollašuttet ILO-konvenšuvnna nr. 169 6. artihkkala konsultašuvdna-geatnegasvuodaid, ja mas 7. artihkal addá lassi doarjaga dakkár bargovugiide.)

Ii leat vel leamaš bušeahttabargovugiid evttohusa čuovvoleapmi konsultašuvnnaiguin. Sámedikki presideantta ja sámi áššiid ovddasvástideaddji stáhtaráđi jahkebealláš konsultašuvdnačoahkkimis ođđajagimánu 12. beavvi 2007 dovvdahii dattetge stáhtaráđdi ahte ráđđehusa prinsihppadieđáhusas sámepolitihka birra mii lea ráhkaduvvomin, de čuovvola ráđđehus čovdosa man vuodus lea 1. málle. Dán birra eai leat leamaš konsultašuvnnat Sámedikkiin. Sámediggi lea hilgon dán čovdosa čujuhettiin dasa ahte Sámedikki oaivvila mielde dat ii leat daid rámmaid siskkoabealde mat čuvvot ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkaliin 6 ja 7. Sámediggi ádde proseassa bargojoavkku nammadeami rájes bargojoavkku evttohusa ráđjai ja loahpalaš bušeahttabargovugiid šiehtadusa ráđjai oktan konsultašuvdnaproseassan, mas ráđđehus proseassa áiggi okto ii sáhte mearridit makkár čovdosa birra galget leat konsultašuvnnat.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Bušeahttaprosedyraid evttohusa čuovvoleapmi ii leat dán ráđjai dahkkojuvvon sierra konsultašuvdna-proseassaid bokte.

7. Oassálastin almmolašrievttálaš hálddašepmái, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 15

Go professorat Geir Ulfstein ja Hans Petter Graver árvoštalaiga álbmotrievttálaččat ráđđehusa álgovuolggalaš finnmárkkuláhkaevttohusa, de soai čujuheigga dasa ahte ILO-konvenšuvdna 169 artihkal 15 mielddisbukta vuoigatvuoda sápmelaččaide oassálastit almmolašrievttálaš resursahálddašepmái iežaset guovlluin earret eará čujuhettiin dasa ahte jus artihkal 15 ii mearkkaš eará go dan mii čuošii dohkkehuvvon eaiggátvuodas ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 14 nr. 1 vuodul, de artihkkala 15 njuolggadusas livččii uhccán iehčanas mearkkašupmi. Vuoigatvuolta beassat oassálastit almmolašrievttálaš hálddašepmái gusto maiddái dalle go sápmelaččain lea geavahanvuoigatvuolta artihkal 14 nr 1 nuppi molssaevttu vuodul.

"Artikkel 15 krever at samenes rett til ressurser på de områder de befolker skal være den samme som den rett til ressurser en eier generelt har etter norsk rett, samt at de skal sikres innflytelse og deltakelse over beslutninger som treffes av myndighetene med hensyn til ressursutnyttelsen." [...] "....Skal loven oppfylle artikkel 15 må dessuten samene sikres deltakelse i offentlige beslutninger om offentligrettslige avgjørelser som berører deres rettigheter."

(Artihkal 15 gáibida ahte sámiid resursavuoigatvuolta dán guovlluin main sii áppet, galgá leat seammá go dat resursavuoigatvuolta mii eaiggádis oppalaččat lea Norgga rievtti vuodul, ja ahte galgá sihkkarastojuvvot mielváikkuhanváldi ja oassálastin daidda mearrádusaide maid eiseválddit dahket resursaávkástallama ektui. ...jus láhka galggaš ollašuttit 15. artihkkala, de ferte maiddái sámiide sihkkarastojuvvot oassálastin almmolaš mearrádusaide almmolašrievttálaš mearrádusaide birra mat gusket sin vuoigatvuodaide.)

Viddáseappot daddojuvvo:

"Deltakelsesrettighetene som må tilstås er sterkere enn alminnelige partsrettigheter i forvaltningsloven. Dette følger av at bestemmelsen direkte taler om "participate in the use" i motsetning til for eksempel artikkel 15 nr. 2 som taler om "consult these peoples" og artikkel 6 som taler om "consult the peoples concerned". Etter ordlyden er det nærliggende å legge til grunn at urfolkets må være representert i de organer som treffer vedtak og forestår forvaltningen av ressurser på urfolkets områder".

(Dat oassálastinvuoigatvuodát mat addojuvvojit, leat nannoset go hálddašanlága dábálaš oasehasvuoigatvuodát. Dát čuovvu das go mearrádus dadjá njuolggá ahte "participate in the use" vuostálasat dasa

maid ovdamearkka dihtii artihkal 15 nr. 2 gohčoda *"consult these peoples"* ja artihkal 6 fas *"consult the peoples concerned"*. Hámuheami vuodul lea lunddolaš atnit vuodđun ahte álgoálbmogat galget leat ovddastuvvon dain orgánain mat mearridit ja evttohit álgoálmoga guovlluid resursahálddašeami.)

Norgga eiseválddit eai leat vuos njuolggá árvvoštallan dán dulkoma eai ge leat vástidan njuolggá Sámedikki evttohussii ahte galggašii árvvoštallat 15. artihkkala njuolggadusa. Dát guoská earret eará sámi suodjaluvvon guovlluid hálddašangažaldahkii, mas Sámediggi lea bivdán ásahtit sierra hálddašanstivrraid mearriduvvon suodjalanmearrádusaid hálddašeapmái ja mas Sámediggi maiddái nammada stivraovddasteaddjiid.

Vaikke vel Norgga eiseválddit eai leat mearridan oaivila ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 7 nr. 1 ja 15 nr. 1 dulkomii, de leat dattetge ovdamearkkat mat čájehit ahte dakkár hálddašantnegat leat čađahuvvon, mat sihkkarastet sámi oassálastima almmolašrievttálaš hálddašeapmái. Dat guoská Sámedikki njuolggadusaide meahcceeatnamiid rievdaduvvon ávkkástallanvugiid oktavuodas finnmárkkulágas. Eará ovdamearkkat leat Sámedikki vuosteákkastanvuoigatvuohta odđa plánalága vuodul ja Sámedikki ovddasteaddjinammadeapmi daidda regionála boraspirenammagottiide, mat hálddašit boraspirepolitihka.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Sámedikki oaidnu lea muđui dat ahte vaikke vel konsultašuvnnat ILO-konvenšuvnna nr. 169 guđat ja 15. artihkkala nr. 2 vuodul guoskkahivčče almmolašrievttálaš beliid, de ii várra sáhte dadjat ahte konsultašuvnnat fuolahit geatnegasvuođaid 15. artihkkala nr. 1 vuodul beassat oassálastit luondduresurssaid almmolašrievttálaš hálddašeapmái, eai ge dan eanet oppalaš geatnegasvuođa 7. artihkkala nr. 1 vuodul beassat oassálastit nationála ja regionála ovddidanplánaid ja prográmmaid siskkáldahttimii, čadaheapmái ja árvvoštallamii.

8. Sámi vuoigatvuođaid dovdáheapmi ja dohkkeheapmi, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 14 nr. 2

Dakkár kommišuvnna ja duopmostuolu ásaheapmi Finnmáarkui, mii galgá dovdáhit oamastan- ja geavahanvuoigatvuođaid, lei dehálaš ággan Sámediggái finnmárkkuláhkaproseassas. Dat mearkkaša ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 14 nr 2 njuolggadusa historjjálaš sisaváldima Norgga riektái. Sámi vuoigatvuođalávdegoddi 2 lea evttohusastis čuovvolan dán ovdáneami ja evttohan sullasaš njuolggadusaid guovlluide Finnmárkku lulábealde. Sámediggái lea áibbas dehálaš ahte dát čuovvoluvvo konkrehta lágalaš doaibmabijuiguin.

ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 14 nr 2 lea iehčanas geatnegasvuohta stáhta eiseválddiide mii galgá mielddisbuktit ahte eaiggátvuoigatvuođat suodjaluvvojit ja sihkkarastojuvvojit beaktilit. Hálddašantnegiid sámi oassálastin ii čuovvde dán geatnegasvuođas mii ferte heivehuvvot maŋŋá dovdáheami go gávnnavuvvo ahte lea oamastanvuoigatvuohta.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Čuolbmačilgehus masa Sámediggi čađat máhccá, lea ahte stáhta eiseválddit sisabahkkejit dakkár guovlluide, main vuoigatvuođat eai leat dovdáhuvvon. Sámedikkis leat garra prinsihpalaš vuostehágut dakkár divvomeahtun sisabahkkemiid vuostá nu mo daid bággolotnumiid vuostá, mat leat čađahuvvon dakkár guovlluin main vuoigatvuođat eai leat čielggaduvvon. Dat ja vel ahte ahte čielggadeamit ádjánit guhkes áiggi, vásihuvvo noadđin vuoigatvuođalaččaide. Danne Norgga eiseválddit garrasit ávžžuhit očodit buriid dovdáhanortnegiid olles sámi guvlui ja geavahit várrugasvuođa almmolašrievttálaš hálddašeamis, erenoamážit eanaduhtademiid oktavuodas.

9. Sámi geavahan- ja oamastanvuoigatvuođaid dohkkeheapmi, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 14

Opmodagaid ja geavahanvuoigatvuođaid dohkkeheapmi ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 14 nr 1 vuodul lea stáhta eiseválddiid iehčanas geatnegasvuohta.

Artihkal 14. nr. 1 válddahallá álgoálbmogiid oamastanvuoigatvuođa ja geavahanvuoigatvuođaid daidda guovlluide, maid sii jogo leat geavahan ovttas earáiguin dahje main sii leat ássan dahje maid sii leat geavahan hálddašeaddji vugiin.

Danne lea artihkkalis 14 nr. 1 dehálaš erohus dakkár eatnamis maid álgoálbmot ”traditionally occupy” ja dakkár eatnamis maid “not exclusively occupied by them”. Professorat Ulfstein ja Graver celkkiiga go árvvoštalaiga ráđđehusa álgovuolgalaš finnmárkkuláhkaevttohusa ahte:

"Det er i den forbindelse grunn til å fremheve at begrepet occupy omfatter både det å bo i og det å utnytte et område. Det at også andre har utøvd en bruk i et område, vil derfor ikke i utgangspunktet medføre at befolkningen av området ikke har vært eksklusiv, med mindre de andre også har befolket området ved både å bo i og utnytte det."

(Dan oktavuodas lea lunddolaš deattuhit ahte doaba occupy sisttisdoallá sihke ássama ja ávkkástallama guovlluin. Dat ahte earát ge ávkkástallan guovlluin, ii nappo iešalddis mearkkaš ahte guovllu álbmot ii leat leamaš áidnalunddot, muđui go dat earát ge leat ássan guovllus dainna lágiin ahte sii leat ássan doppe ja ávkkástallan guovlluin.)

Finnmárkkuláhkaproposišuvnna lea nannejuvvon ahte Finnmárkkus leat sihke oamastan- ja geavahanvuoigatvuođat. Maŋŋá konsultašuvnnaid Sámedikkiin nannejuvvui čielgasit finnmárkkulága paragrafas 5 ahte sámi geavaheapmi addá vuoigatvuođaid, mii mearkkaša ahte vaikke vel stáhta lea ge dan ádden girdojuvvon geavaheapmin, de dat galgá leat vuodđu sihke oamastanvuoigatvuohtii ja geavahanvuoigatvuohtii. Dát vuoigatvuođat fertejit dál dovdáhuvvot. Dat čoavddus mii lea välljejuvvon finnmárkkulágas, mearkkaša danne Sámedikki oainnu mielde ahte dassážiigo dat lea dahkkojuvvon, de ferte sáhttit dadjat ahte sámit oamastit nu stuorra guovlluid fylkkas ahte sii eai sáhte álo leat unnitlogus eatnamiid hálddašeami oktavuodas.

10. Erenoamážit mariidna suorggi birra, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 15 gč 13

Sámi guolásteapmi lea maŋimus jagiid garrasit vahágahttojuvvon lihkestuvakeahtes guolástushálddašeami geažil ja dan ekologalaš váikkuhusaid geažil. Go ledje sullii logi jagi beassan dadjat jo friija bivdit ollu sámi vuonain, de ásaheđje eiseválddit nu gohčoduvvon fanaseriid 1989 čavčča. Ággan geavahuvvui earret eará 1979-88 jagiid njurjoleavvan, gonagasreappá leavvan ja feastonuohttefatnasii badjelmeare bivdin. Odne lea duohta dilli ahte sámi guollebivdu lea áitojuvvon ja ahte dađistaga eanet sápmelaš guolásteaddjit leat massán ja dađistaga masset iežaset guolástanvuoigatvuođaid.

Sámi guolástusaid dilli lea maŋimus jagiid leamaš hui duođalaš. Geigedettiin Riddoguoústuslávdegotti evttohusa dajai lávdegotti jodiheadđji, ovddeš alimusriektejustitiárius Carsten Smith, ahte :

"Flere faktorer har frembrakt den nåværende kritiske situasjon for sjøsamene. Men vesentlig blant de kulturelt nedbrytende faktorer har vært en hundreårig fornukspolitikk, som rammet sjøsamene med særlig tyngde. Staten har nå en mulighet – og antakelig den siste sjansen – til å rette opp en del av skadevirkningene av denne politikken."
(Maŋga beali leat buvttihan dálá váttis dili mearrasámiide. Muhto čuohtejagi dáruiduhttinpolitihkka lea leamaš dehámeamos kultuvrralaččat bilideaddji, ja lea čuohtan mearrasámiide erenoamáš garrasit. Stáhtas lea dál vejolašvuohta – ja várra maŋimus vejolašvuohta – njulget oasi dán politihka vahátváikkuhusain.)

Konsultašuvnnat Riddoguolástuslávdegotti bargomearrádusa birra ja ovttasdoaimbmanvugiid birra jahkásaš guolástusmuddemiin

Sámedikki ja Guolástus- ja riddodepartemeantta gaskasaš konsultašuvnnaid oktavuodas Riddoguolástuslávdegotti bargomearrádusa birra dollojuvvui hálldahuslaš konsultašuvdnačoahkkin jahkásaš guolástusmuddemiid ovttasdoaimbama prosedyraid birra. Dás bohte ovdan hui stuorra erohusat das guđe álbmotrievttálaš njuolggadusat adnojuvvojit relevántan mariidna suorgái. Departemeanta manai nu guhkás ahte čuoččuhii ahte ii mihkkege osiid ILO-konvenšuvnnas nr 169 gusto mariidna suorgái. Sámediggi lea deattuhan ahte lea čielgasit boasttu áddejupmi mii lea vuoddu departemeantta oidnu. Dan lassin ahte konvenšuvnna vuosttaš oasi konsultašuvdnajuolggadusat gustojit, čujuha Sámediggi maddái dasa ahte stáhta eiseválddit ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkala 13 nr. 1 vuodul leat geatnegahttojuvvo čájehit

”... respekt for den særlige betydning for vedkommende folks kultur og åndelige verdier av de landområder og/ eller territorier der de lever eller bruker på annen måte, og spesielt de kollektive sidene av dette forholdet.”

(...árvvusatnit dan erenoamáš mearkkašumi mii dain eanaguovlluin ja/ dahje territoriain lea, gos guoskevaš álbmot ássá dahje maid dat muđui geavaha, sin kultuvrii ja vuoiŋgalaš árvvuide, ja erenoamážit dán oktavuoda kollektiiva beali.)

Dakkár árvvusatnin galgá earret eará boahit ovdan dakko bokte ahte dohkkehuvvo álgoálbmogiid vuoigatvuohta beassat oassálastit almmolašrievttálaš resursahálldašeapmái ILO-konvenšuvnna nr 169 artihkkala 15 nr. 1 vuodul. Vaikke vel čujuhuvvo ge ”eatnamiidda” artihkkalis 15 nr. 1, de lea dattetge lunddolaš dulkot dán mearrádusa veaháš viidábun go dan mii čuožžu 14. artihkkalis. Sivvan dasa lea 13. artihkkala nr. 2 mas daddjojuvvo ahte ”Sániin ”eatnamat” oavvilduvvojit 15. artihkkalis maddái guovllut, dl. olles dat biras mas dát álbmogat ásset dahje man dat muđui geavahit.”

Lea lunddolaš dulkot doahpaga ”olles dat biras” maddái sisttisoallat mariidna guovlluid doppe gos dat leat lunddolaš oasit álgoálbmoga birgenguovlluin; ee. bivdima ja guolásteami bokte ja eará luondduresursaávkkestallama bokte. Nappo sisttisetdollet 15. artihkkala nr. 1 vuoigatvuođat eai dušše eanaguovlluid luondduressaid, muhto maddái álgoálbmogiid árbevirolaš ávkkestallanguovlluid resurssaid. Sámi vuoigatvuođalávdegotti álbmotriektejoavku suokkardií dáid mearrádusaid vuđolaččat ja konkluderií dainna ahte

”... de beste grunner taler derfor for å legge til grunn at også sjoområder er omfattet av bestemmelsene i artikkel 15 og 16 ...”.

(..buoremus ákkat bealuštit danne dan vuđuibidjama ahte maddái mearraguovlluide gustojit artihkkaliid 15 ja 16 mearrádusat..)

Maddái Riddoguolástuslávdegoddi lea gávnahan loahppajurddan ahte ILO-konvenšuvdna nr. 169 gusto guolásteapmái Finnmárkku riddoguovlluin.

Bálddalas proseassat mariidna suorggis, Stuorradiggedieđáhusat struktuvraváikkuhangaskaomiid birra ja gonagasreappá birra

Dan botta go Riddoguolástuslávdegotti čielggadeapmi dahkkojuvvui, leat golbma stuorra bálddalas proseassa leamaš jodus mariidna suorggis Norggas. Ráđdehus lea geigen guokte Stuorradiggedieđáhusa, nubbi bivdofatnasiid struktuvraváikkuhangaskaomiid birra ja nubbi fas Gonagasreappá birra. Dan lassin lea odđa Mearraresaláhka dohkkehuvvon. Sámediggi lea konsulterevuvvon buot golmma proseassas ja lea leamaš garrasit dan vuostá ahte ráđdehus lea duvdán ovddabeallái álgoálbmotgažaldaga buot golmma proseassas čujuhettiin Riddoguolástuslávdegoddi mas earret eará geográfalaččat lei mealgat gáržžit bargomearrádus. Sámedikki oaidnu lea čuvvon áššiid ja lea refererejuvvo dan golmma proseassa mañimus proseassas, St.dieđ. nr. 40 (2006-2007) Gonagasreappá hálldašeapmi čuoggáš 5.3.2 mas daddjojuvvo:

"Sametinget har gitt uttrykk for at urfolksperspektivet skulle vært inkludert i meldingen, slik regjeringen, etter Sametingets syn, er forpliktet til etter nasjonal rett og folkeretten. Sametinget bemerker at selv om Kystfiskeutvalget er i gang med en utredning, er ikke alle aspekter ved urfolksrettigheter berørt der.

Sametinget kan ikke akseptere at urfolksspørsmålet skyves ut til parallelle og etterfølgende prosesser ved å avvente Kystfiskeutvalgets konklusjoner. Sametinget understreker at Kystfiskeutvalget springer ut av en annen lorprosess, og at utvalgets mandat gjelder samer og andres rett til fiske i havet utenfor Finnmark og inneholder ingen eksplisitt passus om uttak av kongekrabbe. Sametinget kjenner heller ikke til at Kystfiskeutvalget har fått informasjon om at enda et nytt saksområde skal skyves inn under utvalgets arbeid.

Sametinget har videre vist til at Fiskeri- og kystdepartementet i forbindelse med konsultasjonene om Kystfiskeutvalget var opptatt av å begrense utvalgets mandat i størst mulig grad, under henvisning til etterfølgende prosesser.

Departementet var helt tydelig på at ordlyden i mandatet skulle være begrenset til fiske, og ikke til viltlevende marine ressurser. Sametinget bemerker at innenfor et kort tidsrom er dette den tredje oppfølgende prosess på rad der Fiskeri- og kystdepartementet ikke ønsker å drøfte urfolksperspektivet i tilknytning til ressursene i havet, men viser til at man avventer konklusjonene fra Kystfiskeutvalget. Både hver for seg og samlet utgjør dette etter Sametingets syn et bevisst brudd på folkeretten fra departementets side."

(Sámediggi lea dovddaba abte álgoálbmotoaidnu galggai leat mielde dieđábusas, nu mo ráđdebus, Sámedikki oainnu mielde, lea geatnegabttjuvnon nátionála rievtti ja álbmotrievtti vuodul. Sámediggi mearkaša abte vaikke vel Riddoguoálastuslávdegoddi lea ge bargamin čielggademiin, de eai leat buot álgoálbmotvuoigatvuodát guoskkabuvvon das. Sámediggi ii sáhte dohkekehit abte álgoálbmotgáaldat duvdojuvvo buobtalas ja manit proseassaide vuorddidettiin Riddoguoálastuslávdegotti loahppajurdagiid. Sámediggi deattuba abte Riddoguoálastuslávdegoddi lea rieádan eará láhkeproseassas, ja abte lávdegotti bargomearrádus gusto sámiiid ja earáid guolástanvuoigatvuhitii mearas bivdit Finnmárkku olggobealde ii ge das daddjuvvo čielgasit gonagasreappá bivdima birra. Ii ge Sámediggi dieđe das maidege abte Riddoguoálastuslávdegoddi lea ožžon dieđuid dan birra abte vel okta ođđa áššesuorgi lea biddjuvvon lávdegotti bargui. Sámediggi lea viidáseappot čujuhán dasa abte Guolástan- ja riddodepartemeanta konsultašuvnmaid oktavuodas Riddoguoálastuslávdegotti birra, háliidii ráđđjet lávdegotti bargomearrádusa nu ollu go vejolaš, čujuhettiin čuovvu proseassaide. Departemeanta lei áibbas čielggas das abte bargomearrádusa hámuheapmi galggai ráđđjejuvvo guolástussii, ii ge ealli mariidna resurssaide. Sámediggi mearkaša abte oanebis áiggis lea dát goalmát čuovvolanproseassa mas Guolástan- ja riddodepartemeanta ii háliit ságaškuššat álgoálbmotperspektiivva mearraresurssaid oktavuodas, muhto čujuba dasa abte sii leat vuordimin Riddoguoálastuslávdegotti loahppajurdagiid. Sihke boduid ja čoabkis dát lea Sámedikki oainnu mielde álbmotrievtti dihtomielalaš rihkkeun departeantta bealis.)

Mearraresaláhka

Mii guoská Mearraresaláhkii, de gulai álggos Mearraresalávdegotti mandáhtii váldit mielde álgoálbmogiid vuoigatvuodáid čielggadussii ja evttohussii. Lávdegotti eanetlohku hilggui dattetge dán geavadis, ja vaikke vel unnitlogus lei bures vuodđuduvvon votum, de eanetlohku ii vuosttaldan dan. Departemeanta ii čuovvolan unnitlogu evttohusa ii ge eanetlogu váilevaš mandáhtaollašuhhtima, muhto čujuhii baicce dan čielggadeapmái maid Riddolávdegoddi lei dahkamin. Proposisuvnna lei Sámedikki čuovvovaš mearkašupmi kapihttalís 10.4:

"Sametinget har gjennom sin høringsuttalelse og gjennom hele konsultasjonsprosessen gjort det klart at havressursloven må være innenfor udiskutable folkerettslige rammer. For at staten Norge ikke skal bryte sine folkerettslige forpliktelser overfor samene som urfolk er det helt nødvendig at havressursloven anerkjenner og sikrer det samiske folks adgang til utnyttelsen av de fornybare marine ressurser, og at samene som urfolk gis adgang til deltagelse i forvaltningen av disse. (Sámediggi lea iežas gulaskuddancealkámušas ja olles konsultašuvnaproseassas deattastan abte mearraresursaláhka ferte leat čielgasit álbmotrievttálaš rámmaid siskekebealde. Amas Norgga stáhta rihkkeun iežas álbmotrievttálaš geatnegasvuodáid sápmelaččáide álgoálbmogin, de lea áibbas dárbbaslaš abte mearraresursaláhka dohkekeba ja sihkekarastá sámi álbmoga vejolašvuoda beassat ávkeástallat ođasmuvvi mariidna resurssaiguin, ja abte sámít álgoálbmogin besset oassálastit dáid hálddašeapmái.)

Sametinget gjorde det på et tidlig stadium i prosessen klart at statlige myndigheters forpliktelser overfor samene som urfolk er en sentral og viktig del av den helhet loven vil måtte utgjøre, noe som understøttes både av lovens virkeområde

og av havressurslovutvalgets mandat. Sametinget har understreket at de samiske rettigheter til havressursene følger av grunnlov, av sedvane og av folkeretten og følgelig ikke kan marginaliseres. Sametinget har framhevet at de deler av havressurslovutvalgets mandat som ikke ble oppfylt hva gjelder samiske rettigheter til havressursene, måtte følges opp i departementets arbeid og konsultasjoner med Sametinget om lovforslaget. Sametinget har klart gitt uttrykk for at det ikke er tilstrekkelig at dette løses ved at man henviser til parallelle eller etterfølgende prosesser.

(Sámediggi deattubii árrat proseassas abte stáhta eiseválddiid geatnegasvuodat sápmelaččaide álgoálbmogin lea guovddáš ja debálaš oassi dan ollisvuodas maid láhka ásaba, maid sibke lága doaibmguovlu ja mearraresursalávdegott bargomearrádus dorjot. Sámediggi lea deattuban abte sámi vuoigatvuodat mearraresurssaide čuovvu vuoddolágas, dološvieruin ja álbmotrievttis ja danne eai sáhte marginaliserjuvvot. Sámediggi lea deattuban abte dat oasit mearraresursaláhkálávdegotti bargomearrádusain, mat eai ollašubttojuvvon sámi vuoigatvuoda ektui mearraresurssaide, fertejit čuovvovvot departemeantta barggus ja konsultašuvnnain Sámedikkiin láhkaevttobusa birra. Sámediggi lea čielgasit dovddahan abte ii leat doarvái abte dát čovdojuvvo čujubettiin buohtalas dahje čuovvu proseassaide.)

Sametinget er kritisk til at departementet likevel har valgt en behandlingsform der kun deler av loven skal fremmes, fordi det vil umuliggjøre en nødvendig helhetlig behandling. Sametinget understreker at en slik behandlingsform innebærer at departementet fremmer en proposisjon som er en videreføring av et forslag til en havressurslov som bygger på ufullstendige premisser og heller ikke er tilstrekkelig vurdert. Dette er et forhold som har gjort det svært vanskelig for partene å konsultere seg frem til enighet i denne saken.

Sametinget vil i tillegg understreke at når det gjelder Kystfiskeutvalgets utredning som departementet viser til og de forslag dette vil avstedkomme, ligger det her flere begrensninger i utvalgets mandat i forhold til det virkeområde en fremtidig havressurslov skal favne over. Det klareste eksempel på dette er de ulike geografiske virkeområder som ligger i forslaget til havressurslov og i Kystfiskeutvalgets mandat. Sametinget viser til at disse begrensningene var noe departementet selv insisterte på blant annet under henvisning til at det ville komme senere lovprosesser, som havressursloven. Departementets valgte behandlingsform av havressursloven vil dermed føre til at man likevel må gjøre oppfølgende lovarbeid både for de områder som omfattes og som ikke omfattes av Kystfiskeutvalgets mandat. Sametinget har på denne bakgrunn vært helt tydelig på at når departementet likevel ønsker å avvente Kystfiskeutvalgets konklusjoner før disse grunnleggende forhold innarbeides i lovteksten vil det naturligste stadig være at man også avventer med å fremme proposisjonen som sådan, slik at urfolksrettighetene kan innarbeides slik statlige myndigheter er forpliktet til.

(Sámediggi lea kritihkalaš dasa abte departemeanta dattetge lea válljen dakkár meannudanvuogi mas dušše oasit lágas galget ovddiduvvot, danne go dat dakká veadjemeahttumin dárbašlaš ollislaš meannudeami. Sámediggi deattuha abte dakkár meannudanvuohki mearkkaša abte departemeanta ovddida proposišuvnna dakkár mearraresursalága evttobusa joatkekan, mii lea vuodduduvvon váilevaš eavttuide ii ge leat dohkálaččat árvoštallojuvvon. Dát lea dagahan hui váttisin oasebasaide konsultašuvnnaid bokte soahpat dán áššis. Sámediggi háliida dan lassin deattubit abte mii guoská Riddoguolástuslávdegotti čielggadeapmái mas departemeant čujuba ja daidda evttobusaide mat bohtet dan vuodul, de leat das mánga gáržžideami lávdegotti bargomearrádussii dan doaibmaviidodaga ektui mii galgá gullat bohttevaš mearraresursaláhkii. Čielgaseamos ovdamearka dasa leat dat iešgudet geográfalaš doaibmagnovllut mat bohtet ovdan mearraresursalágas ja Riddoguolástuslávdegotti bargomearrádusas. Sámediggi čujuba dasa abte dáid gáržžidusaid háliidii departemeanta ieš earret eará čujubettiin dasa abte bohte láhkaproseassat manjá, nu mo mearraresursaláhka. Dat meannudanvuohki maid departemeanta vällji mearraresursalága oktavuodas, mielddisbukta nappo abte dattetge ferte čuovvolit láhkabargguin sibke daid guovlluide maida Riddoguolástuslávdegotti bargomearrádus gusto ja daidda guovlluide maida dat ii gusto. Dán vuodul lea Sámediggi leamaš áibbas čielggas das abte go departemeanta dattetge hálliida vuordit Riddoguolástuslávdegotti loahppajurdagiid ovdalgo dát vuoddobeatit sisekkáldahthtojuvvojit láhkatekstii, de livččii ain leat lunddoleamos vuordit proposišuvnna ovddideamiin vai sáhttet sisekkáldahthit álgoálbmotvuoigatvuodaid nu mo stáhta eiseválddit leat geatnegasat dakkat.)

Sametingets subsidiære posisjon har innebåret at Sametinget ikke motsetter seg at loven fremmes nå, men at det i proposisjonen framkommer at og hvordan Regjeringen raskt forplikter seg til å følge opp urfolksdimensjonen. (Sámedikki subsidiára oavil lea mielddisbukta abte Sámediggi ii vuosttal lága ovddideami dál, muhto abte proposišuvnnas bohtá ovdan abte ja mo Ráádehus jođánit geatnegahthtojuvvo čuovvolit álgoálbmotbeali.)

Sametinget har funnet grunn til å presisere at en eventuell tilslutning til havressursloven som helhet bare kan gis når det foreligger et proposisjonsforslag på bakgrunn av Kystfiskeutvalgets utredning, og det nødvendige oppfølgende tilleggsarbeid utover Kystfiskeutvalgets nåværende mandat. Avgjørende for Sametingets endelige standpunkt vil her være hvorvidt

lovens helhet da omsider vil være innefor udiskutable folkerettslige rammer. Sametinget legger til grunn at departementet i det oppfølgende arbeid snarest utarbeider et grunnlagsmateriale for reelle og substansielle konsultasjoner. Konkrete lovforslag må som et resultat av dette utarbeides og en snarlig og oppfølgende proposisjon må fremmes for Stortinget i inneværende stortingsperiode."

(Sámediggi lea gávnahan siva aiddostahttit ahte vejolaš miehtan ollislaš mearraresursaláhkii dušše sáhtta dáhpuhuvvat go lea gárvvis dakkár proposišuvdnaevttohus mii ovddiduvvo Riddoguolástuslávdegotti čielggadusa vuodul, ja dakkár lassibarggu dárbbalaš čuovvoleapmi mii fátmasta viidábun go Riddoguolástuslávdegotti dálá bargomearráduš. Sámedikki loahpalaš oaivili lea mearrideaddjin dat ahte ollislaš láhka dalle lea eahpitkeahhtá álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde. Sámediggi bidjá vuodđun ahte departemeanta iežas čuovvolanbarggus fargga buvttada vuodđoávdnasiid duohta ja substensiála konsultašuvnnaide. Konkrehta láhkaevttohus ferte dán vuodul ráhkaduvvot ja proposišuvda ferte fargga ovddiduvvot Stuorradiggái dán stuorradiggeáigodagas.)

Riddoguolástuslávdegotti evttohus

Riddoguolástuslávdegotti evttohus geigejuvvui guovvamánu 18. b. 2008 ja almmuhuvvui čielggadussan NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (guolástanvuoigatvuohta ábis Finnmárkku olggobealde). Lávdegoddi lea čohkken evttohusaidis 12 váldočuoggán:

1. Nannejuvvo prinsihppan ahte álbmogis mii ássá Finnmárkku vuonain ja rittuin lea guolástanvuoigatvuohta ábis Finnmárkku olggobealde historjjálaš geavaheami vuodul ja álbmotrievtti njuolggadusaid vuodul álgoálbmogiid ja minortehaid birra.
2. Dát guolástanvuoigatvuohta gusto buot álbmotjoavkkuide.
3. Vuoigatvuhtii gullá vuoigatvuohta bivdit iežas atnui; dasto vuoigatvuohta álggahit guolástanealáhusa; ja viidáseappot vuoigatvuohta fidnoguolásteaddjin bivdit dan máde ahte dat addá vuođu ruovttudollui, jogo ealáhusláhkkin okto dahje ovttas eará ealáhusain. Dát lea vuoigatvuohta mii ovttaskas guolásteaddjis lea guolástuseiseválddiid ektui, ja mii ii gáibit ahte guolásteaddji ferte oastit eari.
4. Vuoigatvuohta mearkkaša ahte lávdegoddi vástida positiivvalaččat gažaldahkii uhcimuseari birra. Uhcimuseari ii gusto dušše daidda fatnasiidda mat leat oaneheabbut go logi mehtera, muhto buot guolásteaddjiide geat ássat Finnmárkkus.
5. Vuonain lea sierra guolástanvuoigatvuohta dain olbmuin mat ássat dan vuonas, lágas gohčoduvvon vuotnavuoigatvuohta. Regionála stivrenorgána sáhtta dárkilet árvvoštallama vuodul árvvoštallat earáide ge guolástanlobi.
6. Vuonaid olggobealde lea guolásteaddjiin geat ássat olggobealde Finnmárkku, guolástanvuoigatvuohta seamma dásis go finnmárkkuguolásteaddjiin ge lea.
7. Regionála stivrenorgána ásahuvvo, lágas gohčoduvvon Finnmark fiskeriforvaltning (Finnmárkku guolástushálddahus), man stivrui Finnmárkku fylkkadiggi ja Sámediggi välljeba golbma lahtu goabbáge. Dát stivrenorgána addá njuolggadusaid fanasturrodaga birra ja bivdosiid geavaheami birra ábis gitta njeallje mearramiilla rádjai olggobealde vuodđolinnjaid.
8. Regionála stivrenorgána oažžu válddi vuostáiváldit ja juohkit eriid ja lobiid ja čadahit eará sikhkidemiid buorrin Finnmárkku vuonaide ja riddoguolásteapmái. Dat earit mat juogaduvvojit dán láhkai, galget leat persovnnalaččat ii ge daiguin sáhte gávppašit.
9. Stáhta oažžu lágalaš ovddasvástádusa lágidit regionála stivrenorgánii nu ollu resurssaid, kapitálan, earrin dahje bivdolohpin, ahte Finnmárkku mearrasámi kultuvrra ja eará riddokultuvrra ávnnaslaš vuodđu sihkkarastojuvvo.

10. Dan lassin deattuha lávdegoddi máŋga eaŋkildoaimbajju mat maiddá váikkuhivčče nannet Finnmárkku vuotna- ja riddoguolásteami.

11. Finnmárkkukommišuvdna galgá meannudit vejolaš gáibádusaid dohkkehit vuoigatvuodaid vuotna- ja riddoguovlluin olggobealde Finnmárkku.

12. Lávdegotti evttohus mearkkaša buohkanassii sierra riddoguolástusavádaga Finnmárkui, lágas gohčoduvvon Finnmárkkuavádat.

Sámediggi lea dan rájes go dat ásahuvvui, geavahan vuodđun ahte sápmelaččain ja dáid guovlluid álbmogis muđui leat vuoigatvuodat guolástussii ja eará ođasmuvvi mariidna resurssaide riddolagaš guovlluin. Sámediggi lea atnán mearrideaddjin ahte šaddá dakkár guolástushálddašeapmi mii lea vuodđuduvvon lagašvuoda- ja sorjavašvuoda-prinsihppii. Finnmárkkuláhkaproseassa rájes lea Sámediggi deattuhan ahte dát sáhtá dušše dahkkojuvvot go mearriduvvojit konkrehta láhkanjuolggadusat mat dohkkehit ja nannejit sápmelaččaid guolástanvuoigatvuoda, ja mat sihkkarastet sápmelaččaide vuoigatvuoda oassálastit almmolašrievttálaš resursahálddašeapmái.

Sámediggái lea áibbas mearrideaddji oažžut lága mii čielgasit lea álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde. Riddoguolástuslávdegotti evttohan finnmárkkuguolástusláhka mearkkaša lávkki rivttes guvlui. Sámediggi deattuha seammás ahte bargu finnmárkkuguolástuslágain maiddá ferte mielddisbuktit ahte fargga álggahuvvo bargu daid guovlluid várás mat leat lulábealde Finnmárkku, nu mo Sámediggi lea deattuhan dárbašlašžan.

Sámedikki dievasčoahkkin lea miessemánus 2008 prinsihpalaš ollislaš árvoštallama maŋŋá, mas eaktuduvvo ahte Riddoguolástuslávdegotti evttohus ii mielddisbuvtte viiddes rievdadusaid boahttevaš gulaskuddamiin ja konsultašuvdnaproseassas Sámedikkiin, mearridan rávvet Stuorradikki dohkkehit áššedovdičovvokku evttohusa nu mo dat lea dál.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Geatnegasvuolta erenoamážit sihkkarastit eamiálbmogiid vuoigatvuodaid 15. artihkkala mielde, geahča 13. artihkkala, bidjá maiddá ávnnaslaš gáibádusaid stáhtii ahte dat bivdomeari, bivdoeriid juohkima ja eará muddemiid oktavuodas ferte vuhtii váldit eamiálbmoga beroštumiid.

11. Álgoálbmotbuhtadus, ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkal 15 nr. 2

Sámedikkis leat dál konsultašuvnnat Ealáhus- ja gávpedepartemeanttain ođđa minerállaš birra. Sámediggái lea áibbaš dárbašlaš ahte láhka galgá leat čielgasit álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde.

Sámediggi čujuha dasa ahte Sámi vuoigatvuodálávdegoddi juo NAČ 1994: 4 kapihttalas 8 evttohii konkrehta njuolggadusaid mat galge suodjalit sápmelaččaid ávnnaslaš kulturvuodđosa, das maiddá njuolggadusaid ahte sámi beroštus galge gulduvvo ja deattuhuvvot, ja ahte galggai beassat gielddit sisabahkkema vissis áigái. Finnmárkkulága bokte evttohii dattetge Sámediggi daid njuolggadusaid mat maŋŋá váldojuvvojedje mielde bakteláhkii, oassin ollislaš finnmárkkuláhkabargui. Sámediggi lei dán barggus áibbas čielggas das ahte vuoigatvuodagažaldagat minerálaid ektui dattetge galget čovdojuvvot iehčanas ollislaš proseassas, mas earret eará finnmárkkulága geográfalaš ráddjejumit eai galgan jotkojuvvot.

Sámediggi oaivvilda ahte uhcimusčovdosa oassin ferte oažžut mielde láhkii mearrádusaid mat gáibidit ahte galgá sohppojuvvot ovtamielalašvuolta konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin minerálaid iskkademiid ja roggamiid oktavuodas go dat dahket váddaseabbon sápmelaččaide joatkit ávkkástallama guoskevaš guovlluiguin, ja go dát ávkkástallan mearkkaša hui ollu sámi kultuvrii. Dát maid ferte gehččojuvvot bággolotnunmearrádusaid ektui. Dakkár mearrádus livččii čielgaseamos vuohki sihkkarastit ahte láhka ii rihko ILO-konvenšuvnna nr. 169 artihkkaliid 6, 7 ja 15 geatnegasvuodaid ii ge SP artihkkala 27 geatnegasvuodaid, gč. 1. artihkkala.

ILO-konvenšuvna artihkkala 15 nr. 2 vuodul lea stáhta geatnegahttojuvvon ásahit konsultašuvdnaortnegiid álgoálbmogiguin vai lea vejolaš čielggadit sáhttet go ja man muddui sáhttet álgoálbmogiid beroštumit vahágahttojuvnot go sin eatnamiid eatnanvuloš resurssat dahje eará resurssat iskkaduvvojit dahje go daiguin ávkkástallojuvvo.

Artihkal 15 nr. 2 lea erenoamáš guovdil ozolaš minerálaid ja oljju ja gássa oktavuodas. Sivvan lea go stáhta čuoččuha oamastanvuoigatvuođa ozolaš minerálaide. Mearrádus lea maid erenoamáš guovdil bákkelága baktefriijavuoda prinsihpa ektui mii oanehaččat dadjá ahte buohkain lea vuoigatvuohta šerpet, ohcat rogganreivve ja ohcat mihtiduvvot eatnama, gč. bákkelága §§ 3-7 šerpema birra, §§ 8-22 mihtideami birra, ja §§ 23-39a rogganlobi birra. Lea maid vejolaš ahte artihkal 15 (2) sáhtta leat guovdil mearavuloš resurssaid ektui dakkár guovlluin dahje dakkár guovlluid olggobealde main doaimmahuvvo sámi riddo- ja vuotnaguolásteapmi.

ILO-konvenšuvna nr. 169 artihkkala 15 (2) ráđđádallangeatnegasvuohta lea viidát go 6. artihkkala ráđđádallangeatnegasvuohta. ONa álgoálbmotjulgášusa 32. artihkal nr. 2 cealká maiddá ahte dárbbášuvvojit konsultašuvnnat vai sáhtta fidnet friija dieđihuvvon mieđáhusa, erenoamážit minarálaid roggama ja daiguin ávkkástallama oktavuodas. Dan lassin lea artihkkalis 15 nr. 2 mearrádus álgoálbmotbuhtadusa birra mii lea leamaš dehálaš Sámediggái.

Nu mo bákkelága § 42 mearrádus lea hámuhuvvon maŋŋágo finnmárkkuláhka dohkkehuvvui, de galgá bajiduvvon eanaeiggátdivat dušše biddjojuvnot ruvkkide mat leat Finnmárkkuopmodaga etanama alde. ILO-konvenšuvna nr. 169 artihkkala 15 (2) vuodul ii leat mihkkege mii dadjá ahte sámi báikegottiin maidda lea addojuvvon oamastanvuoigatvuohta finnmárkkulága kapihtal 5 vuodul, ii leat maiddá vuoigatvuohta ovdduide ja buhtadussii ruvkedoaimmaid geažil daid báikegottiid guovlluin. ILO-konvenšuvna nr. 169 artihkkala 14 (2) geatnegasvuođa oktavuodas dovdahtit álgoálbmogiid oamastan- ja geavahanvuoigatvuođaid, gč. finnmárkkulága kapihtala 5 dálá vuoigatvuođaid kártema ja dohkkeheami birra, livččii jearggaheapmin lágas bidjat bajiduvvon eanaeiggátdivada go eana gullá Finnmárkkuopmodahki, muhto ii fal dalle go eana sirdojuvvo dasa gii lea dovdahtuvvon rivttes eaiggádin nu go sámi gilisearvi. Artihkal 15 (2) ii bija maidege gáibádusaid dasa ahte álgoálbmot galgá leat mielde oamasteamen guovllu jus das maiddá galgá leat vuoigatvuohta ovdduide ja buhtadussii. Danne lea govtolaš ahte maiddá joavkkuin maidda leat dovddastuvvon geavahanvuoigatvuođat vissis meahceávkástallanvugiide, nu go ovdamearka dihtii boazodoalus, maiddá lea vuoigatvuohta ovdduide ja buhtadussii. Ii ge leat daddjojuvvon mihkkege artihkkalis 15 (2), gč. artihkkala 13 (2), mii mearkašivččii ahte dat geográfalaš doaimmaguovlu gosa dovddastuvvojit ovddut ja buhtadus, livččii gáržžit go dain eará osiin artihkkalis 15, mii ii leat ráddjejuvvon daidda guovlluide gos álgoálbmogiid eaiggáduššánvuoigatvuođat galget dohkkehuvvot, muhto maiddá gustojit daidda guovlluide gos geavahanvuoigatvuohta galgá sihkkarastojuvvot. Artihkal 15 (2) ovdduid ja buhtadusa birra gusto danne maiddá geavahanvuoigatvuođalaččaide, nu go boazodoalliide ja báikegottiide. Danne oaidná Sámediggi dárbbun ahte mearrádus álgoálbmotbuhtadusa birra hámuhuvvo nu ahte dat guoská sihke eaiggáidida ja geavahanvuoigatvuođalaččaide árbevirolaš sámi guovllus. Dan oktavuodas lea Sámedikki čielga oaidnu ahte ferte leat Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan mii hálddaša álgoálbmotbuhtadusa foandan dahje sullasažžan vai dat boahdá buorin daidda sápmelaččaide ja báikegottiide geaidda dat guoská.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Departemeantta oaidnu lea uhccán rievdan dan rájes go konsultašuvdnaproseassa álggahuvvui. Dás lea erenoamážit sáhka dain mearrádusain main lea stuorra mearkašupmi Sámediggái, nu go mieđihit ahte konsultašuvdnageatnegasvuohta galgá mearriduvvot lágain, ahte sámi deastagat galget vuhttiiváldojuvnot olggobealde Finnmárkku, ahte álgoálbmotbuhtadus galgá ásahuvvot ja ahte galgá leat vejolašvuohta oažžut mearriduvvot buhtaduseavttuid ja ILO-konvenšuvna nr.169 siskkáldahttima. Ii ge leamaš olus ovdáneapmi diehtjouhkimis/gulahallamis ealáhusovddidanrámmaid birra ođasmuvakehtes resurssaid oktavuodas, das maiddá minerálaid oktavuodas.

Nu mo ášši dál lea, rievdatkehtes oaivilat ja vuordimis stuorra váilevašvuođat lágas sámi vuoigatvuođaid ja beroštumiid ektui, de ii sáhte Sámediggi mieđihit láhkaevttuhussii.

12. ILO-konvenšuvna nr. 169 siskkáldahttin

Norggas lea dualisttalaš riektevuogádat mii mearkkaš ahte álbmotrievttálaš geatnegasvuodát fertejit biddjojvuvot vuodđun erenoamáš čađahandoibmii rievdadeami dahje siskkáldahttima bokte. Norgga Alimusriekti lea geavadis bokte bidjan vuodđun dakkár navdinprinsihpa mii mearkkaša ahte Norgga riekti navdojuvvo čuovvut álbmotrievtti. Go vuostálasvuohta čuožžila de dattetge geavadis manná Norgga riektenjuolggadus ovddabeallái maiddá suorgemoneisttalaš suorggis dannego Alimusriekti nugohčoduvvon čielggasvuodaprinsihpa bokte lea čujuhan ahte čielgaseamos riektenjuolggadus ferte biddjojvuvot vuodđun. Ráđđehusa ágga dasa ahte ii siskkáldahttit ILO-konvenšuvna nr. 169, lei dalle go dat mañimusat árvvoštallojuvvui, ahte konvenšuvdna lei oalle ođas ja ahte dat lei uhccán geavahuvvon.

ILO-konvenšuvna nr. 169 viiddes árvvoštallan mii lea dahkkojuvvon dan rájes go Norga dohkkehii konvenšuvna jagi 1990, ja dán konvenšuvna riikkaidgaskasaš geavat, ii berrešii Sámedikki oainnu mielde buktit váttisvuodaid dán konvenšuvna siskkáldahttimii olmmošvuoigatvuodáláhkii. Ráđđehus lea álginjulggaštusastis dadjan ahte dat áigu siskkáldahttit nissonkonvenšuvna olmmošvuoigatvuodáláhkii. Ráđđehus berre seammás fuolahit ahte ILO-konvenšuvdna nr. 169 váldojuvvo mielde. Nu sihkkarastojuvvošii deháleamos olmmošvuoigatvuodakonvenšuvnnaide seamma árvu ja nana suodjalus Norgga rievttis. Dakkár dahku gáibiduvvo maiddá eanet dál go Norga lea jienastan beali ONa álgoálbmotjulggástussii.

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Sámediggi lea finnmárkkuláhkaproseassa rájes juohke áidna láhkabarggus oaivvildan ahte ILO-konvenšuvdna nr. 169 ferte siskkáldahttojuvvo ja ahte dasa ferte addojuvvot ovdasadji Norgga lága ovddabeallái seamma láhkai go konvenšuvnnat Siviila ja Politihkalaš vuoigatvuodaid birra ja maiddá Ekonomalaš Sosiála ja Kultuvrralaš vuoigatvuodát birra leat ožžon.

ILO konvenšuvna nr 169 geavatlaš čuvvosat

Jos sámiid mánggabealát kultuvrra ja eallinvuogi ulbmila galgá sihkkarastit, de ferte ILO konvenšuvna prinsihpaid sami kultuvra, giela ja ealáhuseallima ávnnaslaš vuodu sihkkarastima ektui, dulkot viidát. Dán lágan dulkon geavahusas mearkkaša dan ahte ealli sami giliservodaga vuodđu sihkkarastojuvvo ealáhuvuodu sihkkarastima bokte sami ealáhusaide ja dohkálaš infrastruktuorra bokte, man oktavuodas skuvllat, mánáidgárddit ja fálaldagat boarrásiidda leat dehálaš oasis almmolaš bálvalusain. Dán oktavuodas čujuhit mii ILO konvenšuvna nr. 169 27. artihkkalii. Min oainnu mielde lea sivva árvvoštallat ahte ollašuttágo dáláš sámpolitiikka dán artihkkala gáibádusaid, erenoamážit mii guoská oassái golbma. Lea várra ahte ollu sami gilit guorranit go váilu infrastruktuorra ja almmolaš bálvalusásahusat. Min árvvoštallama mielde eai leat Norgga eiseválddit bidjan doarvái resurssaid dán vuostá bargamii ja dieinna lágiin váikkuhan ahte ILO konvenšuvna ulbmilat ollašuttosedje.

Sámediggi čujuha ILO-konvenšuvna 169 28. artihkkalii, nummar 1, mii geatnegahtta stáhta eiseválddiid addit sami mánáide ja nuoraide oahpahusa sáme giela lohkamis ja čállimis – jus fal ii leš geavatlaš veadjemeahtun. Sámediggi lea ovttaijeanalaččat mearridan – juo 2002 rájes (ášši 46-02) ahte:

Buot sami mánáin lea vuoigatvuoha oktagaslaš oahpahussii sáme gielas. Dakkár oktagaslaš vuoigatvuhtii ii gula vuoigatvuoha oahpahussii sáme giellii. Sámedikki mihtomearri lea ahte buot sami oahppit galget oazžut oktagaslaš vuoigatvuoda oahpahussii sáme giellii, sihke vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas, gč dievasčoahkkinášši 46/02 mas ovttaijeanalaš Sámediggi cealká ahte Oahpahuslága § 62 berre rievdatit nu ahte buot sami mánáide – gos dal de orošedje – sihkkarastojuvvo oktagaslaš vuoigatvuoha oahpahussii sáme gielas ja sáme giellii. Sami mánáid vuoigatvuoha sáme giellii ferte maiddá sihkkarastojuvvot skuvlaastoáiggiortnegis.

Sámediggi oaivvilda ahte lea geavatlaččat vejolaš čađahit oahpahusa sáme gielas ja sáme giellii, muhto deattuha seammás ahte eai leat leamaš dohkálaš konsultašuvnnat dainna áigumušain ahte ollašuttit dán ulbmila, gč. ILO-artihkkala 28, nr. 1, nuppi cealkaga.

Ođđa mohtorjohtalusláhka mehciin ja čázádagain

Sámediggi cuiggoda sakka dan evttohusa maid Luondduhálddašandirektoráhta lea ovddidan ”Ođđa mohtorjohtaluslága birra mehciin ja čázádagain”. Sámediggeráđđi lea maiddái addán gulaskuddan-cealkámuša mas cuiggoda garrasit evttohusa ja eaktuda ahte evttohus rievdaduvvo mealgat go dat meannuduvvo ráđdehusas ja konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin.

Sámi báikegottit sáhttet evttohusa geažil gártat gillát, go mohtorfievru lea okta dárbbášlaš oassi luonddu-resurssaiguin árbevirolaččat ávkkástallama oktavuodas. Sámediggi oaivvilda ahte láhkaevttohus ii leat ILO konvenšuvnna ja álbmotrievtti rámmaid siskkobealde, go dat sáhttá hehttet árbevirolaš luondduresurssaiguin ávkkástallama sámi báikegottiin.

Sámi vuoigatvuodálávdegottis lei NÁČ:s 1997:4 Sámi kultuvrra luondduvuodus ollislaš lagadeapmi evttohusain rievdadit ollu lágaid nannen dihte sámi kultuvrra ávnnaslaš vuodu. Okta dain lágain maid dat árvoštalle rievdadit lei juste mohtorjohtalusláhka. Ráđdehus ii čuovvolan dáid evttohusaid dalle go ovddiidii Od.prp. nr. 53 (2002-2003) Finnmárkkuláhka. Sámedikki mearrádusas áššis 19/05 mas Sámediggi doarju Stuorradikki justisálávdegotti árvalusevttohusa Finnmárkku lága ektui lea okta evttuin ahte: ”Sámediggi vuordá ahte relevánta lágat geahčaduvvojit ollislaččat vai dat maiddái dávistivčče álbmotriektái ja finnmárkkuláhkii.”

Sámediggi deattuha čuovvovačča:

Sámedikki mielas lea hui heittot dat go láhkaevttohus ii leat árvoštallojuvvon álbmotrievtti ektui. Dát mielddisbuktá dan ahte láhkaevttohus, Sámedikki oaivila mielde, ii davis stáhta geatnegasvuodaide mat das leat ILO konvenšuvnna mielde go ii dárbbášlaččat vuhtiiváldde sámi báikegottiid árbevirolaš geavaheami ja báikkálašvuđot doaimmaid.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 30.05.08 dii. 12.35

Ášši 27/08

Sámedikki jagi 2008 reviderejuvvon bušeahtta

Arkiivaáššennr..
07/78106 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	15.04.08	R 035/08
Plána- ja finánsalávdegoddi	06. - 08.05.08	
Sámedikki dievasčoahkkin	27. - 30.05.08	27/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 29.05.08 dii. 10.05

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Ášši álggus bivddiba čuvvovaš áirasat Sámedikki árvvoštallat sutno bealálašvuoda bušeahttameannudeami oktavuodas:

1. Magnhild Mathisen
2. Olaf Eliassen

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi lea meroštallojuvvon leat nettobušhterejuvvon doaibma, danne doallá ja juogada Sámediggi iežas bušeahttabadjebáhčaga. Vejolaš vuollebáza gokčojuvvo mañit jagi bušeahtas. Sámediggi čadaha jahkásaš bušeahttarevišuvnnaid miessemánu dievasčoahkkimis guovvamánu jahkediédáhusa mearrádusa vuodul, mas lea maiddá jahkereketdoallu.

Sámediggi sáhtta friija hálldašit postta 50 ruđaid maid departemeanta lea juolludan. Dát ii gusto daidda várrejuvvon ruđaide, maid eará departemeanttat leat juolludan, ovdamearkka dihtii poasttat 22 ja 72. Lassejuolludusat váldojuvvojit dattetge mielde reviderejuvvon bušehttii.

Muđui čujuhuvvo Sámedikki jahkereketdollui ja Sámedikki 2007 jahkediédáhussii áššis 006/08.

Sámedikki 2007 rehkedoallu čájeha 2 721 162 ruvdnosaš badjebáhčaga. Sámedikki badjebáza jagis 2007 mii galgá juogaduvvot 2008 reviderejuvvon bušeahtas, lea 2 721 162 ru.

Vulobealde tabeallat ja ovtaskas poasttaid mearkkašumit čájehit mo jagi 2008 liigejuolludeamit ja bušeahta oddásisjuogadeapmi juohkása.

Poasta 50 Juolludusat departemeanttain

Kap.Poasta	Válddahallan	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-08
680.50	Bargo-ja searvadahttindepartemeanta - BSD	191 400 000	0	0	191 400 000
206.50	Máhtodepartemeanta - MD	31 887 000	0	0	31 887 000
226.21	Máhtodepartemeanta - MD	4 000 000	0	0	4 000 000
231.50	Máhtodepartemeanta - MD	12 380 000	0	0	12 380 000
1429.50	Birasdepartemeanta - BD	3 000 000	0	0	3 000 000
320.53	Kultur- ja girkodepartementa - KGD	53 543 000	0	0	53 543 000
724.21	Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta DFD	6 100 000	100 000	0	6 200 000
1147.50	Eanadoalodepartemeanta - ED	2 000 000	0	0	2 000 000
1147.50	Eanadoalodepartemeanta - ED	2 000 000	0	0	2 000 000
Juolluduvvon buohkanassii I		306 310 000	100 000	0	306 410 000
540.54	Gielda- ja guovludepartementa - GGD	4 700 000	0	0	4 700 000
Juolluduvvon buohkanassii II		311 010 000	100 000	0	311 110 000

Sámedikki 2008 bušeahhta lea buohkanassii 311 110 000 ru, oktan Sámeálbmot foandda 4 700 000 ruvdnosaš reanttuiguin. Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeantta (DFD) 2008 juolludus ii lean spesifiserejuvvon nu mo DFD lei evttohan 2008 stáhtabušeahhtaevttohusastis Sámediggái. Sámediggi lea 2008 bušeahastis bušehteren 6 100 000 ru. 2008 juolludusreivves lei juolluduvvon 6 200 000 ru, mii lea 100 000 ru eanet go dan maid Sámediggi lei vuordán.

Sámedikki boadut ja golut buohkanassii

Sámedikki boadut ja golut buohkanassii

	Bušeahhta -08	Liigejuoludeapmi	Ođđasisjuog. buš	Rev.buš-08
Doaibmaboaduid				
Departemeanttaid juolludusat	306 310 000	100 000	0	306 410 000
Sámeálbmotfoanda	10 000 000	0	0	10 000 000
Doaibmaboaduid submi	316 310 000	100 000	0	316 410 000
Váikkuhangaskaoamit				
Oahpahus	28 653 000	0	2 000 000	30 653 000
Giella	51 460 000	0	0	51 460 000
Kultuvra	72 597 000	0	450 000	73 047 000
Ealáhus	31 075 000	0	-2 000 000	29 075 000
Birasgáhtten ja kultursuodjalus	3 654 000	0	0	3 654 000
Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan	4 300 000	100 000	0	4 400 000
Dásseárvodoaibmajut	650 000	0	0	650 000
Riikkaidgaskasaš bargu	525 000	0	100 000	625 000
Sámi organisašuvnnat	3 257 000	0	0	3 257 000
Eará váikkuhangaskaoamit	6 300 000	0	0	6 300 000
Sámeálbmotfoanda	10 000 000	0	0	10 000 000
Eará tiltak	1 650 000	0	0	1 650 000
Váikkuhangaskaomiid submi	214 121 000	100 000	550 000	214 771 000
DOAIBMABOADUID - VÁIKKUHANGASKAOMIID SI	102 189 000	0	-550 000	101 639 000
Doaibmagolut				
Politihkalaš dási doaibma	20 721 000	0	200 000	20 921 000
Hálddahusa doaibma	63 071 000	0	0	63 071 000
Investeremat	11 247 000	0	1 200 000	12 447 000
Erenoamáš doaibmagolut	7 150 000	0	771 162	7 921 162
Doaibmagoluid submi	102 189 000	0	2 171 162	104 360 162
JAHKEBOADUS	0	0	-2 721 162	-2 721 162

Badjebáhca ja lassejuolludusa juogadeapmi

Vulobealde tabeallat čájejit mo 2 721 162 ruvdnosaš badjebáza lea juogaduvvo, ja maiddá dat Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeantta 100 000 ruvdnosaš juolludus.

Rievdaduvvon gáibádusat ohcanvuđot doarjagiidda

Áššis 60/07 Sámedikki bušeahhta kapihttalas 3.2 Ohcanvuđot doarjagat, mearriduvvojedje bajimus gáibádusat ohcanvuđot doarjjaortnegiidda. Daid dieđuid vuodul maid mii leat ožžon ruovttoluotta maŋŋágo 2008 ohcamat leat meannuduvvon, ii berre doarjagiid oktavuodas fysihkalaš investeremiidda ortnegii 7.3.1.1 Maŋggabealat ealáhuseallin, 7.3.1.2 Mariidnaealáhusat ja 7.3.1.3 Eanadoallu gáibidit ahte revisor lea duodaštan rehketdoalu jus sáhtta duodaštít doarjaga geavaheami duodaštuvvon investeremiid bokte.

Doarjagat ortnegis 7.3.4.1 Doaibmadoarjagat (duodješiehtadus) berrejit leat luvvejuvvon revisuvdnagáibádusas. Dát lea dannego doaibmadoarjja duojis eaktuda ahte doarjjaoažžu sádde ealáhusskovi mas dienas badjel 50 000 ru lea spesifiserejuvvon. Gáibádusat dienasfievrrideapmái dán čuoggás leat stuorrát ja viidátfátmaseaddjit ja ollašuttet maiddá Sámedikki duodaštangáibádusaid.

Čuovvovaš čuoggát lasihuvvojit kapihttalii 3.2 Ohcanvuđot doarjagat Sámedikki 2008 bušehtas:

- Ortnegiid 7.3.1.1 Mánnggabealat ealáhuseallin, 7.3.1.2 Mariidnaealáhusat ja 7.3.1.3 Eanadoalu doarjagiid oktavuodas fysihkalaš investeremiidda lea doarjjaoažžu luvvejuvvon gáibádusas ahte revisor galgá leat duodástan rehketdoalu jus doarjaga geavaheami sáhttá duodástit investerenduodástusa bokte. Fysihkalaš investeremat adnojuvvojit leat reaidut mat leat jurddašuvvon ealáhusdoaimmaide.
- Ortnege 7.3.4.1 Doaibmadoarjagat (duodješiehtadus) doarjagat leat luvvejuvvon gáibádusas ahte galgá leat duodáštus uhcimus registrerejuvvon revisoras go doarjja lea badjel 100 000 ru.

Poasta 100 Oahpahus

Čoahkketabealla - Sámegeiel oahpahus

Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-08
Njuolgga doarjagat	0	0	0	0
Ohcanvuđot doarjagat	28 653 000	0	2 000 000	30 653 000
Submi	28 653 000	0	2 000 000	30 653 000

Ohcanvuđot doarjagat - Sámegeiel oahpahus

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-08
100	Vuodđooahpahus - Oahpponeavvut	14 218 000	0	2 000 000	16 218 000
101	Gelbbolašvuodalokten	4 250 000	0	0	4 250 000
102	Mánáidgárdđit	10 185 000	0	0	10 185 000
Submi		28 653 000	0	2 000 000	30 653 000

Vuodđooahpahus - Oahpponeavvut

Poasta 100	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-08
10000	Dábalaš ja IKT oahpponeavvut	11 475 000	0	2 000 000	13 475 000
10001	Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut	1 900 000	0	0	1 900 000
10004	Oahpponeavvut mánáidgárdđiide	843 000	0	0	843 000
Submi		14 218 000	0	2 000 000	16 218 000

Čujuhit postii 300 Ealáhusat, duodješiehtadus.

Jagi 2008 oahpponeavvobuvttadeami ferte nannet. 2008 bušeahhtas lea lasáhus ee. čálliid ja jorgaleaddjiid honoráraide, muhto bušeahhtaramma oahpponeavvobuvttadeapmái buohkanassii ii leat lasihuvvon. Dan lassin dárbbášuvvo oppalaš lassáneapmi odđa oahpponeavvuid ráhkadeapmái.

2008 reviderejuvvon bušeahhtas sirdá Sámediggi 2 000 000 ru duodješiehtadusrudain oahpponeavvobuvttadeapmái.

Poasta 200 Kultuvra

Čoahkketabealla - Sámi kultuvra

Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
Njuolgga doarjagat	50 852 000	0	300 000	51 152 000
Ohcanvuđot doarjja	17 395 000	0	150 000	17 545 000
Sámi dáiddáršiehtadus	4 350 000	0	0	4 350 000
Submi	72 597 000	0	450 000	73 047 000

Njuolgga doarjagat - Sámi kultuvra

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
202	Sámi kulturviesut	7 206 000	0	0	7 206 000
203	Samiske kulturorganisasjoner	350 000	0	0	350 000
204	Sámi festiválat	1 806 000	0	0	1 806 000
205	Sámi valášállan	2 078 000	0	0	2 078 000
206	Sámi teáhter	15 883 000	0	0	15 883 000
207	Čájáhusbuhtadusat sámi dáiddáriidda	335 000	0	0	335 000
208	Sámi prentosat	1 568 000	0	0	1 568 000
250	Mobiila girjerádjobálvalusat	5 907 000	0	0	5 907 000
401	Museat	15 719 000	0	300 000	16 019 000
Submi		50 852 000	0	300 000	51 152 000

Museat

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
40100	Várjrat Sámi Musea	1 505 000	0	0	1 505 000
40101	Deanu Musea	290 000	0	0	290 000
40105	Gállogiedde museum	83 000	0	0	83 000
40106	Árran julevsámi musea	2 893 000	0	0	2 893 000
40107	Saemien Sitje	2 223 000	0	0	2 223 000
40109	Savio museet	237 000	0	0	237 000
40110	Nuortasámi musea	1 400 000	0	0	1 400 000
40111	Museaodastus	636 000	0	0	636 000
40112	Davvioarjesámi museasiida	6 452 000	0	300 000	6 752 000
Submi		15 719 000	0	300 000	16 019 000

Sámedikki 2008 bušehtas lea eaktuduvvon ahte jus lea badjebáza 2007 rehketoalus, de galgá 300 000 ru várrejuvvot dáiddamusea prošehteremii ja plánemii Kárášjohkii. Sámediggi várre 300 000 ru 2008 reviderejuvvon bušehtas dáiddamuseii Kárášjohkii.

Ohcanvuđot doarjagat - Eará kulturdoaimbajuide

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
20050	Eará kulturdoaimbajuit	2 500 000	0	150 000	2 650 000
Submi		2 500 000	0	150 000	2 650 000

Sámedikki doarjjastivra árvvoštallá doarjaga ohcama vuodul daidda ásahuvvon sámi organisašuvnnaide, mat barget daid sápmelaččaid ovddas geat masse oahpu 2. máilmmisoađi geažil. Danne lasihuvvo doarjjaortnet eará kulturdoaimmat 150 000 ruvnuin 2008 reviderejuvvon bušehtas.

Poasta 300 Ealáhusat

Rievdaduvvon gáibádusat ohcanvuđot ealáhusovddidandoarjagiidda

Ohcanmeannudeamit čájehit ahte ollu duodjeealáhusa ohcamiin leat uhcit investerengolut, mii dagaha ahte sii olat doarjaga mearriduvvon vuolimus doarjjaráji geažil. Danne evttohuvvo dán ealáhusa várás 20 000 ruvdnosaš vuolimus rádji. Dát fátmmaštivččii ollu eanet duojáriid geat áiggošedje čadahit smávit investeremiid buvttadandoaimmasteaset.

Kapihttalis 7.3.1 Ealáhusovddideapmi evttohuvvojit čuovvovaš rievdadusat:

Odđa cealkka maŋimus cealkkaoassái:

Duodjeealáhusa prošeakta- dahje doaimbidjodoarjagiid vuolimus rádji lea 20 000 ru.

Máŋggabealat ealáhuseallin

Álggahanstipeanda bisuhuvvo oassin doarjaortnegis 7.3.1.1 Máŋggabealat ealáhuseallin. 6 317 000 ruvdnosaš doarja oktiibuot 2008:s ii rievdaduvvo.

Tabealla 7.3.1.1 Máŋggabealat ealáhuseallin

(1000 ru)

Poasta 300	Čilgehus	RR 2006	Buš 2007	Rev 2007	Buš 2008	+/- 08-Rev 07	Erohus %
30030	Máŋggabealat ealáhuseallin	5 561	5 900	6 100	6 317	217	3,6 %
Submi		5 561	5 900	6 100	6 317	217	3,6 %

Čuovvovaš rievdadusat dorjaortnegis 7.3.1.1 Máŋggabealat ealáhuseallin dahkkojuvvojit:

Odđa nubbi cealkka doarjaortnega ulbmili:

Odđa gávpejurdagiid ovddideapmi máŋggabealat ealáhuseallimis álggahanstipeanddaid vehkiin.

Lasáhus ulbmilolahusa eavttuide:

- Uhcimusat 50 % dain álggahanstipeanddain mat juogaduvvojit, galget addojuvvot nissonolbmuide ja olbmuide geat leat vuollel 25 jagi

Lasáhus 2008 vuoruhemiide:

- Doaimmat maid nissonolbmot ja olbmot vuollel 25 jagi leat álggahan
- Álggaheamit main lea hutkkolaš sisdoallu

Lasáhus juolludaneavttuide:

Erenoamážit álggahanstipeanddaide:

- Ohcanáigemearri lea čakčamánu 1. b. 2008
- Álggaheapmi galgá dahkkojuvvo bušeahhtajagis
- Álggahanstipeanda sáhtá addojuvvot gitta ovttá jahkái
- Álggahanstipeanda gusto buot ealáhusaide, earret almmolaš doaimma
- Álggahanstipeanda sáhtá addojuvvot plánemii ovdal fitnodatálggaheami ja ieš álggaheapmái
- Stipeanda sáhtá addojuvvot gokčat muhtun oasi eallingoluin (iežas bálkká), konsuleantaveahki, márkániskadeami, oahpaheami, geahččalanbuvttadeami, mátkegoluid, láigohuvvon veahki dahje sadjásačča, jurddaovddideami ja eará fitnodatplánema
- Dohkáláš fágagelbbolašvuolta relevánta oahppun ja bargohárjaneapmin

- Stipeanda sáhtta addojuvvot fáttarortnegiidda ja eará čuovvolemiide, smávit investeremiidda ja erenoamáš álggahangoluide

Njuolggadusat mo meroštit álggahanstipeandda:

- Sáhtta addojuvvot eanemusat 75 % dohkkehuvvon goluin, gitta 150 000 ru rádjai
- Birgengolut (iežas bálkka) sáhtta leat gitta 12 000 ru mánnui
- Birgengolut sáhttet vuoliduvvot jus ohccis leat eará boadut stipeandaáigodagas

Duodješiehtadus

Čoahkketabealla - Sámi ealáhusat

Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
Njuolgga doarjagat	2 549 000	0	0	2 549 000
Ohcanvuđot doarjja	20 306 000	0	0	20 306 000
Duodješiehtadus	8 220 000	0	-2 000 000	6 220 000
Submi	31 075 000	0	-2 000 000	29 075 000

Duodji

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
30020	Doaibmadoarjagat duodjái	3 000 000	0	-500 000	2 500 000
30021	Investeren- ja ovddidandoarjagat duodjái	3 200 000	0	-1 500 000	1 700 000
30027	Čálgoortnegat	320 000	0	0	320 000
30028	Duoji fága- ja ekonomijalávdegoddi	200 000	0	0	200 000
30025	Duojáriid Ealáhus Searvi - Njuolgga doarjagat	450 000	0	0	450 000
30026	Sámiid Duodji OS - Njuolgga doarjagat	1 050 000	0	0	1 050 000
Submi		8 220 000	0	-2 000 000	6 220 000

Jagi 2008 bušeahhtas lea várrejuvvon 8 220 000 ru duodješiehtadussii. Dan lassin lea 2007 jahkerekhetdoalus várrejuvvon 4 001 897 ru duodješiehtadussii 2008 várás. Dat mearkkaša ahte 2008 várás lea várrejuvvon buohkanassii 12 221 897 ru duodješiehtadussii. Evttohuvo ođđasis juohkit 2008 bušeahhtaruđaid duodješiehtadusas oahpponeavvobuvttadeapmái. Investerendoarjjaohcamiid lohku 2008 duodješiehtadusas lea leamaš uhcci. Danne evttohuvo sihkkut dan cealkaga 2008 bušeahhtas ahte 2007 duodjeealáhusšiehtadus guhkiduvvo 2008 várás.

2008 reviderejuvvon bušeahhtas Sámediggi juohká ođđasis 2 000 000 ru duodješiehtadusruđain oahpponeavvobuvttadeapmái.

Čuoggás 7.3.4 Duodješiehtadus sihkkojuvvo čuovvovaš cealkka:

Jagi 2007 duodjeealáhusšiehtadus guhkiduvvo 2008 várás.

Poasta 450 Dearvvašvuoda- ja sosiála ángiruššan

Čoahkketabealla - Sámi dearvvašvuoda- ja sosiálaángeruššan

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
450	Dearvvašvuoda- ja sosiálaángeruššan	4 300 000	100 000	0	4 400 000
Submi		4 300 000	100 000	0	4 400 000

Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeantta (DFD) 2008 juolludus ii lean spesifiserejuvvon nu mo DFD lei evttohan 2008 stáhtabušeahhtaevttohusastis Sámediggái. Sámediggi lea 2008 bušeahstis bušehteren 6 100 000 ru. 2008 juolludusreivves lei juolluduvvon 6 200 000 ru, mii lea 100 000 ru eanet go dan maid Sámediggi lei vuordán. Danne lasihuvvo doarjjaortnet 100 000 ruvnnuin 2008:s.

Poasta 551 Riikkaidgaskasaš áŋgiruššan

Čoahkketabealla - Riikkaidgaskasaš bargu

Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
Njuolggá doarjagat	175 000	0	0	175 000
Ohcanvudot doarjja	350 000	0	100 000	450 000
Submi	525 000	0	100 000	625 000

Ohcanvudot doarjja - Riikkaidgaskasaš bargu

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
551	Barentsovttasbargu	150 000	0	100 000	250 000
552	Eará riikkaidgaskasaš bargu	200 000	0	0	200 000
Submi		350 000	0	100 000	450 000

Evttohuvo lasihit barentsovttasbarggu doarjjaortnega 100 000 ruvnnui.

Sámediggi várre 100 000 ru 2008 reviderejuvvon bušehtas barentsovttasbargui.

Poasta 01 Politihkalaš dási doaibmagolut

Doaibmagolut politihkalaš jodiheapmi

Poasta 01	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
1010	Sámedikki dievasčoahkkin	9 000 000	0	0	9 000 000
1110	Sámedikki čoahkkinjodihangoddi	1 250 000	0	0	1 250 000
1120	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	361 000	0	0	361 000
1310	Sámi parlamentáralaš ráđđi	1 200 000	0	0	1 200 000
1410	Sámedikki doarjjastivra	1 000 000	0	0	1 000 000
1510	Sámediggeráđđi	6 235 000	0	200 000	6 435 000
1610	Sámedikki giellastivra	350 000	0	0	350 000
1620	Sámi giellalávdegoddi	1 000 000	0	0	1 000 000
1910	Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	325 000	0	0	325 000
Submi		20 721 000	0	200 000	20 921 000

Sámediggi várre 200 000 ru 2008 reviderejuvvon bušehtas nannet diehtujuohkima.

Poasta 01 Hálddahusa doaibmagolut

Hálddahusa doaibmagolut

Poasta 01	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
-	Hálddahusa doaibmagolut	63 071 000	0	0	63 071 000
-	Investeremat	11 247 000	0	1 200 000	12 447 000
-	Erenoamáš prošeavttat	7 150 000	0	771 162	7 921 162
Submi		81 468 000	0	1 971 162	83 439 162

Investeremat ja ortnegisdoallan

Investeremat ja ortnegisdoallan

Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
- Oppalaš investeremat	1 147 000	0	1 200 000	2 347 000
- IKT-reaidduid ođasmahttin	600 000	0	0	600 000
- Áššemeannudanreaidu ohcanmeannudeapmái	200 000	0	0	200 000
- Vistegálvvut ja reaiddut diedavistái	8 400 000	0	0	8 400 000
- Sámediggevistti bajásdoallu	900 000	0	0	900 000
Submi	11 247 000	0	1 200 000	12 447 000

Čoahkkinjodiheaddji- ja jienastanrusttet dievasčoahkkinlanjas lea áigáhaš. Ferte ođasmahttit prográmmagálvvu ja háhkat ođđa bevddiid áirasiida- ja čoahkkinjodiheaddjái. Dan lassin galget ostojuvvot tehnikkalaš reaiddut maiguin registrere geat dat fitnet galledeamen sámediggevistti ja maiguin dárkkista ahte sii besset sámediggevistái geaidda lea addojuvvon lohpi. Sámediggi várre 1 200 000 ru 2008 reviderejuvvon bušehtas dán ulbmili.

Erenoamáš prošeavttat

Erenoamáš prošeavttat

801	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
-	Buoret bálvalus geavaheaddjiide	100 000	0	0	100 000
-	Vuoigatvuoda- ja resursahálddašanlágat ja eará láhkaproseassat	550 000	0	471 162	1 021 162
-	Geográfalaš diehtujuohkinvuogádat - GIS	675 000	0	0	675 000
-	Kvalitehtaovddideapmi vuoddoohpahas - oahppoplánat	2 000 000	0	0	2 000 000
-	Sámi korrektuvraprogramma - Divvun	2 600 000	0	0	2 600 000
-	Sámi huksehusat Sirpmás	250 000	0	0	250 000
-	Árvoháhkkanprogramma	975 000	0	0	975 000
-	Njávdáma ortodoksalaš hávdesadji Skoltebyenis	0	0	300 000	300 000
Submi		7 150 000	0	771 162	7 921 162

Vuoigatvuoda- ja resursahálddašanlágat ja eará láhkaproseassat

Sivvan go leat čađahuvvomin ollu láhkaproseassat, de ferte lasihit poasta. Sámediggi várre 471 162 ru bargui vuoigatvuoda- ja resursahálddašanlágaiiguin ja eará láhkaproseassaiguin.

Njávdáma ortodoksalaš hávdesadji Skoltebyenis

2008 reviderejuvvon bušehtas várrejuvvo 300 000 ru Njávdáma ortodoksalaš hávdesadji Skoltebyenis. Ruđat geavahuvvojit oastit guovllu amas hávdesadji ii šat geavahuvvo gohttenšilljun. Geahččaluvo oččodit earáid ge mielde ruhtadit dán oastima.

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus:

Álggahus

Sámediggeráđđi lea ovddidan reviderejuvvon bušehta 2008 ektui. Sámedikkis lea jagi 2007 rehketdoalus badjelbáza mii lea 2 721 162,- ru mii juogaduvvo jagi 2008 reviderejuvvon bušehtas.

Lávdegoddi evttoha dasa lassin ahte duodješiehtadusas váldojuvvo 4 000 000 ru unnángeavaheami geažil poasttas 7.3.4 eará geavahussii.

Plána- ja finánsalávdegoddi lea meannudan Sámedikki 2008 reviderejuvvon bušehta ja lea buktán čuovvovaš mearkkašumiid ja evttohusaid:

Mearkkašumit:

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut Roger Pedersen, Aili Keskitalo, Kirsti Guvsám, Ing-Lill Pavall, Ann-Mari Thomassen ja Nils A. Gaup (NSR/SáB), Bargiidbellodaga sámediggejoavkkeu (Bb) lahtut Magnhild Mathisen, Sten Erling Jønsson, Willy Ørnebakk, Hilde Anita Nyvoll ja Egil Olli, Sámeálbmotbellodaga (SáB) lahttu Terje Tretnes ja Finnmarkslista (FIN) lahttu Toril Bakken, ovddidit čuovvovaš mearkkašumiid:

Lávdegoddi lea fuolastuvvan sámi ohppiid oahpponeavvodili geažil. Danne bivdá lávdegoddi Sámediggeráđi bargat dan badjelii ahte dáláš sámi oahpponeavvut bohtet ohppiide ávkin, nu ahte dat heivehuvvojit gustovaš skuvlaodastussii.

EU čadaha áigodagas 2007-2013 máŋga searveprográmma ovttasráđiid iežas ránnjáriikkaiguin, maid gaskkas lea maid Norga. Okta dain prográmmain lea Interreg IV A Davvi Sápmi, mas ovddasvástádus lea Romssa ja Davvi-Trøndelága fylkkasuohkaniin.

Lávdegoddi diehtá ahte sámi Interregprográmmaid čallingoddedoaimma lea guovtti sierra fylkkagiieldas. Lávdegoddi čujuha ahte Sámedikki váikkuhangaskaoamit ealáhusaid siskkobealde sáhttet dattetge leat mielde ruhtadanpáhka guovllulaš oasis ovttasbargguin fylkkagiieldaiguin ja earáiguin.

Norga lea dattetge, EES-šiehtadusa geažil mielde maiddái ollu eará prográmmain mat leat áigequodilát sámi servodahkii. Ovddasvástádus dáid prográmmaid čadhaheames gullá iešguđet oasálaččaide Norggas ja EU-riikkain.

Norgga bealde lea Olgoriikadepartemeanttas (OD) bajimus ovddasvástádus Norgga searvamis iešguđet prográmmaide. Dan čieža prográmmaáigodagas lea dál gollamin nubbi jahki almmá ahte makkárge áŋggirdeamit sámi birrasiid ektui oidnošedje. Danne oavvilda lávdegoddi ahte Sámediggi jođáneamos lági mielde galggašii váldit oktavuoda OD:in ja bivdit ovttasbarggu iešguđet fálddagaid oavdusa ektui.

Ealáhusšiehtadus duojis

Jagis 2008 ii leat makkárge ealáhusšiehtadus duojis, go duodjeorganisašuvnnat eai ovddidan makkárge oktasaš gáibádusa. Duodjeealáhusa válđošiehtadusa mielde mearkkaša dat dan ahte Sámedikki dievasčoahkkin mearrida rámmaid duodjeealáhussii 2008:s. Áššis 60/07 Sámedikki 2008 bušeahtta meannudeami oktavuodas jotkojuvvui Duoji ealáhusšiehtadus jagis 2007 jahkái 2008.

Sámediggeráđdi lea áššis 27/08 Sámedikki reviderejuvvon bušeahtta evttohan rievdadusaid duoji jahkásaš ealáhusšiehtadusas. Vaikko Sámedikki dievasčoahkkimis dieinna lágiin lea vejolašvuhta okto mearridit rámmaid duodjeealáhussii go ii leat makkárge gustovaš ealáhusšiehtadus, de berre dat dahkkojuvvot dainna lágiin ahte duodjeshiehtadus ovddiduvvo sierra áššin. Dat addá Sámedikki dievasčoahkkimii vejolašvuoda ollislaččat árvoštallat duodjeealáhusa rámmaeavttuid ja ovdánavvejolašvuodaid. Ollislaš árvoštallama lea váttis dahkat dušše bušeahttamearrádusa bokte. Dat addá maiddái šiehtadusbeliide, eará berošteaddjiide ja oppalaččat stuorát vejolašvuodaid geahččat ášši. Lávdegoddi rávve manjit áiggis geavahit doahpagiid válđošiehtadus duoji váste ja jahkásaš duodjeshiehtadus.

Lávdegotti eanetlogu lahtuin, NSR ja SáB lea čuovvovaš mearkkašupmi:

Máŋggabealát ealáhuseallin

Lávdegotti eanetlohku šállosa go Bb sámediggeráđdi lea rievadan iežas unnitlohkooainnu Sámedikki doarjjahálddašeamis. Dát lea dagahan dan ahte álggahanstipeanda ohcamat leat sáddejuvvon ruovttoluotta ohccide dainna ákkain ahte Sámedikkis eai leat álggahanstipeanda ja dat lea šállosahtti. Lávdegotti eanetlohku oavvilda ahte ohcamat leat sáddejuvvon ruovttoluotta boasttu ákkaiguin ja lea hui imaš go Bb mii lea unnitlogus ii leat vuhtii váldán dan ahte NSR, Áarjel Laestoe, SáB, Gb, Johttisámiid listtu ja Cielga sámi jiena bušeahttaevttohus dat oáččui eanetlogu Sámedikkis áššis 60/07, dainna áddejumiin ahte álggahanstipeanda gozihuvvo Máŋggabealát ealáhuseallima oktavuodas. Mii šállosit go ráđdi ii leat čuovvolan bušeahttamearrádusa ollásit.

Lávdegotti eanetlohku čujuha ášši 60/07 Sámedikki 2008 bušehta Sámedikki dievasčoahkkimis meannudeapmái.

Bušehta meannudeami oktavuodas lei čielga ja čalmmus sierraoaivilvuolta unnitlogu mas lea Bb ja eanetlogu gaska mas leat NSR, Áarjel Laestoe, SáB, Gb, Johttisámiid lista ja Čielga sámi jietna dan ektui ahte leigo álggahanstipeandadoarjja mielde ulbmiliin, ulbmiliid juksaneavttuin ja vuoruhemiin poasttas 7.3.1.1 Mánngabealát ealáhuseallin.

Eanetlogu oaidnu lei ahte álggahanstipeanda lea mielde poasttas Mánngabealát ealáhuseallin sihke:

Ortnega ulbmilis: Bisuhit ja ásahit bargosajiid mánngabealát ealáhuseallima siskkobealde
Doarjjaortnega ulbmiljoavku: Fitnodagat ja álggaheaddjit ... siskkobealde
Ulbmilolahusa eavttut: * Ođđaálggaheaddjiid lohku, * Doarjagiid lohku mat leat addojuvvon earret eará buvttaovddeapmái
Vuoruheamit: * gelbbolašvuoda bajideapmi ja buvttaovddeapmi ja innovašuvdna, * Ođđahutki investerendoaimbajijut buvttat- ja bálvalusfitnodagain, sihke ođđaálggahemiid ja viiddidemiid oktavuodas jna.

Lávdegotti eanetlohku čujuha ahte loahpalaš bušehtamearrádus lei dievasčoahkkima eanetlohku mearrádus. Mii šállosit go ráđđi ii leat čuovvolan Sámedikki mearrádusa áššis 60/07 ollásit.

Evttohus

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) labttut Roger Pedersen, Aili Keskitalo, Kirsti Guvsám, Ing-Lill Pavall, Ann-Mari Thomassen ja Nils A. Gaup (NSR/SfP), Bargiidbellodaga sámediggejoavkkeku (Bb) labttut Magnhild Mathisen, Sten Erling Jønsson, Willy Ørnebakk, Hilde Anita Nyvoll ja Egil Olli, Sámeálbmotbellodaga (SáB) labttu Terje Tretnes ja Finnmarkslista (FIN) labttu Toril Bakken, ovddidit čuovvovaš evttohusa:

Evttohus 1:

Rievdadus ohcanvuđot doarjjagáibádusain.

Mañimuš kuvlačuokkis rievdaduvvo leat: Doarjjaortnet 7.3.4.1 Doaimmadoarjja (Duodješiehtadus) lea luvvejuvvon gáibádusas ahte galgá leat unnimusat registrerejuvvon revisora duodáštus.

Evttohus 2:

Poasta 100 Oahpahus

Poasta 10000 Dábálaš ja digitála oahpponeavvut bajiduvvo 2 500 000 ruvnnuin dábálaš bušehta ektui.

Mañimuš teakstaoassi rievdaduvvo leat: Sámediggi sirdá 2 500 000 ru duodješiehtadusa ruđain oahpponeavvobuvttadeapmái 2008 bušehtas revideremis.

Evttohus 3:

Postii 20050 Eará kulturdoaimbajijut lasihuvvo 750 000 ru dábálaš bušehta ektui.

Juolgenohta poasttas 20040 Eará kulturdoaimbajijut rievdaduvvo leat:

- a) Doarjjastivra árvvoštallá doarjaga gitta 400 000 ru rádjai heargevuodjenorganisašuvnnaid doaimmaide. Ruhta vátnivuoda oktavuodas galget dat main lea guhkes árbevierru lágideamis vuoruhuvvot.
- b) Doarjjastivra árvvoštallá doarjaga gitta 100 000 ru Beassi doaimbagoovddáži Kárašjogas ohcama vuodul.

Rievdadus 20050 poastta teavsttas:

Sámedikki doarjjastivra árvvoštallá doarjaga ásahuvvon sámi organisašuvnnaide mat barget nuppi máilmmesoadi geažil oahppováillat sámiid ektui ohcama vuodul. Sámedikki doarjjastivra sáhtta juolludit gitta 200 000 ru dán ulbmili.

Evttohus 4:

Poasta 7.3.4.2 dábalaš bušehtas:

Ođđa juolgenohta: Sámedikki doarjjastivra árvvoštallá doarjaga 100 000 ru Billávuona Duojárriid dálloi ohcama mielde.

Doarjjaortnega ulbmil:

Ođđa kuvlačuokkis: -doaimmat mat váikkuhit rekrutterema

Ulbmiljoavku:

Ođđa kuvlačuokkis: - áсахuvvon duodjesearvvit

Vuoruheamit 2008:s

Ođđa kuvlačuokkis: - Doarjja áсахuvvon duodjeservviide

Evttohus 5:

Postii 30030 mánggabealát ealáhuseallin lasihuvvo 700 000 ru dábalaš bušehta ektui.

Ođđa juolgenohtat poastta vuollái:

a) doarjjastivra árvvoštallá 50 000 ru Várjjat Siidda prošehtii ohcama mielde.

b) doarjjastivra árvvoštallá 250 000 ru meahccealáhusaid gelbbolašvuodaguovddáža ovdaprošehtii ášši 65/07 ektui ohcama mielde.

Vuoruheamit 2008:s

Rievdadus vuosttaš kuvlačuoggás:

-Ođđahutkan investerendoaimbajut buvttadan- ja bálvalusfitnodagain.

Ođđa kuvlačuokkis:

Ovdaprošeavttat, ođđaásaheamit ja dálá doaimma viiddideamit

Ásaheamit main lea ođđahutkan sisdoallun ja eará ásaheamit

Evttohus 6:

Duodješehtadus

Guovtti ovddimuš teakstaosiid sadjái biddjojuvvo čuovvovaš:

Jagi 2008 bušehtas lea várrejuvvon 8 220 000 duodješehtadussii. Dasa lassin lea jagi 2007 jahkerehketdoalus várrejuvovn 4 001 897 ru 2008 duodješehtadussii. Mii mearkkaša dan ahte jagis 2008 lea ollásit várrejuvvon 12 221 897 ru duodješehtadussii. Sámediggi geavaha earáláhkai 4 000 000 ru unnit geavahusas poasttas 7.3.4 jagi 2008 bušehta revideremis. Ruđat biddjojuvvojit ealáhusaide, kultuvrii ja oahpponeavvuid buvttadeapmái. Jagis 2008 leat leamaš unnán investerendoaimbadoarjjaohcamat duodješehtadusas.

Dán geažil geahpeduvvo poasttas 30020 vel ain 1 000 000 ru ja poasttas 30021 vel ain

1 000 000 ru Sámediggeráđi mearrádusevttohusa ektui.

Evttohus 7:

Postii 20801 dábalaš bušehtas: Nuortanástái lasihuvvo 100 000 ru dábalaš bušehta ektui.

Evttohus 8:

Postii 40112 Davveoarjesámi museasiidii lasihuvvo 350 000 ru sámi dáiddamuseai dábalaš bušehta ektui.

Evttohus 9:

Postii 500 guovllulaš ovddidanruđat lasihuvvo 150 000 ru dábalaš bušehta ektui.

Ođđa juolgenohta poastta vuollái: 150 000 ru prošehtii Joddu Deanus geahččaluvvo čovdojuvvo ovttasbargošehtadusa bokte Finnmárkkku fylkkagiiddain.

Evttohus 10:

Erenoamáš prošeavttat poasta 801: Vuoigatvuoda- ja resursahálddašanlágat ja eará láhkaproseassat: Poasta unniduvvo 100 000 ruvnnuin ráđi mearrádusevttohusa ektui.

-Ođđa juolgenohta: 70 000 ru várrejuvvo sierra sámi ealáhuslága ovdaprošektii ja álggahanbargui.

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

Evttohus 11, Áirras Isak Mathis Hætta, Guovdageainnu dáloniid listu

Sámedikki 2008 revdiderejuvvon bušeahtta

- Sámediggi bivdá doarjjastivrra ohccama vuodul farggamusat árvoštallat 100 000 ruvdnosaš juolludusa doaibmaviesu prošeteremii Mázi.
- Sámediggi várre 400 000 ru prošektii “resursaskuvllat/giliskuvllat” guovddášsámi guovlluide.
- Sámediggi bivdá ráđi álggahit ja vuoruhit ruđaid ovddidit vuoigatvuodabarggu sámi dáloniid várás Norggas.
- Sámediggi áigu álggahit dáloniid meahceávkástallama kártenprográmma/duođaštanprográmma, ja guorahallat guđe lágaid ja njuolggadusaid ferte rievdadit. Sámediggi diehtá ahte leat ollu lágat ja njuolggadusat mat eai leat heivehuvvon sámi kultuvrii ja eallinvuohká

III Jienasteapmi

Jienastuvvui bealálašvuodas. 43 áirasis ledje 33 sajis.

Ovttajienalaš mearrádus:

1. Magnhild Mathisen – bealálaš meannudeames
2. Olaf Eliassen - ii leat bealálaš meannudeamis

43 áirasis ledje 33 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvoi čuovvovaš vuogi mielde:

- Plána- ja finánsalávdegotti evttohus 1- 10 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Evttohus 11, vuosttaš oassi mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Evttohus 11 nubbi oassi mearriduvvui 20 jienain 13 jiena vuostá.
- Evttohus 11 goalbmat oassi mearriduvvui 31 jienain 1 jiena vuostá.
- Evttohus 11 njealjat oassi mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Plána- ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Willy Ørnebakk, áššejođiheaddji	Ann-Mari Thomassen
2	Kirsti Guvsám	Willy Ørnebakk
		Anders Urheim
	Kirsti Guvsám	
	Olaf Eliassen, čeahkkinortnegi	
3	Jánoš Trosten	Kirsti Guvsám
		Johan Mikkel Sara
		Randi A. Skum
	Jánoš Trosten	
4	Isak Mathis O. Hætta	Randi A. Skum
		Terje Tretnes
	Isak Mathis O. Hætta	
5	Bjarne Store-Jakobsen	Egil Olli
	Bjarne Store-Jakobsen	
6	Johan Mikkel Sara	
7	Terje Tretnes	
8	Olaf Eliassen	
9	Anders Urheim	
10	Per Andersen Bæhr	
11	Toril Bakken	
12	Aili Keskitalo	
13	Marianne Balto	
	Anders Urheim, čeahkkinortnegi	
	Jánoš Trosten, čeahkkinortnegi	
	Isak Mathis O. Hætta čeahkkinortnegi	
	Aili Keskitalo, čeahkkinortnegi	
	Johan Mikkel Sara, čeahkkinortnegi	
14	Willy Ørnebakk, áššejođiheaddji	
	Terje Tretnes, čeahkkinortnegi	
	Willy Ørnebakk, čeahkkinortnegi	
	Olaf Eliassen, čeahkkinortnegi	
	Aili Keskitalo, čeahkkinortnegi	
	Toril Bakken, čeahkkinortnegi	
	Egil Olli, čeahkkinortnegi	
	Isak Mathis O. Hætta, čeahkkinortnegi	
	Vibeke Larsen, čeahkkinortnegi	
	Isak Mathis O. Hætta, čeahkkinortnegi	
	Egil Olli, čeahkkinortnegi	
	Isak Mathis O. Hætta, čeahkkinortnegi	
	Aili Keskitalo, čeahkkinortnegi	
	Willy Ørnebakk, čeahkkinortnegi	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea meroštallojuvvon leat nettobušehterejuvvon doaibma, danne doallá ja juogada Sámediggi iežas bušehttabadjebáhčaga. Vejolaš vuollebáza gokčojuvvo maŋit jagi bušehtas. Sámediggi čadaha jahkásaš bušehttarevišuvnnaid miessemánu dievasčoahkkimis guovvamánu jahkediedáhusa mearrádusa vuodul, mas lea maiddái jahkereketdoallu.

Sámediggi sáhtta friija hálldašit postta 50 ruđaid maid departemeanta lea juolludan. Dát ii gusto daidda várrejuvvon ruđaide, maid eará departemeanttat leat juolludan, ovdamearkka dihtii poasttat 22 ja 72. Lassejuolludusat válđojuvvojit dattetge mielde reviderejuvvon bušehtii.

Muđui čujuhuvvo Sámedikki jahkereketdollui ja Sámedikki 2007 jahkediedáhusii áššis 006/08.

Sámedikki 2007 rehkedoallu čájeha 2 721 162 ruvdnosaš badjebáhčaga. Sámedikki badjebáza jagis 2007 mii galgá juogaduvvot 2008 reviderejuvvon bušehtas, lea 2 721 162 ru.

Vulobealde tabeallat ja ovtaskas poasttaid mearkkašumit čájehit mo jagi 2008 liigejuolludeamit ja bušehta oddasisjuogadeapmi juohkása.

Juolludusat departemeanttain

Kap.Poasta	Válddahallan	Bušehtta -08	Liigejuolud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-08
680.50	Bargo-ja searvadahttindepartemeanta - BSD	191 400 000	0	0	191 400 000
206.50	Máhtodepartemeanta - MD	31 887 000	0	0	31 887 000
226.21	Máhtodepartemeanta - MD	4 000 000	0	0	4 000 000
231.50	Máhtodepartemeanta - MD	12 380 000	0	0	12 380 000
1429.50	Birasdepartemeanta - BD	3 000 000	0	0	3 000 000
320.53	Kultur- ja girkodepartementa - KGD	53 543 000	0	0	53 543 000
724.21	Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta DFD	6 100 000	100 000	0	6 200 000
1147.50	Eanadoalodepartemeanta - ED	2 000 000	0	0	2 000 000
1147.50	Eanadoalodepartemeanta - ED	2 000 000	0	0	2 000 000
Juolluduvvon buohkanassii I		306 310 000	100 000	0	306 410 000
540.54	Gielda- ja guovludepartementa - GGD	4 700 000	0	0	4 700 000
Juolluduvvon buohkanassii II		311 010 000	100 000	0	311 110 000

Sámedikki 2008 bušehtta lea buohkanassii 311 110 000 ru, oktan Sámeálbmot foandda 4 700 000 ruvdnosaš reanttuiguin. Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeantta (DFD) 2008 juolludus ii lean spesifiserejuvvon nu mo DFD lei evttohan 2008 stáhtabušehttaevttohusastis Sámediggái. Sámediggi lea 2008 bušehtastis bušehteren 6 100 000 ru. 2008 juolludusreivves lei juolluduvvon 6 200 000 ru, mii lea 100 000 ru eanet go dan maid Sámediggi lei vuordán.

Sámedikki boađut ja golut buohkanassii

	Bušeahhta -08	Liigejuoludeapmi	Oddasisjuog. buš	Rev.buš-08
Doaibmaboađuid				
Departemeanttaid juolludusat	306 310 000	100 000	0	306 410 000
Sámeálbmotfoanda	10 000 000	0	0	10 000 000
Doaibmaboađuid submi	316 310 000	100 000	0	316 410 000
Váikkuhangaskaoamit				
Oahpahus	28 653 000	0	2 500 000	31 153 000
Giella	51 460 000	0	0	51 460 000
Kultuvra	72 597 000	0	1 200 000	73 797 000
Ealáhus	31 075 000	0	-3 300 000	27 775 000
Birasgáhtten ja kultursuodjalus	3 654 000	0	0	3 654 000
Dearvvašvuoda- ja sosiálaáingiruššan	4 300 000	100 000	0	4 400 000
Dásseárvodoaibmajut	650 000	0	0	650 000
Riikkaidgaskasaš bargu	525 000	0	100 000	625 000
Sámi organisašuvnnat	3 257 000	0	0	3 257 000
Eará váikkuhangaskaoamit	6 300 000	0	150 000	6 450 000
Sámeálbmotfoanda	10 000 000	0	0	10 000 000
Eará tiltak	1 650 000	0	0	1 650 000
Váikkuhangaskaomiid submi	214 121 000	100 000	650 000	214 871 000
DOAIBMABOÁĐUID - VÁIKKUHANGASKAOMIID SI	102 189 000	0	-650 000	101 539 000
Doaibmagolut				
Politiikkalaš dási doaibma	20 721 000	0	200 000	20 921 000
Hálddahusa doaibma	63 071 000	0	0	63 071 000
Investeremat	11 247 000	0	1 200 000	12 447 000
Erenoamáš doaibmagolut	7 150 000	0	671 162	7 821 162
Doaibmagoluid submi	102 189 000	0	2 071 162	104 260 162
JAHKEBOAĐUS	0	0	-2 721 162	-2 721 162

Badjebáhca ja lassejuolludusa juogadeapmi

Vulobealde tabeallat čájehit mo 2 721 162 ruvdnosaš badjebáza lea juogaduvvo, ja maiddá dat Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeantta 100 000 ruvdnosaš juolludus.

Rievdaduvvon gáibádusat ohcanvuđot doarjagiidda

Áššis 60/07 Sámedikki bušeahhta kapihttalis 3.2 Ohcanvuđot doarjagat, mearriduvvojedje bajimus gáibádusat ohcanvuđot doarjjaortnegiidda. Daid dieđuid vuodul maid mii leat ožžon ruovttoluotta maŋŋágo 2008 ohcamat leat meannuduvvon, ii berre doarjagiid oktavuodas fysihkalaš investeremiidda ortnegii 7.3.1.1 Maŋggabealat ealáhuseallin, 7.3.1.2 Mariidnaealáhusat ja 7.3.1.3 Eanadoallu gáibidit ahte revisor lea duodaštan rehketdoalu jus sáhtta duodaštit doarjaga geavaheami duodaštuvvon investeremiid bokte.

Doarjagat ortnegis 7.3.4.1 Doaibmadoarjagat (duodješiehtadus) berrejit leat luvvejuvvon revisuvdnagáibádusas. Dát lea dannego doaibmadoarjja duojs eaktuda ahte doarjjaoažžu sádde ealáhusskovi mas dienas badjel 50 000 ru lea spesifiserejuvvon. Gáibádusat dienasfievrrideapmái dán čuoggás leat stuorrát ja viidátfátmaseaddjit ja ollašuttet maiddá Sámedikki duodaštangáibádusaid.

Čuovvovaš čuogát lasihuvvojit kapihttalii 3.2 Ohcanvuđot doarjagat Sámedikki 2008 bušehtas:

- Ortnegiid 7.3.1.1 Mánnggabealat ealáhuseallin, 7.3.1.2 Mariidnaealáhusat ja 7.3.1.3 Eanadoalu doarjagiid oktavuodas fysihkalaš investeremiidda lea doarjjaoažžu luvvejuvvon gáibádusas ahte revisor galgá leat duodástan rehketdoalu jus doarjaga geavaheami sáhtta duodástit investerenduodástusa bokte. Fysihkalaš investeremat adnojuvvojit leat reaidut mat leat jurddašuvvon ealáhusdoaimmaide.
- Ortnege 7.3.4.1 Doaibmadoarjagat (duodješiehtadus) doarjagat lea luvvejuvvon gáibádusas ahte galgá leat unnimusat registrerejuvvon revisora duodástus.

Oahpahus

Čoahkketabealla - Sámegiel oahpahus

Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-08
Njuolga doarjagat	0	0	0	0
Ohcanvuđot doarjagat	28 653 000	0	2 500 000	31 153 000
Submi	28 653 000	0	2 500 000	31 153 000

Dábálaš ja Digitála oahpponeavvut

Ohcanvuđot doarjagat - Sámegiel oahpahus

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-08
100	Vuodđooahpahus - Oahpponeavvut	14 218 000	0	2 500 000	16 718 000
101	Gelbbolašvuodalokten	4 250 000	0	0	4 250 000
102	Mánáidgárdit	10 185 000	0	0	10 185 000
Submi		28 653 000	0	2 500 000	31 153 000

Vuodđooahpahus - Oahpponeavvut

Poasta 100	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-08
10000	Dábálaš ja digitála oahpponeavvut	11 475 000	0	2 500 000	13 975 000
10001	Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut	1 900 000	0	0	1 900 000
10004	Oahpponeavvut mánáidgárddiide	843 000	0	0	843 000
Submi		14 218 000	0	2 500 000	16 718 000

Čujuhit postii 300 Ealáhusat, duodješiehtadus.

Jagi 2008 oahpponeavvobuvttadeami ferte nannet. 2008 bušehtas lea lasáhus ee. čálliid ja jorgaleaddjiid honoráraide, muhto bušehttarámma oahpponeavvobuvttadeapmái buohkanassii ii leat lasihuvvon. Dan lassin dárbbášuvvo oppalaš lassáneapmi odđa oahpponeavvuid ráhkadeapmái.

Poasta 10000 Dábálaš ja digitála oahpponeavvut bajiduvvo 2 500 000 ruvnnuin dábálaš bušehta ektui.

Sámediggi sirdá 2 500 000 ru duodješiehtadusa ruđain oahpponeavvobuvttadeapmái 2008 bušehtas revideremis.

Kultuvra

Čoahkketabealla - Sámi kultuvra

Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
Njuolgga doarjagat	50 852 000	0	450 000	51 302 000
Ohcanvuđot doarjja	17 395 000	0	750 000	18 145 000
Sámi dáiddáršiehtadus	4 350 000	0	0	4 350 000
Submi	72 597 000	0	1 200 000	73 797 000

Njuolgga doarjagat - Sámi kultuvra

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
202	Sámi kulturviesut	7 206 000	0	0	7 206 000
203	Samiske kulturorganisasjoner	350 000	0	0	350 000
204	Sámi festiválat	1 806 000	0	0	1 806 000
205	Sámi valáštdallan	2 078 000	0	0	2 078 000
206	Sámi teáhter	15 883 000	0	0	15 883 000
207	Čájáhusbuhtadusat sámi dáiddáriidda	335 000	0	0	335 000
208	Sámi prentosat	1 568 000	0	100 000	1 668 000
250	Mobiila girjerádjjobálvalusat	5 907 000	0	0	5 907 000
401	Museat	15 719 000	0	350 000	16 069 000
Submi		50 852 000	0	450 000	51 302 000

Sámi prentosat

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
20800	Gába	522 000	0	0	522 000
20801	Nuorttanáste	240 000	0	100 000	340 000
20803	Ungdomsblad Š	806 000	0	0	806 000
Submi		1 568 000	0	100 000	1 668 000

Postii 20801 Nuorttanáste lasihuvvo 100 000 ru dábalaš bušehta ektui.

Museat

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
40100	Várjrat Sámi Musea	1 505 000	0	0	1 505 000
40101	Deanu Musea	290 000	0	0	290 000
40105	Gállogiedde museum	83 000	0	0	83 000
40106	Árran julevsámi musea	2 893 000	0	0	2 893 000
40107	Saemien Sítje	2 223 000	0	0	2 223 000
40109	Savio museet	237 000	0	0	237 000
40110	Nuortasámi musea	1 400 000	0	0	1 400 000
40111	Museaodastus	636 000	0	0	636 000
40112	Davveoarjesámi museasiida	6 452 000	0	350 000	6 802 000
Submi		15 719 000	0	350 000	16 069 000

Postii 40112 Davveoarjesámi museasiidii lasihuvvo 350 000 ru sámi dáiddamuseai dábalaš bušehta ektui.

Sámedikki 2008 bušehtas lea eaktuduvvon ahte jus lea badjebáza 2007 rehketoalus, de galgá 300 000 ru várrejuvvot dáiddamusea prošehteremii ja plánemii Kárášjohkii. Sámediggi várre 350 000 ru 2008 reviderejuvvon bušehtas dáiddamuseii Kárášjohkii.

Eará kulturdoaimbajijut

Ohcanvuđot doarjja - Sámi kultuvra

Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
200 Kulturovddideapmi	11 616 000	0	750 000	12 366 000
201 Sámi lágádusat	2 579 000	0	0	2 579 000
251 Sámi girjerádjjobálvalusat	200 000	0	0	200 000
252 Sámi girjebussii oastin	3 000 000	0	0	3 000 000
Submi	17 395 000	0	750 000	18 145 000

Kulturovddideapmi

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
20000	Girjjálašvuohta	3 586 000	0	0	3 586 000
20010	Musihkka	1 900 000	0	0	1 900 000
20020	Govvadáidda/duodji	670 000	0	0	670 000
20030	Teahterulmilat	600 000	0	0	600 000
20040	Mánáid bajásšaddaneavttut	1 900 000	0	0	1 900 000
20050	Eará doaimbajijut	2 500 000	0	750 000	3 250 000
20060	Sámegeielat sárggusráiddut	460 000	0	0	3 250 000
Submi		11 616 000	0	750 000	15 156 000

Eará kulturdoaimbajijuide

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
20050	Eará kulturdoaimbajijut	a ja b) 2 500 000	0	750 000	3 250 000
Submi		2 500 000	0	750 000	3 250 000

a) Doarjjastivra árvvoštalla goarjaga gitta 400 000 ru rádjai heargevuodjeorganisašuvnnaide. Ruhta vátnivuoda oktavuodas galget dat main guhkes árbevieru láfideamis vuoruhuvvot.

b) Doarjjastivra árvvoštalla doarjaga gitta 100 000 ru Beassi doaimbagoovddáži Kárašjogas ohcama vuodul.

Postii 20050 Eará kulturdoaimbajijut lasihuvvo 750 000 ru dábálaš bušehta ektui.

Sámedikki doarjjastivra árvvoštallá doarjaga áсахuvvon sámi organisašuvnnaide mat barget nuppi máilmmesoadi geažil oahppováillat sámiid ektui ohcama vuodul. Sámedikki doarjjastivra sáhtá juolludit gitta 200 000 ru dán ulbmili.

Ealáhusat

Čoahkketabealla - Sámi ealáhusat

Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
Njuolggá doarjagat	2 549 000	0	0	2 549 000
Ohcanvuđot doarjja	20 306 000	0	700 000	21 006 000
Duodješehtadus	8 220 000	0	-4 000 000	4 220 000
Submi	31 075 000	0	-3 300 000	27 775 000

Rievdaduvvon gáibádusat ohcanvuđot ealáhusovddidandoarjagiidda

Ohcanmeannudeamit čájehit ahte ollu duodjeealáhusa ohcamiin leat uhcit investerengolut, mii dagaha ahte sii olat doarjaga mearriduvvon vuolimus doarjjaráji geažil. Danne evttohuvvo dán ealáhusa várás 20 000

ruvdnosaš vuolimus rádjji. Dát fátmmaštivččii ollu eanet duojáriid geat áiggošedje čadáhít smávít investeremiid buvttadandoaimmasteaset.

Kapihttalis 7.3.1 Ealáhusovddideapmi evttohuvvojít čuovvovaš rievdadusat:

Ođđa cealkka maŋimus cealkkooassái:

Duodjeealáhusa prošeakta- dahje doaibmabidjodoarjagiid vuolimus rádjji lea 20 000 ru.

Máŋggabealat ealáhuseallin

Ohcanvuđot doarjja - Sámi ealáhusat

Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
300 Ealáhusovddideapmi	19 806 000	0	700 000	20 506 000
303 Sámi ealáhusorganisašuvnnat (ođas)	500 000	0	0	500 000
Submi	20 306 000	0	700 000	21 006 000

Ealáhusovddideapmi

Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
30030 Máŋggabealat ealáhuseallin	6 317 000	0	700 000	7 017 000
30000 Mariidna ealáhusat	4 165 000	0	0	4 165 000
30010 Eanadoallu	4 449 000	0	0	4 449 000
30060 Lotnolasealáhusat	4 875 000	0	0	4 875 000
Submi	19 806 000	0	700 000	20 506 000

Máŋggabealat ealáhuseallin

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
30030	Máŋggabealat ealáhuseallin	6 317 000	0	700 000	7 017 000
Submi		6 317 000 a og b)	0	700 000	7 017 000

a) Doarjastivra árvvoštallá 50 000 ru Várjjet Siidda prošeaktii ohcama mielde.

b) Doarjastivra árvvoštalla 250 000 ru meahcecealáhusaid gelbbolašvuodaguovddáza ovdaprošeaktii ášši 65/07 ektui ohcama mielde.

Postii 30030 máŋggabealat ealáhuseallin lasihuvvo 700 000 ru dábálaš bušeahhta ektui.

Álggahanstipeanda bisuhuvvo oassin doarjjaortnegis 7.3.1.1 Máŋggabealat ealáhuseallin.

Čuovvovaš rievdadusat dorjjaortnegis 7.3.1.1 Máŋggabealat ealáhuseallin dahkkojuvvojít:

Ođđa nubbi cealkka doarjjaortnega ulbmilii:

Ođđa gávpejurdagiid ovddideapmi máŋggabealat ealáhuseallimis álggahanstipeanddaid vehkiin.

Lasáhus ulbmilolahusa eavttuide:

- Uhcimusat 50 % dain álggahanstipeanddaid mat juogaduvvojít, galget addojuvvot nissonolbmuide ja olbmuide geat leat vuolled 25 jagi

Rievdadus vuosttaš kuvlačuoggás vuoruheamit 2008:s

- Ođđahutkan investerendoaibmabijut buvttadan- ja bálvalusfitnodagain.

Lasáhus 2008 vuoruhemiide:

- Doaimmat maid nissonolbmot ja olbmot vuollel 25 jagi leat álggahan
- Álggaheamit main lea hutkkolaš sisdoallu
- Ovdaproševttat, ođđaásaheamit ja dálá doaimma viiddideamit
- Ásaheamit main lea ođđahutkan sisdoallun ja eará ásaheamit

Lasáhus juolludaneavttuide:

Erenoamážit álggahanstipeanddaide:

- Ohcanáigemearri lea čakčamánu 1. b. 2008
- Álggaheapmi galgá dahkkojuvvot bušeahhtajagis
- Álggahanstipeanda sáhtta addojuvvot gitta ovttá jahkái
- Álggahanstipeanda gusto buot ealáhusaide, earret almmolaš doaimma
- Álggahanstipeanda sáhtta addojuvvot plánemii ovdal fitnodatálggaheami ja ieš álggaheapmái
- Stipeanda sáhtta addojuvvot gokčat muhtun oasi eallingoluin (iežas bálkká), konsuleantaveahki, márkaniskkadeami, oahpaheami, geahččalanbuvtadeami, mátkegoluid, láigohuvvon veahki dahje sadjásačča, jurddaovddideami ja eará fitnodatplánema
- Dohkálaš fágagelbbolašvuohta relevánta oahppun ja bargohárjáneapmin
- Stipeanda sáhtta addojuvvot fáttarortnegiidda ja eará čuovvolemiide, smávit investeremiidda ja erenoamáš álggahangoluide

Njuolggadusat mo meroštit álggahanstipeandda:

- Sáhtta addojuvvot eanemusat 75 % dohkkehuvvon goluin, gitta 150 000 ru rádjai
- Birgengolut (iežas bálká) sáhtta leat gitta 12 000 ru mánnui
- Birgengolut sáhttet vuoliduvvot jus ohccis leat eará boadut stipeandaáigodagas

Duodješiehtadus

Duodji

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
30020	Doaimmadoarjagat duodjái	3 000 000	0	-1 500 000	1 500 000
30021	Investeren- ja ovddidandoarjagat duodjái	3 200 000	0	-2 500 000	700 000
30027	Čálgoortnegat	320 000	0	0	320 000
30028	Duoji fága- ja ekonomiijalávdegoddi	200 000	0	0	200 000
30025	Duojáríid Ealáhus Searvi - Nuolgga doarjagat	450 000	0	0	450 000
30026	Sámiid Duodji OS - Nuolgga doarjagat	1 050 000	0	0	1 050 000
Submi		8 220 000	0	-4 000 000	4 220 000

Investeren- ja ovddidandoarjagat

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
30021	Investeren- ja ovddidandoarjagat	3 200 000	0	-2 500 000	700 000
Submi		a) 3 200 000	0	-2 500 000	700 000

a) Sámedikki doarjastivra árvvoštallá doarjaga 100 000 ru Billávuona Duojáríid dálui ohcama mielde.

Jagi 2008 bušeahhtas lea várrejuvnon 8 220 000 duodješiehtadussii. Dasa lassin lea jagi 2007 jahkerekhetdoalus várrejuvnon 4 001 897 ru 2008 duodješiehtadussii. Mii mearkkaša dan ahte jagis 2008 lea ollásit várrejuvnon 12 221 897 ru duodješiehtadussii. Sámediggi geavaha earáláhkai 4 000 000 ru unnit geavahusas

poasttas 7.3.4 jagi 2008 bušeahta revideremis. Ruđat biddjojuvvojit ealáhusaide, kultuvrii ja oahpponeavvuid buvttadeapmái. Jagis 2008 leat leamaš unnán investerendoaimmadoarjjaohcamat duodješiehtadusas.

Dán geažil geahpeduvvo poasttas 30020 1 500 000 ru ja poasttas 30021 2 500 000 ru dábálaš bušeahta ektui.

Čuoggás 7.3.4 Duodješiehtadus sihkkojuvvo čuovvovaš cealkka:

Jagi 2007 duodjeealáhusšiehtadus guhkiduvvo 2008 várás.

Čuovvovaš rievdadusat dorjjaortnegis 7.3.4.2 Investeren- ja ovddidandoarjagat duodjái:

Ođđa kuvlačuokkis doarjjaortnega ulbmilis:

- Doaimmat mat váikkuhit rekrutterema

Ođđa kuvlačuokkis ulbmiljoavkus:

- Ásahuvvon duodjesearvit

Ođđa kuvlačuokkis vuoruheamit 2008:s

- Doarjja ásahuvvon duodjeserviide

Dearvvašvuoda- ja sosiála áŋgiruššan

Čoahkketabealla - Sámi dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
450	Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan	4 300 000	100 000	0	4 400 000
Submi		4 300 000	100 000	0	4 400 000

Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeantta (DFD) 2008 juolludus ii lean spesifiserejuvvon nu mo DFD lei evttohan 2008 stáhtabušeahttaevttohusastis Sámediggái. Sámediggi lea 2008 bušeahastis bušehteren 6 100 000 ru. 2008 juolludusreivves lei juolluduvvon 6 200 000 ru, mii lea 100 000 ru eanet go dan maid Sámediggi lei vuordán. Danne lasihuvvo doarjjaortnet 100 000 ruvnuin 2008:s.

Riikkaidgaskasaš áŋgiruššan

Čoahkketabealla - Riikkaidgaskasaš bargu

Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
Njuolggá doarjagat	175 000	0	0	175 000
Ohcanvuđot doarjja	350 000	0	100 000	450 000
Submi	525 000	0	100 000	625 000

Ohcanvuđot doarjja - Riikkaidgaskasaš bargu

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
551	Barentsovttasbargu	150 000	0	100 000	250 000
552	Eará riikkaidgaskasaš bargu	200 000	0	0	200 000
Submi		350 000	0	100 000	450 000

Evttohuuvvo lasihit barentsovttasbarggu doarjaortnega 100 000 ruvnnui.

Sámediggi várre 100 000 ru 2008 reviderejuvvon bušeahas barentsovttasbargui.

Eará váikkuhangaskaoamit

Čoahkketabealla - Eará váikkuhangaskaoamit

Čilgehus	Bušeahatta -08	Liigejuolud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-08
Váikkuhangaskaoamit maid Sámediggeráđđi hálddaša	3 550 000	0	150 000	3 700 000
Váikkuhangaskaoamit maid Čoahkkinjodihangoddi háldd	2 750 000	0	0	2 750 000
Submi	6 300 000	0	150 000	6 450 000

Váikkuhangaskaoamit maid Sámediggeráđđi hálddaša

Poasta	Čilgehus	Bušeahatta -08	Liigejuolud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-08
500	Regionála ovddideami ruđat	3 400 000	0	150 000	3 550 000
501	Friija váikkuhangaskaoamit	150 000	0	0	150 000
Submi		3 550 000	0	150 000	3 700 000

Regionála ovddideami ruđat

Poasta	Čilgehus	Bušeahatta -08	Liigejuolud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-08
500	Regionála ovddideami ruđat	3 400 000	0	150 000	3 550 000
Submi		3 400 000	0	150 000	3 550 000

a) 150 000 ru prošehtii Joddu Deanus geahččaluvvo čovdovjuvvot ovttasbargošiehtadusa bokte Finnmárkku fylkkagielddain.

Postii 500 guovllulaš ovddidanruđat lasihuvvo 150 000 ru dábálaš bušeaha ektui.

Politiikkalaš dási doaimmagolut

Doaimmagolut politiikkalaš jodiheapmi

Poasta 01	Čilgehus	Bušeahatta -08	Liigejuolud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-08
1010	Sámedikki dievasčoahkkin	9 000 000	0	0	9 000 000
1110	Sámedikki čoahkkinjodihangoddi	1 250 000	0	0	1 250 000
1120	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	361 000	0	0	361 000
1310	Sámi parlamentáralaš ráđđi	1 200 000	0	0	1 200 000
1410	Sámedikki doarjjastivra	1 000 000	0	0	1 000 000
1510	Sámediggeráđđi	6 235 000	0	200 000	6 435 000
1610	Sámedikki giellastivra	350 000	0	0	350 000
1620	Sámi giellalávdegoddi	1 000 000	0	0	1 000 000
1910	Sámedikki nuoraidpolitiikkalaš lávdegoddi (SNPL)	325 000	0	0	325 000
Submi		20 721 000	0	200 000	20 921 000

Sámediggi várre 200 000 ru 2008 reviderejuvvon bušeahas nannet diehtujuohkima.

Hálddahusa doaibmagolut

Poasta 01	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
-	Hálddahusa doaibmagolut	63 071 000	0	0	63 071 000
-	Investeremat	11 247 000	0	1 200 000	12 447 000
-	Erenoamáš prošeavttat	7 150 000	0	671 162	7 821 162
Submi		81 468 000	0	1 871 162	83 339 162

Investeremat ja ortnegisdoallan

	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
-	Oppalaš investeremat	1 147 000	0	1 200 000	2 347 000
-	IKT-reaiduid ođasmahttin	600 000	0	0	600 000
-	Áššemeannudanreaidu ohcanmeannudeapmái	200 000	0	0	200 000
-	Vistegálvvut ja reaidut diedavistái	8 400 000	0	0	8 400 000
-	Sámediggevistti bajásdoallu	900 000	0	0	900 000
Submi		11 247 000	0	1 200 000	12 447 000

Čoahkkinjodiheddji- ja jienastanrusttet dievasčoahkkinlanjas lea áigáhaš. Ferte ođasmahttit prográmmagálvvu ja háhkat ođđa bevddiid áirasiida- ja čoahkkinjodiheddjái. Dan lassin galget ostojuvvot teknihkalaš reaidut maiguin registrere geat dat fitnet galledeamen sámediggevistti ja maiguin dárkkista ahte sii besset sámediggevistái geaidda lea addojuvvon lohpi. Sámediggi várre 1 200 000 ru 2008 reviderejuvvo bušehtas dán ulbmili.

Erenoamáš prošeavttat

801	Čilgehus	Bušeahhta -08	Liigejuolud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-08
-	Buoret bálvalus geavaheaddjiide	100 000	0	0	100 000
-	Vuoigatvuoda- ja resursahálldašanlágat ja eará láhkaproseassat a)	550 000	0	371 162	921 162
-	Geográfalaš diehtujuohkinvuogádat - GIS	675 000	0	0	675 000
-	Kvalitehtaovddideapmi vuoddoahpahas - oahppoplánat	2 000 000	0	0	2 000 000
-	Sámi korrektuvraprogramma - Divvun	2 600 000	0	0	2 600 000
-	Sámi huksehusat Sirdmás	250 000	0	0	250 000
-	Árvoháhkoprográmma	975 000	0	0	975 000
-	Njávdáma ortodoksalaš hávdesadji Skoltebyenis	0	0	300 000	300 000
Submi		7 150 000	0	671 162	7 821 162

a) 70 000 ru várrejuvvo sierra sámi ealahuslága ovdaprošektii ja álggahanbargui.

Vuoigatvuoda- ja resursahálldašanlágat ja eará láhkaproseassat

Sivvan go leat čadahuvvomin ollu láhkaproseassat, de ferte lasihit poastta. Sámediggi várre 371 162 ru bargui vuoigatvuoda- ja resursahálldašanlágaiiguin ja eará láhkaproseassaiguin.

Njávdáma ortodoksalaš hávdesadji Skoltebyenis

2008 reviderejuvvo bušehtas várrejuvvo 300 000 ru Njávdáma ortodoksalaš hávdesadji Skoltebyenis. Ruđat geavahuvvojit oastit guovllu amas hávdesadji ii šat geavahuvvo gohttenšilljun. Geahččaluvvo oččodit earáid ge mielde ruhtadit dán oastima.

Dasto mearridii Sámediggi čuovvovačča:

- Sámediggi bivdá doarjjastivrra ohccama vuodul farggamusat árvoštallat 100 000 ruvdnosaš juolludusa doaibmaviesu prošeteremii Mázií..
- Sámediggi várre 400 000 ru prošektii “resursaskuvllat/giliskuvllat” guovddášsámi guovlluide.
- Sámediggi bivdá ráđi álggahit ja vuoruhit ruđaid ovddidit vuoigatvuodabarggu sámi dáloniid várás Norggas.
- Sámediggi áigu álggahit dáloniid meahceávkástallama kártenprográmma/duođaštanprográmma, ja guorahallat guđe lágaid ja njuolggadusaid ferte rievdadit. Sámediggi diehtá ahte leat ollu lágat ja njuolggadusat mat eai leat heivehuvvon sámi kultuvrii ja eallinvuohkái

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 29.05.08 dii. 14.00

Ášši 28/08 Sámedikki válganammagotti válljen

Arkiivaáššenr..
08/169906 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššenr.
Válggalávdegoddi	28.05.08	01/08
Sámedikki dievasčoahkkin	27. - 30.05.08	28/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.05.08 dii. 19.40

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Válganammaegotti árvalus:

Čuovvovaš olbmot nammaduvvojit lahttun ja peršovnnalaš várrelahttun Sámedikki válganammagoddái 2005-2009 válgááigodaga lohppii:

Lahtut:

1. Magnhild Mathisen
2. Johan Mikkil Sara
3. Brita Kåven
4. Ing-Lill Pavall
5. Jan Erik Henriksen

Peršovnnalaš várrelahtut:

1. Margretha Páve Kristiansen
2. Sten Jønsson
3. Klemet Ingolf Kildedam
4. Turid Westerheim
5. Jarle Jonassen

III Jienasteapmi

43 árisis ledje 28 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Válganammagotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Kjersti Myrnes Balto, áššejođiheadđji	

VI Sámedikki mearrádus

Lahtut:

1. Jan Erik Henriksen (jođiheadđji).
2. Magnhild Mathisen (nubbinjođih.)
3. Johan Mikkel Sara .
4. Ing-Lill Pavall
5. Brita Kåven

Peršovnnalaš várrelahtut:

1. Jarle Jonassen
2. Margretha Páve Kristiansen
3. Sten Jønsson
4. Turid Westerheim
5. Klemet Ingolf Kildedam

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 29.05.08 dii. 19.45

Ášši 29/08

Mohtorboaldámušdivadat

Arkiivaáššennr..
08/265406 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámedikki dievasčoahkkin	30.05.08	29/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 30.05.08 dii. 12.45

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Evttohus 1, Áirasat Berit O. Eira, Per A. Bær, Nils A. Gaup, doarespolitihkalaš joavku

Mohtorboaldámušdivadat

Bensin- ja dieselhattit leat gorgnon sakka mañimus aiggi, ja dat dagaha ahte sami ássanguovlluid álbmogiidda lassánit liigegolut. Lassáneapmi čuočá erenoamážit sami vuodđoealáhusaide, ja sáhtta dagahit ahte muhtumat fertejit loahpahit doaimaset.

Seammás go lea sávahahtti vuolidit CO2-luoitimiiid, de ferte atnit deastta das ahte sami guovlluin lea biedgguid ássan ja gaskkat leat guhkit. Oktasajohtolaga vejolašvuoddat leat heittogat dahje eai oppa gávdno ge, ja duohtavuodas eai oppa gávdno ge molssaeavttut priváhtabiilii go galgá bargui. Bensin- ja dieselhattiid goargnumis leat stuorra negatiiva váikkohusat sami guovlluide. Seammás dagaha bensin- ja dieselhattiid goargnum buoridit oktasajohtolatfálaldaga. Ferte bargojuvvot dan ala ahte buoridit dán fálaldaga. Ferte maid bargat dan ala ahte áshat ortnegiid mat jevdejit mohtorboaldámušaid geasehangoluid.

Boazodollui čuhcet bensinhaddegoargnumat erenoamáš garrasit go ealáhus ferte máksit boaldámušdivada maid eará vuodđoealáhusat eai dárbbáš máksit. Divatdásiid erohus mielddisbuktá struktuvrralaš vealaheami boazodollui go buohtastahtta eará ealáhusaiguin. Dat struktuvrralaš vealaheapmi čuočá vel garraseappot go boaldámušat leat divrasat.

Sámediggi ávžžuha Sámediggeráđi bargat viidáseappot dainna áššiin.

III Jienasteapmi

43 árisis ledje 31 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuoovvoaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Nils A. Gaup	Anders Urheim
	Nils A. Gaup	
2	Isak Mathis O. Hætta	
3	Berit Oskal Eira	
4	Åge Nordkild	
	Nils A. Gaup, čeahkkinortnegi	
5	Per Andersen Bæhr	
	Berit Oskal Eira, čeahkkinortnegi	
	Per Andersen Bæhr, čeahkkinortnegi	
	Olaf Eliassen, čeahkkinortnegi	

VI Sámedikki mearrádus

Bensin- ja dieselhattit leat gorgŋon sakka maŋimus aiggi, ja dát dagaha ahte sámi ássanguovlluidd álbmogiidna lassánit liigegolut. Lassáneapmi čuohcá erenoamážit sámi vuodđoealáhusaide, ja sáhtta dagahit ahte muhtumat fertejit loahpahit doaimaset.

Seammás go lea sávahahti vuolidit CO2-luoitimiid, de ferte atnit deastta das ahte sámi guovlluin lea biedgguid ássan ja gaskkat leat guhkit. Oktasajohtolaga vejolašvuoddat leat heittogat dahje eai oppa gávdno ge, ja duohtavuodas eai oppa gávdno ge molssaeavttut priváhtabiili go galgá bargui. Bensin- ja dieselhattiid goargŋumis leat stuorra negatiiva váikkuhusat sámi guovlluide. Seammás dagaha bensin- ja dieselhattiid goargŋun áigeguovdil buoridit oktasašjohtolátfálaldaga. Ferte bargojuvvot dan ala ahte buoridit dán fálaldaga. Ferte maid bargat dan ala ahte áshahit ortnegiid mat jevdejit mohtorboaldámušaid geasehangoluid.

Boazodollui čuhcet bensinhaddegoargŋumat erenoamáš garrasit go ealáhus ferte máksit boaldámušdivada maid eará vuodđoealáhusat eai dárbbas máksit. Divatdásiid erohus mielddisbuktá struktuvrralaš vealaheami boazodollui go buohtastahtta eará ealáhusaiguin. Dát struktuvrralaš vealaheapmi čuohcá vel garraseappot go boaldámušat leat divrasat.

Sámediggi ávžžuha Sámediggeráđi bargat viidáseappot dainna áššiin.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 30.05.08 dii. 12.55

Vuolláičállit leat lohkan čeahkinbeavdegirjji, ja leat gávnahan ahte čeahkkingirjái fievrriduvvon mearrádušat leat nu movt Sámediggi mearridii.

Karášjohka 30.05. 2008

Čeahkinjodihangoddi

Jarle Jonassen
Jodiheddji

Inger Jørstad

Tone Finnesen

Per Edvind Varsi